DE VOGELS VAN BELGISCH CONGO EN VAN RUANDA-URUNDI

(LES OISEAUX DU CONGO BELGE ET DU RUANDA-URUNDI)

Passeriformes. — (3-5)

ANNALEN VAN HET
KONINKLIJK MUSEUM
VAN BELGISCH CONGO

C. — DIERKUNDE
REEKS IV. — DEEL V. — AFLEVERINGEN 1-3
(Bladzijden 1-576)

ANNALES
DU MUSÉE ROYAL
DU CONGO BELGE

C. — ZOOLOGIE
SÉRIE IV. — VOLUME V. — FASCICULES 1-3
(Pages 1-576)

DE VOGELS VAN BELGISCH CONGO EN VAN RUANDA-URUNDI

(LES OISEAUX DU CONGO BELGE ET DU RUANDA-URUNDI)

VOL. IV

Passeriformes. — (3-5)

DOOR

Dr H. SCHOUTEDEN
Ere-Directeur van het Koninklijk Museum van Belgisch Congo
Lid van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Wetenschappen van België
Associé étranger de l'Académie des Sciences d'Outre-Mer (Paris)

TERVUREN
1956-1960

DE VOGELS VAN BELGISCH CONGO EN VAN RUANDA-URUNDI

(LES OISEAUX DU CONGO BELGE ET DU RUANDA-URUNDI)

VIII. — Passeriformes. – (3)

ANNALEN VAN HET
KONINKLIJK MUSEUM
VAN BELGISCH CONGO

C. — DIERKUNDE
REEKS IV. — DEEL V. — AFLEVERING 1
(Bladzijden 1-236)

ANNALES
DU MUSÉE ROYAL
DU CONGO BELGE

C. — ZOOLOGIE
SÉRIE IV. — VOLUME V. — FASCICULE 1
(Pages 1-236)

DE VOGELS VAN BELGISCH CONGO EN VAN RUANDA-URUNDI

(LES OISEAUX DU CONGO BELGE ET DU RUANDA-URUNDI)

DOOR

Dr H. SCHOUTEDEN

Ere-Directeur van het Koninklijk Museum van Belgisch Congo
Lid van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Wetenschappen van België
Associé étranger de l'Académie des Sciences Coloniales (Paris)

VIII. — Passeriformes. — (3)

TERVUREN
1956

XXV. – Orde PASSERIFORMES *(Vervolg)*

Drie delen (7 afleveringen) van « De Vogels van Belgisch Congo en van Ruanda-Urundi » zijn reeds verschenen, van 1948 tot 1955.

In het derde deel werden de eerste families behandeld die deel uitmaken van de Passeriformes, d.w.z. van de laatste der 25 Orden van Vogels welke in Belgisch Congo en in Ruanda-Urundi zijn vertegenwoordigd. Daar werden beschreven de families: Eurylaemidae, Pittidae, Alaudidae, Motacillidae, Pycnonotidae, Campephagidae, Timaliidae, Sylviidae, Turdidae, Muscicapidae en Hirundinidae.

In een vierde, en laatste, deel volgen nu de laatste families van de Passeriformes: Dicruridae, Laniidae, Prionopidae, Paridae, Sittidae (Certhiidae), Oriolidae, Corvidae, Sturnidae, Buphagidae, Zosteropidae, Nectariniidae, Ploceidae en Fringillidae.

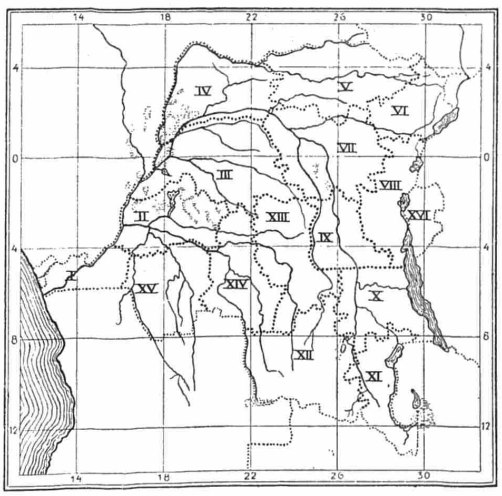

Administratieve indeling van Belgisch Congo (1940)

I. Distr. Neder-Congo; — II. Leopold II-meer; — III. Tshuapa; — IV. Congo-Ubangi; — V. Uelé; — VI. Kibali-Ituri; — VII. Stanleystad; — VIII. Kivu; — IX. Maniema; — X. Tanganika; — XI. Opper-Katanga; — XII. Lualaba; — XIII. Sankuru; — XIV. Kasai; — XV. Kwango; — XVI. Ruanda-Urundi.

Ik heb er, in deel III, reeds de aandacht op gevestigd, dat het niet mogelijk was een bepalingstabel te geven voor de 24 families die de Orde der Passeriformes uitmaken, daar de kenmerken van een reeks families onduidelijk zijn en niet toelaten ze van andere families in zulk een tabel te onderscheiden. Deze opmerking past echter minder voor de families die nu aan de beurt komen en ietwat beter zijn omlijnd.

Sedert het verschijnen van de eerste aflevering van de « Vogels van Belgisch Congo en van Ruanda-Urundi » hebben de verzamelingen van het Koninklijk Congo-Museum te Tervuren merkwaardige aanwinsten geboekt. In het jaar 1948 kon ik vermelden dat er daar reeds 44.000 huiden van Vogels berusten. Thans bezit het Museum 78.000 exemplaren! Een enorme aanwinst voorwaar. Zulks danken wij vooral aan de ijver

van onze talrijke vrienden en medewerkers in Belgisch Congo en in Ruanda-Urundi. Ik breng hun hier een welgemeende hulde en dank hen hartelijk voor wat ze voor ons nationaal Congo-Museum hebben gedaan. Wij mogen nu zeggen dat de grote lijnen van de verspreiding der meeste Vogels die onze Afrikaanse gebieden bewonen bekend zijn. Wij kunnen tevens vaststellen dat de ornithologische fauna van Belgisch Congo en van Ruanda-Urundi mag gerekend worden onder de best gekende in Zwart-Afrika.

Ik vermeld in dit deel, zoals vroeger, de vindplaatsen van de Vogels die in de verzameling van het Congo-Museum berusten, volgens de districten waarin ze thuis behoren. Ter wille van de eenvormigheid volg ik verder de districten-indeling die ik aannam in mijn « Zoogdieren van Belgisch Congo en van Ruanda-Urundi » (1944-1947) en in de reeds verschenen afleveringen van de « Vogels », zonder rekening te houden met de nieuwe administratieve indeling die intussen in Congo werd ingevoerd. Het hierbij gereproduceerd kaartje verduidelijkte reeds toen de aangenomen indeling.

Trois volumes (7 fascicules) des « Oiseaux du Congo belge et du Ruanda-Urundi » ont paru jusqu'ici, de 1948 à 1955.

Le troisième volume étudiait les premières familles des Passeriformes, c'est-à-dire du dernier des 25 Ordres d'Oiseaux représentés au Congo belge et au Ruanda-Urundi. Les familles suivantes y étaient traitées : Eurylaemidae, Pittidae, Alaudidae, Motacillidae, Pycnonotidae, Campephagidae, Timaliidae, Sylviidae, Turdidae, Muscicapidae et Hirundinidae.

Dans un quatrième, et dernier, volume suivront les dernières familles des Passeriformes : Dicruridae, Laniidae, Prionopidae, Paridae, Sittidae (Certhiidae), Oriolidae, Corvidae, Sturnidae, Buphagidae, Zosteropidae, Nectariniidae, Ploceidae et Fringillidae.

J'ai indiqué déjà, dans le tome III, qu'il était impossible d'établir pour les Passeriformes une clef pour la détermination des familles, les caractères de diverses familles n'étant pas nets et tranchés vis-à-vis d'autres. Cette remarque s'applique moins strictement aux familles dont l'étude commence à présent et dont les limites sont en général mieux indiquées.

Depuis l'apparition du premier fascicule des « Oiseaux du Congo belge et du Ruanda-Urundi » les collections du Musée royal du Congo, à Tervuren, se sont accrues de façon remarquable. En 1946 je pouvais dire que le Musée possédait déjà 44.000 peaux d'Oiseaux. Actuellement ce chiffre est passé à 78.000 exemplaires ! Un accroissement assurément énorme. Nous le devons surtout au zèle de nos nombreux amis et collaborateurs au Congo belge et au Ruanda-Urundi. Je leur rends ici un hommage bien mérité et je les remercie cordialement pour ce qu'ils ont bien voulu faire en faveur de notre Musée national du Congo. Nous pouvons dire qu'actuellement les grandes lignes de la répartition géographique de la plupart des Oiseaux qui se rencontrent dans nos territoires africains sont connues. Nous pouvons aussi constater que la faune ornithologique du Congo belge et du Ruanda-Urundi compte parmi les mieux connues de l'Afrique noire.

Comme précédemment, je cite dans ce volume les localités d'où le Musée du Congo possède des Oiseaux en les répartissant suivant les districts dans lesquels elles se trouvent. Pour maintenir l'uniformité, je continue à suivre la division en districts que j'ai utilisée dans mes « Mammifères du Congo belge et du Ruanda-Urundi » (1944-1947) ainsi que dans les fascicules antérieurs des « Oiseaux », sans donc tenir compte de la nouvelle division en districts introduite au Congo après 1944. La carte que je reproduis ici indiquait déjà alors la répartition adoptée.

FAM. DICRURIDAE

De Dicruriden, of Drongo's, zijn middelgrote vogels; ze herinneren door hun algemeen uitzicht aan de Laniiden of Klauwieren; door de kleur (zwart, met of zonder blauwe of groene glans), herinneren ze aan de *Melaenornis* onder de Muscicapiden, aan de *Campephaga* onder de Campephagiden.

Hun snavel is breed aan de basis, zijdelings samengedrukt, met scherpe eindhaak en inkerving er achter aan de bovenkaak; lange en stevige mondborstels; 10 handpennen, de eerste even lang als of langer dan de

Afb. 1. — *Dicrurus adsimilis divaricatus* LICHTENSTEIN.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

helft van de tweede; slechts 10 stuurpennen, de staart dikwijls min of meer gevorkt, de buitenpennen soms fel naar buiten gebogen; tarsus kort, aan de voorzijde met dwarse platen bedekt.

Drongo's bewonen, sommige de woudgebieden, andere de savanne. 't Zijn insecteneters, al nemen ze ook wel vruchten op; ze vangen de Insecten in de vlucht. In de savanne ziet men deze vogels soms in gemengde gezelschappen optreden, samen met andere vogels.

Het nest is een eenvoudige kom en bestaat uit takjes die op een boomvork of op een heester worden samengebracht.

Een enkel genus vertegenwoordigt de Dicruriden. Het wordt gevonden niet alleen in Zwart-Afrika maar ook in Azië en Noord-Australië.

GENUS DICRURUS VIEILLOT.

De kenmerken van de familie zijn deze van het genus.

Drie soorten worden op het Afrikaans vasteland gevonden. Alle drie komen in onze gebieden voor. Men zal ze als volgt onderscheiden:

1. *a.* De staart is duidelijk gevorkt en de buitenpennen zijn merkelijk naar buiten gebogen. De vleugel is ten minste 118 en meestal meer dan 120 mm. lang. De bevedering is nooit fel staalgroen glanzend aan boven- en onderzijde. ..... *Dicrurus adsimilis.*

   b. De staart is slechts weinig of zelfs in het geheel niet gevorkt (de vork is ten hoogste 15 mm. diep); de buitenpennen zijn niet, of slechts onbeduidend, naar buiten gebogen. De vleugel is

Afb. 2. — *Dicrurus adsimilis coracinus* VERREAUX.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

gewoonlijk korter dan 120 mm.; is hij langer dan 111 mm. dan is de zwarte bevedering van bovenzijde en borst fel groenglanzend. ..... 2.

2. *a.* De vleugel is meestal langer dan 110 mm.; de middelste stuurpennen zijn meer dan 15 mm. breed. De bevedering van boven- en onderzijde is fel glanzend. ..... *Dicr. atripennis.*

   b. De vleugel is ten hoogste 111 mm. lang en meestal korter dan 110 mm.; de middelste stuurpennen zijn minder dan 15 mm. breed. De bevedering is nooit fel glanzend, vooral niet aan de onderzijde. ..... *Dicr. Ludwigi.*

1. - **Dicrurus adsimilis** BECHSTEIN. — Afb. 2 tot 4.

Deze Drongo heeft een heel grote verspreiding, van Senegal tot Angola, enerzijds, tot Noordoost-, Oost- en Zuid-Afrika, anderzijds. Verschillende vormen worden onderscheiden: twee komen in onze savannengebieden vóór, één in de woudgebieden.

De bevedering is zwart met wat staalblauwe of -groene glans aan kop en bovenzijde, behalve bij de vorm *coracinus*, waarbij de rug en de mantel veeleer mat zijn of met heel weinig glans; voorhoofd en teugels flu-

weelzwart; dekvederen staalglanzend, ook bij *coracinus*; vliegpennen zwart tot zwartbruin, de buitenrand min of meer duidelijk bleek gekleurd of glanzend; stuurpennen zwart, met min of meer staalglans, vooral aan de zomen. Onderzijde zwart of ietwat staalglanzend; de kop meestal merkelijk glanzend. Snavel en poten zwart.

De staart is merkelijk gevorkt, tot 30 mm. diep, soms slechts 8 mm.; de buitenste stuurpennen zijn langer dan de middelste, naar buiten gebogen en veeleer puntig aan het einde. De vleugel is meestal langer dan 120 mm.

Vleugel: 111-143; staart: 79-104 (midden), 99-126 (buiten), tarsus: 17-22 mm.; snavel: 21-27 mm.

De Juv. is zwart, met bleke eindzoom aan de vederen.

1 *a.* - **Dicrurus adsimilis adsimilis** BECHSTEIN. — Afb. 3.

De typische vorm van *D. adsimilis* bewoont de savannen van Zuid-Afrika tot Angola, Zuid- en Oost-Congo, Oost-Afrika.

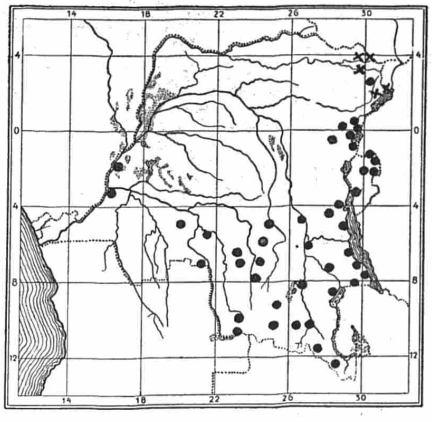

Afb. 3. — Vindplaatsen van *Dicrurus adsimilis*.
● *Dicr. ads. adsimilis.* × *Dicr. ads. divaricatus.*

De bevedering is staalblauwgroenglanzend, maar merkelijk minder dan bij *D. atripennis*; de rug en de mantel zijn dus gekleurd gelijk de kop en even glanzend; de onderzijde vertoont echter meestal minder glans dan de bovenzijde; de binnenvlag der handpennen nooit zwart. De staart is 15-30 mm. diep gevorkt.

175 exemplaren in onze verzameling.

Distr. Lualaba: Kasaji (FISHER). — Kakand'a (DE CROMBRUGGHE). — Mutombo Mukulu (BOUVIER en LEPLAS). — Kinda (DE BAILLET). — Luashi (FREYNE). — Kando-riv. bij Tenke (DE WITTE). — Kapiri (LEGROS). — Funda Biabo (DE BAILLET). — Kansenia (DE WITTE). — Kanzenze (DE WITTE). — Musolo-meer (DE BAILLET). — Nyonga (DE WITTE).

Distr. Leopold II-meer: Kwamouth (SCHOUTEDEN). — Bolobo (NKELE). — Keseki (NKELE).

Distr. Kasai: Merode (WINDMOLDERS). — Tshisika (SCHOUTEDEN). — Luebo (SCHOUTEDEN).

Distr. Kwango: Dumba (CHARLIERS).

Distr. Sankuru: Lusambo (WINDMOLDERS). — Gandajika (WINDMOLDERS). — Kabinda (WINDMOLDERS). — Tshofa (Mevr. M. BEQUAERT).

Distr. Opper-Katanga: Sakania (HUTSEBAUT). — Kafubu-riv., Elisabethstad (DE RIEMAECKER). — Sakania (BREDO). — Elisabethstad (BERTRAND). — Lubumbashi (DE RIEMAECKER). — Elisabethstad (SCHOUTEDEN). — Kakyelo (DE WITTE). — Lukafu (DE WITTE). — Kilwa (DE WITTE). — Lukonzolwa (DE WITTE).

Distr. Tanganika: Tembwe (SCHOUTEDEN). — Kabalo (SCHOUTEDEN). — Kiambi (DE WITTE). — Boudewijnstad (HUTSEBAUT). — Lulimba (PRIGOGINE).

Distr. Kivu: Baraka (PAUWELS). — Manakwa (PILETTE). — Lutunguru (PRIGOGINE). — Loiki

(PRIGOGINE). — Butembo Ngoma (DYLEFF en PRIGOGINE). — Masidongo (PILETTE). — Oude Missiepost-St.-Gustaaf (PILETTE). — Beni (BORGERHOFF). — Moera (BONNEVIE). — Talia/Semliki (PILETTE). — Yamba Yamba (PILETTE). — Lubango (MARLIER). — Rwindi-kamp (BURGEON). — Lubero (HACKARS). — Beni (BORGERHOFF). — Masidongo (BONNEVIE).

Distr. Maniema: Komba Komba (PILETTE).

Ruanda-Urundi: Musha (LESTRADE). — Ntaga (LESTRADE). — Shori (LESTRADE). — Gakoma (AURELIAAN). — Kazumbulo (FRECHKOP). — Astrida (LESTRADE). — Kigali (LESTRADE). — Katodjo (FRECHKOP). — Kakitumba (LESTRADE). — Kibungu (LESTRADE). — Astrida (AURELIAAN). — Gisagara (FAIN). — Kinari (AURELIAAN). — Gabiro (BURGEON). — Usumbura (VRIJDAGH).

Andere vindplaatsen: Kasongo (BOHNDORFF). — Lukonzolwa (ASCENSO). — Kasindi (ARRHENIUS). — Makoro (GYLDENSTOLPE). — Musosa (BREDO). — Kihinga (FRECHKOP). — Opper Lufira-riv. (LYNES). — Moba (ROCKEFELLER en MURPHY). — Kinia (ROCKEFELLER en MURPHY).

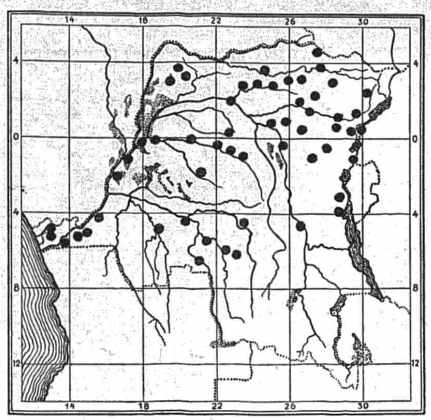

Afb. 4. — Vindplaatsen van *Dicrurus adsimilis coracinus*.

1 *b*. - **Dicrurus adsimilis coracinus** VERREAUX. — Afb. 2 en 4.

Deze vorm bewoont het woud en de galerijwouden van de savanne. Hij wordt gemakkelijk herkend aan de mat- of fluweelzwarte of blauwzwarte rug, die afsteekt tegen de glanzende kop en dekvederen (van terzij gezien is er enige glans te merken, niet van boven uit); binnenvlag der handpennen zwart. De staart is diep gevorkt, 15 tot 30 mm.

150 exemplaren in onze verzameling.

Distr. Neder-Congo : Temvo (SCHOUTEDEN). — Makaia Ntete (SCHOUTEDEN). — Kai Bumba (SCHOUTEDEN). — Kangu (BITTREMIEUX). — Thijsstad (SCHWETZ). — Mpozo-riv. bij Matadi (CABRA). — Kisantu (GOOSSENS).

Distr. Leopold II-meer: Kunungu (SCHOUTEDEN). — Bolobo (NKELE).

Distr. Tshuapa: Elongo Nkombe (STEVENART). — Yokamba (STEVENART). — Boangi (VERBUYT). — Liunga (STEVENART). — Mondombe (DUPUIS). — Yalokele (DUPUIS). — Bokuma (LOOTENS). — Bokungu (DUPUIS). — Lukolela (BELLEFROID). — Eala (SCHOUTEDEN). — Ikengo (SCHOUTEDEN). — Iyonda (MICHIELSEN). — Mesokofela (DUPUIS). — Basankusu (HERROELEN). — Monieka (HERROELEN).

Distr. Congo-Ubangi: Bomboma (VRIJDAGH). — Likimi (COLLART). — Bumba (WEYNS).

Distr. Uelé: Poko (CHRISTY). — Titule (HUTSEBAUT). — Bambesa (VRIJDAGH). — Ibembo (HUTSEBAUT). — Paulis (ABBELOOS). — Buta (HUTSEBAUT). — Koteli (SCHOUTEDEN). — Djamba (SCHOUTEDEN). — Angodia (HUTSEBAUT). — Mauda (SCHOUTEDEN).

Distr. Stanleystad: Yangambi (GERMAIN). — Panga (SCHOUTEDEN). — Banguru (ABBELOOS).

Distr. Kibali-Ituri: Kilo (THÉLIE). — Bela (DAUBRESSE). — Etembo (SCHEPENS). — Mongbwalu (Mevr. LEPERSONNE).

Distr. Kivu: Bilolo (DYLEFF en DANDOY). — Bilolo (DANDOY). — Kamituga (PRIGOGINE). — Lundjulu (PRIGOGINE). — Lundjulu (DYLEFF en SCHEPENS). — Lutunguru (PRIGOGINE). — Mutiba (PILETTE). — Beni (BONNEVIE). — Kinabbe (PILETTE). — Naroubi (PILETTE). — Moera (BONNEVIE). — Baraka (PAUWELS). — Molekera (PILETTE). — Mutwanga (HACKARS). — Beni (LISFRANC).

Distr. Sankuru: Lusambo (WINDMOLDERS).

Distr. Kasai: Merode (WINDMOLDERS). — Basongo (SCHOUTEDEN). — Luebo (SCHOUTEDEN). — Katombe (VAN ASSCHE).

Distr. Kwango: Kikwit (CHARLIERS). — Ndinga (Mevr. M. BEQUAERT).

Andere vindplaatsen: Ponthierstad (CARRUTHERS). — Ten oosten van de Rutshuru-vlakte (GRAUER). — Kidada (SCHOUTEDEN). — Leopoldstad (SCHOUTEDEN). — Rungu (SCHOUTEDEN). — Saidi (REHN). — Tshikapa (LYNES). — Beritio (ALEXANDER). — Angu (ALEXANDER). — Angumu (CHAPIN). — Kasongo (BOHNDORFF). — Risasi (CHAPIN). — Avakubi (CHAPIN). — Niangara (CHAPIN). — Luvungi (CHAPIN). — Medje (CHAPIN).

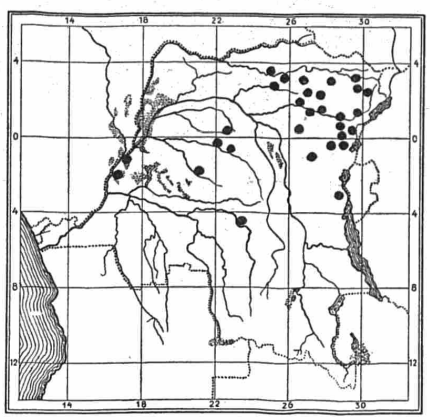

Afb. 5. — Vindplaatsen van *Dicrurus atripennis*.

1 *c*. - **Dicrurus adsimilis divaricatus** LICHTENSTEIN. — Afb. 1 en 3.

Deze vorm wordt gevonden van Senegal tot Noordoost-Afrika, over Soedan en Noord-Congo; hij bewoont de savanne.

De rug en de mantel zijn even glanzend als de kop; de binnenvlag der handpennen nooit zwart. De staart is meestal minder diep gevorkt dan bij de typische vorm en bij *coracinus*, soms slechts 7 of 8 mm.

21 exemplaren in onze verzameling, ook uit Soedan, Oost- en Noordoost-Afrika.

Distr. Uelé: Gangala na Bodio (LOUWERS). — Aru-kamp, Gangala na Bodio (MISONNE).

Distr. Kibali-Ituri: Djugu (FAIN). — Niarembe (SCHOUTEDEN). — Faradje (SCHOUTEDEN).

Andere vindplaatsen: Mundu (EMIN). — Bellima (EMIN). — Nzoro (CHAPIN).

2. - **Dicrurus atripennis** SWAINSON. — Afb. 5.

Deze soort bewoont het woud. Ze is bekend van West-Afrika tot Gaboen, Midden- en Oost-Congo.

De hele bevedering is fel staalgroenglanzend, de onderzijde weinig minder glanzend; voorhoofd en oordekvederen en teugels fluweelzwart; soms is de bevedering ook blauw purperglanzend; vliegpennen zwart met staalglanzende buitenzoom.

De staart is recht afgesneden of slechts heel lichtjes uitgesneden; de middenste stuurpennen zijn breder dan 15 mm., de vleugel is gewoonlijk langer dan 110 maar korter dan 120 mm.

Vleugel: 109-123,5; staart: 85-103; tarsus: 16-17; snavel: 22-25 mm.

97 exemplaren in onze verzameling.

Distr. Tshuapa: Yokamba (STEVENART). — Elongo Nkombe (STEVENART). — Boangi (VERBUYT).

— Bokungu (DUPUIS). — Lofima (DUPUIS). — Ikombi (HERROELEN). — Belinga (HERROELEN). — Lotakomela (DUPUIS). — Wete (DUPUIS). — Bokeka (HERROELEN).

Distr. Leopold II-meer: Kunungu (SCHOUTEDEN). — Bolobo (NKELE). — Botanankasa (NKELE).

Distr. Uelé: Poko (CHRISTY). — Titule (HUTSEBAUT). — Kifuku Nawa-riv. (SCHOUTEDEN).

Distr. Stanleystad: Panga (BOCK).

Distr. Kibali-Ituri: Bondo Mabe (SCHOUTEDEN). — Mongbwalu (Mevr. LEPERSONNE). — Etembo (SCHEPENS).

Distr. Kivu: Kamituga (PRIGOGINE). — Lundjulu (SCHEPENS). — Opper-Lenda-riv. (PAULUS). — Lundjulu (SCHEPENS en DYLEFF). — Mwana (PRIGOGINE). — Bilolo (DYLEFF en DANDOY). — Biakiri (DYLEFF). — Beni (LISFRANC). — Lesse (PILETTE). — Beni (BORGERHOFF). — Moera (CHRISTY). — Bolo-

Afb. 6. — *Dicrurus Ludwigi Sharpei* OUSTALET.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

vet (PILETTE). — Masidongo (BONNEVIE). — Bunia Butembo (DYLEFF en PRIGOGINE). — Loiki (PRIGOGINE). — Opper Lenda-riv. (PAULUS).

Distr. Sankuru: Lusambo (WINDMOLDERS).

Distr. Kasai: Katombe (VAN ASSCHE).

Andere vindplaatsen: Irumu (DENT en WOOSNAM). — Avakubi (MECKLEMBURG). — Kartushi (GYLDENSTOLPE). — Malisawa (GYLDENSTOLPE). — Kampi-ya Mambuti (GYLDENSTOLPE). — Ukaika (GRAUER). — Saidi (REHN). — Gudima (ALEXANDER). — Libokwa (ALEXANDER). — Angumu (CHAPIN). — Ngayu (CHAPIN). — Penge (CHAPIN). — Medje (CHAPIN). — Rungu (CHAPIN).

3. - **Dicrurus Ludwigi** SMITH. — Afb. 6 en 7.

Deze soort wordt gevonden in dichte savannen of in het woud, van Zuid-Afrika tot Oost-Afrika en Soedan, en over onze gebieden tot in West-Afrika.

De hele bevedering is zwart met donkere staalblauwe of staalgroene glans, veel minder glanzend dan *D. atripennis*; vliegpennen zwart, met glanzende buitenzoom. Onderzijde zwart met lichte blauwe of groene schijn, vooral aan de borst, of (wijfje van de typische vorm) zwartgrauw met enige glans aan de borst; ondervleugeldekvederen matzwart met of zonder wit einde; onderstaartvederen ook wel met wit einde.

De staart is recht afgesneden of heel weinig uitgesneden, de buitenpennen recht of heel lichtjes naar buiten gebogen; de middenste stuurpennen smaller dan 15 mm.; de vleugel is gewoonlijk korter dan 110 mm.

Twee vormen komen in onze gebieden voor.
Vleugel: 97-112; staart: 78,5-87 (85-95 buitenpennen); tarsus: 15-16 mm.; snavel: 19,5-22,5 mm.

3 *a*. - **Dicrurus Ludwigi Ludwigi** SMITH.

Deze vorm is meestal groenglanzend, en de wijfjes zijn grauwer aan de onderzijde dan de mannetjes. Hij komt voor van Zuid-Afrika tot Angola, Katanga en Oost-Afrika.
4 exemplaren in onze verzameling, waarvan twee uit Amani (Oost-Afrika).

Distr. Lualaba: Kakanda (DE CROMBRUGGHE).
Distr. Opper-Katanga: Lubumbashi, Elisabethstad (DE RIEMAECKER). — Lofoï (LEMAIRE).

Andere vindplaatsen: Mpala (STORMS). — Lukonzolwa (ASCENSO). — Kambove (NEAVE). — Tenke (LYNES). — Musosa (BREDO).

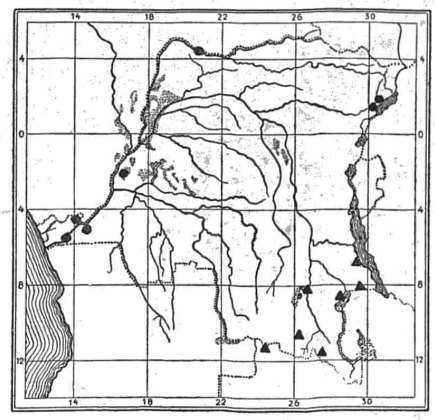

Afb. 7. — Vindplaatsen van *Dicrurus Ludwigi*.
● *Dicr. Ludw. Sharpei*. ▲ *Dicr. Ludw. Ludwigi*.

3 *b*. - **Dicrurus Ludwigi Sharpei** OUSTALET.

Deze vorm is bekend van West-Afrika tot Angola, enerzijds, tot Uganda, anderzijds, over onze gebieden. De algemene kleur is blauwglanzend en de wijfjes zijn even zwart aan de onderzijde als de mannetjes.
6 exemplaren in ons bezit.

Distr. Neder-Congo: Kisantu (GOOSSENS).
Distr. Kibali-Ituri: Wago (BREDO). — Djugu (FAIN).
Distr. Leopold II-meer: Nkoko (NKELE).

Andere vindplaatsen: Songa (EMIN). — Luma-eiland, Ubangi-riv. (ALEXANDER). — Vivi/Isangila (JOHNSTON). — Manyanga (BOHNDORFF). — Mswa (EMIN). — Ngombe Lutete (BOHNDORFF).

FAM. LANIIDAE

De Laniiden, of Klauwiervogels, hebben, gelijk de Dicruriden, een krachtige snavel, met scherpe eindhaak aan de bovenkaak en daarachter een duidelijke inkerving, waarop soms (*Lanius*) een scherpe tand volgt; de mondborstels bestaan meestal maar zijn minder stevig dan bij de Drongo's; de vleugel telt 10 handpennen, hij is duidelijk afgerond en betrekkelijk kort; 12 stuurpennen, de staart distaal afgerond of dwars afgezet, of wel trapvormig, soms ietwat uitgesneden; poten langer dan bij de Dicruriden; de tarsus vertoont slechts bij *Nilaus* dwarse platen aan de zijden; de klauwen zijn stevig. De bevedering van de rug en van de romp is soms heel lang en los, vooral bij *Dryoscopus* en *Chaunonotus*. De Juv. vertonen een dwarse streping op boven- en onderzijde.

Afb. 8. — *Malaconotus Blanchoti* STEPHENS.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

De Klauwieren zijn in onze gebieden vertegenwoordigd door een reeks soorten die voor het merendeel de savannen of lichte wouden bewonen; andere worden in dichte wouden of in bergwouden aangetroffen. 't Zijn echte roofvogels die zich niet alleen met Insekten voeden maar ook met kleine Zoogdieren, Vogels of Kruipdieren; zittend op een tak bespieden ze de omgeving en storten ze zich op de prooi.

De nesten hebben de vorm van een open kom en bestaan eenvoudig uit samengeraapte takjes; ze worden aangelegd op bomen of heesters.

CHAPIN onderscheidt 13 genera in zijn « Birds »; andere auteurs daarentegen verminderen het aantal genera. Zo beschouwen MAYR en AMADON *Chlorophoneus* en *Telophorus* als synoniemen van *Malaconotus*; *Antichromus* wordt bij *Tchagra* gevoegd, en *Nilaus* is een Muscicapide. Gemakshalve heb ik hier CHAPIN gevolgd; ik ben zelfs verder gegaan, door *Chaunonotus* af te zonderen van *Dryoscopus*.

De genera die in onze fauna zijn vertegenwoordigd kunnen als volgt worden onderscheiden:

1. *a.* De staart is heel lang, langer dan 150 mm. De algemene kleur is zwart met wit, of wel is ze grauwbruin met donkere strepen aan boven- en onderzijde. ..... 2.
   b. De staart is slechts bij uitzondering langer dan 150 mm., maar dan is de bovenzijde grijs, zonder strepen. ..... 3.
2. *a.* Bevedering grotendeels zwart, gedeeltelijk wit. Snavel zwart. ..... *Urolestes* (blz. 70).

b. Bevedering grauwbruin of bruinachtig, de boven- en de onderzijde donkergestreept. Snavel geel. ..... *Corvinella* (blz. 68).

3. *a.* De bovenkaak vertoont aan iedere zijde een duidelijke tand achter de anteapicale inkerving. ..... *Lanius* (blz. 53).

b. Geen tand achter de inkerving. ..... 4.

4. *a.* Vleugeldekvederen roodbruin. ..... 5.

b. Dekvederen nooit roodbruin. ..... 6.

5. *a.* Middelste stuurpennen zwart. Onderzijde okkergeel tot roestgeelachtig. .. *Antichromus* (blz. 18).

b. Middelste stuurpennen zwartdwarsgestreept op grauwbruine tot grauwzwarte of grauwe grond. Onderzijde meestal min of meer grijs gewassen op witte grond. ..... *Tchagra* (blz. 13).

6. *a.* De rug is lichtgevlekt of -gestreept op zwarte tot grauwbruine grond. De zijplaten van de tarsus zijn gedeeld. ..... *Nilaus* (blz. 11).

b. De bovenrug ten minste is eenkleurig, zonder vlekking. De zijplaten van de tarsus zijn gaaf. .. 7.

7. *a.* Bovenzijde ten minste gedeeltelijk groen, - ofwel (*Chlorophoneus Bocagei*) is de romp gekleurd gelijk de rug, terwijl de onderzijde geen roestkleur vertoont en er witte wenkbrauwstrepen bestaan. ..... 8.

b. Anders gekleurd. ..... 10.

8. *a.* Snavel ten minste 25 mm. lang en 10 mm. hoog. ..... *Malaconotus* (blz. 29).

b. Snavel ten hoogste 19 mm. lang en minder dan 10 mm. hoog. ..... 9.

9. *a.* Een zwarte borstband bij de volwassen vogels. ..... *Telophorus* (blz. 26).

b. Geen zwarte borstband. ..... *Chlorophoneus* (blz. 20).

10. *a.* De kleur van de romp steekt scherp af tegen deze van de bovenrug, - *of wel* (wijfjes) is de onderzijde min of meer roestkleurig tot okergeelachtig terwijl de bovenzijde niet zuiverzwart is. 11.

b. Anders. De kleur van de romp steekt nooit scherp af tegen deze van de bovenrug. Is de onderzijde okkergeel tot kaneelkleurig, dan is de bovenzijde zuiverzwart. ..... *Laniarius* (blz. 33).

11. *a.* De bovenkaak vertoont een duidelijke overlangse kiel. ..... *Dryoscopus* (blz. 44).

b. De bovenkaak is afgerond, zonder aanduiding van een kiel. ..... *Chaunonotus* (blz. 51).

GENUS NILAUS SWAINSON.

Laniiden van kleinere afmetingen dan de andere hier vermelde soorten: de staart meet ten hoogste 60-65 mm. en is korter dan de vleugel, die tot 90 mm. lang kan zijn; de tarsus vertoont aan de zijden dwarse platen, terwijl de andere Congolese Laniiden een enkele overlangse plaat vertonen; de bovenkaak heeft een scherpe eindhaak maar geen tand achter deze; onderzijde wit, meestal met roodbruine of chocoladebruine vlekking aan de zijden; handpennen 3-5 de langste, 1 ongeveer de helft van 2.

Eén enkele soort.

1. - **Nilaus afer** LATHAM. — Afb. 9 en 10.

Deze eigenaardige Laniide heeft een heel grote verspreiding in Zwart-Afrika en wordt door verschillende vormen vertegenwoordigd. Hij bewoont de savannen.

Bovenkop en bovenzijde zwart of zwartbruin, ook wel donkerbruin; de rug met brede, witte, lichtgeelbruinachtige of roestkleurige, overlangse vlekken of strepen; de rompvederen basaal grauwzwart, distaal wit of lichtgeelbruinachtig, de eindzoom zwart; een witte of lichtbruinachtige band loopt over het voorhoofd en de teugels tot boven het oog, of zelfs, bij enkele vormen, over de slapen tot aan de nek, waar soms een nekring ontstaat; vliegpennen zwartbruin of bruinzwart, met fijne, lichtgekleurde buitenzoom en dikwijls ook eindzoom, de binnenzoom wit of roomkleurig; een brede, witte of lichtgeelbruinachtige, overlangse streep over de vleugel, gevormd door eindvlekken van de armdekvederen en de brede buitenzoom van 2-3 der daaropvolgende armpennen; stuurpennen zwart, de buitenpennen met witte eindvlek, de buitenzoom van de buitenste pen helemaal of slechts basaal en apicaal wit. Onderzijde wit van kin tot onderstaartvederen; bij de meeste vormen vertonen borst- en lichaamszijden min of meer brede, roodbruine of kastanjebruine tot donkerchocoladebruine overlangse vlekken, die soms een soort van brede zijstreep vormen; bij andere vormen is de onderzijde ongevlekt.

Bij jonge mannetjes en bij wijfjes is de grondkleur van de bovenzijde doffer, meer grauwzwart; de voorhoofdsband is niet afgetekend, de bovenkop en de nek zijn met witte of geelbruinachtige vlekjes bezaaid (eindvlekje van de vederen); de onderzijde vertoont geen roodbruine vlekken en is daarentegen soms helemaal bezaaid met zwarte vlekjes, of wel zijn deze alleen over de borst verspreid; het lichaam is aan de onderzijde min of meer geelbruin of roestkleurig gewassen.

Vleugel: 71-90; staart: 45-65; tarsus: 19-24; snavel: 14,5-16 mm.

Drie vormen worden in onze gebieden gevonden. Bij twee er van zet zich de witte of bruinachtige voorhoofdsband als wenkbrauwstreep naar achteren voort tot over de slapen; beide vertonen een roodbruine vlekking aan de onderzijde, maar bij *camerunensis* zijn de vlekken minder breed dan zulks het geval is bij *ruwenzorii*. De derde vorm, *nigritemporalis*, is nu eens gevlekt aan de onderzijde, dan weer eenkleurig wit, maar hij vertoont slechts een voorhoofdsband en geen wenkbrauwstrepen.

Afb. 9. — *Nilaus afer* LATHAM.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

1 *a*. - **Nilaus afer camerunensis** NEUMANN.

Deze vorm wordt gevonden van Kameroen tot aan de westelijke oever van het Albert-meer, over Ubangi, Uelé en Soedan.

13 exemplaren in onze verzameling, daaronder vogels uit Kameroen (BATES) en uit Soedan (CHRISTY).

Distr. Uelé: Gangala na Bodio (LOUWERS). — Gangala na Bodio (MISONNE).

Distr. Kibali-Ituri: Ishwa (VRIJDAGH). — Kawa (BREDO). — Kawa (FAIN). — Kasenyi (Mevr. LEPERSONNE).

Andere vindplaatsen: Dungu (CHAPIN). — Nzoro (CHAPIN). — Faradje (CHAPIN). — Aba (CHAPIN).

1 *b*. - **Nilaus afer nigrotemporalis** REICHENOW (*affinis* BOCAGE).

Deze vorm komt voor van het Tanganyika Territory tot Zululand, enerzijds, tot Katanga, Kasai en zelfs Kwamouth, Noord-Rhodesië en Angola, anderzijds.

45 exemplaren in onze verzameling.

Distr. Leopold II-meer: Kwamouth (SCHOUTEDEN).

Distr. Kwango: Kasanga (SCHWETZ).

Distr. Kasai: Kabambaie (SCHOUTEDEN). — Merode (WINDMOLDERS).

Distr. Lualaba: Kasaji (FISHER). — Kando-riv. bij Tenke (DE WITTE). — Kisenda (DE CATERS).

Distr. Opper-Katanga: Elisabethstad (SCHOUTEDEN). — Sakania (BREDO). — Sakania (HUTSEBAUT).

Distr. Tanganika: Tembwe (SCHOUTEDEN). — Boudewijnstad (HUTSEBAUT). — Kabobo (PRIGOGINE). — Kiambi (DE WITTE).

Andere vindplaatsen: Lugoma (BÖHM). — Baraka (GRAUER). — Luluaburg (CALLEWAERT). — Kinia (ROCKEFELLER en MURPHY). — Lubenga (ROCKEFELLER en MURPHY). — Upemba-Park (VERHEYEN).

1 *c*. - **Nilaus afer ruwenzorii** OGILVIE-GRANT.

Ik heb onlangs laten opmerken dat *ruwenzorii* geen synoniem is van *massaicus* NEUM., zoals CHAPIN meent. De vorm komt voor in het Ruwenzori-gebied en aangrenzende gebieden van Uganda en Kivu, en tot in Ruanda.

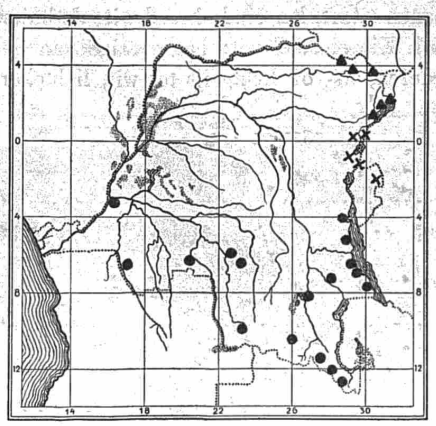

Afb. 10. — Vindplaatsen van *Nilaus afer*.
▲ *Nil. afer camerunensis*. ● *Nil. afer nigrotemporalis*.
× *Nil. afer ruwenzorii*.

Twee exemplaren in onze verzameling.

Distr. Kivu: Molindi-riv. (DE WITTE).

Ruanda-Urundi: Kibungu (VERHULST).

Andere vindplaatsen: Ten oosten van de Rutshuru-vlakte (CHAPIN). — Semliki-riv. (CHAPIN). — Zuid Ruwenzori (CHAPIN). — Luhule-riv. (DE WILDE).

GENUS TCHAGRA LESSON (*Pomatorhynchus* BOIE).

Deze Klauwieren worden gemakkelijk herkend aan hun roodbruine vleugeldekvederen en buitenzoom der vliegpennen; ze zijn nauw verwant met het volgend genus, *Antichromus*, dat dezelfde kenmerken heeft en ook wel als een syniniem van *Tchagra* wordt aangezien.

De staart is even lang als de vleugel of ietwat langer dan deze, maar is ten hoogste 100 mm. lang; hij is trapvormig, de buitenpennen merkelijk korter dan de middenpennen; de eerste handpen is langer dan de helft van 2; handpennen 3-6 zijn de langste. De bovenkop, bij onze vormen, is of wel zwart met lichtgekleurde wenkbrauwstrepen, of wel slechts zijdelings zwartgezoomd. De stuurpennen zijn apicaal breed wit of grijs. De tarsus vertoont geen dwarse platen. De bevedering van de romp is lang en zacht. Geen tand aan de bovenkaak achter de eindhaak.

Twee soorten komen in onze gebieden voor. Men onderscheidt ze als volgt :

1. *a*. De bovenkop is grauwbruin tot roestbruin met aan iedere zijde een min of meer brede, zwarte streep; brede, witte tot roomkleurige wenkbrauwstrepen. ..... *Tchagra australis*.
   b. De bovenkop is ook zwart in het midden; brede, witachtige, tot grijze, geelbruine of okergele wenkbrauwstrepen. ..... *Tchagra senegala*.

1. - **Tchagra [Tchagroides] australis** SMITH. — Afb. 11 en 12.

Deze Klauwier komt voor van West-Afrika tot Angola, enerzijds, tot Oost-Afrika, anderzijds. Hij bewoont de savannen en minder dichte wouden. In Zuid-Afrika heet hij « Klein rooivlerk-laksma ».

Bovenkop grauwbruin tot roestbruin in het midden, met een min of meer smalle of brede, zwarte streep aan iedere zijde, boven een bleke, witte tot roomkleurige wenkbrauwstreep; onder deze laatste, een bredere zwarte streep, lopend over het oog van teugel tot nek; oor meestal grauwbruin; nek en bovenzijde vaal grauwbruin tot roestbruin, de romp en de bovenstaartvederen grauwer, deze laatste ook wel met smalle, witte eindzoom en daarvoor een donkere streep; dekvederen roodbruin; vliegpennen zwartbruin, met brede roodbruine buitenzoom, de binnenzoom roestkleurig, de binnenste armpennen roodbruin aan beide zomen of (*Souzae*) helemaal roodbruin; middelste stuurpennen grauwbruin tot grauw of grauwzwart, zwart dwarsgestreept; de andere stuurpennen zwart, het einde breed wit; de buitenste stuurpennen dikwijls ook met witte buitenzoom, ten minste distaal. Kin en keel wit; het overige van de onderzijde, met de onderstaartvederen en de ondervleugeldekvederen, as- of lichtgrijs tot wit, lichtokergeelachtig of olijfbruinachtig; de

Afb. 11. — *Tchagra australis* SMITH.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

lichaamszijden en de borst dikwijls olijfbruin gewassen. Snavel zwart; poten blauwachtig- tot loodgrauw.

Vleugel: 63-83; staart: 79-100; tarsus: 25-29; snavel: 16-20 mm.

Bij de Juv. zijn de teugels donkerbruin en zijn de zwarte zijstrepen van de bovenkop gereduceerd.

Twee vormen komen in onze gebieden voor. Bij de vorm *Souzae* zijn de binnenste armpennen helemaal roodbruin en is de snavel kleiner dan bij de andere vorm. Bij deze, voor dewelke ik de naam *Emini* behoud, zijn de binnenste armpennen slechts zijdelings roodbruin gekleurd.

1 *a*. - **Tchagra australis Emini** REICHENOW (*frater* REICHENOW, *kivuensis* REICHENOW).

In zijn « Birds » maakt CHAPIN onderscheid tussen *australis frater* en *australis Emini*, al geeft hij toe dat « their intergradation is baffling » en schrijft hij verder « it is all but impossible to draw any clear line between *emini* and *frater* ». Na onderzoek van onze talrijke exemplaren (meer dan 100) is het mij onmogelijk gebleken een kenmerk te vinden waardoor beide vormen zouden kunnen worden onderscheiden. Noch de kleur van de bovenzijde of van de onderzijde, noch de lengte of de dikte van de snavel kunnen in aanmerking komen: men vindt overgangen in Uelé evengoed als in Kibali-Ituri of Kivu. Ik som dus hier al de mij uit onze gebieden bekende *Tchagra australis*, die geen *Souzae* zijn, op onder de naam *Emini*.

Ongeveer 100 exemplaren in onze verzameling.

Distr. Congo-Ubangi: Bosobolo (VRIJDAGH). — Businga (COLLARD).

Distr. Uelé: Buta (HUTSEBAUT). — Paulis (ABBELOOS). — Malengoya (HUTSEBAUT). — Medje (CHRISTY). — Titule (HUTSEBAUT). — Mauda (SCHOUTEDEN). — Bambesa (VRIJDAGH).

Distr. Kibali-Ituri: Niarembe (SCHOUTEDEN). — Djugu (FAIN). — Boga (PILETTE). — Kwandruma (VRIJDAGH). — Kilo (THÉLIE). — Niarembe (VRIJDAGH). — Teturi/Luengba (PRIGOGINE). — Rethi (VRIJDAGH).

Distr. Stanleystad: Stanleystad (WEYNS).

Distr. Kivu: Butembo (DYLEFF). — Beni (BONNEVIE). — Lutunguru (PRIGOGINE). — Butembo (PRIGOGINE). — Kamabo (PILETTE). — Talia/Semliki (PILETTE). — Butuhe (PRIGOGINE). — Lubango (PRIGOGINE). — Butembo/Ikendi (DYLEFF en PRIGOGINE). — Tsisirongo (PILETTE). — Ngoma (SCHOUTEDEN). — Kamande (HACKARS). — Kadiadia (HACKARS). — Kibati (SCHOUTEDEN). — Lulenga (BURGEON). — Lulenga (SCHOUTEDEN). — Nzulu (DE WITTE). — Katana (BURGEON). — Mugunga (DE WITTE). — Kanyabayongo (DE WITTE). — Butembo (DE SEMERIES). — Nya Mundja (PAUWELS). — Zambo (BONNEVIE). — Kasa (PRIGOGINE). — W. Ruwenzori (HACKARS).

Ruanda-Urundi: Kibungu (LESTRADE). — Astrida (AURELIAAN). — Nyundo (DOUCE). — Gakoma (AURELIAAN). — Ntaga (LESTRADE).

Distr. Tanganika: Kabobo (PRIGOGINE).

Andere vindplaatsen: Kisenyi (VON STEGMANN). — Mohasi-meer (MECKLEMBURG). — Tamohanga

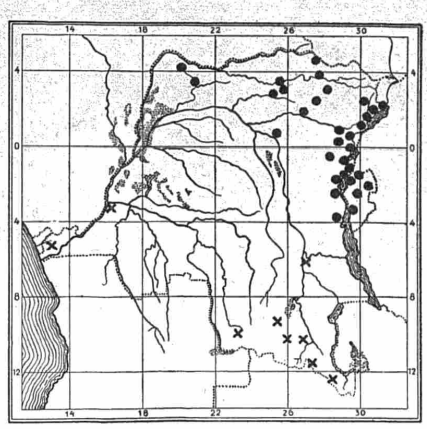

Afb. 12. — Vindplatsen van *Tchagra australis*.
● *Tch. austr. Emini.* × *Tch. austr. Souzae.*

(GYLDENSTOLPE). — Gamangui (CHAPIN). — Niangara (CHAPIN). — Usumbura (GRAUER). — Kasindi (GRAUER). — Baraka (GRAUER). — Ruhengeri (DE WITTE). — Kalehe (DE WILDE). — « Manyema » (ap. CHAPIN).

1 *b*. - **Tchagra australis minor** REICHENOW.

Deze vorm, nauw verwant met de vorige, is bekend uit Nyasaland en Kenya tot Noord-Rhodesië; hij zou misschien kunnen voorkomen in het uiterste zuidoosten van Katanga.

1 *c*. - **Tchagra australis Souzae** BOCAGE.

Dit is een heel goed gekenmerkte vorm, die bekend is uit Angola en het zuiden van onze gebieden.

13 exemplaren in onze verzameling.

Distr. Neder-Congo: Tshela (GHESQUIÈRE).

Distr. Leopold II-meer: Kwamouth (SCHOUTEDEN).

Distr. Kasai: Tshikapa (SCHOUTEDEN).

Distr. Lualaba: Kangue (DE BAILLET). — Kasaji (FISHER). — Kayembe Mukulu (FISHER).

Distr. Opper-Katanga: Elisabethstad (SCHOUTEDEN). — Nieuwdorp (LEGROS).

Distr. Tanganika: Kabalo (SCHOUTEDEN).

Andere vindplaatsen: Dikulwe-riv. (NEAVE). — Opper-Lualaba-riv. (NEAVE). — Sibokwa (MOURITZ).

Ansorgei NEUM. moet aangezien worden als een synoniem van *Souzae*: ik heb in Kwamouth zowel exemplaren met olijfbruinachtige onderzijde ingezameld als andere met asgrijze onderzijde.

2. - **Tchagra [Orthotchagra] senegala** LINNAEUS. — Afb. 13 en 14.

Deze soort, de « Zwartkroon-laksma » van Zuid-Afrika, heeft een heel wijde verspreiding in de savannen van West-Afrika. Ze komt voor van West-Afrika tot Neder-Congo en Angola, enerzijds, tot Oost- en Zuid-Afrika, anderzijds. Maar ze wordt eveneens gevonden in Noord-Afrika en in Arabië. Verschillende vormen worden onderscheiden, sommige goed gekenmerkt, andere daarentegen niet: zulks is, bij voorbeeld, het geval met de door CHAPIN vermelde vormen *armena* en *rufofusca*.

Bovenkop zwart; een brede lichtgekleurde wenkbrauwstreep loopt van de neusgaten tot over de slaap; daaronder, een brede, zwarte streep, van de teugel tot achter het oog; oor bruin; nek en rug grauwbruin (soms grauw) tot geelbruin of omberbruin, dikwijls min of meer roodbruin gewassen; romp en bovenstaartvederen grauw, olijf- of geelbruin gewassen; vleugeldekvederen roodbruin, de binnenste en de schouder-

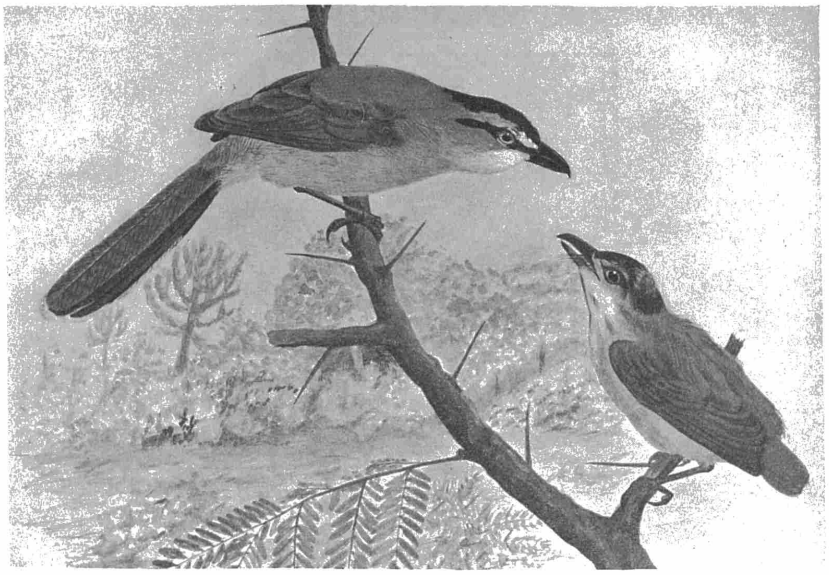

Afb. 13. — *Tchagra senegala* LINN.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

vederen zwartbruin met roodbruine zomen; vliegpennen zwartbruin, met brede, roodbruine buitenzoom en roestkleurige binnenzoom, de binnenste pennen gelijk de dekvederen roodbruin aan beide zomen; middelste stuurpennen grauwbruin, donker dwarsgestreept; de andere stuurpennen zwart, met wit (soms isabel gewassen) einde, de buitenste ook wit aan de buitenzoom. Kin en keel wit; buikmidden meestal ook; krop, borst en lichaamszijden meestal grijsachtig, min of meer donker, soms roestbruin gewassen; onderstaartvederen en schenen wit tot licht okergeelachtig of geelbruin of grauw; ondervleugeldekvederen wit, roestkleurig gewassen, de vleugelrand wit. Snavel zwart; poten loodgrauw.

Vleugel: 78-95; staart: 84-115; tarsus: 27-33; snavel: 20-23 mm.

Bij de Juv. is de bovenkop geelbruin gemengd en is de snavel hoornbruin.

De lichtgekleurde wenkbrauwstreep is meestal min of meer geelbruin of okergeel gewassen; bij de vorm *sudanensis* echter is ze veel zuiverder wit. De bovenzijde is meestal merkelijk meer roodbruin gewassen bij de zuidelijke vormen, en voornamelijk bij *rufofusca*, dan in het noorden bij *camerunensis* en vooral *sudanensis*; *armena* is normaal duidelijk roodbruin gewassen, minder toch dan *rufofusca*, naar CHAPIN; exemplaren komen echter onder beide vormen voor die aan de normale definitie niet beantwoorden.

2 *a*.- **Tchagra senegala armena** OBERHOLSER (*rufofusca* NEUMANN).

In zijn « Birds » onderscheidt mijn vriend CHAPIN de twee vormen *armena* en *rufofusca*; de eerste zou onze oostelijke gebieden bewonen, van de Ruwenzori tot Katanga en Kasai; de andere zou gevonden worden

in Neder-Congo en zou tot in Zuidwest-Kasai voorkomen. Na onderzoek van onze lange reeks uit deze streken is het mij niet mogelijk onderscheid te maken tussen *rufofusca* en *armena*. Exemplaren met donkere borst komen evengoed voor in Oost-Congo als in Neder-Congo, waar ook lichtgekleurde vogels worden gevonden; de kleur van de bovenzijde en van de wenkbrauwstrepen varieert eveneens tussen brede grenzen en men kan vogels vinden uit Oost-Congo die even intensief zijn gekleurd als andere uit Neder-Congo of Angola.

Ongeveer 250 exemplaren in onze verzameling.

Distr. Neder-Congo: Banana (MESMAEKERS). — Moanda (MESMAEKERS). — Thijsstad (SCHWETZ). — Leopoldstad (CHRISTY). — Leopoldstad (SCHOUTEDEN). — Leopoldstad (Mevr. LEPERSONNE). — Yindu (GOOSSENS). — Kisantu (GOOSSENS). — Ngombe/Matadi (HENRION). — Tumba (Mevr. M. BEQUAERT). — « Mayumbe » (CABRA). — Leopoldstad (BERTEAUX). — Leopoldstad (BECQUET). — Leopoldstad (HENRION). — Banana (MARÉE).

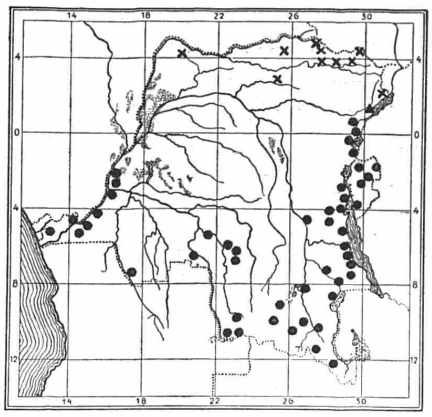

Afb. 14. — Vindplaatsen van *Tchagra senegala*.
● *Tch. seneg. armena*. × *Tch. seneg. camerunensis*.
▲ *Tch. seneg. sudanensis*.

Distr. Leopold II-meer: Kunungu (SCHOUTEDEN). — Ndwa (Ngwe). — Botanankasa (NKELE). — Bolobo (NKELE). — Kwamouth (SCHOUTEDEN). — Keseki (NKELE).

Distr. Kwango: Willem-watervallen (SCHWETZ).

Distr. Kasai: Tshisika (SCHOUTEDEN). — Ngombe (SCHOUTEDEN). — Katombe (VAN ASSCHE). — Merode (WINDMOLDERS). — Luluaburg (CALLEWAERT). — Bakwanga (WINDMOLDERS).

Distr. Sankuru : Lusambo (GHESQUIÈRE). — Kasansa (VAN ASSCHE). — Lodja (GHESQUIÈRE). — Kabinda (WINDMOLDERS). — Gandajika (WINDMOLDERS). — Lusambo (WINDMOLDERS). — Shinguwa (DE PRETER).

Distr. Lualaba: Kasaji (FISHER). — Dilolo (FREYNE). — Dilolo (DE WITTE). — Luashi (FREYNE). — Kinda (DE BAILLET). — Kangue (DE BAILLET). — Musolo-meer (DE BAILLET). — Kanzenze (DE WITTE). — Kakanda (DE CROMBRUGGHE). — Funda Biabo (DE BAILLET). — Kisenda (DE CROMBRUGGHE). — Kajileji (FISHER). — Kakanda (DE CATERS). — Kapolowe (DE WITTE).

Distr. Opper-Katanga: Lukonzolwa (DE WITTE). — Lukafu (DE WITTE). — Elisabethstad (DE RIEMAECKER). — Elisabethstad (RICHARD). — Elisabethstad (LYNES). — Elisabethstad (SCHOUTEDEN). — Lubumbashi-riv. (DE RIEMAECKER). — Kasenga (DE WITTE). — Musosa (BREDO).

Distr. Tanganika: Tembwe (SCHOUTEDEN). — Albertstad (HUTSEBAUT). — Kiambi (DE WITTE). — Mpala (STORMS). — Mahila (PRIGOGINE). — Kabobo (PRIGOGINE).

Distr. Maniema: Komba Komba (PILETTE). — Dogodo-riv. (PILETTE).

Distr. Kivu: Kalembelembe (PILETTE). — Molindi-riv. (DE WITTE). — Rwindi-riv. (DE WITTE). — West. oever van het Edward-meer (LIPPENS). — Beni (LISFRANC). — Oude Missiepost St.Gustaaf (PILETTE). — Mabenga (HACKARS). — Tsisilongo (PILETTE). — Manakwa (PILETTE).

Ruanda-Urundi: Rutare (LESTRADE). — Kibungu (LESTRADE). — Karambi (LESTRADE). — Rumonge (VRIJDAGH). — Gakoma (AURELIAAN). — Katjumbura (FRECHKOP). — Kalagari (LESTRADE). — Astrida (FAIN). — Ntaga (LESTRADE). — Usumbura (SCHOUTEDEN). — Astrida (AURELIAAN).

Andere vindplaatsen: Ntenke (CAPELLO en IVENS). — Luvua-riv. (BÖHM). — Kasongo (BOHNDORFF). — Marungu (BÖHM). — Dikulwe-riv. (NEAVE). — Sibokwa (MOURITZ). — Kagera-vallei (AOSTA). — Masidongo (GYLDENSTOLPE). — Makora (GYLDENSTOLPE). — Baraka (GRAUER). — Kasindi (GRAUER). — Ruzizi-vallei (GRAUER). — Luebo (LYNES). — Kikoma (BREDO). — Rutshuru-vallei (CHAPIN). — Uvira (CHAPIN). — Lualaba-riv. (CHAPIN). — Lubenga (ROCKEFELLER en MURPHY). — Upemba-Park (VERHEYEN). — Manyanga (BOHNDORFF).

2 *b*. - **Tchagra senegala camerunensis** NEUMANN.

Deze vorm is bekend van Kameroen tot Soedan en het noorden van onze gebieden.

13 exemplaren in ons bezit.

Distr. Congo-Ubangi: Bosobolo (VRIJDAGH).

Distr. Uelé: Gangala na Bodio (LAUWERS). — Gangala na Bodio (MISONNE). — Dika (SCHOUTEDEN). — Mauda (SCHOUTEDEN). — Tukpwo (VRIJDAGH).

Distr. Kibali-Ituri: Mahagi (VRIJDAGH). — Faradje (SCHOUTEDEN).

Andere vindplaatsen: Niangara (CHAPIN). — Garamba (CHAPIN). — Gurba/Dungu (RIBOTTI). — Buta (HUTSEBAUT). — Ishwa (VRIJDAGH).

2 *c*. - **Tchagra senegala sudanensis** SCLATER en MACKWORTH PRAED.

Deze vorm werd beschreven uit Soedan en wordt ook gevonden aan het Albert-meer.

4 exemplaren in onze verzameling, één van de Arua-riv., in Soedan (JACKSON).

Distr. Kibali-Ituri: Kasenyi (Mevr. LEPERSONNE). — Kasenyi (VRIJDAGH).

De rug is merkelijk grauw, de wenkbrauwstrepen zijn wit of ongeveer aldus.

GENUS ANTICHROMUS RICHMOND (*Bocagia* auct.).

Deze vogels zijn nauw verwant met *Tchagra*. De middelste stuurpennen zijn echter zwart, de vleugeldekvederen en de schoudervederen zijn roodbruin, deze laatste soms met zwart gevlekt; bij het mannetje is de bovenkop zwart en reikt het zwart tot onder de ogen, het wijfje daarentegen heeft lichtgekleurde wenkbrauwstrepen.

Eén enkele soort, de Zwartkroon-laksma van Zuid-Afrika.

1. - **Antichromus minutus** HARTLAUB. — Afb. 15 en 16.

Deze soort wordt gevonden in de savannen of lichte wouden, van Sierra-Leone en West-Afrika tot Noord-oost-Afrika, over Soedan en Noord-Congo, verder in Oost-Congo en Oost-Afrika tot in Zuid-Rhodesië, Zuid-Congo, Angola en Neder-Congo.

Bij het mannetje is de bovenkop zwart en reikt het zwart tot onder de ogen, de oordekvederen zijn lichtgekleurd, okergeelachtig met witte schachtstrepen, de teugels en de nek zijn zwart;- bij het wijfje vertoont de kop witte wenkbrauwstrepen, waaronder een zwarte streep over het oog loopt; bovenzijde geelbruin tot roodbruin, met of zonder zwarte vlekken aan de schouders en soms ook aan de bovenrug (deze vlekken tekenen dikwijls een streep aan weerskanten van de bovenrug, of samen genomen een soort van V); bovenstaartvederen zwart bij het mannetje, geelbruin gelijk de rug bij het wijfje; vleugeldekvederen en binnenste armpennen helemaal roodbruin, de andere vliegpennen zwartbruin, met min of meer brede, roodbruine buitenzoom en bleker gekleurde binnenzoom; stuurpennen zwart, met bruinachtig of roestkleurig einde; de eindzoom soms wit, de buitenzoom van de buitenste pen ook wel bruinachtig of roestkeurig. Kin, keel en soms ook het buikmidden wit; het overige van de onderzijde okergeel tot roestgeelachtig, soms intens gekleurd; onderstaartvederen en ondervleugeldekvederen gelijk de onderzijde. Snavel zwart; poten loodgrauw.

Vleugel: 68-81; staart: 67-87; tarsus: 24-27; snavel: 18-22 mm.

Bij de Juv. is de bovenkop gemengd geelbruin of wit en zwart of donkerbruin; de bovenstaartvederen zijn geelbruin tot wit.

Twee vormen worden onderscheiden. Bij de typische vorm vertoont de bovenzijde zwarte vlekken aan de schouders en soms ook aan de bovenrug. Bij de vorm *Anchietae* ontbreken deze zwarte vlekken.

1 *a*. - **Antichromus minutus Anchietae** Bocage.

Deze vorm wordt gevonden van Angola over het zuiden van Belgisch-Congo tot in het zuiden van het Tanganyika Territory en tot Gazaland.

60 exemplaren in onze verzameling.

Distr. Tanganika: Kabobo (Prigogine).

Distr. Opper-Katanga: Nkole (Bredo). — Lukonzolwa (de Witte).

Distr. Lualaba: Kinda (de Baillet). — Sandoa (Lynes). — Kasaji (Fisher). — Dilolo (de Witte). — Tenke, Kando-riv. (de Witte). — Kayembe Mukulu (Fisher).

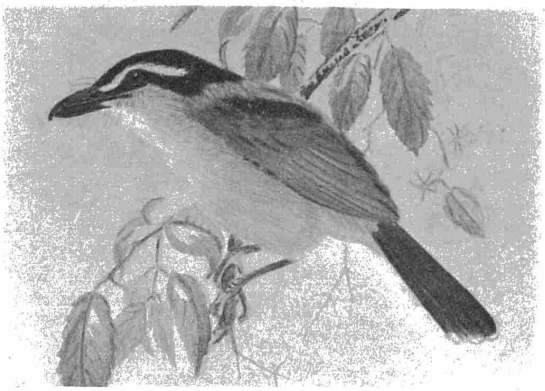

Afb. 15. — *Antichromus minutus minutus* Hartlaub.
(V. G. L. van Someren del.).

Distr. Sankuru: Kasansa (Van Assche). — Gandajika (Windmolders).

Distr. Kasai: Katombe (Van Assche). — Bakwanga (Windmolders). — Dibaya (Windmolders). — Merode (Windmolders). — Tshikapa (Schouteden).

Andere vindplaatsen: Kambove (Neave). — Lufupa-riv. (Neave). — NW. van het Tanganika-meer (Carruthers). — Tshisika (Schouteden). — Luapula-riv. (White). — Elisabethstad (Vincent). — Luluaburg (Callewaert). — Moba (Rockefeller en Murphy). — Upemba-park (Verheyen).

1 *b*. - **Antichromus minutus minutus** Hartlaub.

De typische vorm van *minutus* wordt gevonden van Sierra-Leone tot Noordoost-Afrika en tot in het Tanganyika Territory; in onze gebieden komt hij vooral voor in het noorden en het oosten, maar hij is ook bekend van uit Neder-Congo tot Bolobo.

Een honderdtal exemplaren in ons bezit.

Distr. Neder-Congo: Boma (Dartevelle). — Thijsstad (Schwetz). — Kisantu (Schouteden).

Distr. Leopold II-meer: Kunungu (Schouteden). — Bolobo (Nkele). — Kwamouth (Schouteden).

Distr. Uelé: Paulis (Abbeloos). — Niangara (Hutsebaut). — Poko (Christy). — Malengoya (Hutsebaut). — Mauda (Schouteden).

Distr. Stanleystad: Panga (Christy).

Distr. Kibali-Ituri: Irumu (J. Bequaert). — Mahagi (Schouteden). — Mahagi, Mé-berg (Vrijdagh). — Wago (Bredo). — Djugu (Fain). — Boga (Pilette).

Distr. Kivu: Butembo (PRIGOGINE). — Butembo (DYLEFF). — Butembo (VRIJDAGH). — Bigoisagua (PILETTE). — Lufungula (PILETTE). — Biogo (BONNEVIE). — Beni (BONNEVIE). — Molekara (PILETTE). — Nzulu (DE WITTE). — Masidongo (PILETTE). — Kadiadia (HACKARS). — Rutshuru (FRECHKOP). — Rutshuru (GHESQUIÈRE). — Munagana (DE WITTE). — Beni (BORGERHOFF). — Boonzo (BONNEVIE). — Mai-na-Kwenda (PILETTE). — Talia/Semliki (PILETTE). — Kamabo (PILETTE). — Maboya (PRIGOGINE).

Ruanda-Urundi: Gabiro (VERHULST). — Kibingo (LESTRADE). — Karambi (LESTRADE). — Astrida (AURELIAAN). — Nkungu (LESTRADE). — Gakoma (AURELIAAN). — Bimba (LESTRADE).

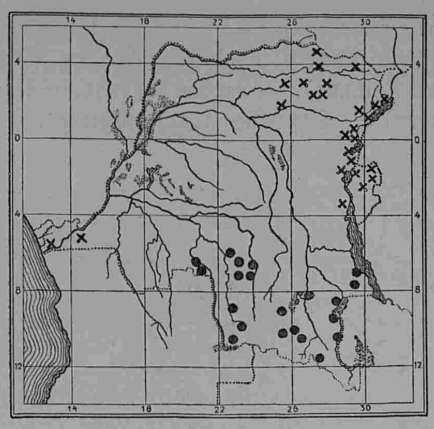

Afb. 16. — Vindplaatsen van *Antichromus minutus*.
● *Antichr. min. Anchietae.* × *Antichr. min. minutus.*

Andere vindplaatsen: Kibondo (BOHNDORFF). — Mswa (EMIN). — Mohasi-meer (MECKLEMBURG). — Kisenyi (MECKLEMBURG). — Kasenyi (MECKLEMBURG). — Kabare (ARRHENIUS). — Abeli (GYLDENSTOLPE). — Tabaro (GYLDENSTOLPE). — Sidabo (GYLDENSTOLPE). — Kasindi (GRAUER). — Ruzizi-vallei (GRAUER). — Bunia (REHN). — Medje (CHRISTY). — Rugari (FRECHKOP). — Butahu-riv. (DE WILDE). — Nioka (VRIJDAGH). — Faradje CHAPIN). — Pawa (CHAPIN). — Ten NW. van het Tanganika-meer (GRAUER).

GENUS CHLOROPHONEUS CABANIS.

Laniiden die meestal mooi zijn gekleurd, ten minste gedeeltelijk groen of rood of geel of oranje, de romp groen of groenachtig; soms is de romp grauw gelijk de rug en is er geen groen te merken in de bevedering (*Bocagei*); de staart is ongeveer even lang als de vleugel, meestal zelfs is hij korter dan deze; hij is niet, of slechts weinig langer dan 100 mm.; de buitenpennen korter dan de middelste; handpen 1 langer dan de helft van 2, 3-5 de langste handpennen; tarsus met onverdeelde plaat aan de zijden; snavel zonder tand vóór de eindhaak van de bovenkaak.

Vier soorten worden in onze gebieden aangetroffen. Men kan ze als volgt onderscheiden:

1. *a.* Bevedering gedeeltelijk groen of geel of rood of roomkleurig; Bovenkop en nek nooit zwart. .. 2.
   b. Bevedering nergens groen, noch geel, noch rood. Bovenkop, nek en soms bovenrug zwart, rug en romp leigrauw tot donkergrauw. ..... *Chlorophoneus Bocagei.*
2. *a.* Voorhoofd geel. Onderzijde geel. ..... *Chlor. sulfureopectus.*
   b. Voorhoofd nooit geel. ..... 3.
3. *a.* Stuurpennen met grote, gele eindvlek. ..... *Chlor. multicolor.*
   b. Ten hoogste een smalle, gele eindzoom aan de stuurpennen. ..... *Chlor. nigrifrons.*

1. - **Chlorophoneus Bocagei** Reichenow. — Afb. 17 en 18.

Deze soort is bekend van Kameroen tot Angola, en over onze gebieden tot Kenya. Drie vormen worden onderscheiden; ze zijn heel nauw verwant.

Bovenkop, nek, en soms ook de bovenrug, zwart; voorhoofd, teugels en een streep boven de ogen en over de slapen, wit; oogrand van voren en van onderen zomede de kopzijden zwart; rug, bovenstaartvederen en vleugeldekvederen leigrauw tot donker- of asgrauw; de handdekvederen zwart; vliegpennen zwart, de buitenzoom grauw, de binnenzoom witachtig of wit; stuurpennen donkergrauw tot zwart, de buitenpennen met wit eindvlekje, de buitenvlag van de buitenste pen min of meer grauw aan de onderzijde; alle stuurpen-

Afb. 17. — *Chlorophoneus Bocagei Jacksoni* Sharpe.
(V. G. L. van Someren del.).

nen min of meer vaag dwarsgestreept. Kin en keel wit; krop, ook wel de borst, min of meer okerachtig of isabelachtig gewassen; buik, onderstaartvederen en ondervleugeldekvederen meestal wit, soms lichtokerachtig. Snavel zwart; poten donkergrauw, leigrauw of zwart.

Vleugel: 76-83; staart: 63-75; tarsus: 21-25; snavel: 13-15 mm.

Bij de Juv. zijn kop en bovenzijde zwart of grauwzwart en lichtroestkleurig dwarsgestreept; de onderzijde is donker dwarsgestreept; de witte zijstrepen van de kop ontbreken eerst, maar de kopzijden vertonen dezelfde zwarte tekening als bij de volwassen vogel.

Bij de vorm *Ansorgei* is de staart van het wijfje duidelijk grauw gewassen; bij de vorm *Jacksoni* zijn de stuurpennen zwart; bij de typische vorm zijn ze minder zuiver zwart.

1 *a*. - **Chlorophoneus Bocagei Ansorgei** Sclater.

Dit is een vorm die gevonden wordt in Angola en in Neder-Congo.

5 exemplaren in onze verzameling, twee uit de typische vindplaats: Ndalla Tando, in Angola (Ansorge).

Distr. Neder-Congo: Makaia Ntete (SCHOUTEDEN). — Kisantu (GOOSSENS). — Thijsstad (SCHWETZ). Andere vindplaats: Ganda Sundi (CHAPIN).

1 *b*. - **Chlorophoneus Bocagei Bocagei** REICHENOW.

De typische vorm van *Bocagei* is tot hiertoe niet bekend uit onze gebieden, doch wel van Kameroen tot Noord-Gaboen. Wij bezitten hem uit Kameroen: Bitye (BATES).

1 *c*. - **Chlorophoneus Bocagei Jacksoni** SHARPE.

Deze vorm werd beschreven uit de Kenya Colony; hij wordt gevonden in Uganda, Oost- en Noord-Congo, maar ook in Kasai.

35 exemplaren in onze verzameling, ook uit Uganda.

Distr. Uelé: Buta (HUTSEBAUT). — Poko (CHRISTY). — Paulis (ABBELOOS).

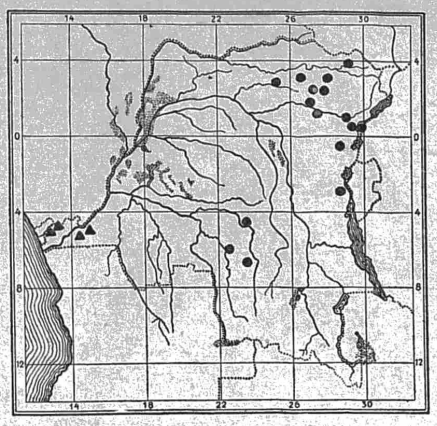

Afb. 18. — Vindplaatsen van *Chlorophoneus Bocagei*.
▲ *Chlor. Boc. Bocagei*. ● *Chlor. Boc. Jacksoni*.

Distr. Stanleystad: Bomili (BOCK).

Distr. Kibali-Ituri: Mawambi (CHRISTY).

Distr. Kivu: Maboya (DE SEMERIES). — Tungudu (PRIGOGINE). — Bitakongo (PRIGOGINE). — Lutunguru (PRIGOGINE). — Mwana (PRIGOGINE). — Kamituga (PRIGOGINE). — Bilolo (DANDOY).

Distr. Sankuru: Gandajika (WINDMOLDERS). — Lusambo (WINDMOLDERS).

Distr. Kasai: Merode (WINDMOLDERS).

Andere vindplaatsen: Beni (GRAUER). — Moera (GRAUER). — Butahu-riv. (DE WILDE). — Gudima (ALEXANDER). — Avakubi (CHAPIN). — Medje (CHAPIN). — Pawa (CHAPIN). — Luluaburg (CALLEWAERT).

2. - **Chlorophoneus multicolor** GRAY. — Afb. 19 en 20.

Deze merkwaardige Klauwier bewoont het woud, van Sierra-Leone tot Noordwest-Angola, enerzijds, tot aan het Tanganika-meer en Uganda, anderzijds. Deze vogel vertoont vier verschillende kleurfazen, wat natuurlijk aanleiding heeft gegeven tot beschrijving van zogenaamde soorten waarvan nu bewezen is dat ze tot een enkele soort horen, al is de kleur zo uiteenlopend. Het verschil bestaat vooral in de kleur van de borst, die rood, geel, roomkleurig, of zelfs zwart kan zijn. In onze gebieden heeft men tot hiertoe geen zwartborstig exemplaar gevonden, wel vertegenwoordigers van de drie andere kleurfazen.

Mannetje en wijfje verschillen op het eerste gezicht door de kleur van de kop. Bij het mannetje is er een brede, zwarte band over het voorhoofd, de teugels en de kopzijden, tot en met de oordekvederen;- bij het wijfje ontbreekt die zwarte band en zijn teugels en oordekvederen grijs. Bij het mannetje is er boven de zwarte band een min of meer brede, witte streep, die zich naar achteren als wenkbrauw- en slaapstreep voort-

zet;- bij het wijfje bestaat deze witte streep eveneens. Bovenkop, nek en bovenrug grijs, min of meer donkergekleurd; het overige van de bovenzijde, de vleugeldekvederen, de binnenste armpennen, de bovenstaartvederen zijn mooigroen tot olijfgroen; de andere vliegpennen zijn zwartbruin, de buitenzoom olijfgroen, de binnenzoom citroengeel; de armpennen met gele eindzoom; stuurpennen zwart tot olijfgroen, met goudgele tot oranjerode eindvlek doch zwart daarvoren. Kin, keel en het overige van de onderzijde of mooirood, naar achteren in het oranjerood tot goudgeel overgaand, of geel tot oranjekleurig, of roomkleurig tot « café-aulait », met witte keel, in onze gebieden; de lichaamszijden min of meer groen gewassen. Snavel zwart; poten loodgrauw.

Vleugel: 90-108; staart: 82-97; tarsus: 23-27; snavel: 15-19 mm.

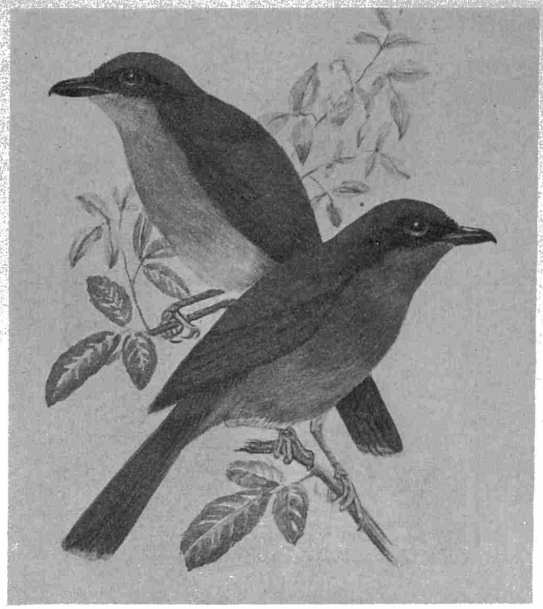

Afb. 19. — *Chlorophoneus multicolor* GRAY.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

De Juv. vertoont een bruinachtig en zwartbruin dwarsgestreepte bovenkop; de keel eveneens dwarsgestreept; geen zwart aan het voorhoofd.

CHAPIN onderscheidt twee vormen in onze gebieden: *Batesi* en *Graueri*. PRIGOGINE, die de gelegenheid had een aantal exemplaren van deze soort te onderzoeken, neemt daarentegen de vormen *ituriensis* en *Graueri* aan en meent dat *Batesi* in Belgisch Congo niet voorkomt. Voor CHAPIN was *ituriensis* een synoniem van *Batesi*. Ik volg hier de indeling van PRIGOGINE. De echte *Batesi* SHARPE bewoont Kameroen.

2 *a*. - **Chlorophoneus multicolor Graueri** HARTERT.

Deze vorm is eigen aan het bergwoud maar wordt ook in het overgangswoud aangetroffen; hij wordt gevonden in het hoogland ten westen van het Edward-meer tot ten noordwesten van het Tanganika-meer. Drie fazen er van zijn bekend uit onze gebieden, de rode, de gele, en de roomkleurige.

Een vijftigtal exemplaren in onze verzameling.

Distr. Kivu: Lutunguru (PRIGOGINE). — Mwana (PRIGOGINE). — Butembo (PRIGOGINE). — Lundjulu (SCHEPENS en DYLEFF). — Biakiri-berg (PRIGOGINE). — Bitakongo (PRIGOGINE). — Nyabisanda (PRIGOGINE). — Nzombe (PRIGOGINE). — Luiko (PRIGOGINE). — Kapanga (PRIGOGINE). — Masango (PRIGOGINE). — Karungu (PRIGOGINE).

Andere vindplaatsen: Tshibati (CHAPIN). — Mohanga (CHAPIN). — Ulindi/Elila-riv. (ROCKEFELLER en MURPHY).

2 *b*. - **Chlorophoneus multicolor ituriensis** SCHOUTEDEN (*Théliei* SCHOUTEDEN; *Batesi* ap. CHAPIN).

Deze vorm is slechts bekend van het tropisch woud van Noordoost-Congo en het aangrenzend Ugandagebied. Twee fazen er van zijn bekend: de rode en de gele.

18 exemplaren in onze verzameling.

Distr. Kibali-Ituri: Kilo (THÉLIE). — Bondo Mabe (SCHOUTEDEN). — Mongbwalu (Mevr. LEPERSONNE).

Distr. Kivu: Beni (LISFRANC). — Kokoba (PILETTE).

Andere vindplaatsen: Medje (CHAPIN). — Mawambi (GRAUER). — Moera (GRAUER). — Tungula-riv. (DE WILDE). — Butahu-riv. (DE WILDE). — Djelube-riv. (DE WILDE). — Semliki-riv. (DE WILDE).

3. - **Chlorophoneus nigrifrons** REICHENOW. — Afb. 20.

Deze soort is heel nauw verwant met *multicolor*. De stuurpennen vertonen slechts een smalle, gele eindzoom in plaats van een grote eindvlek zoals bij *multicolor*. Vleugel: 83-95 mm.

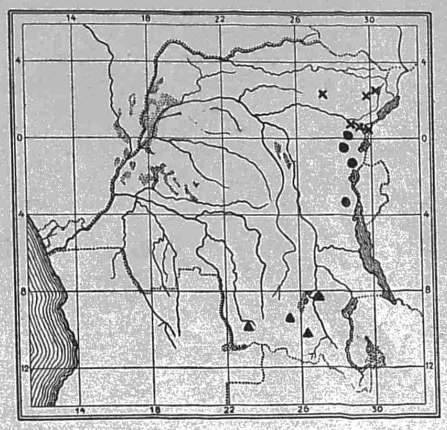

Afb. 20. — Vindplaatsen van *Chlorophoneus multicolor*.
● *Chlor. mult. Graueri*. × *Chlor. mult. ituriensis*.
▲ *Chlor. nigrifrons Manningi*.

Vier kleurfazen zijn eveneens bekend voor *nigrifrons*; één enkele er van is tot hiertoe bekend uit onze gebieden.

Chlorophoneus nigrifrons bewoont bij voorkeur hoogland en beboste streken; de soort wordt gevonden van Transvaal tot Katanga en Oost-Afrika.

3 *a*. - **Chlorophoneus nigrifrons Manningi** SHELLEY.

Dit is de vorm die in Katanga voorkomt. VERHEYEN kon een reeks exemplaren onderzoeken in het Upemba-park en meent dat de zogenaamde gele, oranjekleurige en rode fazen van het mannetje eenvoudig ontwikkelingsstadia vertegenwoordigen, waar het geel de Juv. zou kenmerken en het rood de definitieve bevedering.

Onze Congolese exemplaren komen uit het Lualaba-district.

Lualaba district: Kasaji (FISHER). — Kapiri (DE BAILLET).

Andere vindplaatsen: Kambove (NEAVE). — Upemba-park (VERHEYEN).

4. - **Chlorophoneus sulfureopectus** LESSON. — Afb. 21 en 22.

Deze mooigekleurde soort (de Oranjeborst-boslaksma van Zuid-Afrika) is bekend uit de savannen en lichte wouden van Senegal tot Oost-Afrika en tot Zuid-Afrika. Ze schijnt in al onze savannengebieden voor te komen, met uitzondering van Neder-Congo.

Bovenkop, nek en bovenrug zijn grijs, min of meer groen of geelgroen gewassen en het voorhoofd vertoont een gele of groengeelachtige band aan de basis van de snavel, welke band zich naar achteren voortzet als wenkbrauw- en slaapstreep; de teugels zijn zwart en sluiten op een brede, zwarte of donkergrauwe streep aan die over het oog tot aan de oordekvederen reikt; onderrug, bovenstaartvederen en romp, vleugeldekvederen en binnenste armpennen olijfgeelgroen, de grote dekvederen en de armpennen met lichtgele eindzoom; vliegpennen zwartbruin; de buitenzoom geelgroen, de binnenzoom lichtgeel; stuurpennen olijfgeelgroen, maar apicaal lichtgeel tot goudgeel, de binnenzoom van de zijpennen eveneens geel. Kin, keel en het overige van de onderzijde mooi geel, de krop, en soms ook de borst, oranjekleurig, min of meer intens gekleurd. Snavel zwart; poten loodgrauw.

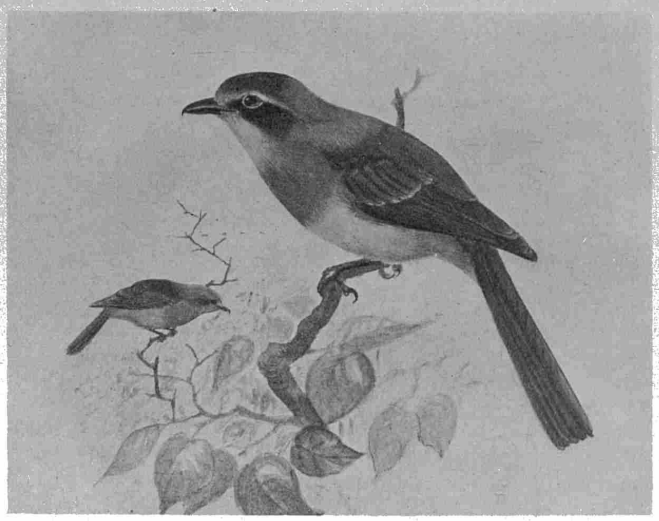

Afb. 21. — *Chlorophoneus sulfureopectus* LESSON.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

Vleugel: 81-97; staart: 83-100; tarsus: 23-25; snavel: 13-15 mm.

Bij het wijfje zijn de teugels zwart zoals bij het mannetje, maar de zijstrepen van de kop zijn grauw.

Drie vormen worden onderscheiden voor onze gebieden. Hun kenmerken komen slechts duidelijk uit bij de volwassen mannetjes. De oordekvederen zijn zwart bij de typische vorm, zwartgrauw tot grauw bij *modestus* en *suahelicus*, deze laatste feller oranjegekleurd dan de andere.

Bij de Juv. vertonen de vederen van de bovenzijde een witte eindzoom; de onderzijde is donker dwarsgestreept op geelachtige grond, de keel is witachtig.

4 *a*. - **Chlorophoneus sulfureopectus modestus** BOCAGE.

Deze vorm bewoont Angola, Katanga, Kasai en Maniema.

34 exemplaren in onze verzameling.

Distr. Maniema: Kabambare (PILETTE). — Munie Mboka (PILETTE). — Komba Komba (PILETTE).

Distr. Tanganika: Kabalo (SCHOUTEDEN). — Kiambi (DE WITTE). — Moba (DE WITTE). — Mahila (PRIGOGINE).

Distr. Opper-Katanga: Nieuwdorp (LEGROS). — Elisabethstad, Kafubu (DE RIEMAECKER). — Lukonzolwa (DE WITTE).

Distr. Lualaba: Kinda (DE BAILLET). — Kapiri (DE BAILLET). — Musolo-meer (DE BAILLET). — Kisenda, Kando-riv. (DE CROMBRUGGHE). — Kasaji (FISHER). — Kitundu (DE BAILLET).

Distr. Kasai: Katombe (VAN ASSCHE).

Distr. Kwango: Frans Jozef-watervallen (SCHWETZ).

Andere vindplaatsen: Lukumbi-riv. (BÖHM). — Kasongo (BOHNDORFF). — Mpala (STORMS). — Merode (WINDMOLDERS). — Mukimbungu (LAMAN). — Mlonde (ROCKEFELLER en MURPHY). — Kambove (NEAVE). — Upemba-park (VERHEYEN).

4 *b*. - **Chlorophoneus sulfureopectus suahelicus** NEUMANN.

Deze vorm bewoont Oost-Afrika en wordt ook gevonden in onze oostelijke gebieden: Kivu en Ruanda-Urundi.

Distr. Kivu: Kanyabayongo (DE WITTE). — May-ya-Moto (DE WITTE). — Lulenga (SCHOUTEDEN). — Katanda (HACKARS). — Baraka (PAUWELS).

Ruanda-Urundi: Usumbura (VRIJDAGH). — Astrida (AURELIAAN). — Akanyaru-riv. (FAIN).

Andere vindplaats: Ruzizi-vallei (GRAUER).

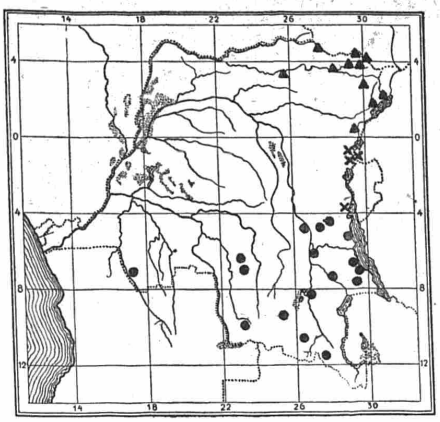

Afb. 22. — Vindplaatsen van *Chlorophoneus sulfureopectus*.
● *Chlor. sulf. modestus*. ▲ *Chlor. sulf. sulfureopectus*.
× *Chlor. sulf. suahelicus*.

4 *c*. - **Chlorophoneus sulfureopectus sulfureopectus** LESSON.

Dit is de vorm die in onze noordelijke gebieden voorkomt. Hij is bekend van Senegal tot Uganda en Kenya.

26 exemplaren in onze verzameling, ook uit Soedan.

Distr. Uelé: Mauda (SCHOUTEDEN). — Gangala na Bodio (LAUWERS). — Aru-Kamp, Gangala na Bodio (MISONNE). — Gangala na Bodio (MISONNE). — Angodia (HUTSEBAUT). — Dungu (Missie Dungu).

Distr. Kibali-Ituri: Abimva (SCHOUTEDEN). — Djugu (FAIN). — Mahagi (VRIJDAGH). — Niarembe (SCHOUTEDEN). — Kawa (BREDO). — Faradje (SCHOUTEDEN).

Distr. Kivu: Masidongo (PILETTE).

Andere vindplaatsen: Garamba (CHAPIN). — Aba (CHAPIN). — Tiro-riv. (ap. SCHOUTEDEN).

GENUS TELOPHORUS SWAINSON.

Nauw verwant met *Chlorophoneus*; de volwassen vogels vertonen echter een zwarte borstband die men nooit bij *Chlorophoneus* aantreft. De eerste handpen is ongeveer even lang als twee derden van 2; handen 3 is duidelijk korter dan 4-6; de buitenstuurpennen zijn merkelijk korter dan de middelste.

Twee soorten zijn bekend.

1. *a*. De onderzijde is geel achter de zwarte borstband. ..... *Telophorus Dohertyi*.
   b. De onderzijde is lichtgroen achter de zwarte band, die rood is gezoomd; het midden is roodbruin tot chocoladebruin. ..... *Teloph. viridis*.

1. - **Telophorus Dohertyi** ROTSCHILD. — Afb. 23 en 24.

Deze prachtig gekleurde soort wordt slechts gevonden in hoogland, in Oost-Afrika en het oosten van onze gebieden, van de streek van Butembo tot ten westen van het Tanganika-meer.

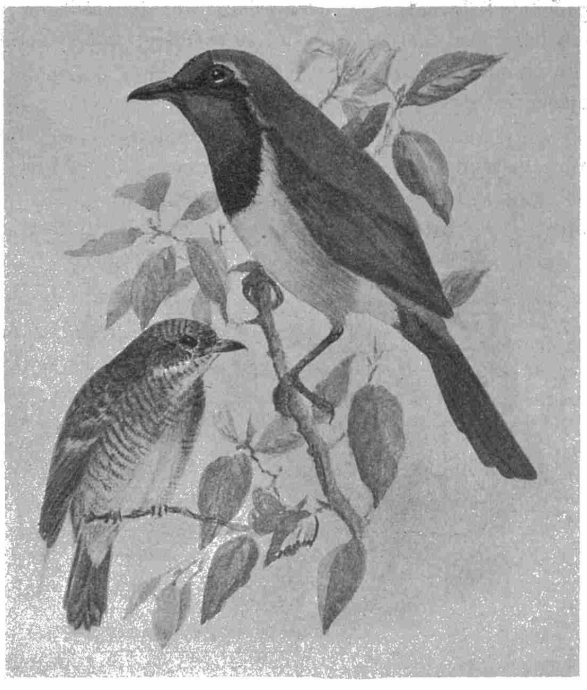

Afb. 23. — *Telophorus Dohertyi* ROTSCHILD.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

Bovenkop en bovenzijde mooi olijfgroen, het voorhoofd breed karmijnrood; een brede zwarte streep loopt aan iedere zijde van de kop, van de neusgaten af over teugel, oog en oor; vliegpennen grauwzwart met

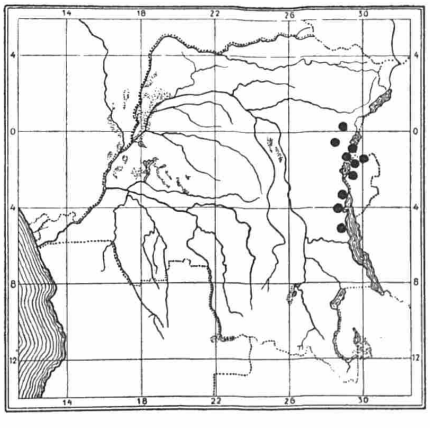

Afb. 24. — Vindplaatsen van *Telophorus Dohertyi*.

olijfgroene buitenzoom en grauwe binnenzoom; stuurpennen zwart of zwartbruin, met olijfgroene buiten- en eindzoom, soms helemaal olijfgroen gewassen. Kin en keel mooi karmijnrood; een brede zwarte band begrenst de keel naar achteren en sluit aan iedere zijde aan op de zwarte zijstrepen van de kop; borst en

buik geel, de zijden min of meer olijfgroen getint; onderstaartvederen karmijnrood; ondervleugeldekvederen grauwgroen. Snavel zwart; poten grauw.

Vleugel: 77-85; staart: 72-85; tarsus: 29-30; snavel: 17-20 mm.

De Juv. heeft een bleekokerkleurige bovenzijde, zwart of zwartgrauw dwarsgestreept; de stuurpennen olijfgroen gewassen; vliegpennen olijfgrauw met bleke, okerkleurige eindzoom, de dekvederen eveneens. Keel geelachtig; kopzijden en borst geel met zwarte, dwarse strepen; onderlichaam geel, de zijden groenachtig; onderstaartvederen lichtrood.

Een zeventigtal exemplaren in onze verzameling.

Distr. Kivu: Bitakongo (PRIGOGINE). — Butembo (PRIGOGINE). — Lutunguru (PRIGOGINE). — Kasavu (DE SEMERIES). — Bingi (PRIGOGINE). — Lubango (PRIGOGINE). — Mohi-berg (PRIGOGINE). — Manzia (PRIGOGINE). — Luiko (PRIGOGINE). — Butembo (DE SEMERIES). — Bikara (PRIGOGINE). — Kibati (PILETTE). — Baraka (PAUWELS). — Biogo (BONNEVIE). — Lulenga (SCHOUTEDEN). — Kibati (SCHOUTEDEN). — Burunga (SCHOUTEDEN). — Kibati (DE WITTE). — Kundhuru ya Tshuve (DE WITTE). — Butembo (DYLEFF). — Maboya (PRIGOGINE).

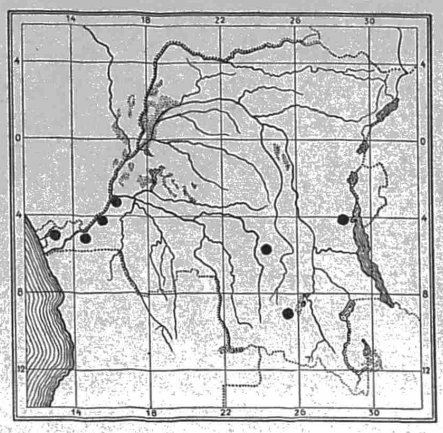

Afb. 25. — Vindplaatsen van *Telophorus viridis*.

Ruanda-Urundi: Rugege-woud (FAIN). — Mu Rutavu (LESTRADE). — Nyabitsindi (DE WITTE). — Nya Muzinga (SCHOUTEDEN). — Rugege-woud (LESTRADE). — Visoke-vulkaan (DE WITTE). — Voet van de Karisimbi-vulkaan (PILETTE). — Rwankwere (DOUCE).

Andere vindplaatsen: Bugoie-woud (MECKLEMBURG). — Tshamugussa (DE WITTE). — Kabobo-berg (BREDO). — Kandashomwa-berg (CHAPIN).

2. - **Telophorus viridis** VIEILLOT (*gutturalis* auct.). — Afb. 25.

Deze soort bewoont laagland, van Neder-Congo en Angola tot Kasai en Katanga.

Bovenkop, nek en bovenzijde, dekvederen en bovenstaartvederen gras- of olijfgroen; aan iedere zijde van de kop, een gele of oranje band van het voorhoofd tot boven het oog en een zwarte band lopend van de neusgaten over de teugels en de beneden wangen en aansluitend op een brede zwarte kropband; oordekvederen grauw; vliegpennen zwartbruin, de buitenzoom olijfgroen; stuurpennen zwart. Kin en keel karmijnrood, de laatste naar achteren toe afgezoomd door bovenvermelde zwarte kropband, die rood gezoomd is; onderlichaam lichter groengekleurd dan de bovenzijde en roodbruin tot chocoladebruin op de middellijn; ondervleugeldekvederen kastanjebruin tot wijnrood. Snavel zwart; poten loodgrauw.

Vleugel: 80-87; staart: 78-90; tarsus: 26-30; snavel: 17-20 mm.

De Juv. is olijfgroen aan de bovenzijde en de bovenkop; de staart eveneens olijfgroen; een teugelstreep, de kopzijden, de hals en het buikmidden geel of geelgroen, de krop grauw dwarsgestreept; grote dekvederen en binnenste armpennen met lichtgele eindzoom. Later gelijkt de vogel meer op de volwassen individuën,

maar de zwarte kropband ontbreekt nog, er is geen roodbruin aan de middellijn van het onderlichaam, de rode keelvederen zijn apicaal geel.

Twee vormen worden onderscheiden. De typische vorm heeft 80-87 mm. lange vleugels; de vorm *Vieirae* heeft langere vleugels: 86-90 mm. en het wijfje is enigszins doffer gekleurd dan bij de typische vorm.

2 *a*. - **Telophorus viridis viridis** VIEILLOT.

Deze vorm wordt gevonden van Neder-Congo tot de Lualaba en zelfs tot het noordwesten van het Tanganika-meer.

Twaalf exemplaren in onze verzameling.

Distr. Neder-Congo: « Mayumbe » (SOLON). — Thijsstad (SCHWETZ). — Leopoldstad (MAES).
Distr. Leopold II-meer: Kwamouth (SCHOUTEDEN).
Distr. Sankuru: Kabinda (WINDMOLDERS).
Distr. Lualaba: Kinda (DE BAILLET).
Distr. Kivu: Baraka (PAUWELS).

Geen andere vindplaats is bekend.

Ik heb vroeger een exemplaar uit Kabinda (een jonge vogel) met *Vieirae* geïdentificeerd; het volwassen exemplaar uit Kinda is echter bepaald *viridis* s. str., en hetzelfde is het geval met de vogel uit Baraka.

2 *b*. - **Telophorus viridis Vieirae** WHITE.

Deze vorm zal misschien in het zuidwesten van Kwango gevonden worden. Hij werd beschreven uit Angola.

GENUS MALACONOTUS SWAINSON.

Grote, krachtige Laniiden, met stevige, ten minste 10 mm. hoge snavel; de bovenkaak met scherpe eindhaak en scherpe inkerving er voor, maar zonder tand achter deze; handpen 1 langer dan de helft van 2, pennen 4-6 de langste, 3 ietwat korter; staart korter dan de vleugel of soms even lang als deze, ten hoogste 115 mm. lang. Bovenzijde groengekleurd, onderzijde ten minste gedeeltelijk geel of rood.

Drie soorten komen in onze gebieden voor. Men onderscheidt ze als volgt :

1. *a*. Keel en borst min of meer intens rood gewassen. Stuurpennen met zwarte band vóór het geel eind. ..... *Malaconotus cruentus*.
   b. Geen rood aan keel en borst, wel soms bruin of oranjekleur; geen zwart vóór het geel eind van de stuurpennen. ..... 2.
2. *a*. De teugels zijn merkelijk lichter gekleurd dan de bovenkop, lichtgrijs tot witachtig. De binnenste armpennen eenkleurig groen of met gele eindzoom, zonder zwart er vóór. .... *Malacon. Blanchoti* (*poliocephalus*).
   b. De teugels zijn gekleurd gelijk de bovenkop, grauw. De binnenste armpennen vertonen een zwarte band vóór het geel eind. ..... *Malacon. Lagdeni*.

1. - **Malaconotus Blanchoti** STEPHENS (*poliocephalus* LICHT. en auct.). — Afb. 26 en 27.

Deze grote soort, de Spookvogel van Zuid-Afrika, wordt gevonden in de savannen, van Senegal tot Oost-Afrika, van daar tot Zuid-Afrika, Angola, Zuid-, Oost- en Noord-Congo. CHAPIN vermeldt ze nog als *M. poliocephalus*.

Kop en nek grijs; bovenzijde mooi olijfgroen; dekvederen en binnenste armpennen olijfgroen met gele eindvlek of eindzoom; vliegpennen zwartbruin, de buitenzoom olijfgroen (soms distaal geel), de binnenzoom geel; stuurpennen olijfgroen, de eindzoom geel; bovenstaartvederen olijfgroen, dikwijls smal geelgezoomd. Teugels wit tot lichtgrijs (lichter dan de bovenkop), oogleden eveneens wit of lichtgrijs. De hele onderzijde lichtgeel of citroengeel of wel is ten minste de borst min of meer intens warmbruin tot chocoladebruin of oranje, of zijn soms ook de flanken zó gewassen; ondervleugeldekvederen en onderstaartvederen geel. Snavel zwart; poten loodgrauw.

Vleugel: 105-125-132; staart: 103-121; tarsus: 35-41; snavel: 25-31 mm.

Verschillende vormen worden onderscheiden. Vier er van zijn uit onze gebieden bekend. Bij de vorm *Monteiri* is de onderzijde zuiver geel; bij *catharoxanthus* is ze ietwat bruin gewassen; bij *interpositus* is de bruine kleur duidelijker; bij *hypopyrrhus* is de borst heel duidelijk bruin gewassen.

1 *a*. - **Malaconotus Blanchoti catharoxanthus** NEUMANN.

Dit is de vorm die in Soedan en in Noord-Congo wordt gevonden.

12 exemplaren in onze verzameling; ook uit Soedan.

Distr. Uelé: Mauda (SCHOUTEDEN). — Dika (SCHOUTEDEN). — Aru-kamp, Gangala na Bodio (MISONNE).

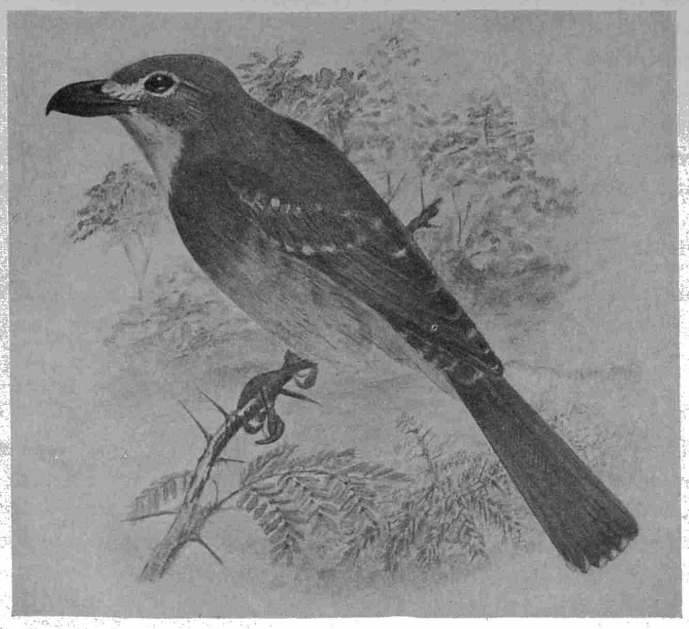

Afb. 26. — *Malaconotus Blanchoti* STEPHENS.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

Distr. Kibali-Ituri: Faradje (SCHOUTEDEN). — Ishwa (VRIJDAGH). — Niarembe (SCHOUTEDEN).

Andere vindplaatsen: Semio (BOHNDORFF). — Gurba-Dungu (RIBOTTI). — Garamba (CHAPIN). — Bellima (EMIN). — Negunda (EMIN). — Gangere-tambu (EMIN).

1 *b*. - **Malaconotus Blanchoti hypopyrrhus** HARTLAUB.

Deze vorm komt voor van Zuid-Afrika tot Oost-Afrika en Noord-Rhodesië. Hij werd ook in Ruanda aangetroffen.

Wij bezitten hem slechts uit Zuid-Rhodesië.

Bekende vindplaats: Isavi (GRAUER).

1 *c*. - **Malaconotus Blanchoti interpositus** HARTERT. ? Monteiri

Deze vorm is bekend van de Ruzizi-vallei tot Maniema en Katanga.

28 exemplaren in ons bezit.

Distr. Maniema: Yamba Yamba (PILETTE).

Distr. Tanganika: Mpala (STORMS). — Kiambi (DE WITTE). — Kabalo (SCHOUTEDEN). — Tembwe (SCHOUTEDEN). — Albertstad (HUTSEBAUT). — Lulimba (PRIGOGINE). — Nganza bij Mpala (STAPPERS).

Distr. Kivu: Nganza (STAPPERS). — Uvira (PAUWELS).
Distr. Opper-Katanga: Elisabethstad (DE RIEMAECKER). — Elisabethstad (SCHOUTEDEN).
Distr. Lualaba: Dilolo (DE WITTE). — Kasaji (FISHER). — Kakanda (DE CROMBRUGGHE).

Andere vindplaatsen: « West of Baraka » (GRAUER). — Ruzizi-vallei (GRAUER). — Manda (BÖHM). — Baraka (GRAUER). — Kampia (ROCKEFELLER en MURPHY).

1 *d*. - **Malaconotus Blanchoti Monteiri** SHARPE.

Deze vorm wordt gevonden in Angola en in het zuiden van Katanga. Wij bezitten hem uit Mossamedes (ANSORGE) en uit Mwinilunga (WHITE). Ik meen de volgende exemplaren bij deze vorm te moeten indelen, alhoewel *interpositus*-exemplaren in Kasaji en Dilolo voorkomen; hun onderzijde is geel, zonder bruin aan de borst.

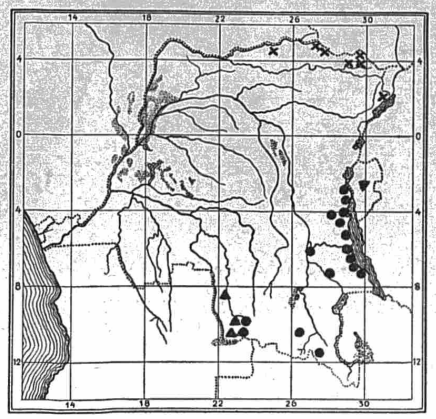

Afb. 27. — Vindplaatsen van *Malaconotus Blanchoti*.
× *Malac. Bl. catharoxanthus*. ▼ *Malac. Bl. hypopyrrhus*.
● *Malac. Bl. interpositus*. ▲ *Malac. Bl. Monteiri*.

6 exemplaren in ons bezit.

Distr. Lualaba: Luashi (FREYNE). — Kasaji (FISHER).

2. - **Malaconotus cruentus** LESSON. — Afb. 28 en 29.

Deze mooigekleurde Laniide is bekend van Sierra-Leone tot Gaboen, enerzijds, en uit Noord- en Oost-Congo, anderzijds. Hij bewoont het woud.

Bovenkop, kopzijden en nek (en bovenrug bij de typische vorm) grauw; voorhoofd, teugels, wenkbrauwen en oogring wit; het overige van de bovenzijde, met romp, bovenstaartvederen en vleugeldekvederen, olijfgroen; de vederen van de duimvleugel en de handdekvederen zwart, met olijfgroene zoom; vliegpennen zwart, de buitenzoom breed olijfgroen, de binnen- en de eindzoom lichtgeel, de binnenste armpennen basaal olijfgroen maar distaal zwart met breed geel einde; stuurpennen olijfgroen tot geelolijfkleurig, met zwarte band vóór het einde, dat geel is.

Keel en krop, dikwijls ook borst, en zelfs de buik voor het grootste deel, mooi oranjerood tot bloedrood, de borst en de buik anders bleker gekleurd, tot goudgeel; onderstaartvederen goudgeel; ondervleugeldekvederen lichtgeel. Snavel zwart; poten loodgrauw.

Vleugel: 87-115; staart: 90-115; tarsus: 32-35; snavel: 26-33 mm.

Twee vormen worden hier vermeld: de vorm *gabonunsis* SHELL., die tot aan onze noordoostelijke grens, bij Bangui, werd gevonden, en de vorm *Adolfi-Friederici* REICHW.

Bij deze laatste vorm is de onderzijde intens bloedrood gekleurd tot zelfs op de buik. Bij de vorm *gabonensis* is de onderzijde minder donker, meer oranjerood, en is de buik grotendeels goudgeel gekleurd.

2 *a*. - **Malaconotus cruentus Adolfi-Friederici** REICHENOW.

Deze vorm werd beschreven uit Beni. Hij is nu bekend van Buta, in Uelé, tot in het zuidelijke Kivu-district.

Afb. 28. — *Malaconotus cruentus Adolfi-Friederici* REICHENOW.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

16 exemplaren in onze verzameling.

Distr. Uelé: Buta (HUTSEBAUT).

Distr. Kivu: Moera (CHRISTY). — Lesse (PILETTE). — Lesse (BONNEVIE). — Kanda (PRIGOGINE). — Kamituga (PRIGOGINE). — Bilolo (DYLEFF en DANDOY). — Beni (BONNEVIE).

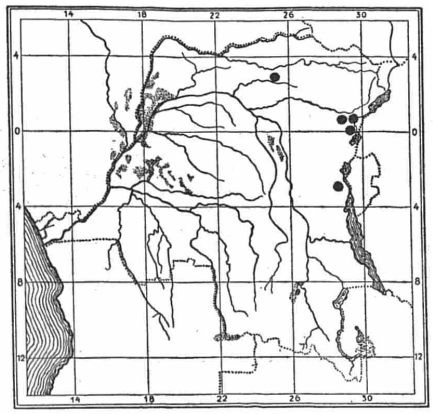

Afb. 29. — Vindplaatsen van *Malaconotus cruentus Adolfi-Friederici*.

Distr. Stanleystad: Angumu (DYLEFF).

Andere vindplaatsen: Niangolo/Modidi-riv. (DE WILDE). — Semliki-riv. (DE WILDE).

2 *b*. - **Malaconotus cruentus gabonensis** SHELLEY.

Deze vorm is nog niet bekend uit onze gebieden, maar zal er waarschijnlijk in het noordwesten gevonden

worden, daar hij bekend is uit Bangui, aan de Franse oever van de Ubangi-rivier, en in Gaboen ook voorkomt. Wij bezitten er een exemplaar van uit Kameroen (BATES).

3. - **Malaconotus Lagdeni** SHARPE. — Afb. 30.

De typische vorm van deze soort is bekend uit West-Afrika. In het bergwoud van Oost-Congo komt een andere vorm voor.

Bovenkop en nek zijn grauw; bovenzijde en schoudervederen olijfgroen, de bovenstaartvederen met fijne, gele eindzoom; de grotere min of meer groen gewassen; handdekvederen bijna helemaal zwart; vliegpennen zwartbruin, de buitenzoom of de buintenvlag olijfgroen gewassen, de binnenzoom geel; de binnenste armpennen gelijk de dekvederen, zwart met gele zoom; stuurpennen olijfgroen, met een min of meer brede, gele eindzoom. Teugels en kopzijden grauw gelijk de bovenkop; kin, keel en borst oranjegeel, naar achteren

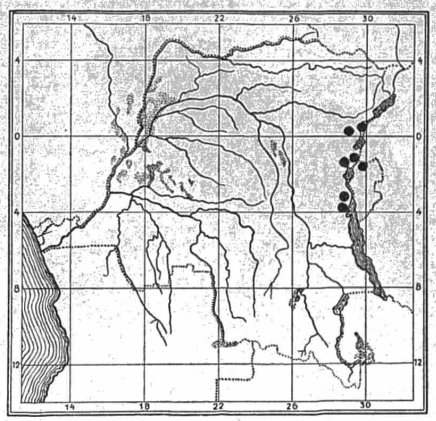

Afb. 30. — Vindplaatsen van *Malaconotus Lagdeni centralis.*

toe in het geel overgaand; de lichaamszijden groen gewassen; ondervleugeldekvederen en onderstaartvederen geel; de vleugelrand geel. Snavel zwart; poten loodgrauw.

Vleugel: 113-117; staart: 104-120; tarsus: 30-35; snavel: 25-29 mm.

3 *a*. - **Malaconotus Lagdeni centralis** NEUMANN.

Dit is de Congolese vorm van *Lagdeni.*

9 exemplaren in onze verzameling.

Distr. Kivu: May-ya-Moto (PILETTE). — Kibati (PILETTE). — Kamatembe (DE WITTE). — Zuid-Karisimbi-vulkaan (DE WITTE). — Butembo (DYLEFF en PRIGOGINE). — Lungwe (PRIGOGINE). — Luiko (PRIGOGINE).

Ruanda-Urundi: Rugege-woud, Mukokole (LAURENT).

Andere vindplaatsen: Kibumba (DE WITTE). — Lulenga (GYLDENSTOLPE). — Bitashimwa (DE WITTE). — Burunga (SCHOUTEDEN). — Baraka (GRAUER). — Kalongi (CHAPIN).

GENUS LANIARIUS VIEILLOT.

Middelgrote Laniiden, die nooit groen noch geel vertonen in de bevedering; de romp nooit eenkleurig, behalve wanneer de bevedering zwart is, anders met vage, witachtige vlekking; snavel stevig maar zonder tand aan de bovenkaak achter de eindhaak; tarsus met onverdeelde zijplaten; staart ten hoogste 125 mm. lang, de buitenpennen merkelijk korter dan de middelste, de staart duidelijk afgerond.

De zeven soorten die in onze gebieden voorkomen worden als volgt onderscheiden:

1. *a.* Bevedering zwart, leizwart of donkerleigrauw, met of zonder vage, witechtige vlekking aan de romp. ..... 2.
   b. Bevedering slechts gedeeltelijk zwart; de romp vaag wit gevlekt. ..... 4.
2. *a.* Bevedering zwart; geen witachtige vlekking aan de romp. Staart merkelijk korter dan de vleugel. ..... 3.
   b. Bevedering leizwart of donkerleigrauw, de kop, de vleugels en de staart zwart. Vage, witachtige vlekking aan de romp. Staart ongeveer even lang als de vleugel. ..... *Laniarius funebris.*
3. *a.* Rug zwart met een ietwat zijdeachtige glans. Vleugel meestal langer dan 87 mm.; staart langer dan 75 mm. Snavel langer dan 20 mm. ..... *Laniarius leucorhynchus.*
   b. De zwarte rug heeft een lichte leigrauwe of asgrauwe glans. Vleugel meestal onder 87 mm.; staart ten hoogste 72 mm. lang; snavel ten hoogste 19 mm. lang. ..... *Laniarius poensis.*

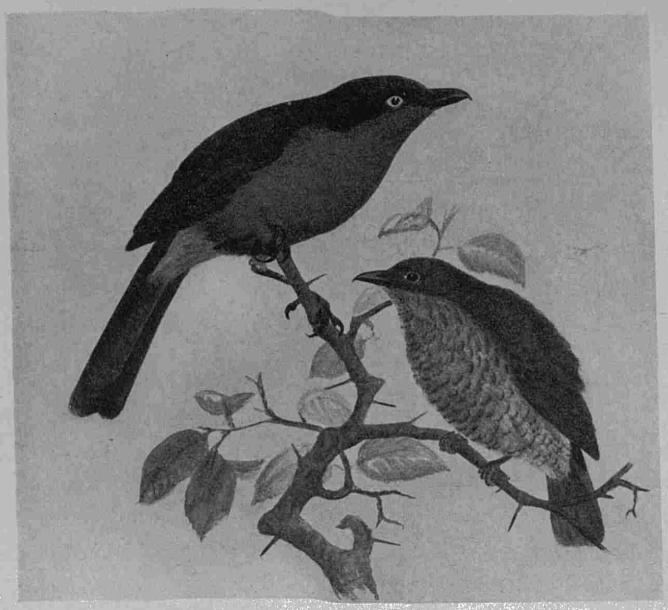

Afb. 31. — *Laniarius erythrogaster* CRETZSCHMAR.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

4. *a.* Onderzijde grotendeels rood; bovenkop zwart of goudgeel; buik nooit wit. ..... 5.
   b. Soms zijn keel en borst oranjerood, maar dan is de buik wit en is de bovenkop bruin. ..... 6.
5. *a.* Bovenkop goudgeel bevederd. Een deel der vleugeldekvederen met witte eindvlek. ..... *Lan. mufumbiri.*
   b. Bovenkop zwart, soms met enkele gele vederen. Geen witte eindvlek aan de dekvederen. ..... *Lan. erythrogaster.*
6. *a.* Bovenkop zwart; de hele onderzijde is wit of wel is de keel wit en het overige van de onderzijde rose- tot roestbruin getint. ..... *Lan. ferrugineus.*
   b. Bovenkop bruin tot kaneelkleurig. Keel en krop kaneelkleurig, buik wit. ..... *Lan. Lühderi.*

1. - **Laniarius erythrogaster** CRETZSCHMAR. — Afb. 31 en 32.

Deze Rood-zwarte Klauwier wordt gevonden in de savannen van Noord-Kameroen tot Noordoost-Afrika en Uganda, over onze oostelijke gebieden van het Albert- tot het Edward-meer en Ruanda-Urundi, en verder tot aan de Lualaba-rivier in het gebied van het Kisale-meer, Bukama, het Upemba-park.

De bovenkop en de bovenzijde zijn zwart tot blauwzwart (soms enkele distaal gele vederen aan de bovenkop, naar de snavel toe); de vleugeldekvederen zonder witte eindvlek; de rompvederen basaal asgrauw, met ronde, witte vlek vóór het zwart einde (soms zijn ook de schoudervederen aldus gemerkt). De hele onder-

zijde, met kin en keel, mooi rood; de schenen, de stuit en de onderstaartvederen daarentegen roestbruinachtig. Snavel zwart; poten zwartgrauw of blauwzwart.

Vleugel: 91-114; staart: 87-112; tarsus: 30-34; snavel: 20-23 mm.

Bij de Juv. is de bovenzijde zwartbruin, met geelachtige of bruinachtige eindzoom der vederen; de onderzijde is zwartachtig dwarsgestreept op olijfgeelachtige, geelachtige of isabelbruine achtergrond.

Een tachtigtal exemplaren in onze verzameling.

Distr. Kibali-Ituri: Kawa (BREDO). — Ten W. van het Albert-meer (GRAUER). — Mahagi (SCHOUTEDEN). — Mahagi (VRIJDAGH). — Kasenyi (Mevr. LEPERSONNE). — Kasenyi (LEFÈVRE). — Kasenyi (SCHWETZ). — Kasenyi (HUTSEBAUT).

Distr. Kivu: Karimi (BONNEVIE). — Molekera (PILETTE). — Beni (BONNEVIE). — Talia/Semliki (PILETTE). — Kaniki (PILETTE). — Oude Missiepost St. Gustaaf (PILETTE). — Kabare (HACKARS). — Ten W. van het Edward-meer (HACKARS). — May-ya-moto (DE WITTE). — Rwindi (DE WITTE). — Rwindi (HACKARS). — Kayera (PILETTE). — Katanda (BURGEON).

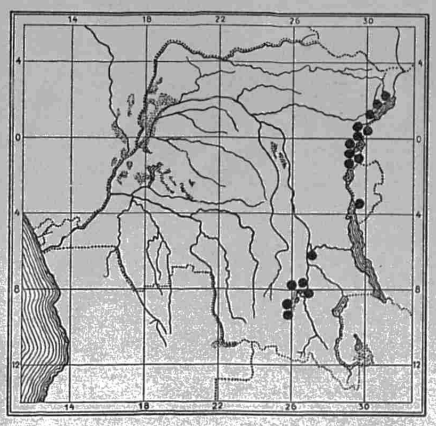

Afb. 32. — Vindplaatsen van *Laniarius erythrogaster*.

Ruanda-Urundi: Nyawarongo-vallei (LESTRADE). — Gisagara (FAIN). — Kibungu (LESTRADE). — Kabinda (LESTRADE). — Ntaga (LESTRADE). — Shori (LESTRADE). — Sake-meer (LESTRADE). — Gahini (LESTRADE).

Distr. Tanganika: Kabalo (SCHOUTEDEN). — Kiambi (DE WITTE).

Distr. Lualaba: Kiabo (DEWIT). — Kaleka (DEWIT). — Kadia (DEWIT). — Kikondja (BRIEN).

Andere vindplaatsen: Rutshuru (ARRHENIUS). — Kasindi (ARRHENIUS). — Kabare (GYLDENSTOLPE). — Masidongo (GYLDENSTOLPE). — Urundi (GRAUER). — Bukama (ap. BOWEN). — Ishwa (VRIJDAGH). — Uruwiti (FRECHKOP). — Vitshumbi (DE WITTE). — Kadiada (FRECHKOP). — Upemba-park (VERHEYEN).

2. - **Laniarius ferrugineus** GMELIN. — Afb. 33 en 34.

De Kokkewiet of Waterfiskaal van de Zuid-Afrikaanders. Deze soort is wijd verspreid over de savannen van Zwart-Afrika. Een hele reeks vormen worden onderscheiden, waarvan de kenmerken soms veeleer onduidelijk zijn, daar overgangen bestaan; de verschillen worden vooral gegeven door de kleur van boven- of onderzijde, door de hoeveelheid wit aan de vleugels, door de vleugellengte. Mrs HALL heeft onlangs deze vogels onderzocht en zou *ferrugineus* aanzien als een supersoort, met indeling in *bicolor*, *aethiopicus*, *ferrugineus* en *Turatii*. Ik volg liever CHAPIN, die voortgaat met *aethiopicus* en *bicolor* en hun rassen te beschouwen als vormen van *ferrugineus*, waarvan de typische vorm Zuid-Afrika bewoont. Voor onze gebieden neemt CHAPIN de vormen *guttatus*, *major* en *mossambicus* aan; hij meent dat de vorm *bicolor* aan de kust zou kunnen voorkomen. HALL neemt voor dezelfde gebieden vier vormen aan: *bicolor*, *guttatus*, *major* en *mossambicus*; ze geeft echter een ander woongebied voor *guttatus* en *major* dan CHAPIN (zie verder).

Bij de vier door deze auteurs vermelde vormen heb ik onlangs een vijfde naam gevoegd : *Casatii*, voor een gebied (Noord-Congo) dat overigens de aandacht en van CHAPIN en van HALL getrokken had.

Mannetje. — De bovenkop (en de kopzijden) en de bovenzijde zijn zwart tot lichtjes groen- of blauwzwart glanzend; de rompvederen wit vóór het einde, waardoor de romp er gevlekt uitziet; de bovenstaartvederen met wit einde; vleugels gelijk de rug, maar met overlangse streep, gevormd door eindvlekken van de middeldekvederen en meestal ook door de buitenzoom van één of enkele der armpennen (soms worden exemplaren gevonden waarvan de vleugel geen wit vertoont); staart eveneens zwart, de buitenste pen of pennen, met of zonder witte eindzoom of eindvelk, soms zelfs met witte buitenzoom. Onderzijde van de kin af tot en met de onderstaartvederen wit, of wel zijn borst en onderlichaam min of meer rose, lila, kaneelkleurig, gewassen, of zelfs roestbruin. Snavel zwart; poten loodgrauw.

Wijfje. — In het noorden van het woongebied, en namelijk ook in onze gebieden, gelijken de wijfjes volkomen op de mannetjes. In Zuid-Afrika daarentegen verschillen ze door de kleur: de bovenzijde van het wijfje is grauw tot bruin in plaats van zwart.

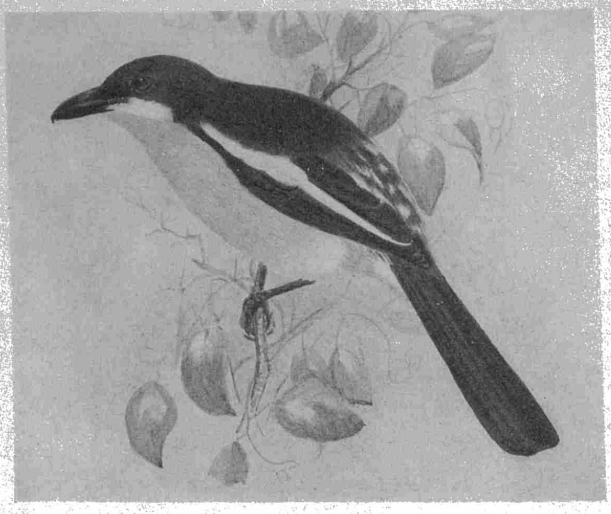

Afb. 33. — *Laniarius ferrugineus major* HARTLAUB.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

De Juv. vertoont aan de onderzijde een min of meer duidelijke dwarse streping, wit en zwart; de dekvederen en de vliegpennen vertonen een roestbruine eindzoom; de onderzijde is dikwijls dieper gekleurd dan die van de volwassen vogels.

Vleugel: 80-112; staart: 85-110; tarsus: 32-37; snavel: 20-26 mm.

2 *a*. - **Laniarius ferrugineus bicolor** HARTLAUB.

Dit is een vorm die aan de kust van Gaboen en Loango wordt gevonden en die tot in Banana werd aangetroffen. De onderzijde is zuiver wit; de armpennen vertonen meestal geen wit aan de buitenzoom, soms is één pen witgezoomd.

Twee exemplaren in onze verzameling, waarvan één uit Landana, aan de Loango-kust (PETIT).

Distr. Neder-Congo: Banana (SCHOUTEDEN).

Geen andere vindplaats is bekend.

2 *b*. - **Laniarius ferrugineus Casatii** HARTLAUB.

Ik heb er onlangs op gewezen dat de *Laniarius ferrugineus* uit het noorden van Belgisch Congo de naam *Casatii* dienen te dragen, die HARTLAUB gaf aan twee door EMIN in Soedan ingezamelde vogels. Bij *Casatii* vertonen de armpennen witte buitenzomen en is de onderzijde merkelijk dieper gekleurd, min of meer lila- tot kaneelkleurig, dan bij *major*, waarmee deze vogels door CHAPIN en HALL worden geïdentificeerd.

Een twintigtal exemplaren in onze verzameling, ook uit Soedan (CHRISTY).

Distr. Uelé: Mauda (SCHOUTEDEN). — Dika (SCHOUTEDEN). — Malengoya (HUTSEBAUT). — Panga (CHRISTY). — Gangala na Bodio (MISONNE). — Buta (HUTSEBAUT).

Distr. Kibali-Ituri: Faradje (SCHOUTEDEN). — Kil. 999 Congo/Nijl (VLEESCHOUWERS). — Ishwa (VRIJDAGH). — Nioka (VRIJDAGH). — Kawa (FAIN). — Biogo (BONNEVIE). — Nioka (HECQ). — Boga (PILETTE).

Andere vindplaatsen: Semio (BOHNDORFF). — Irumu (EMIN). — Bogoro (EMIN). — Niangabo (EMIN). — Angba (ALEXANDER). — Mé-berg (VRIJDAGH). — Aba (CHAPIN). — Dungu (CHAPIN). — Garamba (CHAPIN).

2 *c*. - **Laniarius ferrugineus guttatus** HARTLAUB.

Bij deze vorm is de onderzijde wit of zijn borst en onderlichaam lichtjes rosekleurig gewassen, meer zó naar het oosten van het woongebied toe, maar merkelijk minder dan dit het geval is bij de vorm *major*.

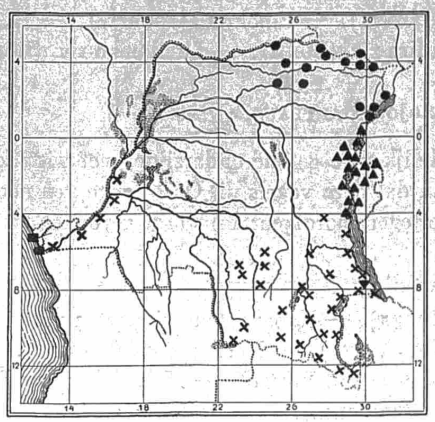

Afb. 34. — Vindplaatsen van *Laniarius ferrugineus*.
■ *Lan. ferr. bicolor*. ▲ *Lan. ferr. major*.
× *Lan. ferr. guttatus*. ● *Lan. ferr. Casatii*.
▼ *Lan. ferr. mossambicus*.

CHAPIN deelt bij *guttatus* de vogels in die gevonden worden van Boma tot Kwamouth, enerzijds, tot aan het Tanganika-meer, anderzijds. Mrs. HALL, daarentegen, die *guttatus* voor een vorm van *bicolor* aanziet, rekent bij deze vorm slechts de vogels uit Boma; de andere zijn *major*. Na onderzoek van onze lange reeks uit het zuiden van onze kolonie is het mij duidelijk dat de vogels uit deze streken onmogelijk bij *major* kunnen ingedeeld worden. In navolging van CHAPIN zal ik ze hier onder *guttatus* vermelden, al is ons enig exemplaar uit Boma bepaald zuiverder wit (tot aan de basis der borstvederen) (1) dan de talrijke andere vogels die wij uit Zuid-Congo hebben. VERHEYEN heeft zijn exemplaren uit het Upemba-Park onder *major* vermeld, maar hij merkt op dat ze minder rosekleurig zijn aan de onderzijde dan vogels uit het Albert-Park. Volgens CHAPIN komt *guttatus* voor tot ten westen van het Tanganika-meer; ten noorden er van wordt *major* gevonden.

160 exemplaren in onze verzameling.

Distr. Neder-Congo: Boma (DARTEVELLE). — Tumba (Mevr. M. BEQUAERT). — Thijsstad (SCHWETZ). — Thijsstad (Mevr. M. BEQUAERT).

Distr. Leopold II-meer: Kwamouth (SCHOUTEDEN). — Bolobo (SCHOUTEDEN). — Kwamouth (NKELE).

(1) Mrs. HALL geeft als kenmerk voor *bicolor* (en *guttatus*) dat de borstvederen wit zijn tot aan de basis; REICHENOW heeft echter exemplaren vermeld uit Chinxoxo waarbij deze vederen basaal « blass lachsfarben » waren. Ik stel eveneens vast dat het kenmerk onvast is.

Distr. Kasai: Merode (WINDMOLDERS). — Katombe (VAN ASSCHE).

Distr. Sankuru: Kabinda (WINDMOLDERS). — Gandajika (DE PRETER). — Mutombo Mukulu (BOUVIER en LEPLAS). — Kasansa (VAN ASSCHE).

Distr. Lualaba: Kasaji (FISHER). — Kakanda (DE CROMBRUGGHE). — Kisenda (DE CROMBRUGGHE). — Kansenia (DE WITTE). — Kando-riv. bij Tenke (DE WITTE). — Dilolo (FREYNE). — Kadia (BRIEN). — Musolo-meer (DE BAILLET). — Mukula Gombe (DE BAILLET). — Kinda (DE BAILLET). — Kanzenze (DE WITTE). — Dilolo (DE WITTE).

Distr. Opper-Katanga: Elisabethstad (DE RIEMAECKER). — Lukafu (DE WITTE). — Elisabethstad (RICHARD). — Kakyelo (DE WITTE). — Kasenga (DE WITTE). — Kilwa (DE WITTE). — Lukonzolwa (DE WITTE). — Nkole (BREDO). — 30 km. ten NO. van Elisabethstad (LYNES).

Distr. Tanganika: Kiambi (DE WITTE). — Kabalo (SCHOUTEDEN). — Mpala (STORMS). — Lusaka (HUTSEBAUT). — Moba (DE WITTE). — Albertstad (HUTSEBAUT). — Lulimba (PRIGOGINE). — [Tembwe (POLL)].

Distr. Maniema: Dogodo-riv. (PILETTE). — Kayumba (PILETTE).

Andere vindplaatsen: Leopoldstad (BOHNDORFF). — Musosa (BREDO). — Moliro (LEMAIRE). — Bunkeya-riv. (NEAVE). — Kambove (NEAVE). — Sibokwa (MOURITZ). — Kapampa (BÖHM). — Lufuku-riv. (BÖHM). — Manda (BÖHM). — Lufira-riv. (BÖHM). — Luvilombo-riv. (BÖHM). — Mkombe-riv. (BÖHM).

2 *d*. - **Laniarius ferrugineus major** HARTLAUB.

Deze vorm vertoont een duidelijk rose getinte onderzijde, met witte keel; de eerste armpennen hebben een witte buitenzoom. Ik neem aan dat onze vogels uit Oost-Congo, ten noorden van het Tanganika-meer, en van Ruanda-Urundi deze vorm vertegenwoordigen; hij wordt gevonden tot in Oost-Afrika, enerzijds, tot aan de Goudkust, anderzijds.

70 exemplaren in onze verzameling.

Distr. Kivu: Ngoma (DERCHE). — Kabare, ten zuidwesten van het Kivu-meer (SCHWETZ). — Ngoma (SCHOUTEDEN). — Mugunga (DE WITTE). — Rutshuru (FRECHKOP). — Rutshuru (GHESQUIÈRE). — Lulenga (SCHOUTEDEN). — Bitashimwa (DE WITTE). — Molindi-riv. (DE WITTE). — Lubango (PRIGOGINE). — Kirungu (PILETTE). — Bingi (PRIGOGINE). — Butembo (DYLEFF). — Butembo (DE SEMERIES). — Butembo (PRIGOGINE). — Lutunguru (PRIGOGINE). — Molekera (PILETTE). — Bitakongo (PRIGOGINE).

Ruanda-Urundi: Astrida (LESTRADE). — Astrida (AURELIAAN). — Kibingo (LESTRADE). — Ruhengeri (LESTRADE). — Gabiro (VERHULST). — Gisagara (FAIN). — Usumbura (VRIJDAGH). — Usumbura (SCHOUTEDEN). — Kilinkuli (BASTIAENS). — Kigali (LESTRADE). — Kisenyi (BASTIAENS).

Andere vindplaatsen: Baraka (GRAUER). — Uvira (GRAUER). — Ruzizi-vallei (GRAUER). — Idjwieiland (MECKLEMBURG). — W. Ruwenzori (MECKLEMBURG). — Kasindi (ARRHENIUS). — Sake (GYLDENSTOLPE). — Kadjudju (BABAULT). — Nzulu (DE WITTE). — Butahu-riv. (DE WILDE).

2*e*. - **Laniarius ferrugineus mossambicus** REICHENOW.

Deze vorm wordt gevonden van Mozambiek over Nyasaland tot Rhodesië en tot Katanga. CHAPIN meent dat vogels uit Opper-Katanga hiertoe horen; HALL, harerzijds, schrijft dat *mossambicus* zuidwaarts van 12° Z. breedte af te vinden is.

Ik kan geen vast verschil vinden tussen vogels uit Kasai en de meeste uit Katanga en laat hier alle *ferrugineus* uit Zuid-Congo onder *guttatus*, met uitzondering van één exemplaar uit het hoogland ten Zuidwesten van het Tanganika-meer: dat exemplaar is fel getint aan de onderzijde en de vleugel meet 104 mm.; alle andere exemplaren zijn wit of slechts heel lichtjes getint.

Distr. Tanganika: Kasiki (DE WITTE).

3. - **Laniarius funebris** HARTLAUB. — Afb. 35.

Deze soort is bekend van Noordoost-Afrika tot het Tanganyika Territory en tot Oost-Ruanda. In dit laatste gebied komt de typische vorm voor.

3 *a*. - **Laniarius funebris funebris** HARTLAUB.

De bevedering is in hoofdzaak donkerleigrauw, de romp met vage, witte vlekken (de vederen zijn wit vóór het einde). De kop, de keel zijn donkerder, tot zwart; de stuurpennen en de vliegpennen eveneens, het zwart glanzend. Snavel en poten zwart.

Vleugel: 78-98; staart: 70-90; tarsus: 29-34; snavel: 19-23 mm.

Bij de Juv. vertonen de vederen een bruinachtige of roodbruinachtige zoom; het buikmidden is geelbruinachtig, donker dwarsgestreept.

Wij bezitten 6 exemplaren van de typische vorm van *Laniarius funebris*, daaronder twee uit Ruanda :

Ruanda-Urundi: Rwinkwavu (LESTRADE).

Geen andere vindplaats is bekend.

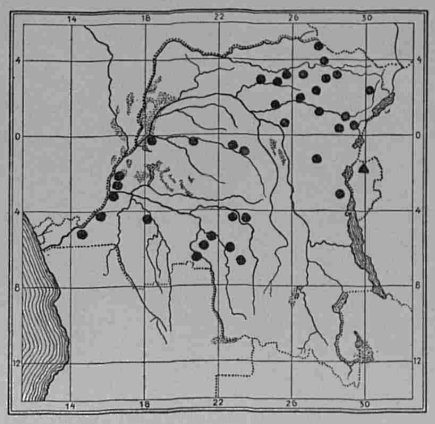

Afb. 35. — Vindplaatsen van *Laniarius*.
▲ *Laniarius funebris*. ● *Laniarius leucorhynchus*.

4. - **Laniarius leucorhynchus** HARTLAUB. — Afb. 35 en 36.

Dit is een soort die het woud bewoont, van Sierra Leone tot Uganda en Belgisch Congo. De snavel van de volwassen vogels is zwart; bij jongere vogels is hij geheel of gedeeltelijk wit of ivoorkleurig.

De hele bevedering is zwart, met heel lichte, blauwe glans.

Bij de Juv. is de bevedering bruinzwart tot roetzwart of zwartbruin.

Vleugel: 86-102; staart: 77-90; tarsus: 26-32; snavel: 21-25 mm.

120 exemplaren in onze verzameling.

Distr. Neder-Congo: Thijsstad (SCHWETZ). — Leopoldstad (BECQUET). — Leopoldstad (FIASSE).

Distr. Leopold II-meer: Kunungu (SCHOUTEDEN). — Ndwa (NGWE). — Botanankasa (NKELE). — Kwamouth (SCHOUTEDEN). — Keseki (NKELE).

Distr. Tshuapa : Lotakomela (DUPUIS). — Yalikombe (DUPUIS). — Belinga (HERROELEN). — Boende (WIJNANTS). — Bokungu (DUPUIS). — Bulukutu (DUPUIS). — Iyonda (MICHIELSEN). — Bokuma (LOOTENS). — Yalokele (DUPUIS). — Ikela (DUPUIS).

Distr. Stanleystad: Stanleystad (CHRISTY). — Angumu (DYLEFF). — Avakubi (CHRISTY). — Banguru (ABBELOOS).

Distr. Uelé: Ibembo (HUTSEBAUT). — Buta (HUTSEBAUT). — Titule (HUTSEBAUT). — Mauda (SCHOUTEDEN). — Poko (CHRISTY). — Rungu (SCHOUTEDEN). — Malengoya (HUTSEBAUT). — Medje (CHRISTY).

Distr. Kibali-Ituri: Mongbwalu (Mevr. LEPERSONNE). — Etembo (SCHEPENS).

Distr. Kivu: Mikelo (PRIGOGINE). — Kasika (PRIGOGINE). — Lesse (BONNEVIE). — Beni (BONNEVIE). — Beni (BORGERHOFF). — Kamituga (PRIGOGINE).

Distr. Sankuru: Lusambo (WINDMOLDERS). — Inkongo (WILSON). — Kabinda (WINDMOLDERS).

Distr. Kasai: Luluaburg (CALLEWAERT). — Merode (WINDMOLDERS). — Macaco (SCHOUTEDEN). — Luebo (SCHOUTEDEN). — Dumbi (SCHOUTEDEN). — Bakwanga (WINDMOLDERS). — Katombe (VAN ASSCHE).

Distr. Kwango: Kwilu-riv. (ROULING).

Andere vindplaatsen: Yambuya (JAMESON). — Gudima (EMIN). — Bundeko (EMIN). — Gurba/Dungu (RIBOTTI). — Muyamema (EMIN). — Gurba-riv. (ALEXANDER). — Kamaiembi (SCHOUTEDEN). — Ngombe, Kasai (SCHOUTEDEN). — Bikoro (SCHOUTEDEN). — Bolobo (SCHOUTEDEN). — Mawambi (GRAUER). — Ukaika (GRAUER). — Kambatule (DE WILDE). — Panga (CHAPIN). — Bafwabaka (CHAPIN). — Niangara (CHAPIN).

Afb. 36. — *Laniarius leucorhynchus* HARTLAUB.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

5. - **Laniarius Lühderi** REICHENOW. — Afb. 37 en 38.

Deze soort wordt gevonden in woudgebieden, van Kameroen tot Oost-Afrika, over Noord- en Oost-Congo; ze werd ook vermeld uit Neder-Congo.

De bovenkop is bruin tot kaneelkleurig of kastanjebruin, minder intens naar het voorhoofd toe; er loopt een brede, zwarte streep van de neusgaten naar achteren toe, over teugels en kopzijden, aansluitende op de zwarte nek; bovenzijde, met dekvederen, romp, bovenstaartvederen en staart, zwart; de rompdekvederen met min of meer duidelijke, witte vlek vóór het einde, of ook met witte eindzoom; vliegpennen zwart, met witte binnenzoom en witte vleugelband, gevormd door eindvlekken van de middelste dekvederen en de buitenzoom van de binnenste armpennen en grote armdekvederen. Kin, keel en krop kaneelkleurig tot geelbruin bij de typische vorm, oranjerood bij de vorm *Brauni*; de keel soms lichter gekleurd; het overige van de onderzijde wit. Snavel zwart; poten loodgrauw.

Vleugel: 81-97; staart: 73-95; tarsus: 29-32; snavel: 19-24 mm.

Bij de Juv. is de bovenzijde min of meer donkerolijfbruinachtig, de staart en de buitenzoom van de vliegpennen bruiner; de bovenkop eerst olijfbruin, later bruin; de onderzijde bruingeel, naar achteren in het geel overgaand, min of meer duidelijk donker dwarsgestreept.

5 *a*. - **Laniarius Lühderi Lühderi** REICHENOW.

In het overgrootste deel van het woongebied van de soort treft men de typische vorm aan, die de enige is die tot hiertoe in onze gebieden werd waargenomen.

71 exemplaren in onze verzameling.

Distr. Kibali-Ituri: Kilo (THÉLIE). — Wago (FAIN). — Mongbwalu (Mevr. LEPERSONNE). — Bondo Mabe (SCHOUTEDEN). — Djalasinda (SCHOUTEDEN). — Lodjo (Mevr. LEPERSONNE).

Ruanda-Urundi: Akanyaru-riv. (AURELIAAN).

Afb. 37. — *Laniarius Lühderi* REICHENOW.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

Distr. Kivu: Kamituga (PRIGOGINE). — Ombole (PRIGOGINE). — Lutunguru (PRIGOGINE). — Butuhe (PRIGOGINE). — Kokola (PILETTE). — Beni (LISFRANC). — Beni (BONNEVIE). — Moera (CHRISTY). — Zambo (BONNEVIE). — Bitakongo (PRIGOGINE). — Kibati (SCHOUTEDEN). — W. Ngoma (SCHOUTEDEN). — Burunga (SCHOUTEDEN). — Bilolo (DANDOY). — Biena-riv. (DEBATTY). — Butembo Ngoma (DYLEFF en PRIGOGINE). — Idjwi-eiland (GRAUER). — Butembo (DYLEFF). — Mutwanga

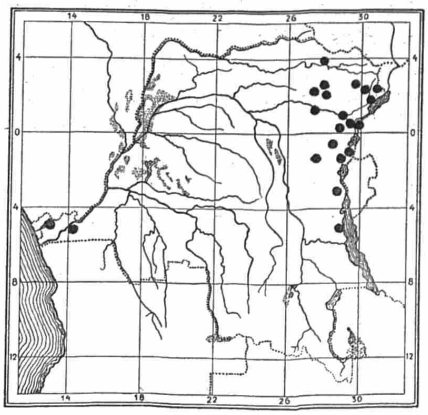

Afb. 38. — Vindplaatsen van *Laniarius Lühderi*.

(HACKARS). — Kaganda (PRIGOGINE). — Lundjulu (SCHEPENS en DYLEFF). — Idjwi-eiland (LOVERIDGE). — Mobissio (VERMEERSCH en DYLEFF).

Distr. Stanleystad: Angumu (DYLEFF).

Distr. Tanganika: Kabobo (PRIGOGINE).

Andere vindplaatsen: Mukimbungu (LAMAN). — Ukaika (GRAUER). — Mawambi (GRAUER). — Bilati (DE WILDE). — Lepi (DE WILDE). — Mangwa (DE WILDE). — Kabakuli-riv. (DE WILDE). — Avakubi (CHAPIN). — Bafwabaka (CHAPIN). — Babonde (CHAPIN). — Medje (CHAPIN). — Pawa (CHAPIN). — Niangara (CHAPIN). — Ganda Sundi (CHAPIN). — Ten oosten van de Rutshuru-vallei (CHAPIN).

5 *b*. - **Laniarius Lühderi Brauni** BANNERMAN.

Deze merkwaardige vorm, waarvan de borst oranjerood is gekleurd, is slechts bekend uit Noordwest-Angola. CHAPIN is van mening dat hij zou kunnen gevonden worden aan de bovenloop van de Kwango-rivier, in Zuid-Kwango. Dit lijkt mij onwaarschijnlijk.

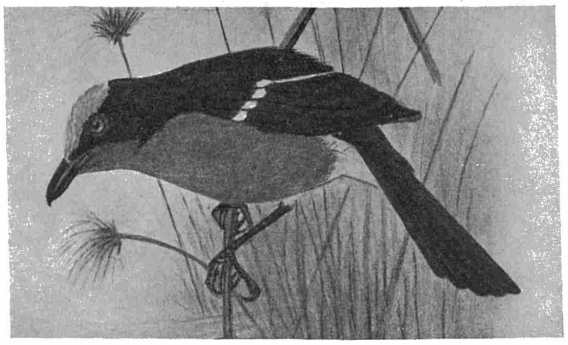

Afb. 39. — *Laniarius mufumbiri* OGILVIE-GRANT.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

6. - **Laniarius mufumbiri** OGILVIE-GRANT. — Afb. 39.

Deze mooie soort schijnt een heel beperkte verspreiding te hebben; ze is bekend als bewoonster van papyrus-moerassen. Tot hiertoe is ze slechts bekend uit Uganda en de aangrenzende gebieden van Ruanda en van Kivu, ten zuiden van het Edward-meer.

De bovenkop is goudgeel bevederd; een brede, zwarte band loopt van de neusgaten over de teugels en de kopzijden naar achteren, waar hij op de zwarte, ietwat glanzende nek aansluit; bovenzijde eveneens zwart, de rompvederen met anteapicale witte vlek, de achterste vederen apicaal wit; vliegpennen zwart, de buitenzoom lichter gekleurd; enkele der vleugeldekvederen met witte eindvlek. Onderzijde mooi rood, de stuit en de onderstaartvederen wit tot roomkleurig. Snavel zwart; poten leigrauw.

Vleugel: 87-94; staart: 80-87; tarsus: 30-32; snavel: 21-24 mm.

4 exemplaren in onze verzameling, waarvan drie uit Uganda.

Ruanda-Urundi: Bweramura (LESTRADE).

Eén enkele andere vindplaats is bekend: Vitshumbi (ROBY).

7. - **Laniarius poensis** ALEXANDER. — Afb. 40 en 41.

Deze soort is eigen aan het bergwoud. De typische vorm bewoont Fernando Po en Kameroen; een andere vorm komt in Oost-Congo en op het Ruwenzori-gebergte voor.

De hele bevedering van het mannetje is zwart, met lichte leigrauwe glans;- het wijfje is matter gekleurd. Snavel en poten zwart.

Vleugel: 72-89; staart: 57-70; tarsus: 27-30; snavel: 17-19 mm.

7 *a*. - **Laniarius poensis holomelas** JACKSON.

Dit is de vorm die het woud bewoont in het hoogland van Oost-Congo.

60 exemplaren in onze verzameling, daaronder vogels uit het oostelijke Ruwenzori-gebied.

Distr. Kibali-Ituri: Kilo (THÉLIE).

Distr. Kivu: Burunga (SCHOUTEDEN). — Kibati (SCHOUTEDEN). — Shaninagongo-vulkaan (SCHOUTEDEN). — Lulenga (SCHOUTEDEN). — Kibati (PILETTE). — Nyarusambo (DE WITTE). — Nyabitsindi (DE

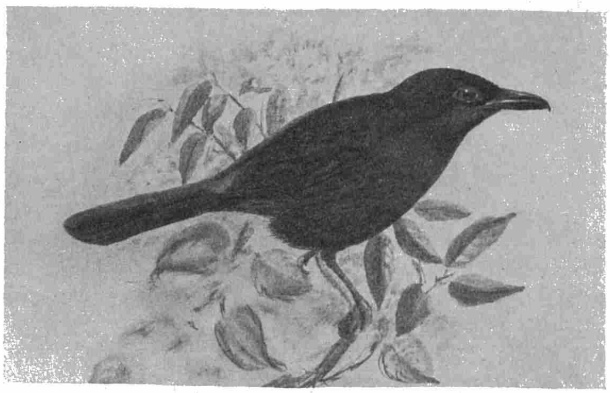

Afb. 40. — *Laniarius poensis holomelas* JACKSON.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

WITTE). — Kamatembe (DE WITTE). — Mwana (PRIGOGINE). — Muusi (PRIGOGINE). — Kabilombo (PRIGOGINE). — Lutunguru (PRIGOGINE). — Bitakongo (PRIGOGINE). — Alimbongo (PRIGOGINE). — Kasavu (DE SEMERIES). — West-Ruwenzori, 2.400 m. (J. BEQUAERT). — Bingi (PRIGOGINE). — Nzombe (PRIGOGINE).

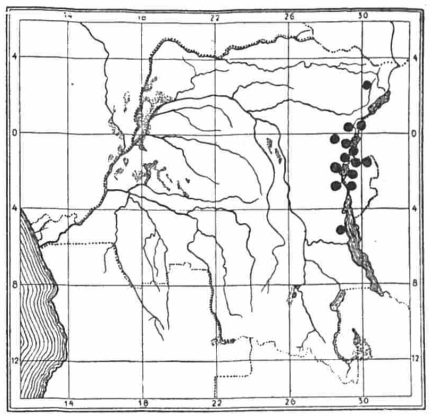

Afb. 41. — Vindplaatsen van *Laniarius poensis holomelas*.

Ruanda-Urundi: Rugege (FAIN). — Bugarama (VRIJDAGH). — Rugege (LESTRADE). — Nya Muzinga, Karisimbi-vulkaan (SCHOUTEDEN).

Distr. Tanganika: Kabobo (PRIGOGINE).

Andere vindplaatsen: Muhavura-vulkaan (GYLDENSTOLPE). — Sabinjo (GYLDENSTOLPE). — Kibumba (DE WITTE). — Nyabirehe (DE WITTE). — Mbwahi (BABAULT). — Kalonge (DE WILDE). — Nyabukoko (DE WILDE). — Kandashomwa-berg (CHAPIN).

GENUS DRYOSCOPUS Boie.

Snavel duidelijk gekield, de bovenkaak met eindhaak en inkerving er vóór. Vliegpen 1 langer dan de helft van 2; 3-4 of 6 de langste pennen. Staart dwars afgesneden of lichtjes afgerond, nooit trapvormig, korter dan de vleugel. Tarsus met eenvoudige zijplaten. Rompbevedering lang, dicht, zacht; ze wordt soms eigenaardig (Afb. 44) opgericht bij het mannetje; van daar de typische Zuidafrikaanse benaming voor *Dryoscopus cubla*: de Sneeuwbal, een naam die ook wel op de andere soorten past; de Engelsen geven aan deze vogels de treffende benaming « Puff-ball ». Mannetje en wijfje verschillen door de kleur.

Onze soorten kunnen als volgt worden onderscheiden:

1. *a.* Schouder- en dekvederen vertonen geen brede, lichtgekleurde buitenzoom. ..... 2.
   b. Brede lichtgekleurde zomen aan schouder- en dekvederen. ..... 3.
2. *a.* De bovenkop, de nek, de bovenrug en de vleugels zijn glanzend zwart; bij het wijfje (niet bij het mannetje), een witte streep aan iedere zijde van de kop, van de snavel tot boven het oog. Onderzijde wit. Vleugel: 72-82 mm. ..... *Dryoscopus senegalensis.*
   b. De bovenrug en de vleugels zijn nooit glanzend zwart, wel bruinachtiggrauw tot grauwzwart of donkerbruin; de bovenkop en de nek kunnen zwart of zwartgrauw zijn. De onderzijde is grijswit (♂) of okergeelbruin (♀). Vleugel: 79-86 mm. ..... *Dryosc. angolensis.*
3. *a.* Bovenrug en bovenkop zwart (♂ ♀), de schoudervederen zijn witgezoomd. Onderzijde wit of lichtjes grijsachtig. Romp wit (♂) of grijs (♀). Vleugel: 76-85 mm. ..... *Dryosc. cubla.*
   b. Zijn de bovenkop en de bovenrug zwart (♂), of zijn ze niet zwart (♀), dan zijn de schoudervederen grijs (of bruinachtig) gezoomd. Onderzijde grijsachtig (♂) ofwel (♀) okergeelachtig tot okergeelbruin. Vleugel: 83-98 mm. ..... *Dryosc. gambensis.*

1. - **Dryoscopus angolensis** Hartlaub. — Afb. 42 en 43.

Deze soort bewoont het woud; ze is bekend van Kameroen tot Angola, enerzijds, tot Uganda en Oost-Congo, anderzijds, en wordt ook gevonden in het Kungwe-woud, aan de oostelijke oever van het Tanganika-meer, Engels gebied.

Mannetje. — Bovenkop, kopzijden en nek zwart, met lichte blauwe glans, tot grauwzwart; bovenrug, schoudervederen, dekvederen, bovenstaartvederen en vliegpennen bruinachtiggrauw tot asgrauw of grauwzwart; de romp lichter gekleurd, zuiverder grijs; vliegpennen met witte binnenzoom. Onderzijde grijs of griswit, de kin en de voorkeel veeleer wit, de lichaamszijden daarentegen donkerder grijs. Snavel zwart; poten roodachtigbruin.

Wijfje. — Kop en nek grijs, aan iedere zijde van de kop de aanduiding van een witachtige streep, van de teugel tot boven het oog; rug, schouder- en bovenstaartvederen olijfbruinachtig, de romp en de staart meer grijsbruin, min of meer olijfkleurig gewassen; vliegpennen donkerbruin, met fijne, oker- of roestbruinachtige buitenzoom en bleke, okergeelbruine binnenzoom. Onderzijde okergeelbruin, min of meer intens gekleurd, de buik en de onderstaartvederen wit, maar meestal min of meer geelbruin gewassen, de zijden donkerder gekleurd; ondervleugeldekvederen okergeel of isabelkleurig. Bovenkaak donkerbruin; onderkaak bleker gekleurd.

Vleugel: 79-86; staart: 61-70; tarsus: 22-24; snavel: 19-22 mm.

Twee vormen worden in onze gebieden gevonden. Bij de vorm *angolensis* s. str. zijn de bovenkop en de nek van het mannetje zwart met lichte blauwe glans en vage grauwe tint — bij de vorm *nandensis* is de bovenkop donkergrauw tot grauwzwart, en deze kleur gaat geleidelijk in het zwart van de nek over. De vorm *kungwensis* zal misschien in het gebergte ten westen van het Tanganika-meer worden aangetroffen.

1 *a.* - **Dryoscopus angolensis angolensis** Hartlaub.

Deze vorm wordt gevonden van Kameroen tot Neder-Congo en Noordwest-Angola.

13 exemplaren in onze verzameling, ook uit Angola.

Distr. Neder-Congo: Temvo (Schouteden). — Makaia Ntete (Schouteden). — Thijsstad (Schwetz).

Geen andere vindplaats is bekend.

1 *b*. - **Dryoscopus angolensis nandensis** SHARPE (*Adolfi-Friederici* REICHENOW).

Deze vorm bewoont Oost-Congo, Uganda en Kenya en komt veel in het bergwoud voor. 70 exemplaren in onze verzameling.

Afb. 42. — *Dryoscopus angolensis nandensis* SHARPE.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

Distr. Kibali-Ituri: Bondo Mabe (SCHOUTEDEN). — Kilo (THÉLIE). — Mongbwalu (Mevr. LEPERSONNE). — Djugu (FAIN). — Wago (FAIN). — Wago (BREDO). — Opper Lenda-riv. (PAULUS).
Distr. Kivu: Lutunguru (PRIGOGINE). — Ibenga (PRIGOGINE). — Beni (BONNEVIE). — Kakanda

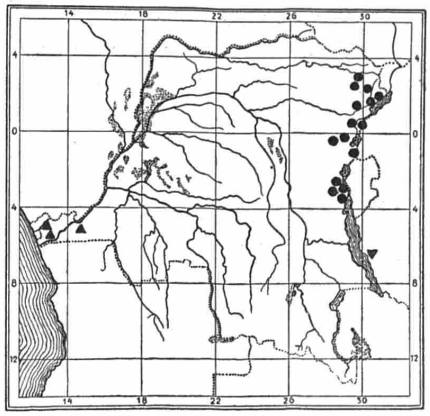

Afb. 43. — Vindplaatsen van *Dryoscopus angolensis*.
▲ *Dryosc. ang. angolensis*. ▼ *Dryosc. ang. kungwensis*.
● *Dryosc. ang. nandensis*.

(PRIGOGINE). — Lundjulu (SCHEPENS). — Bitakongo (PRIGOGINE). — Biakiri (PRIGOGINE). — Kamituga (PRIGOGINE). — Maboya (PRIGOGINE). — Nzombe (PRIGOGINE). — Nyabisende (PRIGOGINE). — Luiko (PRIGOGINE).

Andere vindplaatsen: Arebi (SCHOUTEDEN). — Moera (GRAUER). — Ten oosten van de Rutshuru-vlakte (GRAUER). — Butahu-riv. (DE WILDE). — Irumu (WOOSNAM). — Djapanda (ANSORGE). — Kitimba (EMIN).

1 *c.* - **Dryoscopus angolensis kungwensis** MOREAU.

Deze vorm is slechts bekend uit het geïsoleerd Kungwe bergwoud, Tanganyika Territory, aan de oostelijke oever van het Tanganika-meer. Hij zal misschien teruggevonden worden op Congolees gebied, aan de westelijke oever.

Bij deze vorm is de bovenkop van het mannetje merkelijk grauwer dan bij de andere vormen.

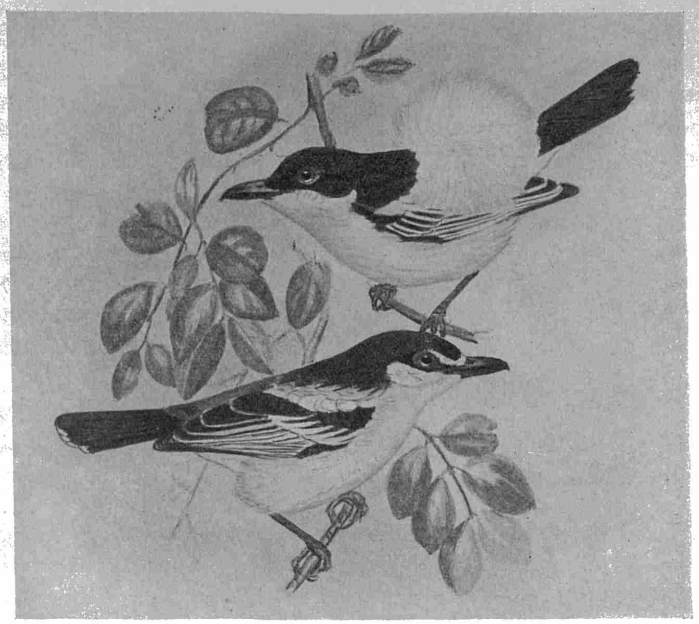

Afb. 44. — *Dryoscopus cubla hamatus* HARTLAUB.
Mannetje (boven) en wijfje.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

2. - **Dryoscopus cubla** SHAW. — Afb. 44 en 45.

Deze *Dryoscopus* wordt gevonden van Zuid-Afrika tot Angola en Zuid-Congo, enerzijds, tot in een deel van Oost-Afrika, anderzijds. Hij bewoont de savanne.

Mannetje. — De bovenkop en de kopzijden, de nek, de bovenrug, de bovenstaartvederen, zijn zwart, met blauwe glans; de onderrug en de romp zijn wit, soms grijsachtig gewassen; vleugeldekvederen en vliegpennen eveneens zwart, maar breed witgezoomd, althans in onze gebieden; een witte schouderstreep gevormd door de eindzoom van de schoudervederen; stuurpennen zwart, apicaal dikwijls heel fijn bleek- of witgezoomd. Onderzijde, van kin tot onderstaartvederen, wit of lichtjes grijs; ondervleugeldekvederen wit. Snavel zwart; poten loodgrauw.

Wijfje. — Bovenkop zwart, met lichte blauwe glans; aan iedere zijde van de kop, een witte streep, van de snavel tot over het oog; meestal een zwarte teugelstreep of vlek vóór het oog; nek, bovenrug, bovenstaartvederen eveneens zwart, de onderrug en de romp grauw, soms duidelijk olijfbruin gewassen; schouderstreep witachtig tot grijsachtig; dekvederen en vliegpennen zwart, met witte of grijswitte buitenzoom. Onderzijde wit, de borst en de zijden grijsachtig. Snavel zwart.

Bij de Juv. zijn de zomen der dekvederen en der vliegpennen min of meer geelbruin gewassen. De snavel is bleek hoornachtig.

Vleugel: 73-89; staart: 70-75; tarsus: 22-25; snavel: 17-20 mm.

De typische vorm van *cubla* bewoont het zuiden van Afrika; de vogel heet daar Sneeuwbal of Kanariebijter. In onze gebieden komt de vorm *hamatus* voor.

2 *a*. - **Dryoscopus cubla hamatus** HARTLAUB.

Dit is de vorm die gevonden wordt in onze zuidelijke gebieden en tot in Maniema en ten noordwesten van het Tanganika-meer. Hij is verder bekend uit een deel van Oost-Afrika, uit Angola en Zuidwest-Afrika. Bij *hamatus* is de onderzijde van het mannetje meestal zuiverwit; bij het wijfje vertonen de onderrug en de romp geen of slechts een heel geringe olijfbruine tint.

Meer dan 150 exemplaren in onze verzameling.

Distr. Kasai: Luluaburg (CALLEWAERT). — Ngombe (SCHOUTEDEN). — Tshikapa (SCHOUTEDEN). — Hemptinne (WINDMOLDERS). — Bakwanga (WINDMOLDERS). — Katombe (VAN ASSCHE). — Merode (WINDMOLDERS).

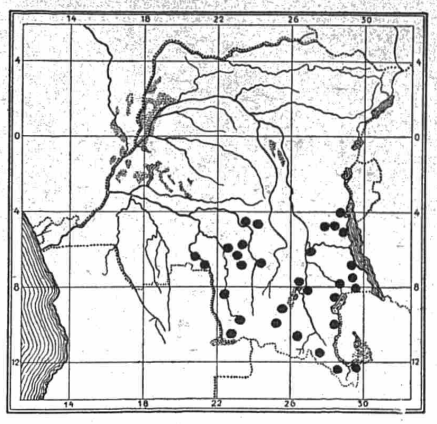

Afb. 45. — Vindplaatsen van *Dryoscopus cubla hamatus*.

Distr. Sankuru: Lusambo (WINDMOLDERS). — Gandajika (WINDMOLDERS). — Kabinda (WINDMOLDERS). — Gandajika (DE PRETER).

Distr. Lualaba: Kisenda (DE CROMBRUGGHE). — Dilolo (FREYNE). — Kinda (DE BAILLET). — Musolo-meer (DE BAILLET). — Mukula Gombe (DE BAILLET). — Funda Biabo (DE BAILLET). — Kimbundji (DE BAILLET). — Kangue (DE BAILLET). — Dilolo (DE WITTE). — Kasaji (FISHER). — Kakanda (DE CATERS). — Kajileji (FISHER). — Kayembe Mukulu (FISHER). — Kakanda (DE CROMBRUGGHE). — Kinona (DEWIT). — [Kapanga (VAN DER ELST)].

Distr. Opper-Katanga: Elisabethstad (SCHOUTEDEN). — Elisabethstad (RICHARD). — Kasenga (LYNES) — Kakyelo (DE WITTE). — Sakania (HUTSEBAUT). — Shila Tembo (DE CATERS). — Musosa (BREDO).

Distr. Tanganika: Kabalo (SCHOUTEDEN). — Lulimba (PRIGOGINE). — Kabobo (PRIGOGINE). — Mahila (PRIGOGINE). — Fwatuma (LIPS). — Moliro (LEMAIRE).

Distr. Maniema: Munie Mboka (PILETTE). — Dogodo-riv. (PILETTE).

Andere vindplaatsen: Lukonzolwa (ASCENSO). — Mpala (BÖHM). — Lufuku-riv. (BÖHM). — Luvua-riv. (BÖHM). — Lugoma-riv. (BÖHM). — Lufua-riv. (BÖHM). — Kambove (NEAVE). — Lualaba-riv. (NEAVE). — Lufupa-riv. (NEAVE). — Baraka (GRAUER). — Kanzenze (LEFÉBURE). — Suzi-meer (ROCKEFELLER en MURPHY). — Lubenga (ROCKEFELLER en MURPHY). — Upemba-Park (VERHEYEN).

3. - **Dryoscopus gambensis** LICHTENSTEIN. — Afb. 46 en 47.

Deze soort wordt vooral gevonden in lichte wouden of in de savannen. Ze is bekend van Senegal tot Noordoost- en Oost-Afrika, Noord- en Oost-Congo, maar ook uit Neder-Congo.

Mannetje. — Bovenkop en kopzijden, tot onder de ogen, nek, bovenrug, bovenstaartvederen en stuur-

pennen zwart, lichtjes blauwglanzend; onderrug en romp min of meer grauw gewassen, de vederen basaal wit; stuurpennen meestal met heel fijne, witte eindzoom; vliegpennen, schoudervederen en dekvederen bruinzwart, met brede, grijswitte tot bruinachtiggrauwe buitenzoom; binnenzoom van de vliegpennen wit. Onderzijde van de keel af wit, meestal grijs gewassen, de borst vooral; ondervleugeldekvederen en onderstaartvederen eveneens wit. Snavel zwart; poten loodgrauw.

Wijfje. — Bovenkop, kopzijden, nek en bovenrug donkergrauw tot grauwbruin; onderrug en romp bruinachtiggrauw, min of meer geelbruin gewassen; de bovenstaartvederen bruin, vliegpennen, schouder- en dekvederen zwartbruin, met bruinwitte, okergeelachtige of roestbruinachtige zoom, de binnenzoom van de

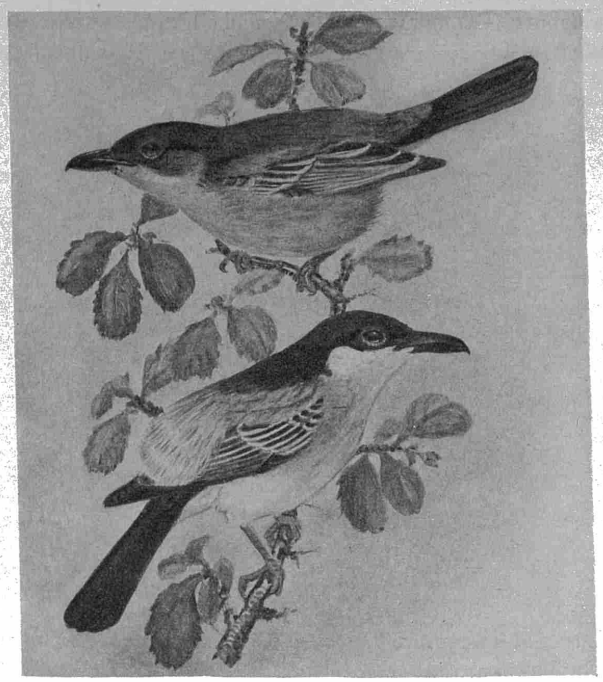

Afb. 46. — *Dryoscopus gambensis Erwini* Sassi.
(V. G. L. van Someren del.).

vliegpennen bleek roodgeel; stuurpennen zwartbruin. Onderzijde en ondervleugeldekvederen okergeelachtig tot okergeelbruin, de buik en de onderstaartvederen bleker gekleurd. Snavel zwart.

Bij de Juv. is de bovenzijde vaal grauwbruin.

Vleugel: 79-98; staart: 69-96; tarsus: 22-25; snavel: 19-22 mm.

Dryoscopus gambensis is vertegenwoordigd door drie vormen in onze gebieden. De vorm *Erwini* is over 't algemeen kleiner dan *Malzacii*, terwijl het wijfje van *congicus* merkelijk donkerder gekleurd is aan de onderzijde dan de Wijfjes van de twee andere vormen.

3 *a.* - **Dryoscopus gambensis congicus** Sharpe.

Deze vorm is slechts bekend van Gaboen en Neder-Congo tot Kwamouth en Kunungu, enerzijds, tot Zuid-Kwango, anderzijds.

40 exemplaren in onze verzameling.

Neder-Congo: Boma (Dartevelle). — Boma (Schwetz). — Kisantu (Goossens). — Kisantu (Schouteden). — Thijsstad (Schwetz). — Leopoldstad (Henrion). — Leopoldstad (Becquet). — Leopoldstad (Rijckmans). — Leopoldstad (Fiasse). — Leopoldstad (Schouteden). — Leopoldstad (Christy). — Leopoldstad (Colback). — Leopoldstad (Berteaux). — Boma (Vrijdagh).

Distr. Leopold II-meer: Kwamouth (SCHOUTEDEN). — Kunungu (SCHOUTEDEN).
Distr. Kwango: Frans-Jozef-watervallen (SCHWETZ).
Andere vindplaatsen: Manyanga (BOHNDORFF). — Mukimbungu (LAMAN).

3 *b*. - **Dryoscopus gambensis Erwini** SASSI.

Deze vorm bewoont Oost-Congo, van de Ruwenzori tot aan het Tanganika-meer, Ruanda-Urundi en Zuid-Uganda.

45 exemplaren in onze verzameling.

Distr. Kivu: Burunga (SCHOUTEDEN). — Lulenga (SCHOUTEDEN). — Kanyabayongo (DE WITTE). — Bitashimwa (DE WITTE). — Mushumamgabo (BURGEON). — Kamatembe (DE WITTE). — Luiko (PRIGOGINE). — Biogo (BONNEVIE). — Mutwanga (HACKARS). — Mutiba (PILETTE). — Moera (BONNEVIE). — Lubango (PRIGOGINE). — Talia/Semliki (PILETTE). — Muusi (PRIGOGINE). — Butembo (DYLEFF). — Moganga-woud (PAUWELS). — Alimbongo (PRIGOGINE).

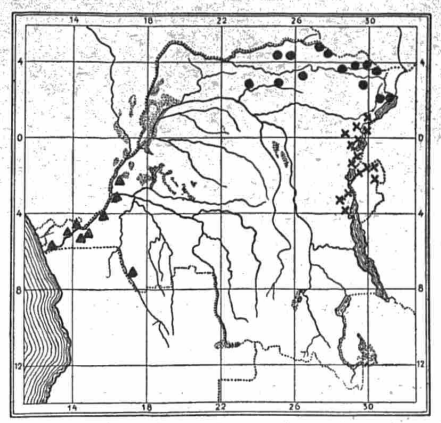

Afb. 47. — Vindplaatsen van *Dryoscopus gambensis*.
▲ *Dryosc. gamb. congicus*. × *Dryosc. gamb. Erwini*.
● *Dryosc. gamb. Malzacii*.

Ruanda-Urundi: Nya Muzinga (SCHOUTEDEN). — Kinigi (LESTRADE). — Kibungu (LESTRADE). — Runyoni (HACKARS). — Nyabitsindi (DE WITTE). — Kundhuru-ya-Tshuve (DE WITTE). — Mu Rutavu (LESTRADE).

Andere vindplaatsen : Ten noordwesten van het Tanganika-meer (GRAUER). — Kisenyi (GRAUER). — Kasindi (GRAUER). — Muhavura (GYLDENSTOLPE). — Sabinyo (GYLDENSTOLPE). — Kibumba (DE WITTE). — Munagana (DE WITTE). — Tshamugussa (DE WITTE). — Kalonge (DE WILDE). — Lepi (DE WILDE). — Kansenze-Tshumba (FRECHKOP). — Kandashomwa (ROCKEFELLER en MURPHY). — Luvungi (CHAPIN).

3 *c*. - **Dryoscopus gambensis Malzacii** HEUGLIN.

Deze vorm wordt gevonden van het Ubangi-Chari-gebied tot Kenya, over Noord-Congo en Soedan.

80 exemplaren in ons bezit.

Distr. Uelé: Poko (CHRISTY). — Mauda (SCHOUTEDEN). — Dika (SCHOUTEDEN). — Bili (HUTSEBAUT). — Tukpwo (VRIJDAGH). — Gangala na Bodio (LAUWERS). — Ibembo (HUTSEBAUT). — Buta (HUTSEBAUT). — Gangala na Bodio, Aru-kamp (MISONNE). — Gangala na Bodio (CORNET D'ELZIUS).

Distr. Kibali-Ituri: Kil. 999 Congo/Nijl (VLEESCHOUWERS). — Kasenyi (LEFÈVRE). — Kasenyi (Mevr. LEPERSONNE). — Mahagi (SCHOUTEDEN). — Niarembe (SCHOUTEDEN). — Me-berg (VRIJDAGH). — Nioka (VRIJDAGH). — Mahagi (VRIJDAGH). — Dramba (SCHOUTEDEN). — Abimva (SCHOUTEDEN). — Boga (PILETTE).

Andere vindplaatsen: Ubangi-riv. (ALEXANDER). — Kibali-riv. (ALEXANDER). — Bongere (EMIN). — Dungu (CHAPIN). — Faradje (CHAPIN).

4. - **Dryoscopus senegalensis** HARTLAUB. — Afb. 48 en 49.

Deze soort bewoont het woud en is bekend van Nigerië tot Neder-Congo, enerzijds, tot Oost-Congo, anderzijds.

Afb. 48. — *Dryoscopus senegalensis* HARTLAUB. — Mannetje (boven) en wijfje. (V. G. L. VAN SOMEREN del.).

Mannetje. — Bovenkop, kopzijden, nek en bovenrug met mantel en bovenstaartvederen zwart, met blauwe glans; onderrug en romp wit; vliegpennen zwart, met glans aan de buitenzoom en smalle, witte

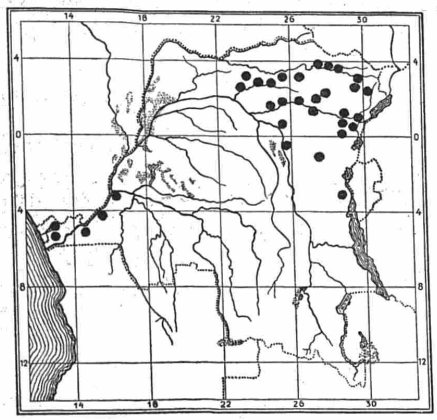

Afb. 49. — Vindplaatsen van *Dryoscopus senegalensis.*

binnenzoom; stuurpennen zwart, met fijne, witte eindzoom. Onderzijde wit van de kin tot en met de onderstaartvederen, soms ietwat roomkleurig gewassen. Snavel zwart; poten loodgrauw.

Wijfje. — Verschilt van het mannetje door een witte streep aan iedere zijde van de kop, van de neusgaten tot boven het oog, waaronder een zwarte teugelstreep; romp ietwat grauw gewassen of helemaal grauw, soms echter wit.

Vleugel: 72-82; staart: 60-70; tarsus: 21-23; snavel: 17-19 mm.

80 exemplaren in onze verzameling.

Distr. Neder-Congo : Makaia Ntete (SCHOUTEDEN). — Temvo (SCHOUTEDEN). — Thijsstad (SCHWETZ).

Distr. Leopold II-meer: Kwamouth (SCHOUTEDEN).

Distr. Tshuapa: Bokeka (HERROELEN). — Lotakomela (DUPUIS). — Boyombo (HERROELEN).

Distr. Congo-Ubangi: Libenge (GOLENVAUX).

Distr. Uelé: Bambesa (VRIJDAGH). — Ngai Muma (HUTSEBAUT). — Ibembo (HUTSEBAUT). — Aketi (HUTSEBAUT). — Titule (HUTSEBAUT). — Buta (HUTSEBAUT). — Poko (CHRISTY). — Barisi (HUTSEBAUT). — Djamba (SCHOUTEDEN). — Paulis (ABBELOOS).

Distr. Stanleystad: Stanleystad (CHRISTY). — Angumu (DYLEFF).

Distr. Kibali-Ituri: Bosabangi (CHRISTY). — Kinawa (Mevr. LEPERSONNE). — Bondo Mabe (SCHOUTEDEN). — Etembo (SCHEPENS). — Opper Lenda-riv. (PAULUS). — Kilo (THÉLIE). — Teturi (Mevr. FUMIÈRE).

Distr. Kivu: Lundjulu (SCHEPENS). — Kamituga (PRIGOGINE). — Bilolo (DYLEFF en DANDOY). — Kumba (PRIGOGINE). — Butembo Ngoma (DYLEFF en PRIGOGINE). — Matebo (PRIGOGINE). — Mutwanga (HACKARS). — Beni (BONNEVIE). — Moera (BONNEVIE). — Kamabo (BONNEVIE). — Zambo (BONNEVIE). — Lesse (PILETTE). — Beni (LISFRANC). — Biogo (BONNEVIE). — Edward-meer (BONNEVIE). — Bunia (DYLEFF en DANDOY). — Nyakapondo (PRIGOGINE). — Ngumba (PRIGOGINE). — Etaetu-riv. (PAULUS).

Distr. Maniema: Munie Mboka (PILETTE).

Andere vindplaatsen: Avakubi (CHAPIN). — Gamangui (CHAPIN). — Bafwabaka (CHAPIN). — Medje (CHAPIN). — Niangara (CHAPIN). — Rungu (CHAPIN). — Bellima (EMIN). — Ponthierstad (CARRUTHERS). — Mawambi (GRAUER). — Yambuya (JAMESON). — Ipoto (EMIN). — Leopoldstad (BOHNDORFF). — Gurba/Dungu (RIBOTTI). — Ukaika (GRAUER). — Ekibondo (REHN). — Arebi (SCHOUTEDEN). — Molemba (PRIGOGINE).

GENUS CHAUNONOTUS GRAY.

MAYR en AMADON, en onlangs CHAPIN, beschouwen *Chaunonotus* als een synoniem van *Dryoscopus*. Hij heeft er zeker veel kenmerken van; toch laat ik hier het genus *Chaunonotus* bestaan, wegens de afwijkende vorm van de snavel. Deze is groot, ten minste 20 mm. lang, en de bovenkaak is afgerond, niet gekield zoals dit het geval is bij *Dryoscopus*.

Eén enkele soort.

1. - **Chaunonotus Sabini** GRAY. — Afb. 50 en 51.

De soort is bekend van Sierra-Leone tot onze gebieden. Ze bewoont het woud.

Mannetje. — Bovenkop, kopzijden, nek, bovenrug, mantel, bovenstaartvederen, zwart tot blauwzwart, de staart minder blauwglanzend; vliegpennen zwart, met blauwe of groene glans aan de buitenzoom; onderrug en romp wit. Onderzijde wit van de kin tot en met de onderstaartvederen. Snavel zwart, basaal blauwgrauw; poten blauwgrauw.

Wijfje. — Kop grauw, met witte of lichtokerachtige teugelstreep, oogleden en schachten van de oordekvederen; nek bruinachtiggrauw; het overige van de bovenzijde olijfgeelbruin tot okergeel, de bovenstaartvederen lichter gekleurd; vliegpennen donkerbruin tot zwartbruin, de buitenzoom okergeelbruin, de binnenzoom bleker gekleurd; stuurpennen dikwijls meer okergeel dan de rug. Onderzijde en ondervleugeldekvederen okergeel, het midden van de buik wit.

Vleugel: 77-87; staart: 63-80; tarsus: 22-24; snavel: 22-26 mm.

Twee vormen worden onderscheiden. Ze verschillen door de vleugellengte. De typische vorm heeft vleugels die 77 tot 86 mm. lang zijn: hij wordt gevonden van Sierra-Leone tot Kameroen. De vorm *melanoleucus* heeft langere vleugels, die gemiddeld, volgens CHAPIN, 85-94 mm. meten; de vogels uit Kameroen worden door CHAPIN hiertoe gerekend al is hun vleugel slechts 80-86 mm. lang.

1 *a*. - **Chaunonotus Sabini melanoleucus** VERREAUX.

Dit is de vorm die in onze gebieden voorkomt; hij is verder bekend uit Gaboen en, volgens CHAPIN, uit Kameroen.

19 exemplaren in onze verzameling.

Distr. Tshuapa: Bokungu (DUPUIS). — Iyonda (MICHIELSEN).

Distr. Uelé: Titule (HUTSEBAUT).

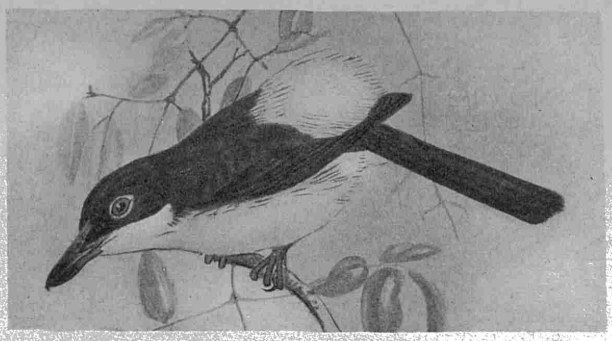

Afb. 50. — *Chaunonotus Sabini melanoleucus* VERREAUX.
Mannetje.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

Distr. Stanleystad: Angumu (DYLEFF).

Distr. Kibali-sheri: Etembo (SCHEPENS). — Etembo (DYLEFF en DANDOY).

Distr. Kasai: Luluaburg (CALLEWAERT). — Tshikapa (SCHOUTEDEN). — Ngombe (SCHOUTEDEN). — Kabambaie (SCHOUTEDEN). — Merode (WINDMOLDERS).

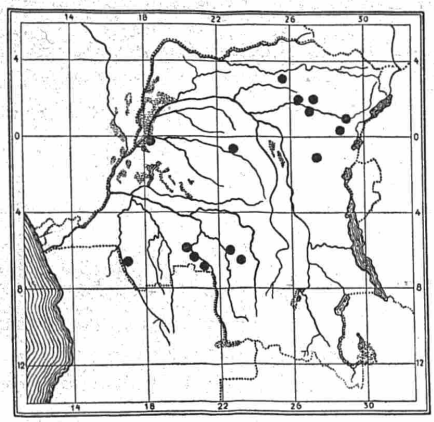

Afb. 51. — Vindplaatsen van *Chaunonotus Sabini melanoleucus*.

Distr. Sankuru: Lusambo (WINDMOLDERS).

Distr. Kwango: Kasanga (SCHWETZ).

Andere vindplaatsen: Avakubi (CHAPIN). — Ngayu (CHAPIN). — Mawambi (GRAUER). — Panga (BOCK). — Bomili (BOCK).

GENUS LANIUS LINNAEUS.

Snavel gekield, de bovenkaak met hoekige tand achter de inkerving die op de eindhaak volgt. Handpen 1 langer dan de helft van 2. Staart afgerond of dwars afgesneden bij een reeks soorten, maar min of meer fel trapvormig bij andere, waarbij hij dan langer kan zijn dan de vleugel. Rompvederen niet bijzonder lang noch dicht.

De soorten die in onze gebieden kunnen voorkomen worden als volgt onderscheiden:

1. *a.* De staart is dwars afgesneden of afgerond, de buitenste pennen ten hoogste 20 mm. korter dan de middelste; hij is nooit langer dan 110 mm. en is korter dan de vleugel. ..... 2.
   b. De staart is trapvormig, de buitenste pennen ten minste 30 mm. korter dan de middelste; hij is langer dan de vleugel of ten minste even lang als deze. ..... 6.
2. *a.* Vleugel langer dan 110 mm. Bovenkop, rug en schoudervederen grauw, het voorhoofd zwart. Vleugel met witte band, geen witte schouderstreep. ..... *Lanius* (*Lanius*) *minor*.
   b. Vleugel korter dan 110 mm. Anders gekleurd. ..... 3.
3. *a.* Een witte streep over de schouders. ..... 4.
   b. Geen witte schouderstreep. ..... 5.
4. *a.* Bovenkop grotendeels en nek roodbruin, de rug zwart of donkerbruin; voorhoofd zwart. .... *Lanius* (*Phoneus*) *senator*.
   b. Achterkop, nek en rug zwart of donkerbruin; voorhoofd wit. ..... *Lanius* (*Fiscus*) *nubicus*.
5. *a.* Vleugel korter dan 85 mm. Bovenkop grauw met zwart voorhoofd; rug roodbruin (♂) tot bruinachtiggrauw (♀). ..... *Lanius* (*Enneoctonus*) *gubernator*.
   b. Vleugel langer dan 85 mm., tot 100 mm. Bovenkop grauw met zwart voorhoofd bij het volw. mannetje, de rug roodbruin; ofwel bovenkop en rug beide grijsachtig of lichtroodbruin; onderzijde van het wijfje dwarsgestreept. ..... *Lanius* (*Enneoctonus*) *collurio*.
6. *a.* Vleugel langer dan 100 mm. Schoudervederen zwart; bovenkop en rug grauw; stuurpennen basaal wit. ..... *Lanius* (*Fiscus*) *excubitorius*.
   b. Vleugel korter dan 105 mm. Een witte streep over de schouders; stuurpennen basaal niet wit. 7.
7. *a.* Bovenkop en rug zwart bij de volw. vogels. Handpennen meestal wit aan de basis. .... *Lanius* (*Fiscus*) *collaris*.
   b. Bovenkop en rug nooit zwart. Handpennen nooit wit aan de basis. ..... 8.
8. *a.* Vleugels en staart zwart, bovenkop en rug grauw; de buitenstuurpennen apicaal wit. .... *Lanius* (*Fiscus*) *Mackinnoni*.
   b. Vleugels en staart anders gekleurd; bovenkop meestal grauw, rug bruinachtiggrauw tot roodbruin. ..... *Lanius* (*Fiscus*) *Souzae*.

De naam tussen ( ) duidt het subgenus aan waartoe iedere soort hoort. Deze subgenera (*Enneoctonus*, *Fiscus*, *Lanius*, *Phoenus*) worden soms tot genera gepromoveerd.

1. - **Lanius collaris** LINNAEUS [*Fiscus*]. — Afb. 52 en 53.

Deze Klauwier komt in het grootste deel der savannen van Zwart-Afrika voor; hij is er door verschillende vormen vertegenwoordigd, waarvan twee in onze gebieden voorkomen. De soort komt ook in lichte wouden voor. In Zuid-Afrika wordt deze vogel Janniefiscaal of Laksman genoemd.

Mannetje. — Bovenkop, nek en rug zwart, met lichte glans, tot bruinzwart; geen wenkbrauwstrepen bij onze vormen, wel bij andere; romp en bovenstaartvederen grauw, lichter gekleurd naar achteren toe; schoudervederen wit; dekvederen en vliegpennen zwart of bruinzwart, de handpennen basaal breed wit, de binnenste en de armpennen met min of meer duidelijke, smalle eindzoom; middelste stuurpennen zwart, de andere zwart maar min of meer breed wit aan het einde, de allerbuitenste pen ook met witte buitenvlag, of zelfs helemaal wit. Onderzijde, van kin tot onderstaartvederen, wit bij onze vormen, grauw bij de typische vorm; okselvederen basaal grauwzwart, de onderste handdekvederen zwart. Snavel en poten zwart.

Bij het wijfje is de bovenzijde meestal bruiner en is de onderzijde minder zuiver wit; een meestal onduidelijke kaneelkleurige of kastanjebruine tint op de flanken.

Staart meestal langer dan de vleugel, trapvormig, de buitenste pen korter dan de helft van de middenpennen.

Vleugel: 82-103; staart: 100-135; tarsus: 23-28; snavel: 14-18 mm.

De Juv. is aan de bovenzijde zwart dwarsgestreept op roestbruine tot geelbruine of witte grond; de zoom der vliegpennen en der dekvederen is geelachtig tot roestbruin. Keel wit; het overige van de onderzijde donkergrauw dwarsgestreept; stuurpennen zwartbruin tot donkerbruin, de eindzoom geelbruinachtig tot wit, met zwarte, boogvormige, dwarse lijn vóór het einde.

De drie vormen van *Lanius collaris* die volgens CHAPIN onze gebieden bewonen zijn de volgende : *Smithi*, *humeralis* en *Capelli*. Bij de vorm *Smithi* zijn bovenkop en rug zwart, met een lichte, ietwat groene,

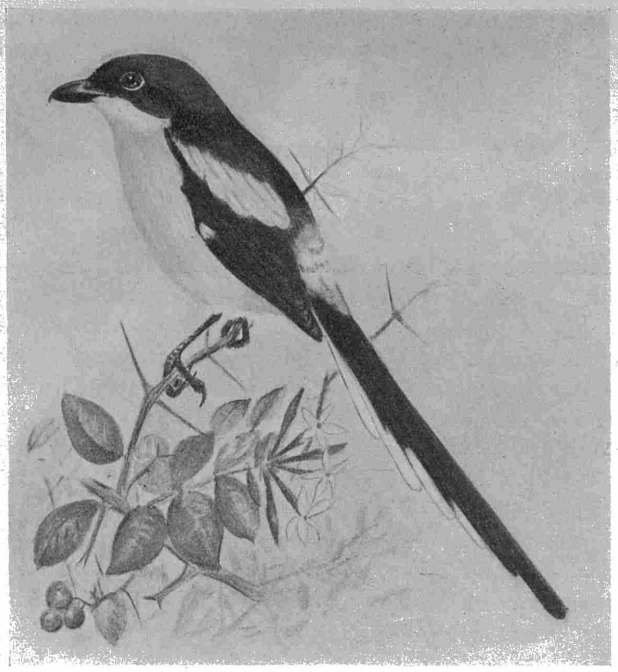

Afb. 52. — *Lanius collaris humeralis* STANLEY.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

glans; de buitenste stuurpennen zijn slechts gedeeltelijk wit. Bij de vorm *Capelli* en de vorm *humeralis* zijn de bovenkop en de bovenzijde minder zuiver zwart, veeleer bruinzwart, zonder merkelijke glans; de buitenste stuurpen van *humeralis* is helemaal wit, die van *Capelli* is basaal zwart. De grens tussen deze twee laatste vormen is echter niet scherp te trekken. Men treft exemplaren aan met witte stuurpennen in gebieden die typisch eigen zijn aan *Capelli*; zo vermeldt CHAPIN een exemplaar uit Kwamouth dat witte stuurpennen vertoont, wanneer mijn reeks exemplaren uit dezelfde plaats de kleurtekening van *Capelli* hebben, dus basaal zwarte stuurpennen. Zo heb ik twee exemplaren uit Bolobo, waarvan het ene *humeralis*-stuurpennen heeft, het andere *Capelli*-stuurpennen. Hetzelfde feit wordt vastgesteld in Kivu, waar ik b.v. in Lulenga de twee typen vond. In onze lange reeks uit Leopoldstad treft men verschillende exemplaren aan, waarvan de ene pen wit is, de andere basaal zwart; de meeste exemplaren zijn echter typische *Capelli*.

Ik ben dus tot het besluit gekomen dat het beter is alle *Lanius collaris* uit Neder-, Zuid- en Oost-Congo onder de naam *Lanius collaris humeralis* te vermelden en *Capelli* als een synoniem te beschouwen.

1 *a*. - **Lanius collaris humeralis** STANLEY (*congicus* REICHENOW, *Capelli* BOCAGE).

Deze breed opgevatte vorm wordt gevonden van Noordoost-Afrika tot Zululand, enerzijds, tot Oost- en Zuid-Congo en Angola, anderzijds.

Ongeveer 350 exemplaren in onze verzameling.

Distr. Neder-Congo: Leopoldstad (Mevr. LEPERSONNE). — Leopoldstad (COLBACK). — Leopoldstad (SCHOUTEDEN). — Leopoldstad (CHRISTY). — Leopoldstad (RICHARD). — Leopoldstad (BERTEAUX). — Leopoldstad (BECQUET). — Leopoldstad (FIASSE). — Leopoldstad (HENRION). — Kidada (SCHOUTEDEN). — Kisantu (SCHOUTEDEN). — Ngombe (BOHNDORFF).

Distr. Leopold II-meer: Bolobo (SCHOUTEDEN). — Kunungu (SCHOUTEDEN). — Kwamouth (SCHOUTEDEN).

Distr. Kasai: Merode (WINDMOLDERS). — Makamba-meer (Mevr. M. BEQUAERT). — Luluaburg (CALLEWAERT). — Luluaburg (WINDMOLDERS). — Bibanga (Mevr. M. BEQUAERT).

Distr. Sankuru: Lusambo (GHESQUIÈRE). — Lusambo (WINDMOLDERS). — Gandajika (WINDMOLDERS). — Gandajika (DE PRETER). — Kabinda (WINDMOLDERS). — Kasansa (VAN ASSCHE).

Distr. Lualaba: Mutombo Mukulu (BOUVIER en LEPLAS). — Kinda (DE BAILLET). — Kasaji

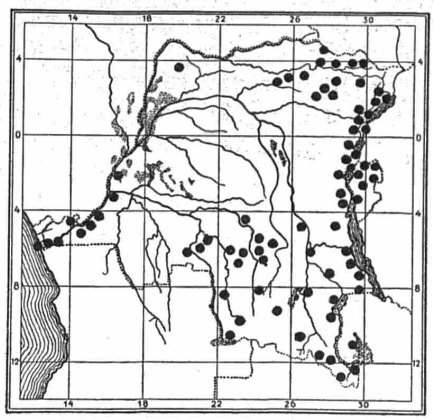

Afb. 53. — Vindplaatsen van *Lanius collaris*.

(FISHER). — Dilolo (FREYNE). — Kimbundji (DE BAILLET). — Dilolo (HUTSEBAUT). — Kisenda (DE CROMBRUGGHE). — Kansenia (DE WITTE). — Kando-riv. bij Tenke (DE WITTE). — Dilolo (DE WITTE).

Distr. Opper-Katanga: Nkole (BREDO). — Kafubu-riv. (DE RIEMAECKER). — Kifumasi (DE RIEMAECKER). — Futwe (DE RIEMAECKER). — Musosa (BREDO). — Kinia (BREDO). — Kakyelo (DE WITTE). — Elisabethstad (RICHARD). — Sakania (HUTSEBAUT). — Lukonzolwa (DE WITTE). — Kilwa (DE WITTE). — Lofoi (LEMAIRE).

Distr. Tanganika: Kiambi (DE WITTE). — Albertstad (SCHOUTEDEN). — Kabalo (SCHOUTEDEN). — Tembwe (HUBERT). — Moba (DE WITTE).

Ruanda-Urundi: Astrida (ADRIAEN). — Astrida (AURELIAAN). — Gisagara (AURELIAAN). — Astrida (LESTRADE). — Nshiri (LESTRADE). — Nzaza (LESTRADE). — Usumbura (VRIJDAGH). — Usumbura (SCHOUTEDEN). — Astrida (FAIN). — Musha (LESTRADE). — Gakoma (AURELIAAN). — Kibungu (LESTRADE). — Karambi (LESTRADE). — Gabiro (VERHULST). — Kirinda (LESTRADE). — Gatsibu (BURGEON). — Nyundo (DOUCE). — Ruhengeri (DE WITTE). — Ninda (DE WITTE). — Kisenyi (VAN SACEGHEM). — Kisenyi (DOUCE). — Rutare (LESTRADE).

Distr. Kivu: Maboya (PRIGOGINE). — Lisasa (PILETTE). — Busuenda (PILETTE). — Tsisilongo (PILETTE). — Oude Missiepost St. Gustaaf (PILETTE). — Masidongo (PILETTE). — Beni (BONNEVIE). — Boga (PILETTE). — Kamba Kamba (PILETTE). — Kadjudju (BABAULT). — Uvira (PAUWELS). — Lubero (HACKARS). — Rutshuru (GHESQUIÈRE). — Rutshuru (HACKARS). — Kibati (DE WITTE). — Rutshuru (BURGEON). — Ngoma (SCHOUTEDEN). — Rutshuru (DE WITTE). — Kibumba (HACKARS). — Lulenga (SCHOUTEDEN). — Kibati (FRECHKOP). — Rugari (FRECHKOP). — Lulenga (BURGEON). — Luiko (PRIGOGINE). — Butembo (DYLEFF).

Distr. Maniema: Kalembelembe (PILETTE).

Andere vindplaatsen: Manyanga (BOHNDORFF). — Kasongo (BOHNDORFF). — Luebo (SCHOUTEDEN). — Macaco (SCHOUTEDEN). — Kabambaie (SCHOUTEDEN). — Ishangi (GRAUER). — Kasenyi (REHN). — Nzulu (DE WITTE). — Bitashimwa (DE WITTE). — Sambwe (ROCKEFELLER en MURPHY). — W. Ruwenzori (CHAPIN). — Opper-Lufira-riv. (NEAVE). — Irumu (GRAUER). — Upemba-Park (VERHEYEN).

1 *b*. - **Lanius collaris Smithi** FRASER.

Dit is de vorm die in het noorden van Belgisch Congo wordt gevonden en verder tot in Uganda en in Frans Guinea, maar ook aan de monding van de Congostroom, dan wanneer verderop de vorm *humeralis* optreedt (Kisantu, Leopoldstad, enz.).

55 exemplaren in onze verzameling.

Distr. Neder-Congo: Manzadi (DARTEVELLE). — Vista (SCHOUTEDEN). — Moanda (MESMAEKERS). — Kimpangu (VALCKE).

Distr. Uelé: Gangala na Bodio (MISONNE). — Ngai (HUTSEBAUT). — Gangala na Bodio (LOUWERS). — Bambesa (VRIJDAGH). — Angodia (HUTSEBAUT). — Poko (CHRISTY). — Buta (HUTSEBAUT). — Titule (HUTSEBAUT). — Paulis (ABBELOOS). — Rungu (SCHOUTEDEN).

Distr. Kibali-Ituri: Ishwa (VRIJDAGH). — Mahagi (SCHOUTEDEN). — Ogondjo (VRIJDAGH). — Nioka (VRIJDAGH). — Arara (WIJNAND). — Abimva (SCHOUTEDEN). — Djalasinda (SCHOUTEDEN). — Faradje (SCHOUTEDEN). — Djugu (FAIN).

Andere vindplaatsen: Zambi (CHAPIN). — Medje (CHAPIN). — Niangara (CHAPIN). — Dungu (CHAPIN). — Nemlao (PETIT). — Kuterma (EMIN). — Pawa (CHAPIN). — Irumu (CHAPIN).

2. - **Lanius collurio** LINNAEUS (*Enneoctonus*). — Afb. 54-56.

Dit is een trekvogel, de Grauwe Klauwier van België, de Rooiruglaksman van Zuid-Afrika, die zijn broedgebieden heeft in Europa en Azië en na de broedtijd naar het zuiden trekt en zó tot in Zuid-Afrika geraakt. Verschillende vormen worden onderscheiden, waarvan twee in onze gebieden voorkomen: *collurio* s. str. en *isabellinus* (deze laatste dient misschien voor een zelfstandige soort te worden aangezien). Staart afgerond, de buitenpennen weinig korter dan de middelste.

Mannetje. — De bovenkop, de nek en de romp zijn grijs tot grauwbruin of min of meer isabelkleurig gewassen, soms met roodbruin gemengd; het voorhoofd is zwart aan zijn voorrand en deze zwarte streep zet zich voort, aan iedere zijde, over teugel, oog, oor, als een brede, zwarte band, die boven wit is gezoomd; de rug, de schoudervederen en de kleine vleugeldekvederen zijn roodbruin tot vaalbruin; de grote dekvederen zijn zwart of zwartbruin, met vaalbruine of roodbruine buitenzoom; de binnenste armpennen eveneens zwart of zwartbruin met roodbruine of vaalbruine zoom; de andere vliegpennen zwart of zwartbruin met bruinachtige tot roodbruine buitenzoom en bleke tot witte binnenzoom, de eindzoom soms wit; middelste stuurpennen zwart, met fijne, witte eindzoom; de andere stuurpennen wit met breed zwart eindstuk en witte eindzoom, de buitenste (soms alle) met witte buitenvlag. Kin, keel, onderstaart- en ondervleugeldekvederen wit; het overige van de onderzijde meestal wijnrood tot lichtlilakleurig, min of meer intens gekleurd.

Snavel zwart; poten zwart.

Wijfje. — Bovenkop, nek, rug, schoudervederen, roestbruin tot vaal roodbruin of grauwbruin; een bleke voorhoofdsstreep zet zich voort als wenkbrauwstreep naar achteren; een donkerbruine streep loopt van de teugels over het oor; stuurpennen donkerbruin met fijne, witte eindzoom en smalle, dwarse, zwarte streep er voren; de buitenpennen met witte buitenzoom. Keel wit; het overige van de onderzijde geelbruin tot roomwit, met fijne, gebogene, zwarte of donkerbruine strepen (1-3 op ieder veder), zodat het er min of meer beschubd uitziet; het buikmidden meestal ongestreept; onderstaartvederen eveneens.

De Juv. gelijken op het wijfje door hun dwarsgelijnde onderzijde, maar ook de bovenkop en de bovenzijde zijn dwarsgestreept, op roodbruinachtige tot roestbruine grond; de streep over het oor is bruin; de stuurpennen zijn gekleurd gelijk de rug. Het keelmidden is wit. Snavel grauwachtig.

Vleugel: 87-100; staart: 70-87; tarsus: 22-25; snavel: 12,5-15 mm.

2 *a*. - **Lanius collurio isabellinus** HEMPRICH en EHRENBERG.

Deze vorm broedt in Zuidwest-Azië en werd op de trek gevonden tot in Noord-Congo, aan het Kivu-meer en in Kenya. Het mannetje is veel bleker gekleurd aan de bovenzijde dan dit het geval is bij de typische vorm; de bovenzijde is nooit roodbruin en is meer eenkleurig isabelkleurig tot grauwbruinachtig.

Afb. 54. — *Lanius collurio collurio* LINNAEUS.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

OLIVIER is van mening dat *isabellinus* een zelfstandige soort is, die van *collurio* vooral verschilt door de respectieve lengte van de eerste handpennen: pen 4 is bij *isabellinus* langer dan pen 5 en deze langer dan 2; bij *collurio* is handpen 4 langer dan 2, die langer is dan 5.

Enkele exemplaren in ons bezit horen bij deze vorm.

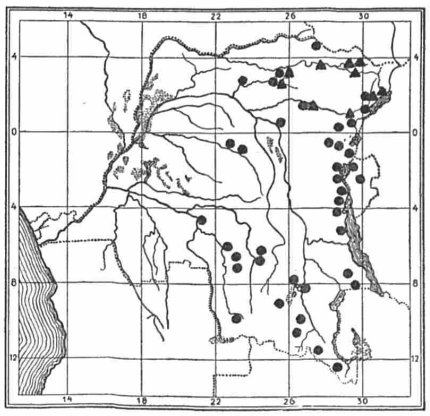

Afb. 55. — Vindplaatsen van *Lanius collurio*.
● *Lan. coll. collurio*. ▲ *Lan. coll. isabellinus*.

Distr. Kibali-Ituri: Ishwa (VRIJDAGH, 9 en 12/XII).

Distr. Uelé: Buta (HUTSEBAUT, 3 en 8/11). — Bambesa (VRIJDAGH, 2/XI). — Gangala-na-Bodio (MISONNE, 9/IV).

Andere vindplaatsen: Beni/Mawambi (GRAUER). — Gurba/Dungu (RIBOTTI). — Avakubi (CHAPIN). — Niangara (CHAPIN). — Nzoro (CHAPIN). — Faradje (CHAPIN). — Nioka (VRIJDAGH).

2 *b*. - **Lanius collurio collurio** LINNAEUS.

Dit is de vorm die ook in België en Nederland broedt; op de trek wordt hij vooral in het noorden, het oosten en het zuiden van onze gebieden aangetroffen; maar exemplaren uit Midden-Congo zijn ook bekend.

Het mannetje in broedkleed van deze vorm is merkelijk intenser gekleurd dan *isabellinus*.

Een honderdtal exemplaren in onze verzameling, daaronder betrekkelijk weinig vogels in broedkleed.

Distr. Tshuapa: Bokungu (DUPUIS). — Yalokele (DUPUIS, 5 en 18/XI). — Ikela Yongole (DUPUIS, 16/XI).

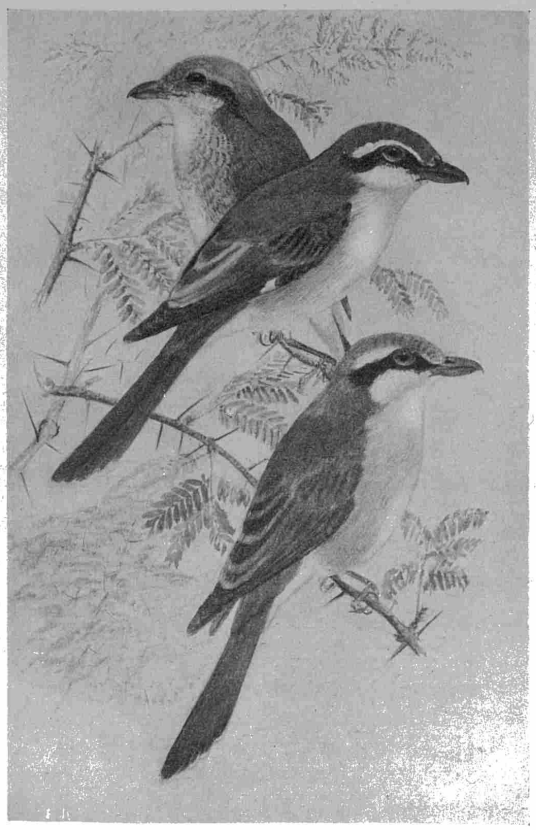

Afb. 56. — *Lanius collurio isabellinus* HEMPRICH en EHRENBERG ♀ (boven).
Lanius coll. phaenicuroides SCHALOW ♂ (in 't midden).
Lanius coll. isabellinus HEMPRICH en EHRENBERG ♂ (onder).

Distr. Uelé: Buta (HUTSEBAUT, 29/X, 2/XI, 3/XX). — Titule (HUTSEBAUT). — Mauda (SCHOUTEDEN, III). — Ibembo (HUTSEBAUT, 29/X, 15/XI). — Bambesa (VRIJDAGH, 30/X, 21/XI). — Paulis (ABBELOOS, 13/XI).

Distr. Kibali-Ituri: Kasenyi (Mevr. LEPERSONNE, 2/XI). — Ishwa (VRIJDAGH, 8, 10 en 14/X). — Nioka (VRIJDAGH, 25/X). — Bunia (HUTSEBAUT, 4/XI). — Etembo (SCHEPENS, II).

Distr. Kivu: Butembo (DYLEFF, XI). — Miki (PRIGOGINE, 7 en 10/XI). — Mulungu (BURGEON, 20/XI). — Katana (BURGEON, 25, 28, 29/X). — Kamituga (PRIGOGINE, 16/XI). — Kitutu (PRIGOGINE, 2, 7 en 10/XI). — Baraka (PAUWELS). — Lutunguru (PRIGOGINE, 19/X). — Rutshuru (GHESQUIÈRE, 17/X). — Rutshuru (DE WITTE, 21-30/X). — Beni (BONNEVIE). — Makila (PRIGOGINE, 10/XI). — Bitakongo (PRIGOGINE, 6/XI).

Ruanda-Urundi: Astrida (AURELIAAN, 10/X, 10/XI).

Distr. Tanganika: Kabobo (PRIGOGINE, 31/X, 4/XI). — Musosa (BREDO, II).

Distr. Opper-Katanga: Sakania (BREDO, 13/III). — Elisabethstad (SCHOUTEDEN, IV).

Distr. Lualaba: Kasaji (FISHER, 25/X, 15, 16, 17, 21, 23, 27/XI; 23/I; 16/IV). — Kinda (DE BAILLET, 19, 23, 24, 28/X; 13, 14, 21/XI). — Kakanda (DE CROMBRUGGHE, DE CATERS). — 23/XI). — Kinona (DEWIT).

Distr. Sankuru: Gandajika (DE PRETER). — Kasansa (VAN ASSCHE, 19/I). — Gandajika (WINDMOLDERS, 8/XI).

Distr. Kasai: Kabwe (WINDMOLDERS, XII). — Katombe (VAN ASSCHE, 19/XI).

Andere vindplaatsen: Stanleystad (CHAPIN). — Avakubi (CHAPIN). — Lugoma-riv. (BÖHM). — Dikulwe-riv. (BÖHM). — Lufira-riv. (BÖHM). — Nyangabo (EMIN). — Kisenyi (MECKLEMBURG). — Tunguru

Afb. 57. — *Lanius excubitorius* PRÉVOST en DES MURS.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

(EMIN). — Ten NW. van het Tanganika-meer (GRAUER). — Lufupa-riv. (NEAVE). — Francqui-haven (ap. JITSCHIN). — Angola/Congo grens (MELS). — Rugetsi-riv. (FRECHKOP). — Kamanegu (DE WILDE). — Makala (ROSATTI). — Luluaburg (CALLEWAERT). — Kinia (ROCKEFELLER en MURPHY). — Upemba-park (VERHEYEN).

3. - **Lanius excubitorius** PRÉVOST en DES MURS (*Fiscus*). — Afb. 57 en 58.

Deze Klauwier wordt gevonden van Nigerië tot Noordoost- en Oost-Afrika, over het noorden en het oosten van onze gebieden.

Bovenkop, nek en bovenzijde grijs tot vaalgrauw; de romp lichter gekleurd, de bovenstaartvederen meestal wit, de langste apicaal grijs en soms met zwart merk vóór het einde; een brede, zwarte voorhoofdsband loopt aan iedere zijde van de kop, over teugel, oog en oor, tot op de halszijden; het grijs van de bovenkop lichter naar het voorhoofd toe en boven de zwarte zijstreep; schoudervederen, dekvederen en vliegpennen zwart tot leizwart, de handpennen breed wit aan de basis; middelste stuurpennen zwart, slechts aan de

basis wit, de andere stuurpennen wit, maar distaal ongeveer over de halve lengte zwart, met witte eindzoom, de buitenste wit, apicaal breed zwart. Onderzijde wit, van de kin tot en met de onderstaartvederen; ondervleugeldekvederen zwart. Snavel en poten zwart. De eerste handpen is langer dan de helft van 2; staart trapvormig, de buitenste pen langer dan de helft van de middelste.

Het volwassen wijfje vertoont aan iedere kant van de borst een kastanjebruine vlek.

Vleugel: 104-120; staart: 130-160; tarsus: 28-32; snavel: 16-17 mm.

De Juv. is aan de bovenzijde grauwbruin dwarsgestreept op bruinachtige grond; vleugels en staart zijn bruiner, deze laatste donker dwarsgestreept; borst eveneens dwarsgestreept.

Twee vormen worden in onze gebieden aangetroffen. De vorm *Böhmi* is donkerder grauw aan de bovenzijde en ietwat groter dan de typische vorm.

Böhmi bewoont de savannen van Oost-Congo ten zuiden van het Kivu-meer; de typische vorm wordt ten noorden er van gevonden.

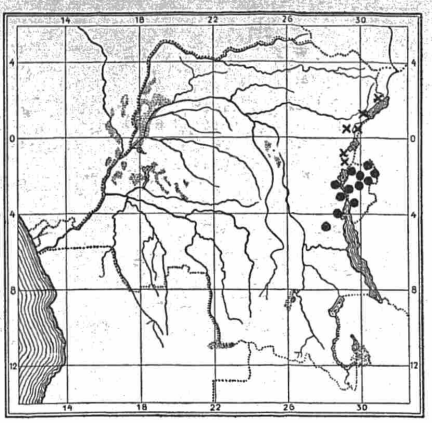

Afb. 58. — Vindplaatsen van *Lanius excubitorius*.
● *Lan. excub. Böhmi.* × *Lan excub. excubitorius.*

3 *a*. - **Lanius excubitorius Böhmi** Reichenow.

Deze vorm wordt gevonden in de savannen van Oost-Afrika en langs het Tanganika-meer tot aan het Kivu-meer en in Ruanda-Urundi.

32 exemplaren in onze verzameling.

Distr. Kivu: Katana (Burgeon). — Luvungi (Pauwels). — Luvungi (Pilette). — Luvungi (Burgeon). — Baraka (Pauwels). — Ruzizi/Kivu (Menicken).

Ruanda-Urundi: Kagera (Frechkop). — Gabiro (Burgeon). — Gabiro (Verhulst). — Bulinga (Colback). — Katodjo (Frechkop). — Usumbura (Vrijdagh). — Kibungu (Lestrade). — Musha (Lestrade). — Astrida (Lestrade). — Nshiri (Lestrade). — Gakoma (Aureliaan). — Astrida (Aureliaan). — Ruyenzi, Kigali (Lestrade). — Ruzizi-vlakte (Lambrecht). — Ruzizi (Bastiaens).

Andere vindplaatsen: Kisenyi (Mecklemburg). — Komba Komba (Pilette). — Rutshuru-vlakte (Grauer).

3 *b*. - **Lanius excubitorius excubitorius** Prévost en Des Murs.

Deze vorm wordt gevonden van de Witte Nijl tot in Kenya, enerzijds, tot aan het Albert-meer en het Edward-meer, anderzijds, over het oosten van onze gebieden.

40 exemplaren in onze verzameling.

Distr. Kibali-Ituri: Kasenyi (Mevr. Lepersonne). — Kasenyi (Lefèvre). — Mahagi (Mevr. Lepersonne). — Kasenyi (Bredo). — Kasenyi (Vrijdagh). — Kasenyi (Schwetz). — Nioka (Hecq).

Distr. Kivu: Rwindi-kamp (Burgeon). — Rutshuru (Ghesquière). — Rwindi (de Witte). — Kadiadia (Hackars). — Masidongo (Bonnevie). — Kalegela (Pilette). — Missiepost St. Gustaaf (Bon-

NEVIE). — Oude Missiepost St. Gustaaf (PILETTE). — Mabenga (HACKARS). — Mutwanga (HACKARS). — W. Ruwenzori (HACKARS).

Andere vindplaatsen: Luhule-riv. (FRECHKOP). — Rugetsi-riv. (FRECHKOP). — Ishwa (VRIJDAGH). — Rutshuru-vlakte (CHAPIN).

Afb. 59. — *Lanius gubernator* HARTLAUB.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

4. - **Lanius gubernator** HARTLAUB (*Enneoctonus*). — Afb. 59 en 60.

Deze soort wordt gevonden van de Goudkust en Kameroen tot Noord-Uganda, over Soedan en de savannen van Noordoost-Congo.

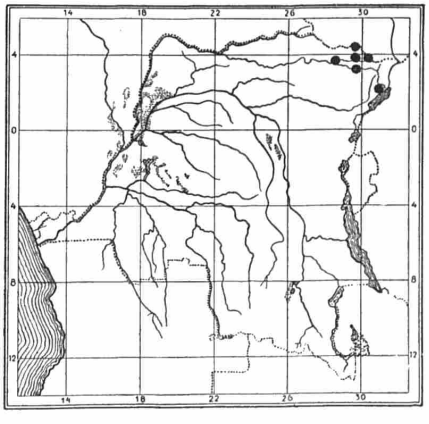

Afb. 60. — Vindplaatsen van *Lanius gubernator*.

Mannetje. — De bovenkop en de nek zijn grijs; de rug, de romp, de bovenstaartvederen zijn roodbruin; een zwarte band loopt over het voorhoofd en aan iedere zijde over teugel, oog en oor; het voorhoofd is witachtig achter deze zwarte band; de binnenste armpennen, de schoudervederen en de kleine dekvederen roodbruin, de grote dekvederen zwart met roodbruine of roestbruine eindzoom; handdekvederen bruinzwart; vliegpennen zwartbruin, basaal wit, met uitzondering van de buitenste pennen, de buitenzoom rood-

bruin of roestbruin; stuurpennen zwartbruin, de eindzoom wit of roestkleurig. Kin en keel wit; het overige van de onderzijde roestkleurig, het buikmidden en de onderstaartvederen witachtig; ondervleugeldekvederen bleek roestkleurig tot wit. Snavel en poten zwart.

Wijfje. — Bovenkop, nek en bovenzijde bruinachtiggrauw, romp- en bovenstaartvederen ietwat in het roestbruin overgaand; oorband bruinzwart.

Vleugel: 77-84; staart: 60-68; tarsus: 20-25; snavel: 13-14 mm.

Slechts twee exemplaren in onze verzameling, één er van uit Yei, Soedan (CHRISTY).

Staart afgerond, de buitenpen weinig (10 mm. ongeveer) korter dan de middelste.

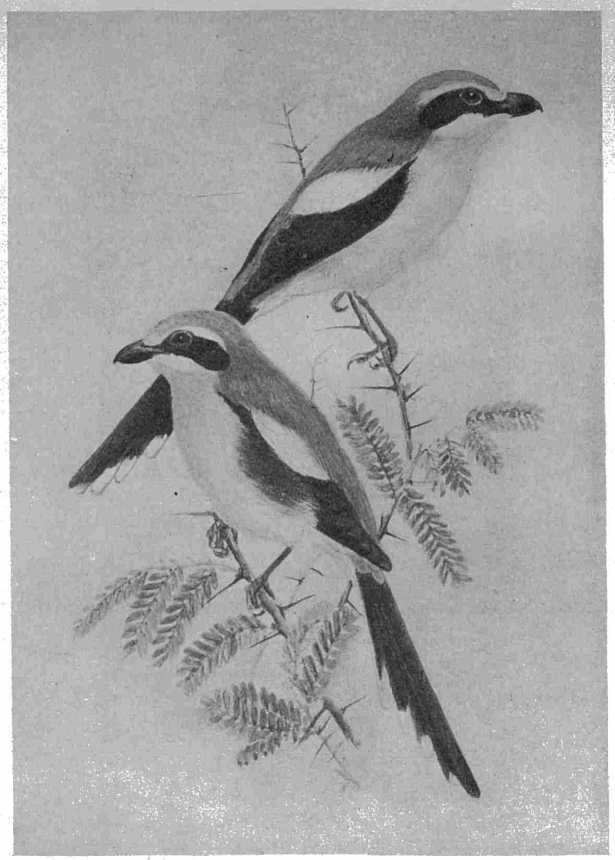

Afb. 61. — *Lanius Mackinnoni* SHARPE.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

Distr. Kibali-Ituri: Ishwa (VRIJDAGH).

Andere vindplaatsen: Dungu (CHAPIN). — Faradje (CHAPIN). — Aba (CHAPIN). — Garamba (CHAPIN). — Nzoro (CHAPIN). — Kuterma (EMIN).

5. - **Lanius Mackinnoni** SHARPE (*Fiscus*). — Afb. 61 en 62.

Deze soort heeft een grote verspreiding, van Kameroen tot Neder-Congo en Angola, enerzijds, tot Uganda en het westen van Oost-Afrika, anderzijds. In onze gebieden komt ze voor in het noorden, het oosten en het zuiden, benevens in Neder-Congo.

Bovenkop, nek en bovenzijde grijs, de schoudervederen wit; een brede, zwarte band loopt, aan iedere zijde, over teugel, oog, oor; het voorhoofd is witachtig of wit, aansluitend op een witte wenkbrauw- en slaapband; vliegpennen zwart, met witachtige binnenzoom; middelste stuurpennen helemaal zwart, de andere

zwart maar apicaal wit, de buitenste ook wel helemaal wit. Onderzijde, van kin tot onderstaartvederen, wit; de grote handdekvederen en de okselvederen grauw. Snavel en poten zwart. Stuurpennen nogal smal, de buitenste pennen korter dan de helft van de middelste.

Het wijfje vertoont meestal aan de flanken een min of meer zichtbare, roodbruine vlek.

De Juv. is aan de bovenzijde zwart dwarsgestreept op roestgeelbruine grond; de onderzijde is lichter gekleurd, tot wit, met dwarse zwarte of zwartgrauwe strepen.

Vleugel: 83-91; staart: 92-115; tarsus: 22-25; snavel: 15-17 mm.

150 exemplaren in onze verzameling.

Distr. Neder-Congo: Temvo (SCHOUTEDEN). — Ganda Sundi (SCHOUTEDEN). — Kangu (BITTREMIEUX). — Tshela (VRIJDAGH). — Makaia Ntete (SCHOUTEDEN). — Kimbuandi, Boma (MESMAECKER).

Ruanda-Urundi: Astrida (AURELIAAN). — Akanyaru-riv. (AURELIAAN). — Bigogwe (LESTRADE). — Astrida (LESTRADE). — Gakoma (AURELIAAN). — Nyongwe, Rugege (LAURENT). — Ngando-meer (DE

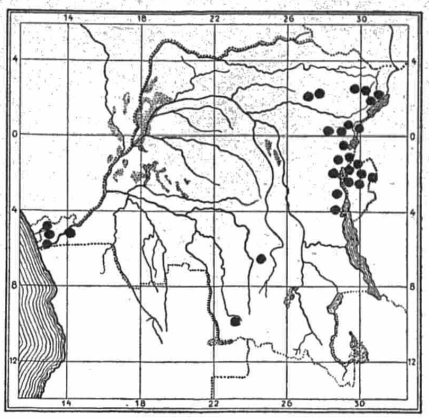

Afb. 62. — Vindplaatsen van *Lanius Mackinnoni*.

WITTE). — Karambi (LESTRADE). — Kirinda (LESTRADE). — Kibungu (LESTRADE). — Ntaga (LESTRADE). — Rugege (FAIN). — Gisagara (FAIN). — Nyabitsindi (DE WITTE). — Kisenyi (DOUCE).

Distr. Kivu: Burunga, Mokoto (DE WITTE). — Tshamugusa (DE WITTE). — Lulenga (SCHOUTEDEN). — Burunga (SCHOUTEDEN). — Maboya (PRIGOGINE). — Kibumba (HACKARS). — Butembo (PRIGOGINE). — Beni (BONNEVIE). — Butembo Masisi (DYLEFF en PRIGOGINE). — Bilolo (DANDOY). — Bilolo (DYLEFF en DANDOY). — Marissawa (PILETTE). — Mutiba (PILETTE). — Karimi (BONNEVIE). — Beni (BORGERHOFF). — Zambo (BONNEVIE). — Moera (BONNEVIE). — Kamabo (BONNEVIE). — Loashi (GHESQUIÈRE). — Masidongo (BONNEVIE). — Kamituga (PRIGOGINE). — Mutwanga (HACKARS). — Bikara (PRIGOGINE). — Lubango (PRIGOGINE). — Lutunguru (PRIGOGINE). — Sibatwa (PAUWELS). — Bonzo (BONNEVIE). — Rutshuru (GHESQUIÈRE).

Distr. Kibali-Ituri: Bondo Mabe (SCHOUTEDEN). — Nyolo, Wago (FAIN). — Mongbwalu (Mevr. LEPERSONNE). — Kilo (THÉLIE). — Nioka (VRIJDAGH). — Wago (FAIN). — Oud Kilo (ANDRY). — Nioka (HECQ).

Distr. Uelé: Medje (CHRISTY).

Andere vindplaatsen: Bafwabaka (CHAPIN). — Babonde (CHAPIN). — Kikere (DE WITTE). — Kingoyi (LAMAN). — Karisimbi-vulkaan (MECKLEMBURG). — Bugoie (MECKLEMBURG). — Ten Noordwesten van het Tanganika-meer (GRAUER). — Kartushi (GYLDENSTOLPE). — Bopu (GYLDENSTOLPE). — Kampi ya Mambuti (GYLDENSTOLPE). — Saidi (REHN).

6. - **Lanius minor** GMELIN (*Lanius*). — Afb. 63 en 64.

Dit is onze Europese Kleine Klauwier, de Europese grijze Laksman van Zuid-Afrika, een soort die

broedt in Midden- en Zuid-Europa en ook in West-Azië, en die na de broedtijd naar het zuiden trekt: de trek gaat vooral over Oost-Afrika tot in Zuid-Afrika, maar gedeeltelijk ook over het centraal woud: de soort werd gevonden niet alleen in het oosten van onze gebieden, maar ook in het Tshuapa-gebied, in Neder-Congo, in Portugees Congo.

Mannetje. — De bovenkop, de nek, de bovenzijde, de romp, de schouder- en de bovenstaartvederen zijn grijs; een brede, zwarte voorhoofdsband zet zich aan iedere zijde voort over teugel, oog en oor; vleugeldekvederen en vliegpennen bruinzwart tot zwart, de handpennen basaal tot ongeveer de helft van de lengte wit, de armpennen (of ook de handpennen) met witte eindzoom; middelste stuurpennen zwart, de vierde en ook wel de derde pen van buiten af basaal wit, distaal zwart, met wit eind, de twee (of de drie) buitenste pennen helemaal wit of ten minste grotendeels wit, de schacht zwart aan de bovenzijde. Onderzijde, van kin tot

Afb. 63. — *Lanius minor* Gmelin.
(V. G. L. van Someren del.).

onderstaartvederen wit, de borst en de lichaamszijden min of meer rose gewassen; ondervleugeldekvederen wit, onderste handdekvederen grauwzwart. Snavel en poten zwart. Buitenste stuurpennen ongeveer 15 mm. korter dan de middelste; handpen I slechts 19-25 mm. lang.

Wijfje. — Verschilt van het mannetje door een smallere voorhoofdsband, terwijl het grauw van de bovenzijde minder zuiver en de onderzijde minder rosekleurig is; stuurpennen minder wit.

De Juv. is aan de bovenzijde vaal bruinachtiggrauw en min of meer duidelijk donker dwarsgestreept; voorhoofd en teugels bruinachtiggrauw; slechts een zwarte streep tussen oog en oor; onderzijde wit, min of meer grauw dwarsgestreept, de lichaamszijden grauw gewassen; vliegpennen rookbruin.

Vleugel: 110-123; staart: 84-100; tarsus: 23-25; snavel: 14-18 mm.

Een honderdtal exemplaren in onze verzameling.

Distr. Neder-Congo: Leopoldstad (Rijckmans, 9/IV). — Leopoldstad (Berteaux, 16/XI). — Leopoldstad (Henrion, 30/X).

Distr. Leopold II-meer: « Leopold II-meer » (Huisman).

Distr. Tshuapa: Mondombe (Dupuis, 19/IV). — Boende (Wijnants, 13/XI).

Distr. Uelé: Paulis (Abbeloos, 25/IV). — Bambesa (Vrijdagh, 20 en 25/IV). — Buta (Hutsebaut, 6, 9, 10, 18/IV; 21/XI). — Ibembo (Hutsebaut, 24/V, 27 en 28/X). — Dembia (Vrijdagh, 16/IV). — Titule (Hutsebaut, XI).

Distr. Kibali-Ituri: Dramba (SCHOUTEDEN, 17 en 20/IV). — Etembo (SCHEPENS, IV). — Bela (DAUBRESSE).

Distr. Kivu: Butembo (DE SEMERIES, 4, 6, 8, 14, 15, 25, 30/IV). — Muusi (PRIGOGINE, 9/V). — Butembo (DYLEFF, 7 en 25/III, 8/XI, 2, 11, 14 en 30/IV). — Butembo (VRIJDAGH, 18/IV). — Biogo (BONNEVIE, 7/IV). — Kalegela (PILETTE, 31/X). — Ngingwe (PILETTE, 16/IV). — Loashi (PILETTE, 16/IV). — Beni (BORGERHOFF). — Ibanda (VANDELANNOITE). — Uvira (PAUWELS). — Bingi (PRIGOGINE, 11/IV). — Lutunguru (PRIGOGINE, 5/IV). — Kadjudju (HENDRICKX, IV).

Ruanda-Urundi: Nyundo (BASTIAENS, IV).

Distr. Tanganika: Tembwe (HUBERT). — Musosa (BREDO, II). — Kabobo (PRIGOGINE, 1/XI).

Distr. Opper-Katanga: Elisabethstad (SCHOUTEDEN, IV).

Distr. Lualaba: Kasaji (FISHER, 2/IV, 21 en 23/X, 3/XI). — Kansenia (DE CROMBRUGGHE, IV). — Kansenia (DE WITTE, X).

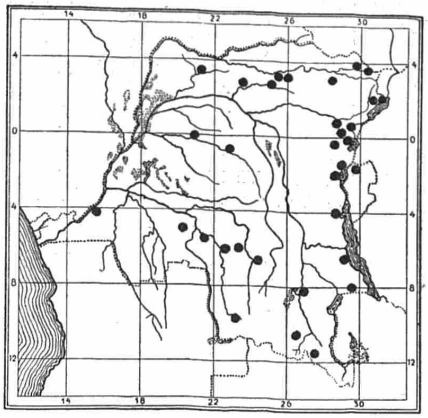

Afb. 64. — Vindplaatsen van *Lanius minor*.

Distr. Sankuru: Gandajika (WINDMOLDERS, 8/IV, 30/X). — Kasansa (VAN ASSCHE, 10/IV).

Distr. Kasai: Bakwanga (WINDMOLDERS, 26/X). — Luluaburg (CALLEWAERT, 6, 13/IV). — Luebo (LYNES, 1/XI).

Andere vindplaatsen: Faradje (CHAPIN). — Avakubi (CHAPIN). — Lufupa-riv. (NEAVE). — Baraka (GRAUER). — Banda (LYNES). — Mahagi (VRIJDAGH). — Nioka (VRIJDAGH). — Upemba-park (VERHEYEN).

7. - **Lanius nubicus** LICHTENSTEIN (*Fiscus*). — Afb. 65.

Deze Klauwier broedt in Zuidoost-Europa en Zuidwest-Azië. In de winter komt hij voor in het noorden van Zwart-Afrika, aan de Nijl en tot in het noorden van het Albert-meer.

Mannetje. — Bovenkop en bovenzijde zwart, het voorhoofd, de teugels en een wenkbrauw- en slaapstreep wit; een kleine zwarte vlek vóór het oog en een zwarte band over het oor; schoudervederen wit; dekvederen zwart, met witgrijze of witte zoom; vliegpennen zwart, de handpennen breed wit aan de basis, de armpennen distaal witgezoomd; bovenstaartvederen zwart, de zijdelingse wit aan de buitenvlag; middelste stuurpennen zwart, de buitenste stuurpen wit met zwarte schacht, de daaropvolgende pen wit met zwarte schacht en binnenzoom, de derde, en ook wel de vierde, pen zwart met witte eind- en buitenzoom. Onderzijde, van kin tot onderstaartvederen, wit; de lichaamszijden, en soms ook de krop, roestbruin tot isabelbruin gewassen. Buitenste stuurpen ten hoogste 20 mm. korter dan de middelste. Snavel en poten zwart.

Wijfje. — Verschilt van het mannetje door de kleur van de rug en van de vliegpennen, bruinzwart in plaats van zuiver zwart; de romp grauwer; onderzijde geelbruin gewassen.

Vleugel: 87-95; staart: 82-90; tarsus: 20-23; snavel: 11-14 mm.

De Juv. is vaalbruin z. HART. of witachtig aan de bovenzijde, met zwartgrauwe, dwarse strepen. Onderzijde wit en zwartgrauw dwarsgestreept.

EMIN heeft deze soort in Tunguru (Mahagi) gevonden. Tot hiertoe is de soort nooit meer in onze gebieden aangetroffen geworden. Wij bezitten ze slechts uit Abessinië (NEUMANN).

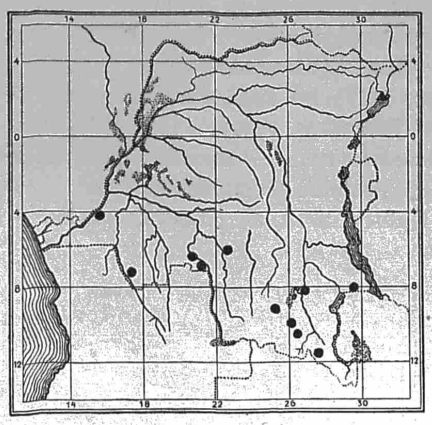

Afb. 65. Vindplaatsen van *Lanius*.
● *Lanius Souzae*. ▲ *Lanius nubicus*.

8. - **Lanius senator** LINNAEUS (*Phoneus*). — Afb. 66 en 67.

Dit is een trekvogel die zijn broedgebieden heeft in Europa en West-Azië en soms ook in België broedt, waar hij bekend is als de Roodkopklauwier.

Afb. 66. — *Lanius senator* LINNAEUS.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

Mannetje. — De bovenkop en de nek zijn donkerroodbruin tot chocoladebruin; het voorhoofd is breedzwart en deze kleur zet zich voort als een band over kop- en halszijden, terwijl het voorhoofd van voren dikwijls witgezoomd is en de teugels eveneens lichtgekleurd zijn; rug zwart, romp donkergrauw; de schoudervederen en de bovenstaartvederen wit, de langste van deze laatste distaal min of meer grauwachtig; dekvederen en vliegpennen zwart of bruinzwart, de handpennen meestal wit aan de basis, de armpennen en

de grote dekvederen met witte of bruinachtige eindzoom; de middelstuurpennen zijn zwart met witte eindzoom bij de typische vorm, zwart met witte basis en eindzoom bij de vorm *niloticus;* de andere stuurpennen zijn basaal wit, apicaal zwart met wit einde, de buitenste pennen zijn soms helemaal of ten minste grotendeels wit. Onderzijde, van de kin tot en met de onderstaartvederen, wit, min of meer roestgeel gewassen; ondervleugeldekvederen wit. Snavel zwart, de onderkaak met grauwe basis; poten zwart. Buitenste stuurpennen ten hoogste 15 mm. korter dan de middelste; handpen 1 korter dan de helft van 2.

Wijfje. — Het roodbruin van kop en nek is bleker dan bij het mannetje; het voorhoofd, de teugels en slaapstrepen zijn wit, het oor bruinzwart; rug donkergrauwbruin; schoudervederen en bovenstaartvederen roomkleurig, de langste bovenstaartvederen distaal grauwachtig; dekvederen en vliegpennen met vaalgeelbruine zoom. Onderzijde wit, maar roestgeel gewassen. Snavel hoornbruinachtig tot grauw, de onderkaak basaal bleek of wit.

Vleugel: 85-101; staart: 70-82; tarsus: 24-26; snavel: 13-15 mm.

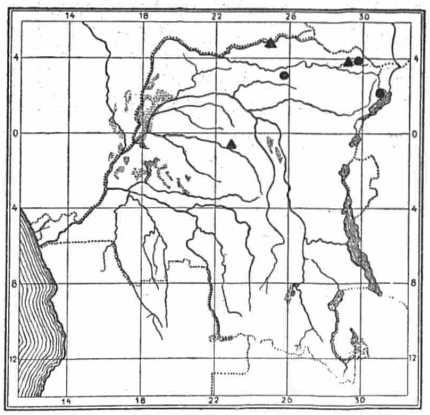

Afb. 67. — Vindplaatsen van *Lanius senator.*
● *Lan. sen. niloticus.* ▲ *Lan. sen. senator.*

Bij de Juv. zijn de bovenkop, de nek en de rug zwartachtig en wit of grijswit dwarsgestreept; de romp, de bovenstaartvederen en de onderzijde zijn min of meer isabel- tot roestkleurig, met dwarse, zwarte, golvende strepen.

Twee vormen zijn uit onze gebieden bekend: ze vertonen wit aan de basis der handpennen.

8 *a.* - **Lanius senator niloticus** BONAPARTE.

Deze vorm van de Roodkopklauwier broedt in West-Azië en wordt in de wintermaanden gevonden in Noordoost-Afrika en tot in Soedan en Uelé.

Vijf exemplaren in onze verzameling, één daarvan uit de verzameling JACKSON: Nimule.

Distr. Uelé: Bambesa (VRIJDAGH, 10/I).

Distr. Kibali-Ituri: Ishwa (VRIJDAGH, 28 en 30/XII).

Andere vindplaats: Faradje (CHAPIN).

8 *b.* - **Lanius senator senator** LINNAEUS.

Dit is de vorm die in Europa broedt. Hij werd op de trek gevonden tot in West-Afrika en Noord-Congo. Ik kan hier een onverwachte vindplaats vermelden, gelegen in Midden-Congo.

Vier exemplaren in ons bezit, één enkel uit Congo.

Distr. Tshuapa: Bokungu (DUPUIS, 16/II).

Andere vindplaatsen: Faradje (CHAPIN). — Semio (BOHNDORFF).

9. - **Lanius Souzae** Bocage (*Fiscus*). — Afb. 65.

Deze soort is bekend van de savannen van Angola en Noord-Rhodesië tot Zuid-Congo, en verder uit Oost-Afrika.

De bovenkop en de nek zijn bruinachtiggrauw tot asgrauw; de rug is rood- tot roestbruin bij de typische vorm, bruinachtiggrauw bij de vorm *burigi*; een smalle, min of meer vage, bleke streep loopt over het voorhoofd, de teugels, de wenkbrauwen en wordt breder en witter op de slapen; een zwarte vlek vóór ieder oog; een brede, bruinzwarte of zwarte streep loopt van het oog over het oor; romp en bovenstaartvederen grauwbruinachtig, met min of meer vage donkere strepen; schoudervederen wit; dekvederen bruin of min of meer roodbruin, met zwarte, dwarse streping (vooral bij jonge exemplaren); vliegpennen zwartbruin, de buitenzoom roodbruin of roestbruin, min of meer duidelijk zwart dwarsgestreept; middelste stuurpennen donkerbruin en dwarsgestreept; de andere stuurpennen apicaal en gedeeltelijk ook aan de buitenvlag wit, de buitenste helemaal of bijna helemaal wit. Onderzijde, van de kin tot en met de onderstaartvederen, wit, de borst en de lichaamszijden grauw gewassen, soms ook geelbruin. Snavel zwart, poten zwart. Staart trapvormig, de buitenste pennen korter dan de helft van de middelste; stuurpennen smal; handpen 1 even lang als of ietwat langer dan de helft van 2.

Bij het wijfje zijn de flanken roestbruin gewassen.

Vleugel: 76-88; staart: 72-87; tarsus: 19-23; snavel: 12,5-14 mm.

Bij de Juv. zijn de boven- en onderzijden zwart of zwartbruin dwarsgestreept en zijn de stuurpennen roodbruinachtig, met zwarte, dwarse band vóór het einde; de bovenzijde is meer roodbruin gekleurd dan bij de volwassen vogels.

9 *a*. - **Lanius Souzae burigi** Chapin.

Chapin meent dat deze vorm, bekend uit het zuidwesten van het Victoria-meer, in het oosten van Ruanda-Urundi zou kunnen voorkomen.

9 *b*. - **Lanius Souzae Souzae** Bocage.

Dit is de vorm die uit Katanga en Kasai en tot uit Leopoldstad is bekend. Hij komt verder voor van Angola en Noord-Rhodesië, tot in Oost-Afrika.

10 exemplaren in onze verzameling.

Distr. Tanganika: Musosa (Bredo).

Distr. Opper-Katanga: Elisabethstad (Schouteden). — Elisabethstad (Richard).

Distr. Lualaba: Biano-hoogvlakte (Lynes). — Kinda (de Baillet). — Kapiri (de Baillet). — Kayembe-Mukulu (Fisher).

Distr. Kasai: Ngombe (Schouteden). — Luluaburg (Callewaert).

Distr. Kwango: Frans-Jozef-watervallen (Schwetz).

Andere vindplaatsen: Leopoldstad (Bohndorff). — Tshikapa (Schouteden). — Upemba-park (Verheyen). — Musosa (Bredo).

GENUS CORVINELLA Lesson.

Deze Laniiden worden onmiddellijk herkend aan hun lange staart, die langer is dan de vleugel, en aan hun overlangs gestreepte boven- en onderzijde, alsmede aan hun gele snavel. Geen tand achter de eindhaak van de bovenkaak; tarsus met onverdeelde laterale plaat.

Eén enkele soort.

1. - **Corvinella corvina** Shaw. — Afb. 68 en 69.

Deze eigenaardige Klauwier bewoont veeleer droge savannen, van West-Afrika tot Kenya, over Soedan en het noordoosten van Belgisch Congo. Vier vormen worden onderscheiden: ze verschillen vooral door de kleur van de bovenzijde, de lengte van de staart enz.

De bovenkop, de nek en de rug zijn min of meer bruinachtig tot grauwbruin en zijn meestal min of meer merkelijk roestrood gewassen, met zwarte of zwartbruine schachtstrepen, die breder zijn op de kop dan op de rug; romp en bovenstaartvederen grauwer, de schachtstrepen fijn en soms onduidelijk; een licht-

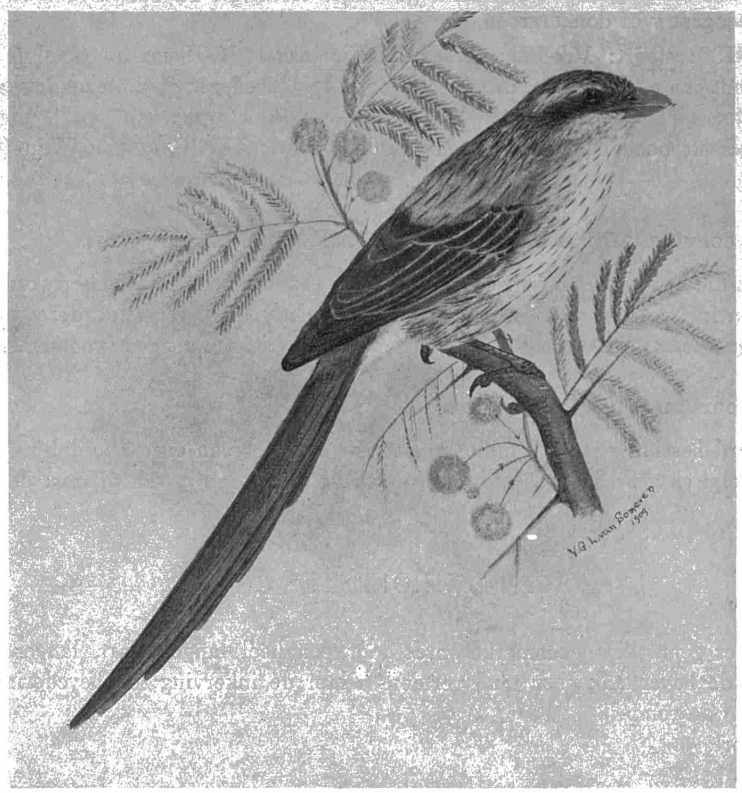

Afb. 68. — *Corvinella corvina* SHAW.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

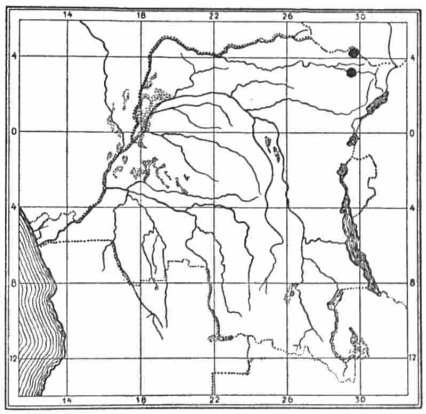

Afb. 69. — Vindplaatsen van *Corvinella corvina*.

gekleurde wenkbrauwstreep; teugels en oor bruinzwart of donkerbruin; dekvederen donkerbruin, met bruinachtige of roestbruinachtige zoom, soms ook helemaal aldus gekleurd; handpennen zwartbruin, basaal roestbruin of roodbruin; armpennen zwartbruin met bruinachtige zomen; middelste stuurpennen donker-

bruin tot zwartbruin, met bleke eindzoom, de buitenpennen donkerbruin, met roestkleurige tot witte zoom en meestal met zwarte tekening vóór het einde. Kin, keel, buik en onderstaartvederen wit of witachtig; de krop en de borst min of meer roomkleurig of lichtbruinachtig, met zwartbruine schachtstrepen, soms ook, vooral aan de zijden, met de aanduiding van een fijne, dwarse streping, in 't bijzonder bij jonge vogels. Snavel geel; poten groengrauw of donkergroen.

Vleugel: 110-130; staart: 160-191; tarsus: 28-32; snavel: 15-19 mm.

De Juv. vertoont een onduidelijke, dwarse streping; de dekvederen en de schoudervederen zijn roestrood gezoomd.

Wij bezitten slechts Soedanese exemplaren van deze soort: Yei (CHRISTY), Wau (CHRISTY), Shindiro (JACKSON).

1 *a.* - **Corvinella corvina affinis** HARTLAUB (*Chapini* FRIEDMANN en BOWEN).

Dit is de vorm die in Noordoost-Congo en het aangrenzend gebied van Soedan wordt gevonden. CHAPIN heeft hem gevonden in Nzoro en Garamba (*Kibali-Ituri-district*). Hij vermeldt deze vogel als *C. corvina Chapini*; GRANT en MACKWORTH PRAED beschouwen echter *Chapini* als een synoniem van *affinis*.

1 *b.* - **Corvinella corvina caliginosa** FRIEDMANN en BOWEN.

Deze vorm werd beschreven uit Yambio, in Soedan, niet ver van onze noordelijke grens, en zal waarschijnlijk ook op Belgisch gebied worden gevonden. Hij verschilt weinig van *affinis*: de bovenzijde is grauwer.

GENUS UROLESTES CABANIS.

Dit is een ander genus dat gekenmerkt wordt door een heel lange staart, langer dan de vleugel en trapvormig, terwijl de bovenkaak geen tand vertoont achter de inkerving; de bevedering is zwart, met wit in de vleugel en aan de romp.

Eén enkele soort.

1. - **Urolestes melanoleucus** JARDINE.

Dit is de « Langstaart-Laksman » van Zuid-Afrika. Deze Klauwier komt voor van Zuid-Afrika tot Zuid-Angola, enerzijds, tot Oost-Afrika, anderzijds; tot hiertoe is hij niet bekend uit onze gebieden.

Bevedering zwart, met uitzondering van de schoudervederen aan hun einde, van de brede basis der handpennen en van een eindvlek aan de armpennen, die wit zijn; de kopzijden, de keel, de borst en soms ook het buikmidden gaan soms in het bruinzwart over; de lange rompvederen zijn wit tot grauwwit; de stuurpennen met of zonder wit eindvlekje.

Bij het wijfje zijn de vederen van de flanken gedeeltelijk wit.

Vleugel: 120-140; staart: 210-340; tarsus: 32-35; snavel: 16-18 mm.

De Juv. is bruinzwart of grauwzwart, met vaalbruine vederenzomen; romp bruinachtig wit. Snavel hoornbruin, de randen van de kaken en de spits geelachtig.

1 *a.* - **Urolestes melanoleucus aequatorialis** REICHENOW.

Dit is de vorm die in Oost-Afrika en tot aan het Tanganika-meer voorkomt en dat misschien in aangrenzende gebieden van Belgisch Congo zou kunnen gevonden worden. Hij heeft een kortere staart dan de typische, zuidelijke vorm: de staart is ten hoogste 260 mm. lang.

Wij bezitten de typische vorm uit Zuid-Rhodesië. Van de vorm *aequatorialis* hebben wij een exemplaar uit de verzameling van STORMS: het komt waarschijnlijk niet van bewesten het Tanganika-meer maar van het oosten er van, waar deze Belgische officier ook vogels inzamelde, b.v. in Karema.

FAM. PRIONOPIDAE

Dit zijn de « Helmet-Shrikes » en « Red-billed Shrikes » van de Engelsen, de « Bagadais » van de Fransen, terwijl ze in Zuid-Afrika de algemene benaming « Laksman » dragen, die ook de Laniiden eigen is.

Ze worden van de Laniiden onderscheiden door de tarsus die ook aan de zijden gedeeld is, terwijl dit alleen bij *Nilaus* onder de Laniiden het geval is.

Snavel met eindhaak en inkerving er vóór; mondborstels betrekkelijk kort. Oogrand dikwijls naakt of met goed ontwikkelde ooglap. Vleugel lang, 10 handpennen. Staart met 12 stuurpennen, ietwat afgerond. De neusgaten bedekt door naar voren gerichte borstelvederen.

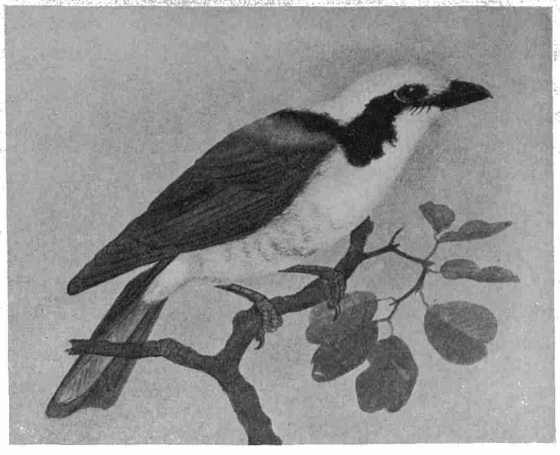

Afb. 70. — *Eurocephalus anguitimens Rüppelli* BONAPARTE.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

De Prionopiden bewonen deels het woud, deels de savanne; een soort is eigen aan het bergwoud. Ze komen meestal in kleine gezelschappen voor, ook gemengde gezelschappen in de savanne, en voeden zich met Insecten, die ze op de bomen uitzoeken maar ook wel op de vleugel vangen.

Hun nesten worden gebouwd aan bomen of heesters. Het zijn open kommen.

Twee genera zijn uit onze gebieden bekend; een derde genus zal er misschien ook gevonden worden. Deze genera worden als volgt onderscheiden:

1. *a.* De vederen van de bovenkop zijn verlengd en vormen een soort van helm. Rond om het oog een rood tot geel gekleurde ooglap, waarvan de rand onregelmatig loopt. .... *Prionops* (blz. 74).
   b. Geen helm aan de bovenkop. Oogrand kan naakt zijn maar is nooit tot een ooglap ontwikkeld. ..... 2.
2. *a.* Snavel en poten zijn lichtgekleurd geel tot rood. Buik bleek okergeel tot okerbruin. .... *Sigmodus* (blz. 72).
   b. Snavel en poten zwart. Buik wit. ..... *Eurocephalus* (blz. 71).

GENUS EUROCEPHALUS SMITH.

Snavel stevig, de eindhaak minder ontwikkeld dan bij de andere Prionopiden, de mondborstels goed ontwikkeld; handpen I langer dan de helft van 2 en ongeveer even lang als de voorlaatste armpen, 3-5 de langste handpennen, 2 ietwat korter, staart korter dan de vleugel; voorhoofd met stijve, naar voren gerichte borstelvederen. CHAPIN aanziet dit genus voor een Prionopide; voor andere auteurs is het een Laniide.

Eén enkele soort.

1. - **Eurocephalus anguitimens** SMITH (*Rüppelli* ap. CHAPIN). — Afb. 70.

Deze soort zal misschien in het noorden van onze gebieden gevonden worden. Ze is bekend van Noord-oost-Afrika tot Soedan, enerzijds, tot Oost- en Zuid-Afrika en tot Angola, anderzijds. GRANT en MACKWORTH-PRAED beschouwen *Rüppelli* als een vorm van *anguitimens*; CHAPIN vermeldt *Rüppelli* als soort.

1 *a*. - **Eurocephalus anguitimens Rüppelli** BONAPARTE.

Dit is een vorm die in Soedan voorkomt en tot bij Redjaf werd gevonden.

De rug is vaalbruin tot grauwbruin of zwartbruin, maar de bovenkop, tot aan de ogen, en het nekmidden zijn wit; een brede, zwarte of bruinzwarte band loopt aan iedere zijde van de kop, van de teugel onder het oog, en verbreedt naar achteren over oor en halszijden; bovenstaartvederen wit; dekvederen en schoudervederen gelijk de rug; vliegpennen donkerbruin tot zwartbruin; stuurpennen zwartbruin tot bruinzwart maar wit aan de basis. Kin, keel en buikmidden wit; borst wit maar bruin gewassen; flanken vaalbruin tot donkerbruin; onderstaartvederen wit; ondervleugeldekvederen grauwbruin. Snavel en poten zwart.

Vleugel: 115-137; staart: 96-115; tarsus: 24-26; snavel: 17-19 mm.

Bij de Juv. zijn de vederen isabel- of roestkleurig gezoomd.

Tot hiertoe is deze soort nooit in onze gebieden gevonden geworden. Wij bezitten ze uit Oost-Afrika.

GENUS SIGMODUS BONAPARTE.

Snavel betrekkelijk lang, met eindhaak; mondborstels; handpen 1 veel korter dan de armpennen? langer dan de helft van 2, deze korter dan 3; staart korter dan de vleugel, ietwat afgerond; tarsus met gedeelde zijplaten; voorhoofd met stijve borstelvederen.

Een enkele soort.

2. - **Sigmodus caniceps** BONAPARTE. — Afb. 71 en 72.

Dit is een woudbewoner, die gevonden wordt van Sierra-Leone tot Belgisch Congo en Uganda, onder verschillende vormen.

Kop mooi blauwachtig- of parelgrijs, de keel, met of zonder de kin, zwart in het midden; nek, rug, een op de zwarte keel aansluitende halsband, mantel en vliegpennen eveneens zwart, met lichte glans; de handpennen met witte vlek aan de binnenvlag rondom het midden; voorhoofd meestal bleker gekleurd, tot wit; borst wit; buik en onderstaartvederen bleekokergeel tot okergeelbruin of kaneelkleurig. Oogrand, snavel en poten rood of oranjekleurig.

Vleugel: 106-123; staart: 71-82; tarsus: 18-21; snavel: 20-23 mm.

Bij de Juv. is de achterkop zwart en is de keel roestkleurig tot grijs.

Bij de in onze gebieden voorkomende vormen is de kin grijs.

2 *a*. - **Sigmodus caniceps mentalis** SHARPE.

Deze vorm bewoont de wouden van Centraal-, Noord- en Zuid-Congo, en wordt ook gevonden in Uganda. CHAPIN rekent de vogels uit het westen van Midden-Congo bij de volgende vorm, en ik deed het ook vroeger voor exemplaren uit de streek van Bolobo. Ik vind echter dat er in onze lange reeks geen duidelijk verschil te vinden is tussen deze vogels en de andere; ze zijn merkelijk donkerder gekleurd op de buik dan vogels in onze verzameling uit Kameroen: Bitye (BATES), die echte *rufiventris* zijn.

Meer dan 125 exemplaren in onze verzameling.

Distr. Leopold II-meer: Kunungu (SCHOUTEDEN). — Ndwa (NGWE). — Bolobo (SCHOUTEDEN). — Bokalakala (NKELE).

Distr. Tshuapa: Bokungu (DUPUIS). — Wete (DUPUIS). — Yalokele (DUPUIS). — Mondombe (DUPUIS). — Mondombe (MEYNEN). — Bomandja (HERROELEN). — Lifanga (HERROELEN). — Elongo Nkombe (STEVENART).

Distr. Uelé: Ibembo (HUTSEBAUT). — Buta (HUTSEBAUT). — Paulis (ABBELOOS). — Titule (HUTSEBAUT). — Poko (CHRISTY).

Distr. Congo-Ubangi: Ngale-woud (TABACCO).

Distr. Stanleystad: Kifuku-Nawa-riv. (SCHOUTEDEN). — Yangambi (BECQUET). — Angumu (DYLEFF).

Distr. Kibali-Ituri: Kilo (THÉLIE). — Mongbwalu (Mevr. LEPERSONNE). — Etembo (SCHEPENS).

Afb. 71. — *Sigmodus caniceps mentalis* SHARPE.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

Distr. Kivu: Bilolo (DYLEFF). — Mobissio (DYLEFF). — Bilolo (DANDOY). — Lundjulu (SCHEPENS). — Kamituga (PRIGOGINE). — Ubilo (SCHEPENS). — Oud-Beni (HACKARS). — Lundjulu (SCHEPENS en DYLEFF). — Beni (BONNEVIE). — Mitumba (BONNEVIE). — Beni (BORGERHOFF). — Lesse (PILETTE). — Ikanga (PILETTE). — Beni (LISFRANC). — Biakiri (PRIGOGINE). — Butembo (PRIGOGINE). — Katetere (PRIGOGINE). — Butembo (DYLEFF en DANDOY). — Karibumba (PRIGOGINE). — Lowasisi (PRIGOGINE). — Ngamba (PRIGOGINE). — Lubititi (PAULUS).

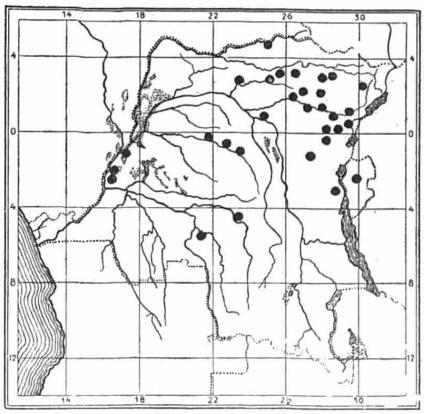

Afb. 72. — Vindplaatsen van *Sigmodus caniceps mentalis*.

Ruanda-Urundi: Astrida (AURELIAAN).

Distr. Kasai: Luebo (SCHOUTEDEN).

Distr. Sankuru: Lusambo (WINDMOLDERS).

Andere vindplaatsen: Lukolela (CHAPIN). — Sassa (BOHNDORFF). — Durba/Dungu (RIBOTTI). — Nsangassi (STUHLMANN). — Moera (GRAUER). — Ukaika (GRAUER). — Mawambi/Irumu (GRAUER). — Saidi (REHN). — Bwanandeke (DE WILDE). — Biangolo/Modidi-riv. (DE WILDE). — Bafwasende (CHAPIN). — Avakubi (CHAPIN). — Penge (CHAPIN). — Panga (CHAPIN). — Gamangui (CHAPIN). — Medje (CHAPIN). — Rungu (CHAPIN).

1 *b*. - **Sigmodus caniceps rufiventris** BONAPARTE.

Deze vorm komt voor van Kameroen tot Gaboen en de Ubangi-rivier. Hij bewoont hoogstwaarschijnlijk ook het Mayumbs woud.

Wij bezitten de vorm *rufiventris* uit Kameroen; Bitye (BATES).

De vroeger onder deze naam uit West-Congo vermelde vogels worden hier onder *mentalis* gerangschikt.

GENUS PRIONOPS VIEILLOT.

Snavel betrekkelijk lang, met eindhaak; mondborstels; handpen I veel korter dan de armpennen, ten hoogste even lang als de helft van 2, deze korter dan 3; staart afgerond, korter dan de vleugel; voorhoofd met borstelige, naar voren gerichte vederen; zijplaten van de tarsus gedeeld. Een gekleurde vlezige lap rondom het oog.

Afb. 73. — *Prionops Alberti* SCHOUTEDEN.

Vier soorten komen in onze gebieden voor. Men onderscheidt ze als volgt:

1. *a*. De bevedering is zwart, of ongeveer zwart, met grote gele of witachtige, soms ook bruinachtige, helm op de bovenkop. ..... *Prionops Alberti*.
   b. Is de bevedering zwart, dan is de bovenkop nooit geel noch wit. ..... 2.
2. *a*. De kop is zwart, de snavel roodachtig. ..... *Prion. Retzii*.
   b. De kop is nooit zwart noch de snavel roodachtig. ..... 3.
3. *a*. De twee buitenste stuurpennen, aan iedere zijde, zijn helemaal of bijna helemaal wit. Krulharen slechts op het voorhoofd. ..... *Prion. poliocephala*.

b. De voorlaatste stuurpen is zwart aan de basis en slechts wit voor de distale helft. Bij volwassen vogels vertoont ook de bovenkop lange krulvederen. ..... *Prion. plumata.*

1. - **Prionops Alberti** SCHOUTEDEN. — Afb. 73 en 74.

Deze prachtige vogel bewoont het bergwoud van Oost-Congo, van de streek van Lutunguru tot ten noorden van Albertstad, in het Kabobo-woud. Op de Vulkanen schijnt hij niet voor te komen, al werd het Type-exemplaar toevallig op de Mikeno dood aangetroffen.

De bevedering van het lichaam is zwart; de bovenzijde, en vooral de kop en de nek, ietwat blauw- of groenglanzend, de onderzijde matter, de buik in het bruinzwart overgaand, soms met grijs gemengd; een hoge, goudgele (volwassen vogels) tot witte helm aan de bovenkop, zonder kuif; vliegpennen bruinzwart, de buitenzoom zwart, soms een witachtige of grijze vlek aan de binnenvlag van de handpennen. Oogring oranje. Snavel zwart; poten vleeskleurig.

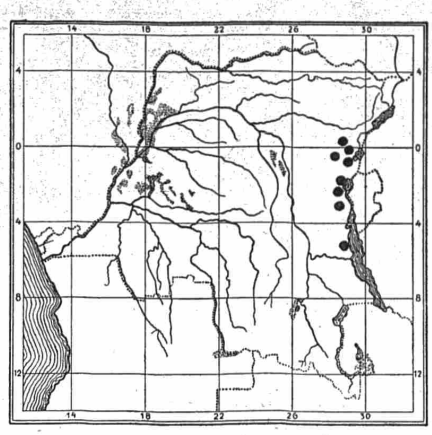

Afb. 74. — Vindplaatsen van *Prionops Alberti.*

Vleugel: 130-135; staart: 102-110; tarsus: 21-22; snavel: 20-22 mm.

Een vijftigtal exemplaren in onze verzameling.

Distr. Kivu: Kamatembe (DE WITTE). — Butembo (DYLEFF en PRIGOGINE). — Lutunguru (PRIGOGINE). — Lubereri (PRIGOGINE). — Mwana (PRIGOGINE). — Ibenga (PRIGOGINE). — Lutunguru (DYLEFF). — Biakiri (PRIGOGINE). — Bitakongo (PRIGOGINE). — Biakiri (DYLEFF). — Mbwahi (BABAULT). — Kahusi-berg (HENDRICKX). — Mikeno (GANSHOFF VAN DER MEERSCH).

Distr. Tanganika: Kabobo (PRIGOGINE).

Andere vindplaatsen: Kanyabisika (DE WILDE). — Bilati (DE WILDE). — Bambia (DE WILDE). — Nyasheke (HOIER). — Kibombo/Kitwabaluzi (HERRINCK).

2. - **Prionops plumata** SHAW. — Afb. 75 en 76.

Deze soort wordt gevonden van Senegal en West-Afrika tot Abessinië en Uganda. Verschillende vormen worden onderscheiden. Een enkele komt in onze gebieden voor.

Bij deze *Prionops* zijn de vederen van de bovenkop verlengd tot een helm en wordt er een kuif gevormd, waarvan de vederen bij de typische vorm tot 40 mm. lang kunnen zijn.

2. *a.* - **Prionops plumata concinnata** SUNDEVALL.

Dit is de vorm die in Belgisch Congo voorkomt en er in het noorden wordt aangetroffen.

De bovenkop is wit van voren, parelgrijs tot grauw of zelfs wit van achteren, de verlengde vederen van voorhoofd en helm meestal wit; een leigrauwe vlek aan ieder oor; halsring wit of grijswit; rug en bovenstaartvederen zwart, ietwat groenglanzend; vliegpennen eveneens zwart, met overlangse, witte band, ge-

vormd door de buitenzoom van 2-3 armpennen en eindvlekken van de dekvederen; armpennen eveneens met witte eindvlek; handpennen (de buitenste uitgezonderd) met brede, witte, dwarse vlek aan de binnenvlag, rondom het midden; stuurpennen zwart, apicaal wit, de voorlaatste pen zwart met breed, wit einde, de

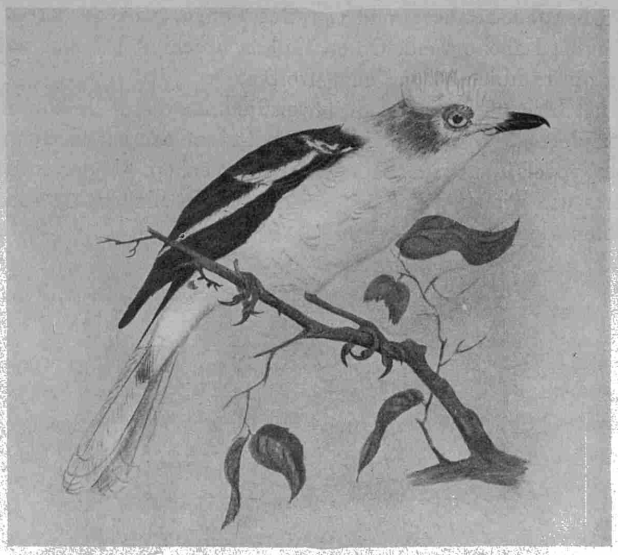

Afb. 75. — *Prionops plumata concinnata* SUNDEVALL.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

buitenste stuurpen grotendeels of helemaal wit. De onderzijde, van kin tot onderstaartvederen, wit, of wel is de keel min of meer grijs gewassen; soms ook is de hele onderzijde grijs gewassen. Oogrand geel; snavel zwart; poten oranjerood of -geel. De kuifvederen zijn tot 30 mm. lang en krullen lichtjes aan het einde.

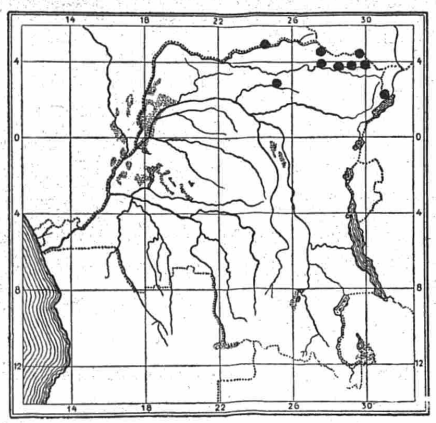

Afb. 76. — Vindplaatsen van *Prionops plumata concinnata*.

Vleugel: 100-125; staart: 90-105; tarsus: 22-25; snavel: 18-21 mm.

17 exemplaren in onze verzameling, ook uit Soedan.

Distr. Uelé: Mauda (SCHOUTEDEN). — Buta (HUTSEBAUT). — Gangala na Bodio (MISONNE). — Aru-kamp (MISONNE). — Gangala na Bodio (CORNET D'ELZIUS).

Distr. Kibali-Ituri: Niarembe (SCHOUTEDEN). — Niarembe (VRIJDAGH).

Andere vindplaatsen: Dungu (CHAPIN). — Garamba (CHAPIN). — Faradje/Aba (CHAPIN). — Niangara (CHAPIN).

3. - **Prionops poliocephala** STANLEY. — Afb. 77.

Deze soort is bekend van Zuid-Afrika tot Angola, Zuid-Uganda, Ruanda, Maniema.

Bovenkop grijs tot parelgrijs, de voorhoofdsvederen bleker, de voorste en de teugels wit; deze vederen nogal borstelig en rechtop gedragen; de vederen van de bovenkop niet verlengd, dus geen helm; kopzijden wit of witgrijs onder het oog, een donkere vlek vóór het oog, een brede, zwartachtige, vertikale streep achter het oor; een witte nekring; de rug, met mantel en bovenstaartvederen zwart, ietwat groenglanzend; vliegpennen zwart, met witte, overlangse band, gevormd door witte eindvlekken van de middeldekvederen, enkele grote armdekvederen en een brede buitenzoom aan 2-3 der binnenarmpennen; een dwarse, witte band aan de binnenvlag van de handpennen (behalve de buitenste), rondom het midden; armpennen met witte eind-

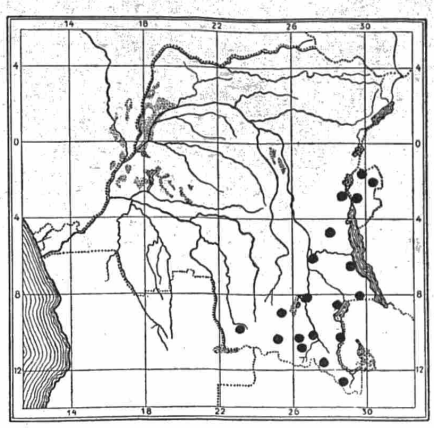

Afb. 77. — Vindplaatsen van *Prionops poliocephala angolica*.

zoom; middelste stuurpennen zwart, met witte eindzoom, de volgende pennen apicaal min of meer breed wit, anders zwart, de twee buitenste pennen helemaal wit of ten hoogste ietwat zwart aan de basis. Heel de onderzijde, van kin tot en met de onderstaartvederen, wit, de keel soms grijs gewassen; ondervleugeldekvederen zwart. Oogrand geel; snavel zwart; poten oranjerood.

Vleugel: 97-117; staart: 75-100; tarsus: 19-22; snavel: 15-19 mm.

Bij de Juv. is de bovenkop minder zuiver grijs, meer bruinachtig, de donkere band achter het oor slechts aangeduid; de bovenzijde grauwbruin, de vederen bruinachtig gezoomd.

3 *a*. - **Prionops poliocephala angolica** GROTE.

Dit is de enige vorm die in onze gebieden voorkomt; hij wordt ook in Angola gevonden. De vleugel is meestal langer dan bij de typische vorm: 102-117 mm. volgens CHAPIN, tegen 97-108.

70 exemplaren in onze verzameling.

Distr. Lualaba: Kasaji (FISHER). — Kinda (DE BAILLET). — Kisenda (DE CROMBRUGGHE). — Kapiri (LEGROS). — Kansenia (DE WITTE). — Kakanda (DE CROMBRUGGHE). — Shila Tembo (DE CATERS). — Kanzenze (DE WITTE). — Dilolo (DE WITTE). — Kayembe-Mukulu (FISHER). — Katentania (DE MONTPELLIER).

Distr. Opper-Katanga: Elisabethstad (SCHOUTEDEN). — Opper-Lufira-riv. (LYNES). — Lubumbashi (DE RIEMACKER). — Sakania (HUTSEBAUT). — Nieuwdorp (LEGROS). — Kasenga (DE WITTE).

Distr. Tanganika: Tembwe (SCHOUTEDEN). — Kabalo (SCHOUTEDEN). — Musosa (BREDO). — Tembwe (HUBERT). — Kiambi (DE WITTE).

Distr. Maniema: Dogodo-riv. (PILETTE). — Manakwa (PILETTE).

Ruanda-Urundi: Kibungu (LESTRADE). — Rwinkwavu (LESTRADE). — Ten noorden van Usumbura (SCHOUTEDEN).

Andere vindplaatsen: Lukonzolwa (ASCENSO). — Kambove (NEAVE). — Luapula-riv. (WHITE). — Ruzizi-vallei (GRAUER). — Kanzenze (LEFÈBURE). — Upemba-Park (VERHEYEN).

4. - **Prionops Retzii** WAHLBERG. — Afb. 78 en 79.

Deze zwarte soort bewoont de savanen van Oost-Afrika tot Noord-Transvaal, enerzijds, van Angola tot Katanga, Maniema en het noordwesten van het Tanganika-meer, anderzijds.

De hele kop, de nek, de onderzijde, zijn zwart, min of meer blauw- of groenglanzend, de rug is donkergrauwbruin tot vaalgrauw, de binnenste armpennen, de schouder- en dekvederen eveneens; grote dekvederen,

Afb. 78. — *Prionops Retzii nigricans* NEUMANN.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

vliegpennen, bovenstaartvederen en stuurpennen zwart tot zwartbruin, ietwat glanzend; de armpennen soms met witte eindzoom; meestal een grote, witte vlek of dwarse band aan de binnenvlag van de armpennen, rondom het midden; middelste stuurpennen eenkleurig, de andere wit aan het einde, de buitenzoom breder aldus; stuit- en onderstaartvederen wit, althans grotendeels; ondervleugeldekvederen matzwart. Ooglid bloedrood; snavel koraalrood, apicaal geel; poten koraal- tot oranjerood.

Vleugel: 123-141; staart: 83-105; tarsus: 22-24; snavel: 22-24 mm.

De Juv. vertoont een witte eindzoom aan de vederen van boven- en onderzijde; de grondkleur is grauw- of rookbruin.

Eén enkele der bekende vormen wordt in onze gebieden aangetroffen.

4 *a*. - **Prionops Retzii nigricans** NEUMANN (*intermedius* REICHENOW).

Dit is de vorm die Angola, Katanga en Maniema bewoont. De rug is merkelijk donkerder bij deze vorm dan bij de andere, meer bruinachtig leigrauw. De armpennen vertonen een witte vlek aan de binnenvlag; de bevedering van het voorhoofd is kort (bij de vorm *graculinus*, die wij uit Oost-Afrika bezitten, is ze merkelijk langer).

85 exemplaren in onze verzameling.

Distr. Lualaba: Kasaji (FISHER). — Kakanda (DE CROMBRUGGHE). — Kansenia (DE WITTE). —

Kajileji (FISHER). — Kanzenze (DE WITTE). — Dilolo (FREYNE). — Kapiri (LEGROS). — Kinda (DE BAILLET). — Funda Biabo (DE BAILLET). — Dilolo (DE WITTE). — Kansenia (DE MONTPELLIER). — Bukama (SCHOUTEDEN).

Distr. Opper-Katanga: Elisabethstad (SCHOUTEDEN). — Elisabethstad (LEGROS). — Opper-Lufira (LYNES). — Lubumbashi-riv. (DE RIEMAECKER).

Distr. Tanganika: Tembwe (SCHOUTEDEN). — Kabalo (SCHOUTEDEN). — Albertstad (HUTSEBAUT). — Kiambi (DE WITTE).

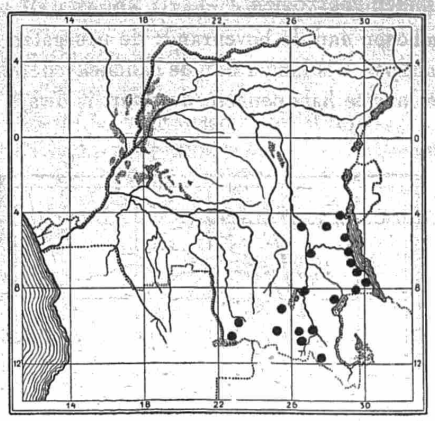

Afb. 79. — Vindplaatsen van *Prionops Retzii nigricans*.

Distr. Kivu: Baraka (PAUWELS). — Sibatwa (PAUWELS). — Uvira (STAPPERS).

Distr. Maniema: Dogodo-riv. (PILETTE). — Kasongo (BOHNDORFF).

Andere vindplaatsen: Luvule-riv. (BÖHM). — Musosa (BREDO). — Lufuku-riv. (BÖHM). — Itambe (BÖHM). — Lukonzolwa (ASCENSO). — Upemba-Park (VERHEYEN).

FAM. PARIDAE

Dit zijn de Mezen, de « Tit-Mice » en « Penduline Tits » van de Engelsen, de « Mésanges » van de Fransen.

Kleine of zeer kleine vogels, die zich in hoofdzaak met Insecten voeden, al worden ook wel kleine vruchten of zaden opgenomen. De snavel is betrekkelijk kort, priemvormig, zijdelings samengedrukt, stevig en met min of meer gebogen bovenlijn, of veel zwakker, puntig, met rechte bovenlijn; de neusgaten afgerond, min of meer bedekt door mondborstels; vleugel veeleer kort, afgerond, 10 handpennen, waarvan de eerste langer is dan de helft van 2; staart korter dan de vleugel bij onze soorten, 12 stuurpennen. Bevedering nogal zacht.

De Mezen worden gevonden, deels in het woud, deels in de savanne; ze komen ook in het bergwoud voor.

De *Parus* nesten in holle bomen. De *Anthoscopus* daarentegen bouwen buitengewoon merkwaardige buidelnesten (zie verder). Door hun kleur en hun algemeen aanzien, ook door hun rechte snavel, kunnen de *Anthoscopus* met Sylviiden verward worden.

De twee genera die in onze gebieden voorkomen worden gemakkelijk onderscheiden:

1. *a.* Bevedering ten minste gedeeltelijk geel of geelgroen. Snavel heel fijn, puntig, de bovenlijn recht. (Subfam. *Remizinae*). ..... *Anthoscopus* (blz. 87).
   b. Bevedering nergens geel noch geelgroen. Snavel stevig, priemvormig, de bovenlijn duidelijk gebogen. (Subfam. *Parinae*). ..... *Parus* (blz. 80).

De Mezen voeden zich met Insecten die ze aan boomstammen of takken of aan bladeren of bloemen zoeken. Iedereen heeft in Europa Mezen gezien die behendig en vlug in de twijgen klauteren en dikwijls eigenaardig aan de onderzijde er van hangen; ze jagen onophoudelijk op Insecten, die ze in alle spleten uitzoeken.

GENUS PARUS LINNAEUS.

Deze Mezen zijn vertegenwoordigd in de fauna van Zwart-Afrika door een reeks soorten, waarvan zes in onze gebieden voorkomen of kunnen voorkomen.

De bovenkaak is duidelijk gebogen aan de bovenrand; de neusgaten zijn afgerond en door borstels bedekt; de vleugels zijn afgerond, handpen 1 is langer dan de handdekvederen en ongeveer even lang als de helft van pen 2; pennen 4 en 5 zijn de langste handpennen; de staart is dwars afgesneden of lichtjes afgerond of soms zelfs ietwat uitgesneden.

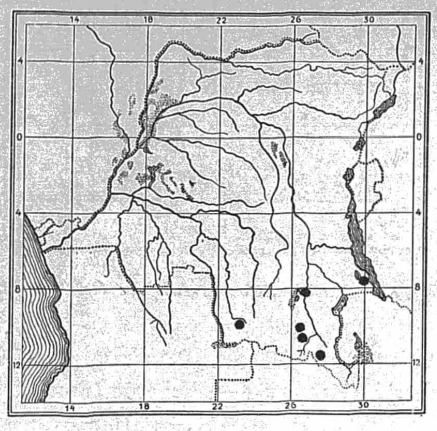

Afb. 80. — Vindplaatsen van *Parus afer griseiventris.*

De soorten die in onze gebieden worden aangetroffen worden als volgt onderscheiden :

1. *a.* Aan de onderzijde is het achterlichaam kaneelkleurig; de kop is zwart. ..... *Parus rufiventris.*
   b. De onderzijde is nooit kaneelkleurig, maar het achterlichaam kan wit, grijs, of bruinachtig zijn. ..... 2.
2. *a.* De hele onderzijde is zwart of leigrauw. ..... 3.
   b. Het achterlichaam is wit, grijs, bruinachtig of roomkleurig; anders gekleurd dan de zwarte keel. ..... 4.
3. *a.* Brede, witte zomen aan dekvederen en armpennen. ..... *Parus niger.*
   b. Ten hoogste fijne, grauwe zomen. ..... *Parus funereus.*
4. *a.* De hele kop is zwart of zwartgrauw. ..... 5.
   b. Een witte of grijsachtige band over de wangen, de kop anders zwart. ..... *Parus afer.*
5. *a.* Het zwart van de krop zet zich voort als middelstreep op het achterlichaam; kop zwart maar bovenzijde anders gekleurd. ..... *Parus fasciiventer.*
   b. Geen zwarte middelstreep op het achterlichaam; bovenzijde zwart gelijk de kop. ..... *Parus albiventris.*

1. - **Parus afer** GMELIN. — Afb. 80.

Deze soort is vertegenwoordigd door verscheidene vormen, van Zuid-Afrika tot Katanga en Somaliland.

Bovenkop glanzend zwart, tot onder de ogen; een brede, witte of grijswitte band over de wangen, tot aan het oor; rug, mantel en romp grijs tot bruinachtiggrijs, een witte nekvlek of nekring; bovenstaartvederen donkerder gekleurd, tot zwart; kleine dekvederen grijs, de andere zwart met witte of grijswitte zomen; vlieg-

pennen zwart met witte buitenzoom; stuurpennen zwart, met witte eindzoom, de buitenste of de twee buitenste pennen ook met witte buitenzoom. Kin, keel en krop glanzend zwart, het overige van de onderzijde wit of roomkleurig of lichtgrijs, wit tegen de zwarte krop; het zwart zet zich voort op de borst en tot aan de buik als een smalle middelstreep. Snavel zwart; poten zwartgrauw.

Het wijfje is matter gekleurd dan het mannetje, het zwart van de kop gaat in het grauwzwart over.

Vleugel: 73-83; staart: 55-63; tarsus: 15; snavel: 10-11,5 mm.

In onze gebieden komt slechts één vorm voor. Andere zijn in ons bezit.

1 *a.* - **Parus afer griseiventris** Reichenow (*lundarum* ap. Verheyen).

Dit is de vorm die in Katanga gevonden wordt.

15 exemplaren in onze verzameling.

Ditsr. Lualaba: Kasaji (Fisher). — Kansenia (de Witte).

Distr. Opper-Katanga: Elisabethstad (Schouteden). — Elisabethstad (Lynes). — Elisabethstad (Richard).

Andere vindplaatsen: Kambove (Neave). — Lubenga (Rockefeller en Murphy). — Upemba-Park (Verheyen).

2. - **Parus albiventris** Shelley.

Deze soort is nog niet bekend uit onze gebieden. Ze komt voor in Oost-Afrika, tot in het Ufipa-gebied, ten oosten van het Tanganika-meer, enerzijds, en in Kameroen, anderzijds. Ze zal misschien in Oost-Congo gevonden worden.

Kop, nek en bovenzijde zwart, ietwat blauwglanzend, vooral de kop; kleine dekvederen zwart, de andere blauwzwart met min of meer brede, witte zoom; vliegpennen zwart, met witte buiten- en binnenzoom; stuurpennen zwart, de eindzoom smal wit, de buitenzoom van de buitenste pen wit. Kin, keel, borst zwart, ietwat blauwglanzend; het overige van de onderzijde wit; schenen gemengd wit en zwart. Snavel zwart; poten loodgrauw.

Vleugel: 73-87; staart: 58-70; tarsus: 18-21; snavel: 9-11 mm.

De soort is in onze verzameling vertegenwoordigd door een reeks uit Oost-Afrika.

3. - **Parus fasciiventer** Reichenow. — Afb. 81 en 82.

Deze soort bewoont het bergwoud en de bamboezine, van het Ruwenzori-gebergte tot aan het Tanganika-meer.

Bovenkop glanzend blauwzwart; de nek, de kopzijden, de kin, de keel en de borst zwart tot bruinzwart; bovenzijde bruinachtig grauw tot vaal grauwbruin of grauw, de bovenstaartvederen donker of zwart; kleine dekvederen gelijk de rug, de andere zwart met brede witte zoom; de binnenste armpennen eveneens; de andere vliegpennen zwart, met witte buitenzoom; stuurpennen zwart met witte eindzoom, de twee buitenste ook met witte buitenzoom. Het overige van de onderzijde vaalbruinachtig tot wit of grijs; snavel en poten zwart.

Het zwart van de borst zet zich als middelstreep tot op de buik voort.

Vleugel: 74-82; staart: 58-63; tarsus: 17-18; snavel: 10-11 mm.

Het wijfje is minder zwart dan het mannetje.

Twee vormen worden onderscheiden. Bij de typische vorm is het onderlichaam wit en zijn de flanken min of meer grauw gewassen; bij de vorm *tanganjicae* is de onderzijde vaalbruinachtig of grauwbruinachtig.

3 *a.* - **Parus fasciiventer fasciiventer** Reichenow.

De typische vorm van *Parus fasciiventer* wordt gevonden van het Ruwenzori-gebergte tot in de vulkanenstreek.

15 exemplaren in onze verzameling.

Distr. Kivu: Kabara (de Witte). — Mikeno (Gyldenstolpe). — Munagana (de Witte). —

Bianze (PRIGOGINE). — Lubango (PRIGOGINE). — Burunga (SCHOUTEDEN). — Kibati (PILETTE). — Niragongo-vulkaan (SCHOUTEDEN).

Ruanda-Urundi: Bigogwe (LESTRADE). — Rwasenkoko, Rugege (FAIN). — Ngabge (AURELIAAN). — Gisagara (AURELIAAN).

Afb. 81. — *Parus fasciiventer* REICHENOW.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

Andere vindplaatsen: West-Ruwenzori (MECKLEMBURG). — Karisimbi-vulkaan (MECKLEMBURG). — Mbwahi (BABAULT). — Sabinyo-vulkaan (GYLDENSTOLPE).

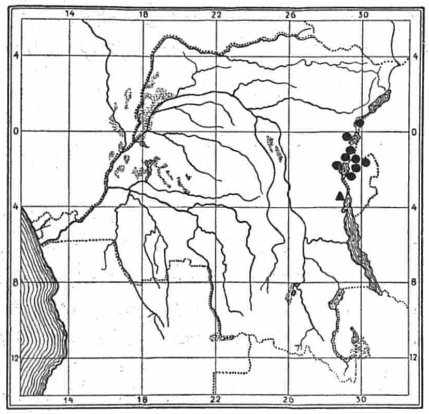

Afb. 82. — Vindplaatsen van *Parus fasciiventer*.
● *Par. fasc. fasciiventer*. ▲ *Par. fasc. tanganjicae*.

3 *b*. - **Parus fasciiventer tanganjicae** REICHENOW.

Deze vorm wordt gevonden ten noordwesten van het Tanganika-meer.
Drie exemplaren in ons bezit.

Distr. Kivu: Lungwe-meer (PRIGOGINE). — Muusi (PRIGOGINE).

Andere vindplaatsen: Wouden ten noordwesten van het Tanganika-meer (GRAUER). — Kandashomwaberg (ROCKEFELLER en MURPHY).

4. - **Parus funereus** VERREAUX. — Afb. 83 en 84.

Deze *Parus* bewoont het woud, van Kameroen over Congo tot Uganda en Oost-Afrika.

Bij het mannetje is de bovenzijde grauwzwart met groene of olijfkleurige glans, de bovenkop donker-

Afb. 83. — *Parus funereus* VERREAUX.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

der en meer glanzend; vliegpennen en stuurpennen eveneens grauwzwart; onderzijde zwart, naar achteren in het leizwart overgaand.

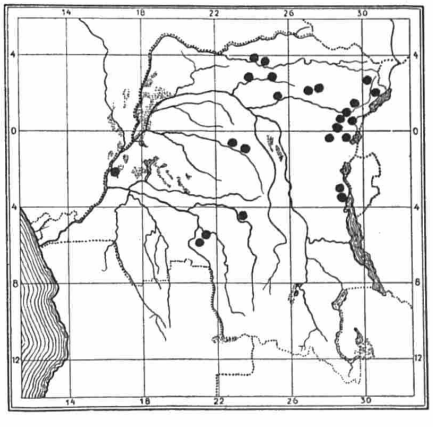

Afb. 84. — Vindplaatsen van *Parus funereus funereus*.

Bij het wijfje is de bovenzijde donkerleigrauw, de vederen van de bovenkop zwart in het midden, met grauwe zoom; dekvederen leizwart met grauwe zoom, de vliegpennen eveneens; stuurpennen zwart, ietwat glanzend, onderzijde min of meer donkerleigrauw.

Snavel zwart; poten blauwzwart.

Vleugel: 81-90; staart: 54-65; tarsus: 18-19; snavel: 10-12 mm.

De Juv. vertoont een witte eindvlek aan de dekvederen.

70 exemplaren in onze verzameling.

Distr. Leopold II-meer: Kunungu (SCHOUTEDEN).

Distr. Tshuapa: Bokungu (DUPUIS). — Ikela Musokofela (DUPUIS).

Distr. Congo-Ubangi: [Karawa (WALLIN)].

Distr. Uelé: Buta (HUTSEBAUT). — Djamba (SCHOUTEDEN).

Distr. Kibali-Ituri: Wago (FAIN). — Djugu (FAIN). — Mongbwalu (Mevr. LEPERSONNE). — Etembo (SCHEPENS). — Bondo Mabe (SCHOUTEDEN).

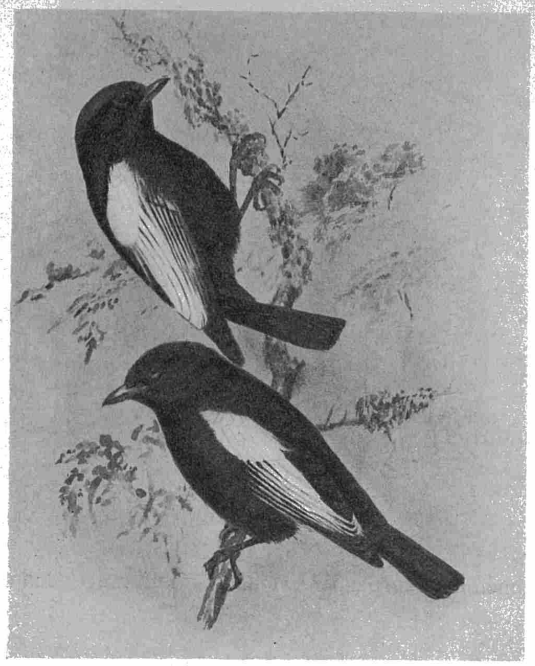

Afb. 85. — *Parus niger* VIEILLOT.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

Distr. Kivu: Lundjulu (SCHEPENS en DYLEFF). — Bilolo (DYLEFF en DANDOY). — Loiki (PRIGOGINE). — Katetere (PRIGOGINE). — Kanyere (PRIGOGINE). — Kamituga (PRIGOGINE). — Beni (LISFRANC). — Lundjulu (SCHEPENS). — Butembo (DYLEFF en DANDOY). — Ngumba (PRIGOGINE). — Nzombe (PRIGOGINE). — Lutunguru (PRIGOGINE). — Manzia (PRIGOGINE). — Ngassa (PRIGOGINE).

Distr. Sankuru: Lusambo (GHESQUIÈRE). — Lusambo (WINDMOLDERS).

Distr. Kasai: Luebo (SCHOUTEDEN). — Macaco (SCHOUTEDEN).

Andere vindplaatsen: Panga (CHAPIN). — Ngayu(CHAPIN). — Medje (CHAPIN). — Koloka (SCHUBOTZ). — Simbo (GYLDENSTOLPE). — Kampi-ya-Mambuti (GYLDENSTOLPE). — Moera (GRAUER). — Mawambi (GRAUER). — Ukaika (GRAUER). — Mawambi/Irumu (GRAUER). — Kalehe (DE WILDE). — Saidi (REHN).

5. - **Parus niger** VIEILLOT. — Afb. 85 en 86.

Deze soort is verspreid van West-Afrika tot Noordoost-, Oost- en Zuid-Afrika, verder tot in Angola, Zuid- en Oost-Congo. Ze bewoont de savanne.

Bovenkop en bovenzijde mooi zwart bij het mannetje, met soms opmerkelijke blauwe glans; het wijfje ziet er soms meer leizwart uit; kleine dekvederen blauwzwart, de middelste ten minste distaal wit, de grote zwart met witte zoom; vliegpennen zwart, de binnen- en buitenzoom wit; stuurpennen zwart, eenkleurig of

met witte eindzoom en buitenzoom. Kopzijden en hele onderzijde zwart, blauw glanzend, tot grauwzwart of bruinachtigzwart. Snavel en poten zwart.

Vleugel: 71-96; staart: 60-85; tarsus: 17-21; snavel: 9-12 mm.

Drie vormen komen in onze gebieden voor. Bij één dezer vormen, *insignis*, zijn de stuurpennen apicaal witgezoomd en vertonen de twee buitenste stuurpennen een witte buitenzoom. Bij de twee andere vormen zijn de stuurpennen eenkleurig zwart; *purpurascens* heeft langere vleugels (78-86 volgens CHAPIN) dan *guineensis* (71-82 mm.).

5 *a*. - **Parus niger guineensis** SHELLEY.

Dit is een vorm die bekend is van Senegal tot aan de Nijl en die ook in Noord-Congo gevonden wordt. 20 exemplaren in onze verzameling, ook uit Soedan.

Distr. Congo-Ubangi: [Karawa (WALLIN)].

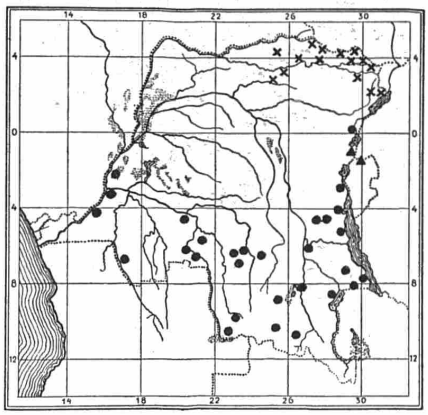

Afb. 86. — Vindplaatsen van *Parus niger*.
● *Parus niger insignis*. ▲ *Parus niger purpurascens*.
× *Parus niger guineensis*.

Distr. Uelé: Titule (HUTSEBAUT). — Buta (HUTSEBAUT). — Bili (HUTSEBAUT). — Dika (SCHOUTEDEN). — Mauda (SCHOUTEDEN). — Gangala na Bodio (LAUWERS).

Distr. Kibali-Ituri: Mahagi (SCHOUTEDEN). — Ishwa (VRIJDAGH). — Nioka (VRIJDAGH). — Niarembe (VRIJDAGH). — Abimva (SCHOUTEDEN). — Dramba (SCHOUTEDEN).

Andere vindplaatsen: Angbu (ALEXANDER). — Niangara (CHAPIN). — Garamba (CHAPIN). — Kuterma (EMIN).

5 *b*. - **Parus niger insignis** CABANIS.

Deze vorm komt voor van Angola en Neder-Congo tot Maniema, Katanga, Uganda en Oost-Afrika. Meer dan 100 exemplaren in ons bezit.

Distr. Neder-Congo: Leopoldstad (HENRION). — Kisantu (GOOSSENS). — Manyanga (BOHNDORFF). — Leopoldstad (SCHOUTEDEN).

Distr. Leopold II-meer: Kunungu (SCHOUTEDEN). — Ndwa (NGWE). — Botanankasa (NKELE). — Kwamouth (SCHOUTEDEN).

Distr. Kwango: Kasanga (SCHWETZ).

Distr. Kasai: Merode (WINDMOLDERS). — Bakwanga (WINDMOLDERS). — Ngombe (SCHOUTEDEN). — Katombe (VAN ASSCHE).

Distr. Sankuru: Gandajika (WINDMOLDERS). — Lodja (GHESQUIÈRE). — Kasansa (VAN ASSCHE).

Distr. Lualaba: Kinda (DE BAILLET). — Kasaji (FISHER). — Dilolo (DE WITTE). — Musolo-meer

(DE BAILLET). — Kapiri (DE BAILLET). — Kansenia (DE WITTE). — Kanzenze (DE WITTE). — [Katentania (DE MONTPELLIER)].

Distr. Opper-Katanga: Kakyelo (DE WITTE). — Lukafu (DE WITTE). — Kasenga (LYNES). — Elisabethstad (DE RIEMAECKER).

Ditsr. Tanganika: Kabalo (SCHOUTEDEN). — Kabobo (PRIGOGINE).

Distr. Maniema: Milumba (PILETTE). — Kabambare (PILETTE). — Munie Mboka (PILETTE). — Manakwa (PILETTE). — Dogodo-riv. (PILETTE).

Andere vindplaatsen: Lukonzolwa (ASCENSO). — Kambove (NEAVE). — Lufupa-riv. (NEAVE). — Beni (MECKLEMBURG). — Luebo (SCHOUTEDEN). — Basongo (SCHOUTEDEN). — Macaco (SCHOUTEDEN). — Kabambaie (SCHOUTEDEN). — Urundi (GRAUER). — Baraka (GRAUER). — Ruzizi-vallei (GRAUER). — Kasindi/Beni (GRAUER). — Musosa (BREDO). — Oud Radiadia (DE WILDE). — Irunga-riv. (DE WILDE). — Lubenga (ROCKEFELLER en MURPHY). — Sambwe (ROCKEFELLER en MURPHY). — Upemba-Park (VERHEYEN).

Afb. 87. — *Parus rufiventris* BOCAGE.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

5 *c*. - **Parus niger purpurascens** VAN SOMEREN.

Deze vorm wordt gevonden in Uganda en Kivu, en ook op de Kameroen-berg.
3 exemplaren in onze verzameling.

Distr. Kivu: Molindi-riv. (DE WITTE).

Ruanda-Urundi: Vishoke-vulkaan (DE WITTE). — Gakoma (AURELIAAN).

Geen andere vindplaats is bekend.

6. - **Parus rufiventris** BOCAGE. — Afb. 87 en 88.

Deze Paride wordt gevonden van Angola over Zuid-Congo tot Zuid-Kivu en Oost-Afrika.

Kop en keel glanzend zwart (mannetje) tot grauwzwart (wijfje), de bovenzijde en de bovenstaartvederen leigrauw, kleine dekvederen grauw, middel- en grote dekvederen zwart met witte of grauwe zoom; vliegpennen grauwzwart tot bruinzwart, met witte binnen- en buitenzoom, of ook (armpennen) eindzoom; stuurpennen zwart, met witte eindzoom, de buitenste pen ook met witte buitenzoom. Krop grauw tot zwart; onderlichaam en onderstaartvederen kaneelkleurig, min of meer intens gekleurd; einde der schenen witachtig tot roestkleurig. Snavel en poten zwart.

Vleugel: 73-88; staart: 60-70; tarsus: 18-20; snavel: 10-11 mm.

Twee vormen worden in onze gebieden aangetroffen. Bij de typische vorm is de kaneelkleur van de onderzijde merkelijk donkerder dan bij de vorm *masukuensis*.

6 *a*. - **Parus rufiventris masukuensis** SHELLEY.

Deze vorm is bekend van Nyasaland tot Katanga.

9 exemplaren in onze verzameling.

Distr. Lualaba: Kansenia (DE WITTE). — [Katentania (DE MONTPELLIER)].

Distr. Opper-Katanga: Elisabethstad (SCHOUTEDEN). — Elisabethstad (LYNES).

Andere vindplaatsen: Kambove (NEAVE). — Dikulwe-riv. (NEAVE). — Opper-Lufupa-riv. (NEAVE). — Kinia (ROCKEFELLER en MURPHY). — Kasoko (ROCKEFELLER en MURPHY) — Lubenga (ROCKEFELLER en MURPHY).

Bij het exemplaar uit Elisabethstad dat wij aan Admiraal LYNES danken zijn staart en vleugels grotendeels roestkleurig.

6 *b*. - **Parus rufiventris rufiventris** BOCAGE.

Deze vorm komt voor van Angola tot Kasai en Neder-Katanga, enerzijds, tot Kwamouth, anderzijds.

15 exemplaren in ons bezit.

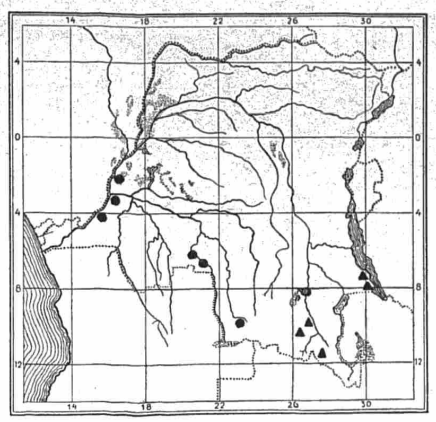

Afb. 88. — Vindplaatsen van *Parus rufiventris*.
● *Parus rufiv. rufiventris*. ▲ *Parus rufiv. masukuensis*.

Distr. Leopold II-meer: Kwamouth (SCHOUTEDEN). — Kunungu (SCHOUTEDEN).

Distr. Kasai: Kabambaie (SCHOUTEDEN).

Distr. Lualaba: Kasaji (FISHER).

Andere vindplaatsen: Leopoldstad (BOHNDORFF). — Ngombe, Kasai (SCHOUTEDEN). — Upemba-Park (VERHEYEN).

Eén van de exemplaren uit Kasaji is heel lichtgekleurd aan de onderzijde en zou bij *masukuensis* kunnen ingedeeld worden; vier andere vogels uit dezelfde plaats zijn echte *rufiventris*.

GENUS ANTHOSCOPUS CABANIS.

Dit zijn de Buidelmezen, de « Penduline-Tits » der Engelsen, de « Beutelmeise » der Duitsers, de « Remiz » der Fransen (Afb. 91).

Eigenaardig kleine en vlugge Pariden, waarvan de bevedering nooit zwart is, met fijne, rechte, puntige snavel, waarvan de bovenlijn recht is; de poten minder krachtig dan bij *Parus*, de tenen toch stevig.

Ze worden deels gevonden in het woud, deels in de savanne en voeden zich uitsluitend met Insecten. Ze worden nooit op de grond aangetroffen en zijn gedurig in de weer om hun voedsel tussen het gebladerte te zoeken.

De Buidelmezen danken hun naam aan de buitengewoon kunstige en merkwaardige nesten die ze bouwen en die enorme afmetingen hebben, vergeleken met de grootte van hun architect. 't Zijn hangende nesten,

die aan een twijg worden vastgemaakt. Ze bestaan uit allerlei plantenvezels, mossen, wol, haren enz. die kunstig zijn gewoven en soms een centimeterdikke wand vormen; het nest heeft de vorm van een afgeronde, afgesloten zak of buidel, die tot 25 cm. hoog kan zijn en een zijdelingse toegangspijp vertoont (Afb. 89).

De soorten die in onze gebieden kunnen voorkomen worden als volgt onderscheiden:

1. *a.* De bovenzijde en de bovenkop zijn geelgroen tot olijfgroen. Het voorhoofd is meestal geel. .. 2.
   b. De bovenzijde is grauw, soms ietwat olijfgroen gewassen. Voorhoofd nooit geel, wel soms witachtig. ..... 4.

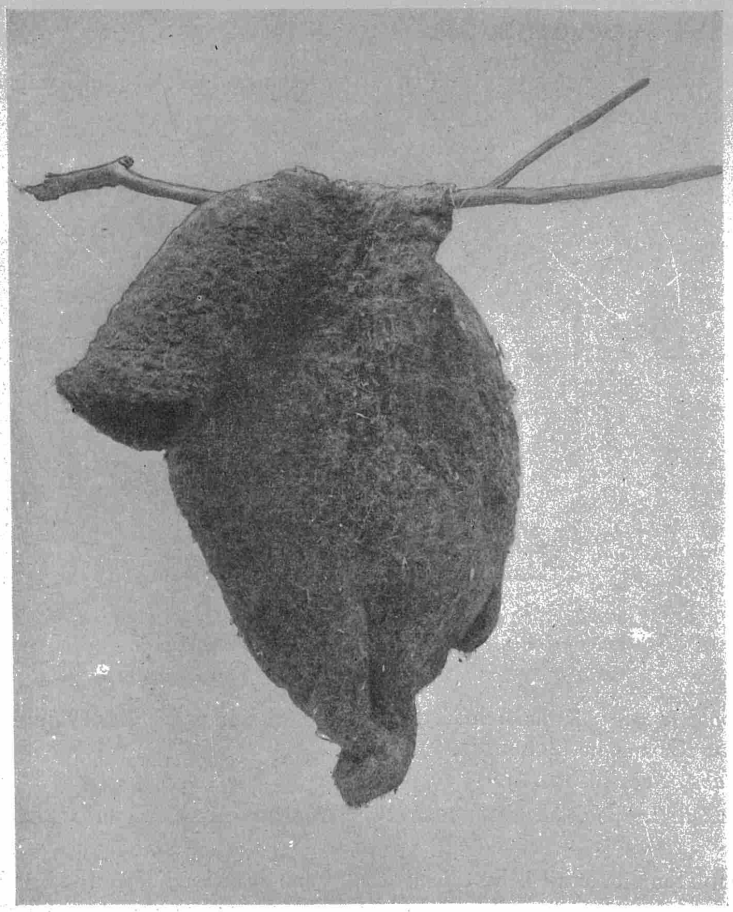

Afb. 89. — Nest van *Anthoscopus.*

2. *a.* Borst en kopzijden zijn geel, het voorhoofd geel met zwarte vlekjes. .... *Anthoscopus parvulus.*
   b. Kopzijden nooit geel; borst ten hoogste geelachtig. ..... 3.
3. *a.* Voorhoofd met zwarte vlekjes. Borst geelachtig of grijsachtig. ..... *Anthosc. flavifrons.*
   b. Voorhoofd niet gevlekt. Borst witachtig. ..... *Anthosc. Ansorgei.*
4. *a.* Vleugel langer dan 50 mm. ..... *Anthosc. Caroli.*
   b. Vleugel korter dan 50 mm. ..... *Anthosc. musculus.*

1. - **Anthoscopus Ansorgei** HARTERT. — Afb. 90.

Dit Buidelmeesje komt voor van Angola tot Zuid-Congo en het westen van het Tanganyika Territory. Twee vormen er van zijn uit onze gebieden bekend.

In zijn « Birds » voert CHAPIN *Ansorgei* en *Caroli* als zelfstandige soorten aan. Andere auteurs, zó onlangs BENSON, erkennen slechts ééne soort, *Caroli*, waarvan *Ansorgei* en *rhodesiae* vormen zijn.

Bovenkop en bovenzijde geelgroen tot olijfgroen, het voorhoofd geel of althans merkelijk in het geel overgaand; dekvederen en armpennen bruin, met geelgroene zomen; handpennen bruin, fijn geelgroen gezoomd; stuurpennen bruin, de zomen geelgroen gewassen. Kin en keel witachtig tot grijsachtig; het overige van de onderzijde grijswit of grijsachtig tot room- of roestkleurig. Snavel zwart of bruinzwart, de randen van de kaken bleek.

Vleugel: 48-57; staart: 30-32; tarsus: 13-15; snavel: 8-10 mm.

1. *a.* - **Anthoscopus Ansorgei Ansorgei** HARTERT.

Deze vorm is verspreid van Bolobo in West-Congo tot Kasai en Angola.

Hij is levendig geelgroen gekleurd aan de bovenzijde, met geel voorhoofd. De vorm *rhodesiae* is merkelijk donkerder, olijfgroen aan de bovenzijde, het voorhoofd minder zuiver geel. De twee vormen leven in Kasaji.

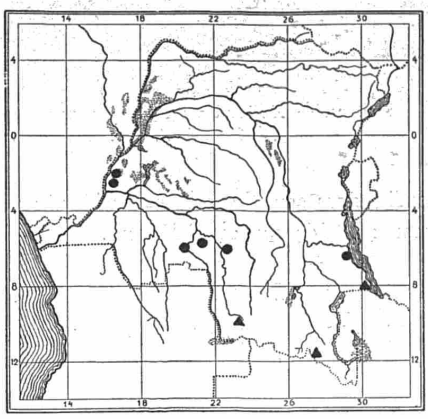

Afb. 90. — Vindplaatsen van *Anthoscopus Ansorgei*.
● *Anthosc. Ans. Ansorgei.* ▲ *Anthosc. Ans. rhodesiae.*

20 exemplaren in onze verzameling.

Distr. Leopold II-meer: Ndwa (NGWE) (met nest). — Keseki (NKELE). — Bolobo (NKELE). — Botanankasa (NKELE).

Distr. Kasai: Kabambaie (SCHOUTEDEN). — Macaco (SCHOUTEDEN). — Luluaburg (CALLEWAERT). — Luluaburg (LYNES). — Mwene Ditu (JOBAERT) (nest).

Distr. Lualaba: Kasaji (FISHER).

Geen andere vindplaats is bekend.

1 *b.* - **Anthoscopus Ansorgei rhodesiae** SCLATER.

Deze vorm is slechts bekend uit Noord-Rhodesië en Katanga.

12 exemplaren in ons bezit.

Distr. Lualaba: Kasaji (FISHER).

Distr. Tanganika: Tembwe (SCHOUTEDEN).

Andere vindplaatsen: Kinia (ROCKEFELLER en MURPHY). — Upemba-Park (VERHEYEN).

2. - **Anthoscopus Caroli** SHARPE. — Afb. 91 en 92.

Deze soort is bekend van Zuid-Afrika tot Rhodesië, Katanga, Ruanda, Uganda, Oost-Afrika. Ze wordt verdeeld in een reeks vormen, waarvan twee uit onze gebieden bekend zijn. Een derde, *Robertsi* HAAGN.,

wordt door CHAPIN vermeld; BENSON noteert dat deze vorm niet voorkomt ten westen van de Luangwa-valley in Noord-Rhodesië.

Bovenkop en bovenzijde grauw, ietwat olijfkleurig of groenachtig gewassen; voorhoofd in het wit of het geelwit overgaand; dekvederen en armpennen bruin, met witachtige of ietwat geelgroenachtige zomen; handpennen bruin met heel fijne, bleke buitenzoom. Kin en keel grijsachtig; het overige van de onderzijde even-

Afb. 91. — *Anthoscopus Caroli* SHARPE.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

eens, naar achteren geel of roestkleurig gewassen. Snavel zwart of bruinzwart, de randen van de kaken bleek.

Vleugel: 51-58; staart: 30; tarsus: 13-14; snavel: 8-10 mm.

2 *a*. - **Anthoscopus Caroli Winterbottomi** WHITE.

Deze vorm werd beschreven uit Noord-Rhodesië en is bekend uit Mwinilunga en uit Ndola, niet ver van onze zuidelijke grens. Bij zijn bezoek onlangs in Tervuren heeft C.W. BENSON hiermede het exemplaar geïden-

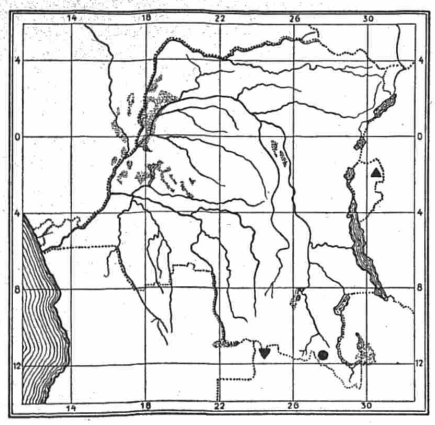

Afb. 92. — Vindplaatsen van *Anthoscopus Caroli*.
▲ *Anthosc. Car. Roccattii*. ●▼ *Anthosc. Car. Winterbottomi*.

tificeerd dat ik in 't jaar 1930 als *A. Caroli Rotschildi* vermeldde, volgens de bepaling van mijn geachte collega BANNERMAN; in 't jaar 1939 heb ik er voor, door een spijtige lapsus, de naam *sylviella* voor opgegeven. Ondermaan ± bruinachtig.

Eén exemplaar in onze verzameling.

Distr. Opper-Katanga: Elisabethstad (SCHOUTEDEN).

Geen andere vindplaats is bekend.

2 *b*. - **Anthoscopus Caroli Roccattii** SALVADORI.

Deze vorm komt voor van Elgon tot Uganda en Oost-Ruanda.
Geen exemplaar in ons bezit.
Eén enkele vindplaats is bekend, in Ruanda: Tussen de Kagera-rivier en Sassa (GRAUER).

3. - **Anthoscopus flavifrons** CASSIN. — Afb. 93.

Deze soort bewoont woudstreken. Ze is bekend van de Goudkust tot Gaboen, enerzijds, tot Ituri, anderzijds.

Bovenkop en bovenzijde donkerolijfgroen, de romp en de bovenstaartvederen ietwat lichter gekleurd; voorhoofd geel, de vederen met zwart eindvlekje; kopzijden olijfgroen; dekvederen en armpennen donkerbruin, de buitenzoom min of meer olijfgroen gewassen; handpennen donkerbruin, met fijne, olijfgroene buitenrand. Kin en keel geelachtig tot grauwachtiggeel, soms met vage, donkere, dwarse streping; het overige

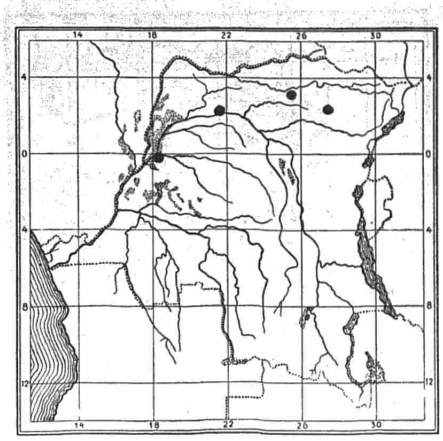

Afb. 93. — Vindplaatsen van *Anthoscopus flavifrons*.

van de onderzijde eveneens geelachtig of grauwachtiggeel; ondervleugeldekvederen geelwit. Snavel donkerbruin; de randen van de kaken en de basis grijsachtig; poten blauwgrauw.

Vleugel: 54-58; staart: 27,5-30; tarsus: 14-15; snavel: 9,5-11 mm.

3 *a*. - **Anthoscopus flavifrons flavifrons** CASSIN.

Dit is de vorm die van Kameroen tot Congo wordt aangetroffen.
Twee exemplaren in onze verzameling.

Distr. Tshuapa: Iyonda (MICHIELSEN).
Distr. Uelé: Titule (HUTSEBAUT).

Andere vindplaatsen: Bengamisa (CHAPIN). — Medje (CHAPIN). — Gamangui (CHAPIN). — Lisala (SCHOUTEDEN).

Het Congo-Museum is in het bezit van *Anthoscopus*-nesten uit onze woudgebieden, die hoogstwaarschijnlijk het werk zijn van deze vogel. Ze zijn afkomstig uit Gwanga bij Lisala (DEHEYN). — Yangambi (BECQUET). — Bwamanda (TANGHE). — Titule (GILLET). — Flandria (HULSTAERT). — Bumba (PETITJEAN). — Busu Dua (DEHEYN). — Gemena (RONSE). — Lokalama (VEREECKEN) en ook Kangu in Mayumbe (BITTREMIEUX). Dus uit de districten Neder-Congo, Leopold II-meer, Tshuapa, Congo-Ubangi en Uelé.

4. - **Anthoscopus musculus** HARTLAUB.

Deze soort is bekend van Noordoost- en Oost-Afrika tot Soedan en zou misschien in het noordoosten van Ituri kunnen aangetroffen worden. De beschrijving die REICHENOW er van geeft luidt als volgt:

Bovenzijde vaal bruinachtiggrauw; niet of slechts heel weinig olijfkleurig gewassen; vliegpennen en stuurpennen donkerder, met bleke, bruinachtiggrauwe zoom, de vliegpennen met witte binnenzoom; wangen, onderzijde, ondervleugeldekvederen en onderstaartvederen wit; de lichaamszijden, de buik en de stuit ietwat isabelkleurig gewassen. Snavel en poten zwartachtig.

Vleugel: 43-48; staart: 27-30; tarsus: 12-13; snavel: 7-8 mm.

Geen exemplaar in onze verzameling.

5. - **Anthoscopus parvulus** HEUGLIN. — Afb. 94.

Deze *Anthoscopus* komt voor van Senegal tot Soedan en het Albert-meer. Hij bewoont de savanne.

Bovenkop en bovenzijde geelgroen, geler naar de romp en de bovenstaartvederen toe, en vooral op het voorhoofd, waarvan de vederen een zwart eindvlekje vertonen; kopzijden geel; dekvederen en armpennen bruin, met olijfgele tot geelachtige of witachtige zomen; handpennen donkerbruin, met fijne, geelgroene bui-

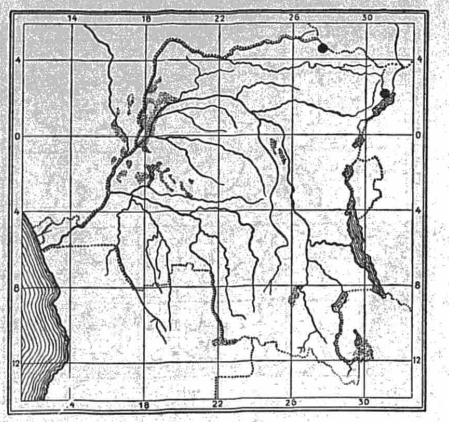

Afb. 94. — Vindplaatsen van *Anthoscopus parvulus*.

tenrand; stuurpennen bruin, met olijfgele tot witachtige zomen. Kin, keel en het overige van de onderzijde citroengeel; ondervleugeldekvederen geelwit. Snavel donkerbruin; poten grauwzwart.

Vleugel: 47-52; staart: 30-32; tarsus: 14-15; snavel: 7-9 mm.

Twee vormen van deze soort worden door CHAPIN vermeld; één enkele er van is tot hiertoe uit onze gebieden bekend.

5 *a*. - **Anthoscopus parvulus parvulus** HEUGLIN.

Dit is de vorm die in Soedan en Noordoost-Congo voorkomt.

Drie exemplaren in onze verzameling.

Distr. Uelé: Mauda (SCHOUTEDEN).

Distr. Kibali-Ituri: Mahagi (SCHOUTEDEN).

Geen andere vindplaats is bekend.

5 *b*. - **Anthoscopus parvulus citrinus** REICHENOW.

Deze vorm is donkerder gekleurd dan de typische vorm. Hij is bekend uit het Oubangi-Shari-gebied en zou misschien in het westen van Noord-Congo kunnen gevonden worden.

FAM. SITTIDAE (*Certhiidae* p.p.).

Dit zijn de Boomlopers, die in onze gebieden vertegenwoordigd zijn door een enkel genus: *Salpornis*.

Vroeger werden deze vogels samen met onze Europese Boomklevers (of *Sitta*), Boomkruipertjes (of *Certhia*), en Rotsklimmers (of *Tichodroma*), in één familie, Certhiidae, ondergebracht.

MAYR en AMADON, enerzijds, WOLTERS, anderzijds, zijn van oordeel dat *Salpornis*, samen met *Sitta* en *Tichodroma*, in een familie Sittidae dient afgezonderd en dat deze genera niets te maken hebben met de Certhiiden, vertegenwoordigd door het genus *Certhia*. CHAPIN echter, in zijn « Birds » beschouwt nog *Salpornis* als een Certhiide.

GENUS SALPORNIS GRAY.

Kleine, slanke vogels, met dunne en gebogen snavel, die langer is dan de kop en spits eindigt; neusgaten vrij; 10 handpennen, 3-4 of 3-5 de langste pennen, 1 ten hoogste ongeveer gelijk de handdekvederen; staart veel korter dan de vleugel, dwars afgezet of lichtjes uitgesneden, 12 stuurpennen, deze breed en apicaal breed afgerond; tarsus kort, tenen lang, klauw 1 merkelijk langer dan klauw 3; de klauwen lang, fel gebogen, scherp.

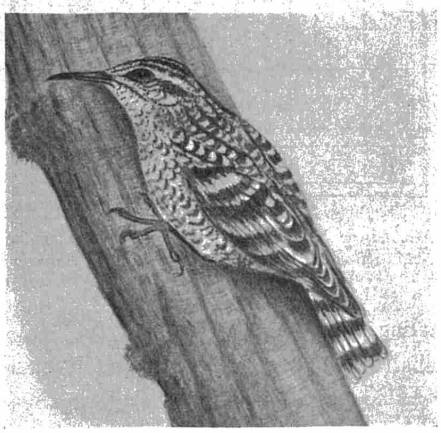

Afb. 95. — *Salpornis spilonota Emini* HARTL.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

Gelijk onze Europese Boomklevers en Boomkruipertjes lopen de *Salpornis* behendig langs stam en takken van de savannebomen, de schors en de spleten met hun tong onderzoekend, op zoek naar Insecten, die hun voornaamste voedsel uitmaken. Hun kleur is zo schorskleurig dat ze meestal aan het oog ontsnappen. Ze broeden in holle bomen.

Door de lange, gebogen en dunne snavel herinneren de *Salpornis* aan de Nectariniiden, waarmee ze niets te maken hebben. Hun gevlekte bovenzijde en hun eigenaardige methode van de bomen te beklimmen laten ze gemakkelijk herkennen.

Een enkele soort.

1. - **Salpornis spilonota** FRANKLIN. — Afb. 95 en 96.

Deze Boomloper wordt gevonden niet alleen in Zwart-Afrika maar ook in India. In Afrika wordt hij aangetroffen in de savannen van West- tot Noordoost- en Oost-Afrika, en verder tot in Angola en Mashonaland. In onze gebieden komt hij voor in het noorden, enerzijds, in Katanga, anderzijds.

Bovenkop en bovenzijde zwartbruin, de bovenkop met witte of geelbruinachtige schachtstrepen of langsvlekken; de rug en de dekvederen dito gekleurd, de vlekken meer afgerond of zelfs halvemaanvormig;

bovenstaartvederen en stuurpennen bruinzwart, met dwarse, witte banden, deze doorlopend of in het midden onderbroken; vliegpennen bruinzwart, met witte eindzoom en binnenzoom. Keel wit, soms met grauwe vederzomen; het overige van de onderzijde wit, gedeeltelijk roestgeel gewassen, met brede, zwartbruine, dwarse strepen, elke veder wit en zwartbruin dwarsgestreept; de vederen grauwzwart of zwartbruin gezoomd of, vooral naar achteren toe, met zwarte, dwarse strepen. Snavel en poten hoornbruin; de onderkaak basaal bleek.

Vleugel: 87-95; staart: 50-60; tarsus: 13-16; snavel: 17-20 mm.

1 *a.* - **Salpornis spilonota Emini** HARTLAUB.

Deze vorm wordt gevonden in Soedan en in het noordoosten van Belgisch Congo.

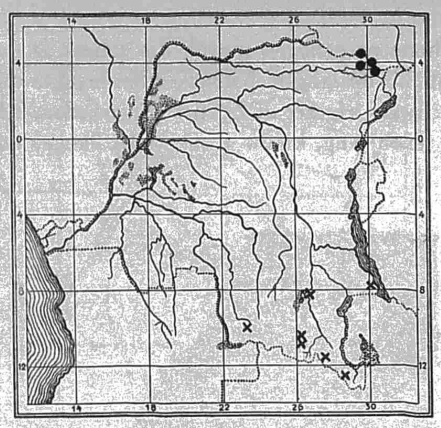

Afb. 96. — Vindplaatsen van *Salpornis spilonota.*
● *Salp. spilonota Emini.* × *Salp. spilon. Salvadorii.*

3 exemplaren in onze verzameling.

Distr. Kibali-Ituri: Dramba (SCHOUTEDEN). — Faradje (HUTSEBAUT). — [Gangala na Bodio (CORNET D'ELZIUS)].

Andere vindplaatsen: Aba (CHAPIN). — Garamba (CHAPIN).

1 *b.* - **Salpornis spilonota Salvadorii** BOCAGE.

Deze vorm bewoont Oost-Afrika en wordt gevonden tot in Angola, Katanga en Zuid-Rhodesië.

22 exemplaren in onze verzameling, ook uit Elgon, Angola, Noord-Rhodesië.

Distr. Lualaba: Kasaji (FISHER). — Kansenia (DE WITTE). — Kakanda (DE CROMBRUGGHE).

Distr. Opper-Katanga: Elisabethstad (SCHOUTEDEN). — Elisabethstad (DE RIEMAECKER).

Andere vindplaatsen: Kambove (NEAVE). — Sakania (MOURITZ). — Kasoko (ROCKEFELLER en MURPHY). — Kampia (ROCKEFELLER en MURPHY).

FAM. ORIOLIDAE

Dit zijn de Wielewalen of Kortpootspreeuwen.

Mooie vogels die veel op Lijsters gelijken, maar altijd geel vertonen in de bevedering, en soms (mannetjes) bijna helemaal zó zijn gekleurd. De snavel is krachtig, ongeveer even lang als de kop, de bovenkaak ietwat gebogen aan de bovenrand, die afgerond is, een klein eindhaakje steekt voorbij de onderkaak uit; neusgaten vrij; vleugels lang en puntig; 10 handpennen, de eerste langer dan de helft van 2, pen 3 gewoonlijk de langste handpen; 12 stuurpennen, de staart dwars afgesneden of lichtjes afgerond; tarsus zeer kort, merkelijk korter dan bij de Lijsters; klauwen krachtig, 1 langer dan 3. Bij vele soorten is het wijfje anders gekleurd dan het mannetje; het jong mannetje gelijkt op het wijfje.

De Wielewalen bewonen het woud en de savanne; ze zoeken hun voedsel op bomen of heesters : het bestaat uit Insecten en vruchten. Ze schuilen behendig tussen het loof en hebben een mooie zang. Hun nesten zijn open kommen en worden aangelegd op takken of boomvorken.

Eén enkel genus vertegenwoordigt de familie in onze gebieden. Het komt over een groot deel van de wereld voor maar ontbreekt op Madagaskar.

GENUS ORIOLUS LINNAEUS.

Dit genus is in onze gebieden vertegenwoordigd door zes (of vijf) soorten (1). Eén er van, *Oriolus oriolus*, is een trekvogel, de Europese Wielewaal, die ook in België broedt, en die de wintermaanden in Afrika doorbrengt; STRESEMANN heeft in 1948 de migratie van onze Wielewaal onderzocht.

Onze soorten worden als volgt onderscheiden :

1. *a.* De kop is zwart of donkerolijfgroen. Snavel ten hoogste 23 mm. lang. ..... 2.
   b. De kop is goudgeel tot olijfgeel. Snavel meestal langer dan 23 mm. Het volwassen mannetje is goudgeel bevederd, ook aan de onderzijde; het wijfje en de jonge vogels zijn olijfgeel of groengeel aan de bovenzijde. ..... 5.
2. *a.* De middelste stuurpennen zijn zwart, ten hoogste met fijne, gele eindzoom. Kop zwart ook bij de Juv. ..... 3.
   b. De middelste stuurpennen zijn olijfgeel of groengeel. Handdekvederen zwart met witte eindvlek. ..... 4.
3. *a.* De handdekvederen zijn zwart, met grote, witte, apicale vlek. De armpennen vertonen een witte of grijze buitenzoom. ..... *Oriolus Percivali.*
   b. De handdekvederen zijn zwart en vertonen ten hoogste een fijne, witte eindzoom. De armpennen zijn geelgroen gezoomd. ..... *Or. nigripennis.*
4. *a.* De binnenste armpennen zijn grotendeels groen (de buitenvlag ten minste is helemaal groen), de buitenste met blauwgrijze buitenzoom. De vleugel meet ten hoogste 125 mm. Volwassen vogels hebben een zwarte, de jonge een olijfgroene kop. ..... *Or. brachyrhynchus.*
   b. De binnenste armpennen zijn grotendeels zwart, met witte of grijze soms ook groene, smalle buitenzoom. De vleugel is meestal langer dan 125 mm. De kop is ook zwart bij de jonge vogels. ..... *Or. larvatus.*
5. *a.* Bij volwassen vogels, een zwarte vlek achter het oog; de armpennen met gele buitenzoom. Bij jonge wijfjes (en Juv.) grote dekvederen en armpennen met brede, gele of groenachtiggele buitenzoom. Vleugel meestal korter dan 145 mm. ..... *Or. auratus.*
   b. Geen zwarte vlek achter het oog; de armpennen ten hoogste met heel fijne, gele buitenzoom. Bij jonge vogels, dekvederen en armpennen zonder gele buitenzoom. Vleugel langer dan 145 mm. ..... *Or. oriolus.*

(1) CHAPIN en andere auteurs aanzien *Percivali* als een vorm van *larvatus*. VAN SOMEREN beschouwt *Percivali* als een aparte soort. Ik volg hier zijn zienswijze.

1. - **Oriolus auratus** VIEILLOT. — Afb. 97 en 98.

Deze soort, de Afrikaanse Wielewaal, komt voor van West-Afrika, over Soedan en Noord-Congo, tot Noord- en Oost-Afrika en wordt verder gevonden tot in Katanga en Angola. Ze is even mooi gekleurd als onze Europese Wielewaal.

Het *mannetje* vooral is prachtig goudgeel, dikwijls min of meer oranjekleurig gewassen, vooral aan bovenrug en borst; aan iedere zijde van de kop, een brede, zwarte streep, die de teugel bedekt, zich rondom het oog uitbreidt en zich daarachter min of meer voortzet; dekvederen zwart, met brede, gele zoom, de handdekvederen helemaal zwart of wel met min of meer fijne of brede, gele zoom; handpennen zwart, met smalle, geelachtige of witachtige eind- en buitenzoom; armpennen breder geelgezoomd, de binnenste vooral; binnen-

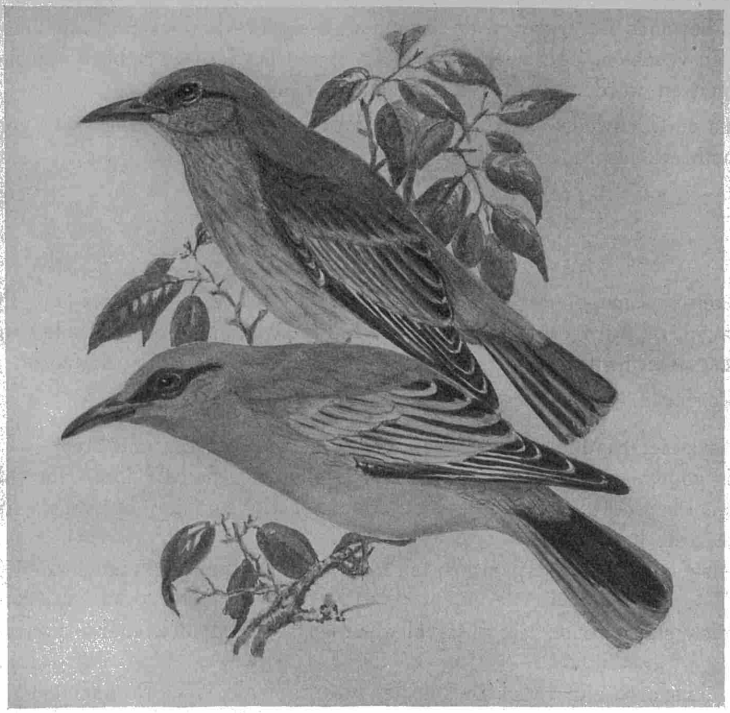

Afb. 97. — *Oriolus auratus* VIEILLOT.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

zoom der vliegpennen basaal min of meer breed witachtig tot geelachtig; middelste stuurpennen basaal geel, dan zwart, met gele eindzoom; de volgende pennen basaal en meestal ook aan de binnenvlag zwart, distaal en ten minste aan de buitenvlag geel; de buitenste pennen helemaal geel (volw. ex.) of met zwarte schacht, ook wel met zwarte buitenvlag en zwarte basis. Snavel vleeskleurig tot roodbruin.

Het *wijfje* is minder mooi gekleurd dan het mannetje. De bovenkop en de bovenzijde zijn olijfgeel of groenachtiggeel, zuiverder geel naar achteren toe; de zijstrepen van de kop zwart of zwartgrauw; de borst dikwijls met vage, fijne donkere schachtstrepen;- de zoom der dekvederen en vliegpennen geel tot olijfgeel.

De Juv. gelijken aan de bovenzijde op het wijfje maar vertonen aan de onderzijde min of meer brede, zwartbruine tot zwarte schachtstrepen, die op het buikmidden meestal verdwijnen; de onderzijden min of meer olijfgewassen; keel grijsachtig; stuurpennen olijfgroen gewassen of olijfbruinachtig.

Vleugel: 130-148; staart: 79-95; tarsus: 21-24; snavel: 26-30 mm.

Twee vormen komen in onze gebieden voor. Bij de typische vorm zijn de buitenstuurpennen basaal-zwart en de handdekvederen helemaal zwart of slechts fijn geelgezoomd;— bij de vorm *notatus* zijn de buitenstuurpennen geel en de handdekvederen breed geelgezoomd.

1 *a*. - **Oriolus auratus auratus** VIEILLOT.

Deze vorm bewoont de savannen van West-Afrika tot het noorden van Oost-Afrika, over Soedan en Noord-Congo.

22 exemplaren in onze verzameling.

Distr. Uelé: Mauda (SCHOUTEDEN). — Buta (HUTSEBAUT). — Ango (VRIJDAGH). — Gangala na Bodio (LOUWERS). — Aru-Kamp, Gangala na Bodio (MISONNE).

Distr. Kibali-Ituri: Mahagi (SCHOUTEDEN). — Kil. 999 Congo-Nijl (VLEESCHOUWERS).

Andere vindplaatsen: Mundu (EMIN). — Faradje (CHAPIN). — Aba (CHAPIN). — Garamba (CHAPIN).

1 *b*. - **Oriolus auratus notatus** PETERS.

Dit is de vorm die het Zuiden bewoont, in Zuid-Congo en tot in Ruanda-Urundi wordt gevonden, en verder tot in Oost-Afrika optreedt.

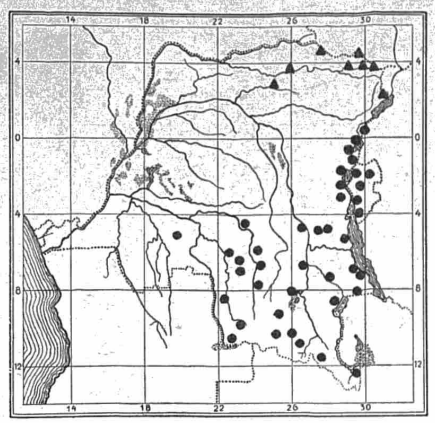

Afb. 98. — Vindplaatsen van *Oriolus auratus*.
▲ *Oriolus aur. auratus*. ● *Oriolus aur. notatus*.

Meer dan 275 exemplaren in onze verzameling.

Distr. Kwango: Baâba (CHARLIERS).

Distr. Kasai: Merode (WINDMOLDERS). — Katombe (VAN ASSCHE). — Dibaya (WINDMOLDERS). — Luluaburg (CALLEWAERT).

Distr. Sankuru: Tshilete (WINDMOLDERS). — Kabinda (WINDMOLDERS). — Gandajika (WINDMOLDERS). — Gandajika (DE PRETER). — Bibanga (Mevr. M. BEQUAERT). — Kasansa (VAN ASSCHE). — Lusambo (WINDMOLDERS).

Distr. Lualaba: Dilolo (DE WITTE). — Kansenia (DE WITTE). — Kansenia (DE CROMBRUGGHE). — Kakanda (DE CROMBRUGGHE). — Dilolo (DELVAUX). — Kando-riv., Tenke (DE WITTE). — Kapiri (DE BAILLET). — Mutombo Mukulu (BOUVIER en LEPLAS). — Kinda (DE BAILLET). — Kanzenze (DE WITTE). — Kasaji (FISHER). — Budi (DE BAILLET). — Luezi (DE BAILLET). — Samiji (FISHER). — Kajileji (FISHER). — Kamina (APERS).

Distr. Opper-Katanga: Elisabethstad (LEGROS). — Kakyelo (DE WITTE). — Lubumbashi (DE RIEMAECKER). — Elisabethstad (DE RIEMAECKER).

Distr. Tanganika: Ankoro (DEWIT). — Kiambi (DE WITTE). — Mpala (STORMS). — Mazonde (STAPPERS). — Lulenga (PRIGOGINE). — [Tembwe (SCHOUTEDEN)].

Distr. Maniema: Munie Mboka (PILETTE). — Dogodo-riv. (PILETTE). — Kabemba (PILETTE). — Lubilu (PILETTE).

Ruanda-Urundi: Astrida (AURELIAAN). — Kisenyi (DOUCE). — Karambi (LESTRADE). — Kirinda (LESTRADE). — Kinigi (DOUCE). — Musha (LESTRADE). — Astrida (LESTRADE). — Kisenyi (BASTIAENS). —

Gisagara (LESTRADE). — Gakoma (AURELIAAN). — Usumbura (VRIJDAGH). — Rumonge (VRIJDAGH). — Kisenyi (VAN SACEGHEM). — Ruhengeri (LESTRADE).

Distr. Kivu: Kamituga (PRIGOGINE). — Kadjudju (BABAULT). — Kabare, Z. Kivu-meer (SCHWETZ). — Munagana (DE WITTE). — Kamande (HACKARS). — Costermansstad (SCHWETZ). — Mutwanga (HACKARS). — Nya Kaziba (PAUWELS). — Lubuka (PRIGOGINE).

Andere vindplaatsen: Kasongo (BOHNDORFF). — Kibondo (BOHNDORFF). — Lukonzolwa (ASCENSO). — Kalule-riv. (NEAVE). — Kasindi (GRAUER). — Rutshuru-vlakte (GRAUER). — Musosa (BREDO). — Sangwa (BREDO). — Mutsora (DE WILDE). — Butahu-riv., Lulenga (CHAPIN). — Idjwi-eiland (CHAPIN). — Kisale (ROCKEFELLER en MURPHY). — Upemba-Park (VERHEYEN).

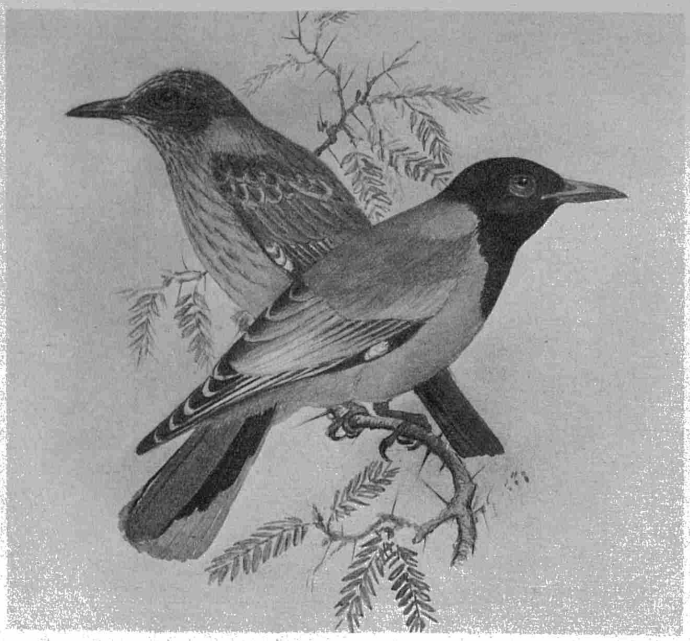

Afb. 99. — *Oriolus brachyrhynchus laetior* SHARPE.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

2. - **Oriolus brachyrhynchus** SWAINSON. — Afb. 99 en 100.

Deze soort bewoont woudstreken, van West-Afrika tot Neder- en Zuid-Congo, enerzijds, tot Uganda, anderzijds.

Kop zwart; bovenzijde olijfgeel tot groengeel, geler naar de kop en de bovenstaartvederen toe; kleine dekvederen olijfgroen, de andere grijs maar min of meer olijfgroen gewassen; de handdekvederen zwart, met apicale, witte vlek; handpennen zwart, de buitenpennen met grijze buitenzoom, de binnenpennen olijfgroen aan de buitenzoom of de buitenvlag, de binnenste helemaal aldus gekleurd; middelste stuurpennen donkerolijfgeel of groengeel, de volgende pennen zwart of zwartbruin, met breed, geel eindstuk, de buitenste ten minste over de distale helft geel. Keel en krop zwart; het overige van de onderzijde goudgeel, de zijden ook wel olijfkleurig gewassen. Snavel roodbruin; poten leigrauw.

Bij de Juv. is de bovenkop olijfgroen en zijn de vederen van de keel zwart met gele zoom.

Vleugel: 107-120; staart: 76-89; tarsus: 20-22,5; snavel: 20-23 mm.

2 *a*. - **Oriolus brachyrhynchus laetior** SHARPE.

Dit is de vorm die in onze gebieden voorkomt. De typische vorm, beschreven uit Sierra-Leone, is minder breed geel aan de nek.

Ongeveer 200 exemplaren in onze verzameling.

Distr. Neder-Congo: Tshela (SCHWETZ).

Distr. Leopold II-meer: Kunungu (SCHOUTEDEN). — Ndwa (NGWE). — Nkoko (NKELE). — Bolobo (NKELE). — Botanankasa (NKELE).

Distr. Tshuapa: Mondombe (DUPUIS). — Yosamba (DUPUIS). — Bokungu (DUPUIS). — Boende (WIJNANTS). — Wete (DUPUIS). — Lofima (DUPUIS). — Masanga (DUPUIS). — Yokamba (STEVENART). — Bokuma (LOOTENS). — Bolunga (HERROELEN). — Belinga (HERROELEN). — Bokungu (HERROELEN). Bolele (HERROELEN). — Bokeka (HERROELEN). — Basankusu (HERROELEN). — Lotahamela (DUPUIS). — Elongo Nkombe (STEVENART). — Lofoli (DUPUIS). — Mondombe (MEYNEN). — Ikombi (HERROELEN).

Distr. Stanleystad: Banalia (NAHAN). — Angumu (DYLEFF). — Yangambi (BECQUET). — Bafwasende (CHRISTY).

Distr. Congo-Ubangi: [Karawa (WALLIN)].

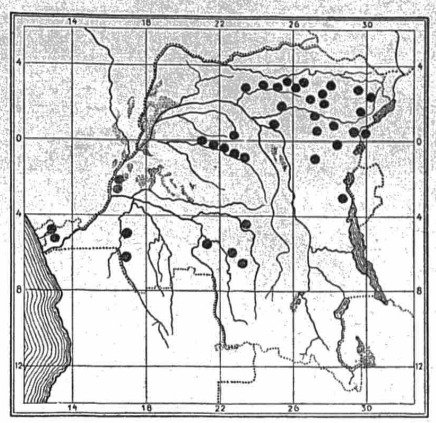

Afb. 100. — Vindplaatsen van *Oriolus brachyrhynchus laetior*.

Distr. Uelé: Koteli (SCHOUTEDEN). — Poko (CHRISTY). — Kifuku Nawa-riv. (SCHOUTEDEN). — Buta (HUTSEBAUT). — Bambesa (VRIJDAGH). — Makongo (VRIJDAGH). — Zobia (HUTSEBAUT). — Titule (HUTSEBAUT). — Paulis (ABBELOOS). — Ibembo (HUTSEBAUT). — Medje (CHRISTY).

Distr. Kibali-Ituri: Kilo (THÉLIE). — Bondo Mabe (SCHOUTEDEN). — Mongbwalu (Mevr. LEPERSONNE). — Teturi (Mevr. FUMIÈRE). — Mawambi (CHRISTY). — Etembo (SCHEPENS).

Distr. Kivu: Lundjulu (SCHEPENS en DYLEFF). — Bilolo (DANDOY). — Ngumba (PRIGOGINE). — Biakiri (PRIGOGINE). — Ibenga (PRIGOGINE). — Mobisio (VERMEERSCH en DYLEFF). — Katetere (PRIGOGINE). — Moera (BONNEVIE). — Kamituga (PRIGOGINE). — Bunia, Butembo (PRIGOGINE en DYLEFF). — Moera (CHRISTY). — Lesse (BONNEVIE). — Masidongo (BONNEVIE). — Kinawa (BONNEVIE). — Beni (BORGERHOFF). — Marissawa (PILETTE). — Saio (DYLEFF en PRIGOGINE). — Mutwanga (HACKARS). — Kakanda (PRIGOGINE). — Zambo (BONNEVIE). — Karibumba (PRIGOGINE). — Beni (LISFRANC). — Beni (BONNEVIE). — Kampi-ya-Wambutti (GYLDENSTOLPE). — Lesse (PILETTE). — Butembo Ngoma (DYLEFF en PRIGOGINE). — Midden Etaetu-riv. (PAULUS).

Distr. Sankuru: Lusambo (WINDMOLDERS).

Distr. Kasai: Luluaburg (CALLEWAERT). — Dibaya (WINDMOLDERS). — Merode (WINDMOLDERS). — [Luebo (SCHOUTEDEN)].

Distr. Kwango: Ndinga (Mevr. M. BEQUAERT). — Kasanga (SCHWETZ).

Andere vindplaatsen: Mohara (ANSORGE). — Irumu (EMIN). — Ipoto (EMIN). — Indekaru (EMIN). — Kartushi (GYLDENSTOLPE). — Karevia (EMIN). — Avakubi (MECKLEMBURG). — Mutiba (PILETTE). — Ukaika (GRAUER). — Saidi (REHN). — Mutsora (DE WILDE). — Lusilubi-riv. (DE WILDE). — Butahu-riv. (DE WILDE). — Bombe (DE WILDE). — Lumatululu (CHAPIN). — Ngayu (CHAPIN). — Bafwabaka (CHAPIN). — Ganda Sundi (CHAPIN).

3. - **Oriolus larvatus** LICHTENSTEIN. — Afb. 101 en 102.

Deze soort wordt gevonden van West-Afrika tot Noordoost- en Oost-Afrika, verder tot Zuid-Afrika en Angola; ze bewoont vooral de savanne.

Kop zwart; bovenzijde groengeel, de nek en de bovenstaartvederen geler; dekvederen zwart, breed groengeelgezoomd, de handdekvederen zwart, met witte apicale vlek; vliegpennen zwart tot zwartbruin; handpennen met smalle, witte buitenzoom; armpennen met witte buitenzoom aan de buitenpennen, groengele buitenzoom aan de andere; de twee middelste paar stuurpennen groengeel, de andere zwart, maar distaal breed geel. Keel en krop zwart; het overige van de onderzijde goudgeel. Snavel roodbruin; poten leigrauw.

Vleugel: 110-145; staart: 80-110; tarsus: 21-26; snavel: 23-29 mm.

De Juv. van deze soort vertoont een zwarte kop in tegenstelling met deze van *Or. brachyrhynchus*.

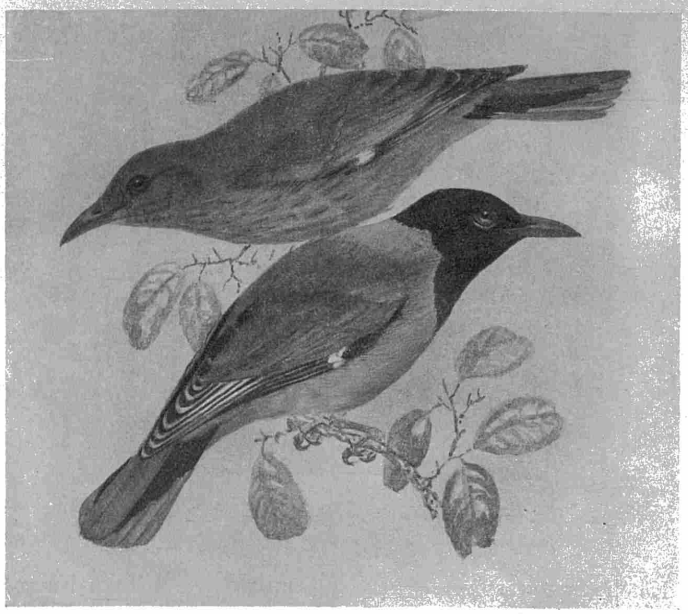

Afb. 101. — *Oriolus larvatus angolensis* NEUMANN.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

3 *a*. - **Oriolus larvatus angolensis** NEUMANN (*Rolleti* auct. nec SALV.).

Deze vorm is verspreid van Angola, over Katanga en Ruanda-Urundi, tot Uganda en Kenya. De vleugel meet 129-143 mm.

120 exemplaren in onze verzameling.

Distr. Lualaba: Dilolo (FREYNE). — Funda Biabo (DE BAILLET). — Kakanda (DE CROMBRUGGHE). — Kasaji (FISHER). — Kamina (APERS). — Kinda (DE BAILLET). — Dilolo (DE WITTE). — Luashi (FREYNE). — Kansenia (DE MONTPELLIER). — Kisenda (DE CROMBRUGGHE). — Dilolo (HUTSEBAUT). — Kansenia (DE WITTE). — Kanzenze (DE WITTE). — Kapiri (LEGROS). — Shila-Tembo (DE CATERS).

Distr. Opper-Katanga: Kakyelo (DE WITTE). — Sakania (HUTSEBAUT). — Lubumbashi (DE RIEMAECKER). — Elisabethstad (LEGROS). — Elisabethstad (SCHOUTEDEN). — Mulando (DE RIEMAECKER).

Distr. Tanganika: Kabalo (SCHOUTEDEN). — Kiambi (DE WITTE). — Tembwe (SCHOUTEDEN). — Lulimba (PRIGOGINE). — Mpala (STORMS). — Fwatuma (LIPS).

Ruanda-Urundi: Gisagara (FAIN). — Kibungu (LESTRADE). — Gabiro (VERHULST). — Kinari (AURELIAAN). — Ntaga (LESTRADE). — Rwinkwavu (LESTRADE). — Gisagara (LESTRADE). — Musha (LESTRADE). — Gakoma (AURELIAAN). — Astrida (LESTRADE). — Bugesera (LESTRADE).

Andere vindplaatsen: Mpala (BÖHM). — Marungu (BÖHM). — Lufua-riv. (BÖHM). — Kibondo (BOHNDORFF). — Lukonzolwa (ASCENSO). — Dikulwe-riv. (NEAVE). — Kivu-meer (KANDT). — Kasindi (GRAU-

ER). — Kasindi/Beni (GRAUER). — Urundi (GRAUER). — Lubilia-riv. bij Kasindi (CHAPIN). — Ten westen van Baraka (CHAPIN). — Gabiro (FRECHKOP). — Luhule-riv., Rugetsi (DE WILDE). — Kinia (ROCKEFELLER en MURPHY). — Kasoko (ROCKEFELLER en MURPHY). — Lubenga (ROCKEFELLER en MURPHY). — Upemba-Park (VERHEYEN).

3 *b*. - **Oriolus larvatus Rolleti** SALVADORI.

Deze vorm is bekend uit Soedan en zou, volgens de mening van CHAPIN, kunnen gevonden worden in de buurt van het Albert-meer. De vleugel is meestal korter dan bij *angolensis*: 121-133 mm. (CHAPIN).

[3 *c*. - *Oriolus larvatus Percivali* OGILVIE-GRANT].

CHAPIN en andere auteurs houden *Percivali* voor een vorm van *larvatus*. Hier wordt *Percivali* als zelfstandige soort behandeld (blz. 104).

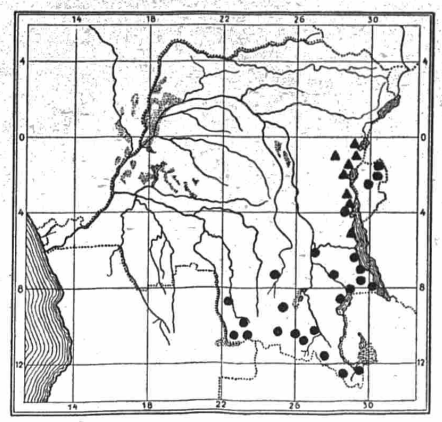

Afb. 102. — Vindplaatsen van *Oriolus larvatus* en *Or. Percivali*
● *Oriolus larv. angolensis*. ▲ *Oriolus Percivali*.

4. - **Oriolus nigripennis** VERREAUX — Afb. 103 en 104.

Deze Wielewaal bewoont het woud en is bekend van West-Afrika tot Neder-Congo, Zuid-Kwango en Angola, enerzijds, tot Soedan, Noord-Congo en het noorden van onze oostelijke gebieden anderzijds.

Kop zwart; bovenzijde olijf- of groengeel, de nek min of meer breed goudgeel, de bovenstaartvederen in het geel overgaand; dekvederen zwart, met brede, groengele zoom, de handdekvederen helemaal zwart of slechts met smalle, witte eindzoom; handpennen zwart, met fijne, witte buitenzoom; armpennen zwart, met brede, groengele buitenzoom, die de hele buitenvlag van de binnenste pennen inneemt; middelste stuurpennen zwart, de eindzoom meestal smal geel; de andere stuurpennen zwart, met breed, geel eindstuk, dat voor de buitenste pen meer dan de distale helft inneemt. Keel en krop zwart; het overige van de onderzijde goudgeel. Snavel bruinrood; poten loodgrauw.

Vleugel: 108-130; staart: 72-90; tarsus: 20-23; snavel: 20-23 mm.

Meer dan 100 exemplaren in onze verzameling.

Distr. Neder-Congo: Tshela (SCHWETZ). — Thijsstad (SCHWETZ). — Butu Polo (SCHOUTEDEN). — Makaia Ntete (SCHOUTEDEN). — Tshela (SCHOUTEDEN). — Kangu (BITTREMIEUX). — Temvo (SCHOUTEDEN).

Distr. Tshuapa: Bokungu (DUPUIS). — Mondombe (DUPUIS). — Yalokele (DUPUIS). — Yelia (HERROELEN). — Boyombo (HERROELEN). — Belinga (HERROELEN). — Lokotola (HERROELEN). — Lokolefeko (HERROELEN). — Yokolo (HERROELEN). — Yose (HERROELEN).

Distr. Congo-Ubangi: [Businga (COLLARD)].

Distr. Uelé: Ibembo (HUTSEBAUT). — Zobia (HUTSEBAUT). — Paulis (ABBELOOS). — Buta (HUT-

SEBAUT). — Angodia (HUTSEBAUT). — Titule (HUTSEBAUT). — Bambesa (VRIJDAGH). — Medje (CHRISTY). — Djamba (SCHOUTEDEN). — Mauda (SCHOUTEDEN). — Bili (HUTSEBAUT). — Barisi (HUTSEBAUT).

Afb. 103. — *Oriolus nigripennis* VERREAUX.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

Distr. Stanleystad: Bomili (BOCK). — Banalia (NAHAN). — Stanleystad (GELDOF). — Angumu (DYLEFF). — Banguru (ABBELOOS).

Distr. Kibali-Ituri: Djugu (FAIN). — Mongbwalu (Mevr. LEPERSONNE). — Abimva (SCHOUTEDEN).

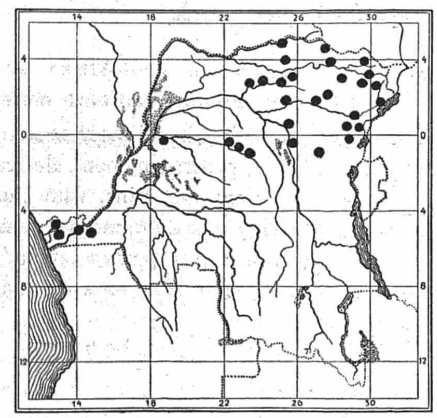

Afb. 104. — Vindplaatsen van *Oriolus nigripennis*.

— Bondo Mabe (SCHOUTEDEN). — Arebi (SCHOUTEDEN). — Kilo (THÉLIE). — Teturi (Mevr. FUMIÈRE). — Irumu (ANDRY).

Distr. Kivu: Mutiba (PILETTE). — Moera (BONNEVIE). — Maboya (PRIGOGINE). — Butembo Itendi (DYLEFF en PRIGOGINE). — Butembo Beba (DYLEFF en PRIGOGINE). — Beni (LISFRANC). — Butem-

bo (DYLEFF en DANDOY). — Bilolo (DYLEFF en DANDOY). — Beni (PILETTE). — Mutiba (PILETTE). — Simatundu (DYLEFF en DANDOY).

Andere vindplaatsen: Sassa (BOHNDORFF). — Gudima (ALEXANDER). — Kingoyi (LAMAN). — Ponthierstad (CARRUTHERS). — Eala (SCHOUTEDEN). — Mawambi (GRAUER). — Ukaika (GRAUER). — Ekibondo (REHN). — Bellima (EMIN). — Avakubi (CHAPIN). — Faradje/Aba (CHAPIN). — Ganda Sundi (CHAPIN). — Niangara (CHAPIN). — Djugu (CHAPIN).

5. - **Oriolus oriolus** LINNAEUS. — Afb. 105 en 106.

Dit is een Wielewaal die zijn broedplaatsen heeft in Europa, in Azië en in Noordwest-Afrika. De vorm die in onze gebieden op de trek gevonden wordt is de Europese Wielewaal, die ook in België broedt en na de broedtijd naar het zuiden trekt.

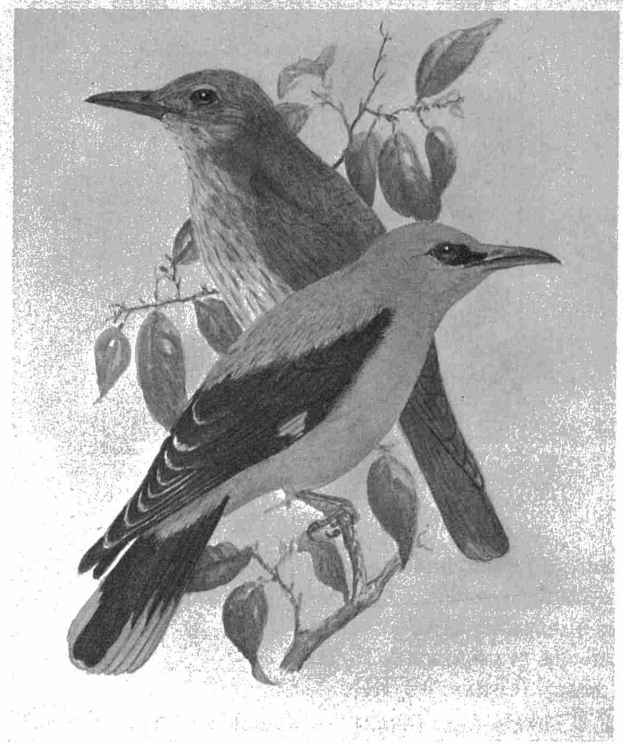

Afb. 105. — *Oriolus oriolus* LINNAEUS.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

5 *a*. - **Oriolus oriolus oriolus** LINNAEUS.

Mannetje. — Bevedering prachtig goudgeel, soms ietwat oranjekleurig gewassen; teugels en oogrand zwart; geen zwarte streep of vlek achter het oog; dekvederen zwart, de handdekvederen en soms ook de grote armdekvederen apicaal geel of geelachtig; handpennen en armpennen zwart, met geelachtige tot witachtige eindzoom, soms ook fijne buitenzoom; middelste stuurpennen zwart, met smalle, gele eindzoom; de andere pennen zwart, maar distaal breed geel; ondervleugeldekvederen geel. Snavel bruinrood; poten loodgrauw.

Wijfje. — Bovenkop en bovenzijde olijfgeel tot groengeel, bovenzijde geler naar achteren toe; teugels grauw; dekvederen donkerbruin, olijfgroen gewassen, de handdekvederen apicaal witachtig of geelachtig; vliegpennen donkerbruin, apicaal smal witgezoomd; soms is ook de buitenzoom van de handpennen wit of grijsgezoomd; armpennen min of meer olijfgroen aan de buitenvlag, de binnenste pennen helemaal aldus

gekleurd; middelste stuurpennen basaal donkerolijfgroen, dan donkerbruin maar olijfgroen gewassen, de eindzoom fijn geel; de andere pennen dito gekleurd maar de binnenvlag gedeeltelijk geel aan het einde en aan de binnenzoom. Kin witachtig; keel en krop grauwachtig, ietwat geel of geelgroen, de zomen der vederen iets bleker gekleurd; het overige van de onderzijde wit tot geelwit, min of meer fijn donkerbruin- tot zwartgestreept (schachtstrepen), het buikmidden meestal zonder strepen en wit; de krop olijfgroen, althans aan de zijden; de flanken, de stuit, de onderstaartvederen geel gewassen; ondervleugeldekvederen geel; soms is de onderzijde helemaal geel, met grauw gewassen keel.

Vleugel: 146-161; staart: 77-85; tarsus: 21-24; snavel: 22-26 mm.

De Juv. gelijkt op het wijfje, is echter zwaarder gestreept aan de onderzijde.

35 exemplaren in onze verzameling, gedeeltelijk uit de Elgon-streek.

Distr. Uelé: Buta (HUTSEBAUT, 3/IV; 22/III). — Titule (HUTSEBAUT).

Distr. Kibali-Ituri: Bunia (HUTSEBAUT, 22/X).

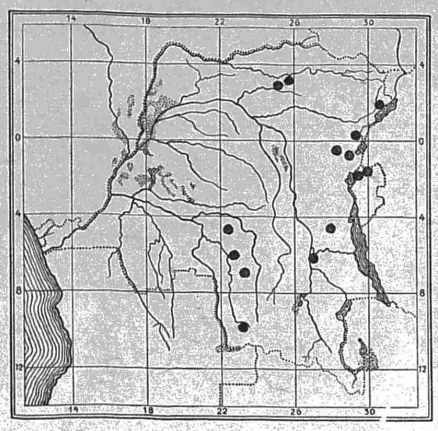

Afb. 106. — Vindplaatsen van *Oriolus oriolus*.

Distr. Kivu: Lutunguru (PRIGOGINE, 5/III).

Ruanda-Urundi: Nkuli (LIPPENS, 18/III). — Kisenyi (DOUCE).

Distr. Maniema: Munie Mboka (PILETTE, 1/VII).

Distr. Kasai: Katombe (VAN ASSCHE, 15/III).

Distr. Lualaba: Kasaji (FISHER, 10/III).

Andere vindplaatsen: Kambala (ap. JUNGE). — Luhule-riv. (DE WILDE). — Luluaburg (CALLEWAERT). — Luofu (CHAPIN).

6. - **Oriolus Percivali** OGILVIE-GRANT. — Afb. 102 en 107.

Deze Wielewaal is eigen aan het bergwoud en wordt gevonden in Oost-Afrika, Uganda, het oosten van onze gebieden en op het Kungwe-gebergte aan de oostelijke oever van het Tanganika-meer. Voor CHAPIN en andere auteurs is *Percivali* geen zelfstandige soort; voor de enen is het een vorm van *larvatus*, voor de anderen een vorm van *nigripennis*; VAN SOMEREN verdedigt de stelling dat *Percivali* een eigen soort is, gebonden aan hoogland, zoals veel andere soorten. Ik heb hier de zienswijze van VAN SOMEREN aangenomen.

De beschrijving van *Oriolus larvatus* past goed op *Oriolus Percivali*, met dit aanzienlijk verschil dat de middelste stuurpennen zwart zijn. De vleugel meet 126-137 mm.

65 exemplaren in onze verzameling.

Distr. Kivu: Lutunguru (PRIGOGINE). — Lutunguru (DYLEFF). — Bianze (PRIGOGINE). — Sibatwa (PAUWELS). — Lulenga (SCHOUTEDEN). — Ngoma (PILETTE). — Kamatembe (DE WITTE). — Nyarusambo (DE WITTE). — Idjwi-eiland (LOVERIDGE). — Lubango (PRIGOGINE). — Bitakongo (PRIGOGINE). — Manzia (PRIGOGINE). — Lundjulu (SCHEPENS). — Luiko (PRIGOGINE). — Luhundu (PRIGOGINE). — Ki-

zombo (PRIGOGINE). — Miki (PRIGOGINE). — Lubembula (PRIGOGINE). — Kashwa (DE WITTE). — Lubuka (PRIGOGINE). — Loiki (PRIGOGINE).

Ruanda-Urundi: Astrida (LESTRADE). — Astrida (AURELIAAN). — Ten zuiden van Kisenyi (FAIN).

Distr. Tanganika: Kabobo-berg (PRIGOGINE).

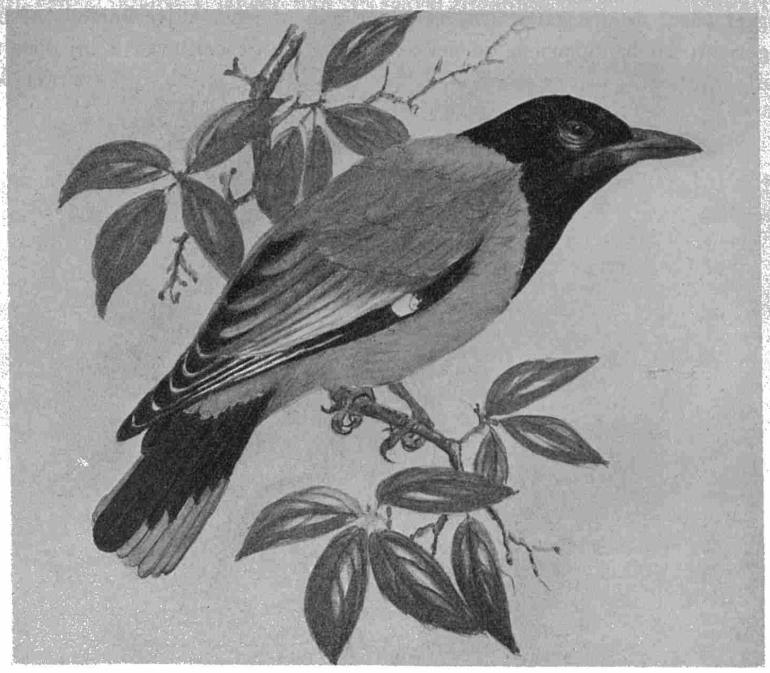

Afb. 107. — *Oriolus Percivali* OGILVIE-GRANT.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

Andere vindplaatsen: Ten westen van Baraka (GRAUER). — Nyemilima-berg (CHAPIN). — Kianimakue (DE WILDE). — Kanyabisika (DE WILDE). — Bilati (DE WILDE). — Mbwahi (BABAULT). — Kibumba (DE WITTE). — Bitashimwa (DE WITTE). — Munagana (DE WITTE). — Gabiro (ap. DIERICKX).

FAM. CORVIDAE

De Raafvogels, waartoe onze Belgische Raven, Kraaien en Eksters horen, zijn krachtige vogels, ten minste grotendeels zwart, waarvan de snavel stevig is, met min of meer gebogen bovenkant, met lichte eindhaak en inkerving er voor; de neusgaten overdekt door min of meer stijve borstels of borstelvederen, die naar voren zijn gericht; 10 handpennen, de eerste langer dan de helft van 2 bij onze soorten; 12 stuurpennen behalve bij *Ptilostomus* die er maar 10 heeft; tarsus lang en stevig; klauwen krachtig, 1 langer dan 3.

Afb. 108. — *Rhinocorax rhipidurus* HARTERT.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

Drie genera en drie soorten komen in onze gebieden voor. Een vierde zou er kunnen gevonden worden. Men onderscheidt ze gemakkelijk als volgt:

1. *a.* De staart is veel langer dan de vleugel: hij is trapvormig en de stuurpennen zijn puntig; vleugel korter dan 180 mm. Geen wit in de bevedering. ..... *Ptilostomus afer.*
   b. De staart is korter dan de vleugel, afgerond, de pennen afgerond aan het einde; vleugel langer dan 300 mm. ..... 2.
2. *a.* Bevedering zwart, nergens wit. ..... *Rhinocorax rhipidurus.*
   b. Bevedering gedeeltelijk wit, voor het overige zwart. ..... 3.
3. *a.* Snavel zijdelings merkelijk samengedrukt, de hoogte gelijk aan de helft van de lengte van de bovenkaak; beide kaken zwart, maar wit tot geelachtig aan het einde. Ten hoogste een smalle, witte borstband, maar een brede nekband. ..... *Corvultur albicollis.*
   b. Snavel meer normaal, de hoogte minder dan de helft van de lengte van de bovenkaak; helemaal zwart. Een brede, witte nekband maar ook een brede, witte borstband. ..... *Corvus albus.*

GENUS PTILOSTOMUS SWAINSON.

(*Cryptorhina* auct.).

Corviden met lange staart, deze veel langer dan de vleugel, trapvormig, de buitenste pen ongeveer de helft van de middelste, de stuurpennen puntig eindigend; slechts 10 stuurpennen; vleugel kort; handpen 1 langer dan de helft van 2; klauw 1 langer dan 3; snavel zijdelings samengedrukt, zwart bij het mannetje,

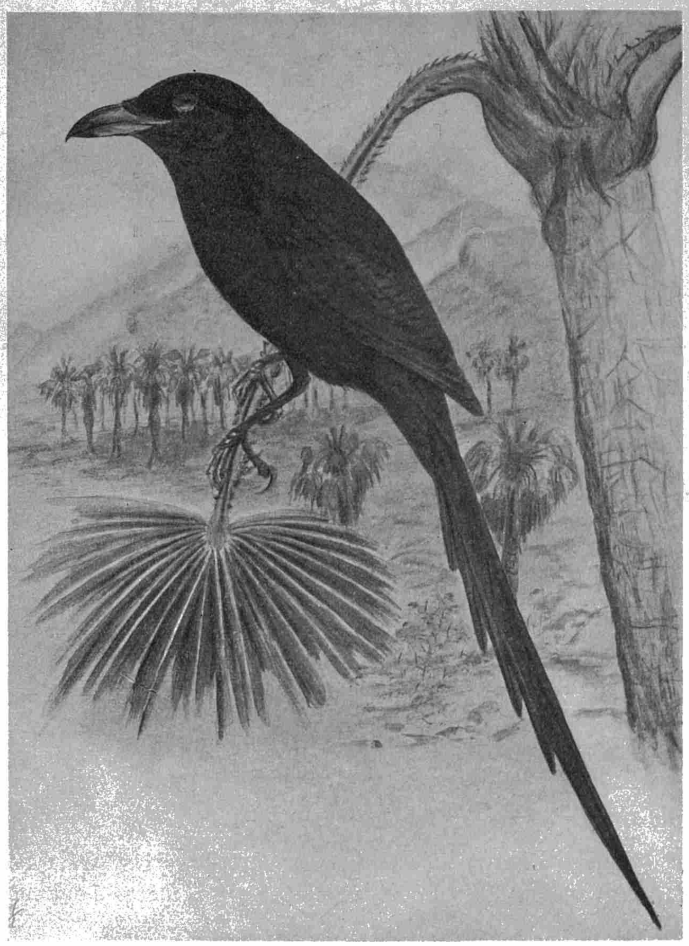

Afb. 109. — *Ptilostomus afer* LINNAEUS.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

basaal geelwit tot roodachtig bij het wijfje; neusgaten bedekt door borstels die zachter zijn dan bij de andere Corviden en min of meer naar boven krullen.

Eén enkele soort.

1. - **Ptilostomus afer** LINNAEUS. — Afb. 109 en 110.

Deze Afrikaanse Ekster is bekend van West-Afrika over Soedan tot Noordoost-Afrika en komt voor in het noordoosten van onze gebieden, tot aan het Edward-meer.

Bevedering zijdeachtig zwart, met lichte, groene of purperen glans; de romp en de bovenstaartvederen zwartbruin tot donkerbruin; handpennen rookbruin tot donkerbruin, de buitenzoom en het einde donkerder, tot zwart; armpennen donkerbruin tot zwart, de buitenvlag of (binnenste pennen) beide vlaggen min of meer

glanzend; stuurpennen donkerbruin tot zwartbruin; buik en onderstaartvederen donkerbruin, min of meer donker en mat. Snavel van de volwassen mannetjes zwart, van de wijfjes distaal zwart maar basaal geelwit tot roodachtig; snavel van jongere exemplaren roodachtig tot oranjekleurig, maar zwart aan het einde; poten zwart.

Vleugel: 150-173; staart: 200-300; tarsus: 38-50; snavel: 32-36 mm.

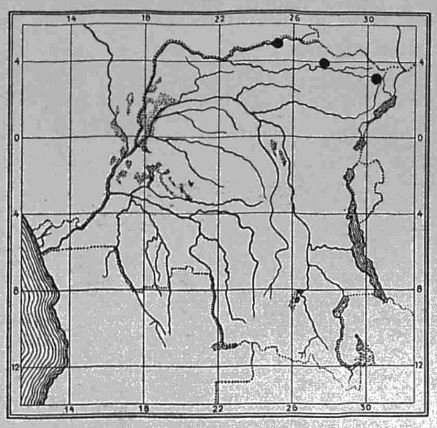

Afb. 110. — Vindplaatsen van *Ptilostomus afer*.

Een tiental exemplaren in onze verzameling, daaronder geen enkel Congolees exemplaar; wel exemplaren uit Butiaba, aan de oostelijke oever van het Albert-meer.

Bekende vindplaatsen: Nsabe, Albert-meer (EMIN). — Niangara (HUTSEBAUT). — Adia/Aru (COLBACK). — Semio (BOHNDORFF). — Aba (SCHOUTEDEN).

GENUS RHINOCORAX SHARPE.

Dit zijn helemaal zwarte Kraaien, waarvan de staart betrekkelijk kort is en de voorste neusborstels naar voren zijn gericht, dan als de basale borstels naar boven gaan. Snavel niet bijzonder hoog.

Eén enkele soort.

1. - **Rhinocorax rhipidurus** HARTERT (*affinis* RÜPPELL). — Afb. 108.

Deze Kraai wordt gevonden in rotsachtige gebieden, van Noordoost-Afrika tot Soedan, Uganda en Noord-Kenia. Het is weinig waarschijnlijk dat deze vogel in onze gebieden zou gevonden worden.

Helemaal zwart, nogal glanzend, ietwat purperkleurig gewassen. Snavel en poten zwart.

Vleugel: 375-400; staart: 160-180; tarsus: 65-70; snavel: 55-65 mm.

GENUS CORVUS LINNAEUS.

Grote vogels, de vleugel langer dan 300 mm., langer dan de staart, deze afgerond, de pennen afgerond; 12 stuurpennen; snavel krachtig, helemaal zwart; zijn hoogte aan de neusgaten minder dan de helft van de bovenkaak; neusgaten bedekt door stijve, naar voren gerichte borstels die ten minste de helft van de lengte van de bovenkaak halen.

Eén enkele soort.

1. - **Corvus albus** MÜLLER. — Afb. 111 en 112.

Deze grote Kraai heeft een wijde verspreiding in Zwart-Afrika, vooral in de savannestreken; ze wordt ook gevonden op Madagaskar en andere eilanden.

De bevedering is glanzend zwart, ietwat blauw in veel gevallen; een witte halsband en een heel brede borstband, die tot aan de buik kan reiken en op de halsband aansluit. Snavel en poten zwart.

Vleugel: 294-382; staart: 165-210; tarsus: 59-65; snavel: 50-64 mm.

95 exemplaren in onze verzameling.

Distr. Neder-Congo: Boma (DEWIT). — Malela (LANCE). — Boma (WEYNS). — Zambi (VAN SACEGHEM). — Boma (VRIJDAGH). — Manzadi (DARTEVELLE). — Luali (Mevr. M. BEQUAERT). — Kisantu (ANASTASE).

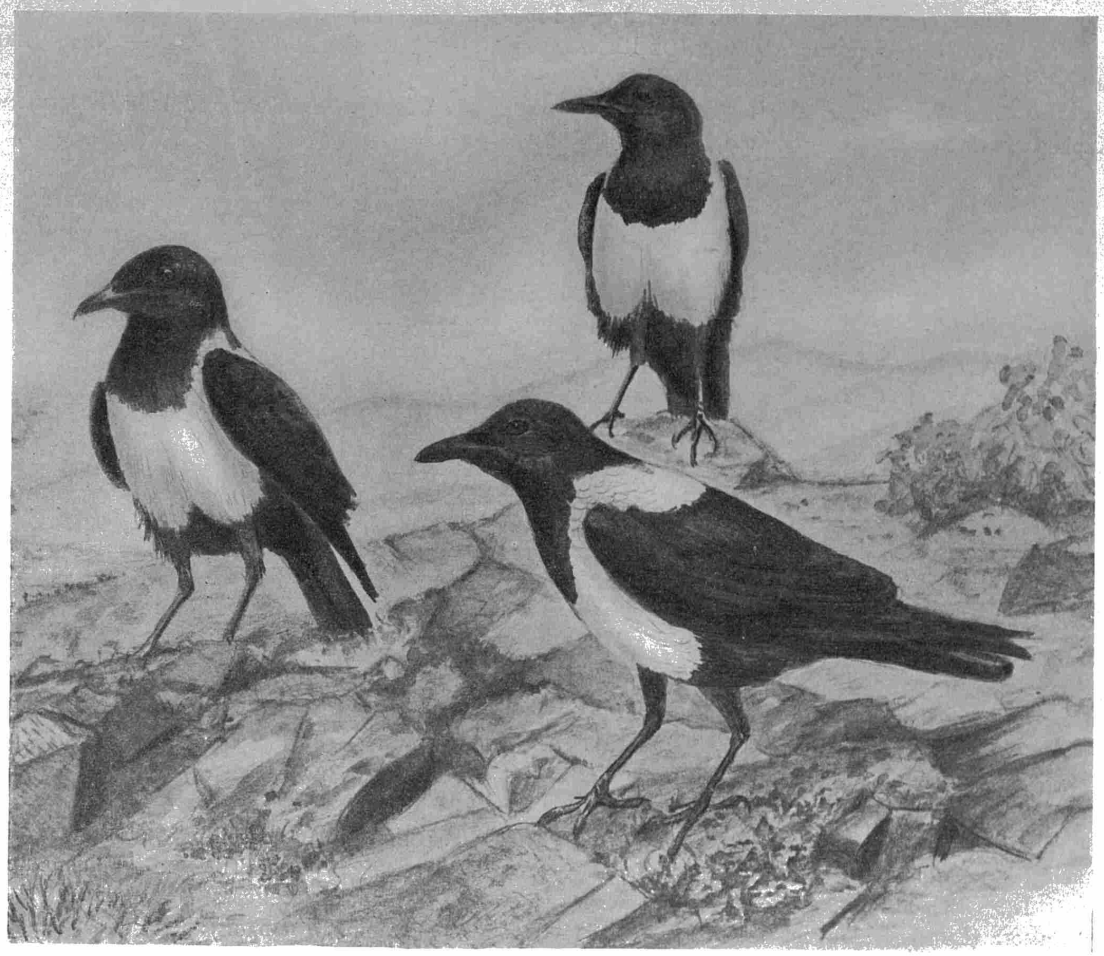

Afb. III. — *Corvus albus* MÜLLER.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

Distr. Leopold II-meer: Kunungu (SCHOUTEDEN). — Botanankasa (NKELE). — Bolobo (SCHOUTEDEN). — Ndwa (NGWE). — Kwamouth (SCHOUTEDEN). — Bolobo (VERLAINE).

Distr. Tshuapa: Flandria (WIJNANTS). — Lukolela (BOURRY). — Lukolela (LECOCQ). — Ingende (HERROELEN). — Inongo (MAES). — Bofala (STEVENART).

Distr. Congo-Ubangi: Yakoma (HUTEREAU). — Nieuw Antwerpen (DE LA KÉTHULLE). — Lisala/Umangi (DE LA KÉTHULLE). — Libenge (GOLENVAUX). — Karawa (WALLIN). — Voro (HUTEREAU).

Distr. Uelé: Buta (HUTSEBAUT). — Ngai (HUTSEBAUT). — Doruma (HUTEREAU). — Bambesa (VRIJDAGH). — Angodia (HUTSEBAUT). — Gangala na Bodio (MISONNE).

Distr. Stanleystad: Yangambi (Mevr. MARIJNEN). — Stanleystad (WEYNS). — Banguru (ABBELOOS).

Distr. Kibali-Ituri: Kilo (THÉLIE). — Boga (PILETTE). — Kawa (BREDO). — Wago (BREDO). — Nioka (HECQ). — Bunia (HECQ). — Aru (SCHOUTEDEN).

Distr. Kivu: Beni (DERCHE). — Beni (HACKARS). — Bulaimu (PILETTE). — Lufungula (PILETTE). — Butembo (VRIJDAGH). — Rutshuru (GHESQUIÈRE). — Kabare, Z. W. Kivu-meer (SCHWETZ). — Butembo (DE SEMERIES). — Katana (VAN DEN HOUDT). — Baraka (PAUWELS). — Kibati (SCHOUTEDEN). — Ngoma (SCHOUTEDEN).

Ruanda-Urundi: Astrida (AURELIAAN). — Kisenyi (VAN SACEGHEM). — Tshangerewe (BASTIAENS) — [Rumonge (SCHOUTEDEN). — Bugarama (SCHOUTEDEN)].

Distr. Tanganika: Moba (DE WITTE). — Tembwe (SCHOUTEDEN).

Distr. Opper-Katanga: Mwabu (DE RIEMAECKER). — Kaniki (DE RIEMAECKER). — Nkole (BREDO). — Elisabethstad (LIPS). — Kilwa (DE WITTE).

Distr. Lualaba: Kinda (DE BAILLET). — Nyonga (DE WITTE). — Kayembe Mukulu (FISHER). — Kapanga (VAN DER ELST). — [Kasaji (FISHER)].

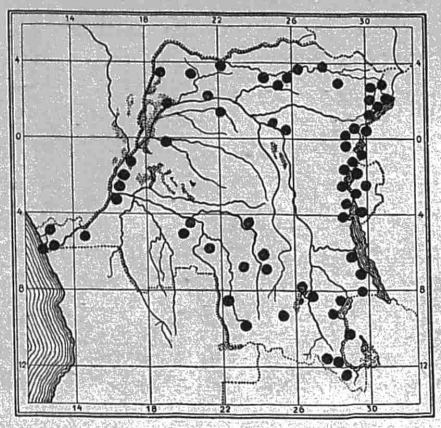

Afb. 112. — Vindplaatsen van *Corvus albus*.

Distr. Sankuru: Lusambo (GHESQUIÈRE). — Gandajika (WINDMOLDERS). — Lusambo (WINDMOLDERS). — Kasansa (VAN ASSCHE). — Tshofa (Mevr. M. BEQUAERT).

Distr. Kasai: Katombe (VAN ASSCHE).

Distr. Kwango: Baâba (CHARLIERS).

Andere vindplaatsen: Stanleystad (CHAPIN). — Niangara (CHAPIN). — Basongo (SCHOUTEDEN). — Dumbi (SCHOUTEDEN). — Kibati (SCHOUTEDEN). — Angi (WHITMAN). — Musosa (BREDO). — Luapula-riv. (WHITE). — Banana (JOHNSTON). — Upemba-meer (BÖHM). — Mandoko (MOURITZ). — Mahagi (EMIN). — Mutsora (EMIN). — Buguera (EMIN). — Nizi (VRIJDAGH). — Bunia (VRIJDAGH). — Pawa (CHAPIN). — Djugu (CHAPIN). — Lubero (CHAPIN). — Ten noordwesten van het Edward-meer (CHAPIN). — Upemba-Park (VERHEYEN).

GENUS CORVULTUR LESSON.

Grote Corviden met vleugel langer dan 300 mm., de staart afgerond, korter dan de vleugel, de stuurpennen ten getale van 12, distaal afgerond. Snavel zijdelings kompres, hoog, de hoogte gelijk aan de helft van de lengte van de bovenkaak; zwart maar beide kaken apicaal wit of geelachtig.

Eén enkele soort.

1. - **Corvultur albicollis** LATHAM. — Afb. 113 en 114.

Deze Kraai bewoont hoogland in Oost-Congo en Oost-Afrika en wordt gevonden tot aan de Kaap; ze woont in open land.

Bevedering zwart, de bovenzijde ietwat glanzend, maar kop en hals zijn gewoonlijk zwartbruin of bruinzwart; een brede, witte nekband, en soms de aanduiding van een fijne, witte borstband. Snavel zwart, maar apicaal ivoorwit; poten zwart.

Vleugel: 370-460; staart: 170-210; tarsus: 65-80; snavel: 60-75 mm.

24 exemplaren in ons bezit.

Afb. 113. — *Corvultur albicollis* LATHAM.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

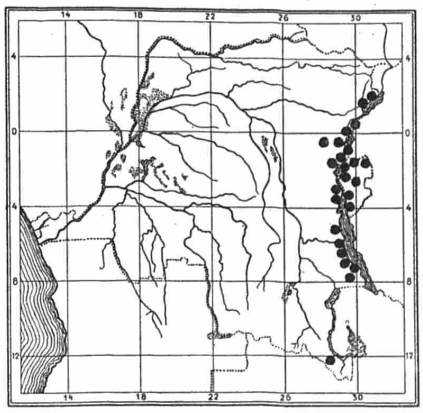

Afb. 114. — Vindplaatsen van *Corvultur albicollis*.

Distr. Kibali-Ituri: Nioka (VRIJDAGH). — Bunia (HECQ).

Distr. Kivu: Lutunguru (PRIGOGINE). — Kibati (SCHOUTEDEN). — Busuenda (PILETTE). — Bitshumbi (VAN DEN BERGHE). — Butembo (DE SEMERIES). — Ngoma (DERCHE). — Lungwe (PRIGOGINE). — Makango, Ruwenzori (BURGEON). — [Rwindi (HECQ)].

Ruanda-Urundi: Usumbura (DE RIEMAECKER). — Kisenyi (VAN SACEGHEM). — Astrida (AURELIAAN). — Rugege (FAIN). — Katodjo (VAN DEN BERGHE). — [Mushao (SCHOUTEDEN)].

Distr. Tangænika: Boudewijnstad (HUTSEBAUT). — Moba (DE WITTE). — [Albertstad (SCHOUTEDEN). — Tembwe (SCHOUTEDEN)].

Andere vindplaatsen: Mpala (BÖHM). — Mandoko (MOURITZ). — Rutshuru (ARRHENIUS). — Mswa (EMIN). — Muhavura-berg (GYLDENSTOLPE). — Burunga (GYLDENSTOLPE). — Ishangi (GRAUER). — Kabobo (BREDO). — Bogoro (VRIJDAGH). — Aboro-berg (VRIJDAGH). — Mokambo (VRIJDAGH). — Mutsora (EMIN). — Kasindi (CHAPIN). — Katwe (CHAPIN). — Kabare, Edward-meer (CHAPIN). — Uvira (CHAPIN). — Kitendwe (ROCKEFELLER en MURPHY). — Kalongi (CHAPIN). — Kabara (CHAPIN).

FAM. STURNIDAE

De Sturniden, of Spreeuwachtigen, zijn in onze Afrikaanse gebieden vertegenwoordigd door een reeks soorten. In België kent iedereen de Spreeuwen, in Congo de Glansmerels of Glansspreeuwen.

't Zijn vogels van gedrongen lichaamsbouw, die voor het merendeel een ten minste gedeeltelijk zwarte bevedering hebben, met blauwe, purperen, violette of groene glans, dikwijls ook metaalglanzend. De snavel is nooit langer dan de kop; hij is puntig, met min of meer gebogen bovenlijn, zonder afgezonderde eindhaak. De vleugel is tamelijk lang, met 10 handpennen, waarvan de eerste meestal kort is en slechts zelden langer is dan de helft van pen 2. Staart recht afgezet of afgerond of trapvormig, korter dan de vleugel of langer dan deze. Poten met scherpe, gekromde klauwen; klauw 1 sterker dan klauw 3, behalve bij *Buphagus*.

De Sturniden zijn levendige, meestal gezellige vogels, die in troepen of benden optreden die soms heel omvangrijk zijn: bij onze Belgische Spreeuw kan men soms vluchten zien die duizenden vogels tellen ! De meeste Congolese soorten bewonen de savannen of lichte wouden; andere soorten komen in dichte wouden voor.

Deze vogels voeden zich met Insekten, Weekdieren, Wormen, maar ook met vruchten en plantendelen. Iedereen heeft onze Europeese Spreeuwen kunnen nagaan die hun voedsel in de grasperken onzer steden zoeken.

Het nest van veel Sturniden is een soort van eenvoudige kom, gemaakt uit bijeengeraapte twijgjes en aangelegd op bomen of heesters; andere soorten nestelen in holle bomen of in allerlei holten.

De Sturniden worden ingedeeld in twee onderfamiliën: de echte Sturniden of *Sturninae* en de *Buphaginae* of Ossenpikkers. Men onderscheidt ze als volgt:

1. *a.* De snavel is rood, ten minste distaal. Klauw 1 is korter dan klauw 3. Geen zwart noch metaalkleur in de bevedering, geen strepen aan de onderzijde. Staart trapvormig, korter dan de vleugel; de stuurpennen eindigen puntig. ..... Subfam. *Buphaginae* (blz. 144).
   b. De snavel is nooit rood. Klauw 1 is sterker dan klauw 3. Bevedering ten minste gedeeltelijk zwart of metaalkleurig, ofwel is de onderzijde gestreept. .... Subfam. *Sturninae* (blz. 112).

Eén enkel genus vertegenwoordigt de Buphaginen: *Buphagus*; een reeks genera horen bij de Sturninen.

A. — SUBAM. STURNINAE

De verschillende genera die deel uitmaken van de Sturninae worden als volgt onderscheiden:

1. *a.* De bovenzijde is grauw tot grauwbruin of bruin, nooit zwart, en de onderzijde is nooit wit. .. 2.
   b. *Ofwel* is de onderzijde wit, met of zonder donkere strepen (*Cinnyricinclus*). *Ofwel* is de bovenzijde ten minste grotendeels zwart, met min of meer uitgesprokene, blauw, groene, purpere of violette glans, of metaalglanzend. ..... 3.
2. *a.* Handpen 1 is veel korter dan de handdekvederen. Geen wit aan de basis van de vliegpennen. ..... *Creatophora* (blz. 142).
   b. Handpen 1 is langer dan de handdekvederen. Binnenste handpennen en buitenste armpennen wit aan de basis. ..... *Neocichla* (blz. 128).

3. *a.* De buik ten minste is wit of bleek okergeelachtig. ..... *Cinnyricinclus* (blz. 123).
   b. Buik nooit zó. ..... 4.
4. *a.* De buik is mooi roodbruin. ..... *Spreo* (blz. 127).
   b. De buik is gekleurd gelijk de borst; hij is nooit roodbruin. ..... 5.
5. *a.* Bevedering zwart, met weinig glans; een brede, witte borstband bij het mannetje. Geen roodbruin in de vleugel. De vleugel is ten minste 115 mm. lang en is langer dan de staart. .... *Grafisia* (blz. 116).
   b. Bevedering zwart met min of meer merkbare, blauwe, purperen, groene of violette glans of metaalglanzend. Is er geen roodbruin in de vleugel dan is deze korter dan 110 mm. *ofwel* is de staart langer dan de vleugel *ofwel* is de bevedering metaalglanzend. ..... 6.
6. *a.* Bevedering metaalglanzend. Geen roodbruin in de vleugel. Staart korter dan de vleugel. .... *Lamprocolius* (blz. 128).
   b. Bevedering nooit metaalglanzend al vertoont ze meestal een blauwe, purperen, violette glans. Is er geen roodbruin in de vleugel, dan is de staart meestal langer dan de vleugel. ..... 7.
7. *a.* Vleugel ten hoogste 105 mm. lang. Is ze langer dan 97 mm. dan is de tarsus 18-20 mm. lang, de staart 82-90, de snavel 14-15. Roodbruin in de vleugel van het wijfje. *Poeoptera* (blz. 113).
   b. Vleugel ten minste 105 mm. lang. De tarsus is ten minste 23 mm. lang, de snavel 18 mm. .... 8.
8. *a.* Handpennen gedeeltelijk roodbruin. ..... *Onychognathus* (blz. 117).
   b. Geen roodbruin in de vleugel. ..... *Lamprotornis* (blz. 140).

De omvang van de genera wordt verschillend opgevat volgens de auteurs zó is WOLTERS van oordeel dat de hier, in navolging van CHAPIN, aangenomen genera *Onychognathus, Spreo, Grafisia, Poeoptera* en *Lamprocolius* slechts ondergenera van *Lamprotornis* zijn.

GENUS POEOPTERA BONAPARTE.

Bevedering blauwzwart tot loodgrauw, de handpennen roodbruin aan de binnenvlag bij het wijfje en de juv. maar niet bij het mannetje. Staart min of meer trapvormig, bij de ene soort langer dan de vleugel, bij de tweede daarentegen korter dan deze. Handpen 1 ongeveer even lang als de handdekvederen; pennen 3-4 de langste. Snavel ietwat afgeplat, veeleer kort.

De twee soorten die in onze gebieden voorkomen worden als volgt onderscheiden:

1. *a.* De staart is langer dan de vleugel, puntig, fel trapvormig, de buitenste pen de helft korter dan de middelste. De buitenzoom van de armpennen en grote dekvederen is merkelijk verkleurd. .. .. *Poeoptera lugubris.*
   b. De staart is ten hoogste even lang als de vleugel, de pennen zijn distaal breed, de buitenste langer dan de helft van de middelste. Vleugels eenkleurig zwart. ..... *Poeoptera Stuhlmanni.*

1. - **Poeoptera lugubris** BONAPARTE (*major* NEUMANN). — Afb. 115 en 116.

Deze langstaartige Spreeuw wordt gevonden van West-Afrika tot Congo en Angola en tot de Ruwenzori. Hij bewoont het woud. Hij is mij niet bekend uit het centraal woudgebied.

Mannetje. — De bevedering is glanzend blauwzwart, met min of meer felle purperen glans; teugels zwart; kleine dekvederen en binnenste armpennen gelijk de rug; de andere dekvederen en armpennen donkerbruin tot bruinzwart, de zoom min of meer verkleurd; handpennen zwartbruin tot bruinzwart, de buitenzoom ietwat glanzend; stuurpennen gelijk de rug aan de bovenzijde of wel staalglanzend, de buitenpennen met bruinzwarte binnenvlag; aan de onderzijde zijn de stuurpennen bruinzwart. Staart langer dan de vleugel, puntig, trapvormig, de buitenste pen korter dan de helft van de middelpennen. Snavel en poten zwart.

Wijfje. — Het wijfje is merkelijk minder mooi gekleurd dan het mannetje. De bovenzijde is min of meer donker staalglanzend loodgrauw; de onderzijde is loodgrauw, met weinig glans; de binnenvlag van de handpennen is roodbruin van de basis tot over het midden.

Vleugel: 81-96; staart: 94-140; tarsus: 16-19; snavel: 13-16 mm.

De Juv. gelijkt op het wijfje, maar is donkerder aan de bovenzijde, minder loodglanzend; de onderzijde is eerst roetzwart, later min of meer loodgrauw.

70 exemplaren in onze verzameling.

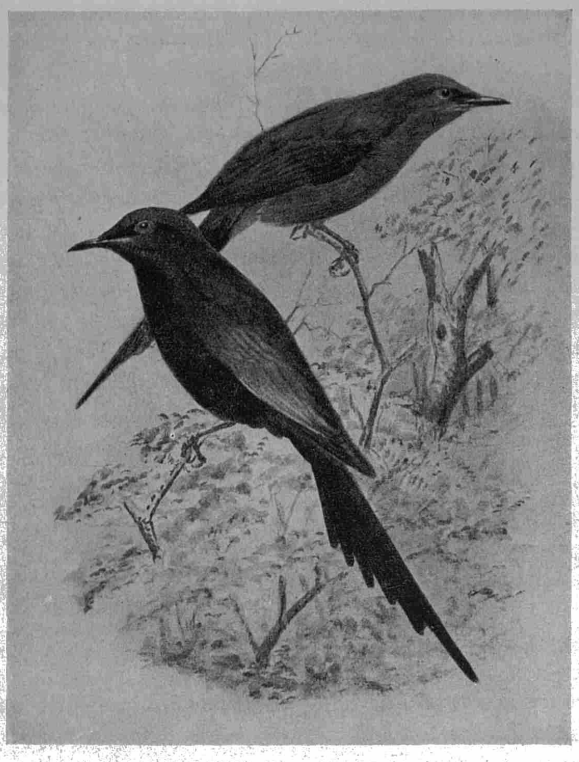

Afb. 115. — *Poeoptera lugubris* BONAPARTE.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

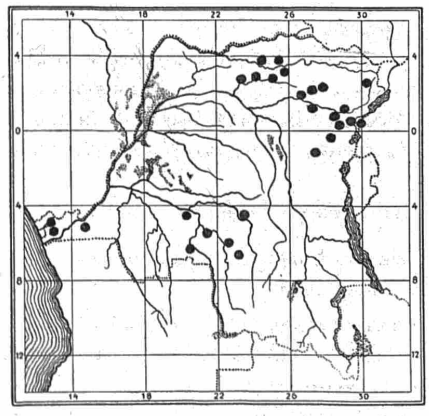

Afb. 116. — Vindplaatsen van *Poeoptera lugubris*.

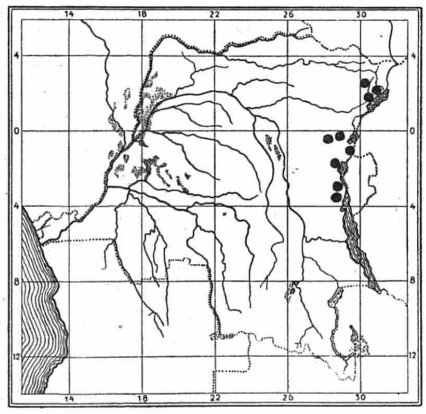

Afb. 117. — Vindplaatsen van *Poeoptera Stuhlmanni*.

Distr. Neder-Congo: Temvo (SCHOUTEDEN). — « Mayumbe » (SOLON).

Distr. Congo-Ubangi: Budjala (VRIJDAGH).

Distr. Uelé: Ibembo (HUTSEBAUT). — Koteli (SCHOUTEDEN). — Buta (HUTSEBAUT). — Malengoya (HUTSEBAUT). — Zobia (HUTSEBAUT). — Api (HUTSEBAUT).

Distr. Stanleystad: Angumu (DYLEFF).

Distr. Kibali-Ituri: Kilo (THÉLIE). — Teturi (Mevr. FUMIÈRE). — Etembo (SCHEPENS).

Distr. Kivu: Lutunguru (PRIGOGINE). — Maboya (PRIGOGINE). — Mangimo (DYLEFF). — Bukaye (DYLEFF en DANDOY). — Katetere (PRIGOGINE). — Maboya (DE SEMERIES). — Beni (BONNEVIE). — Kartushi (GYLDENSTOLPE). — Missie post St. Gustaaf (BONNEVIE). — Butembo (DYLEFF en PRIGOGINE).— Kokoba (PILETTE). — Lesse (BONNEVIE). — Mutwanga (HACKARS). — Ngumba (PRIGOGINE). — Bilolo (DYLEFF en DANDOY).

Distr. Sankuru: Lusambo (WINDMOLDERS).

Distr. Kasai: Luebo (SCHOUTEDEN). — Merode (WINDMOLDERS). — Luluaburg (LYNES). — Basongo (SCHOUTEDEN).

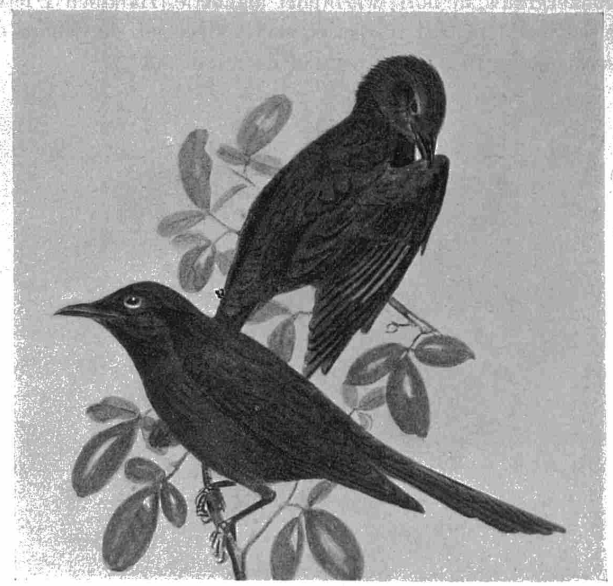

Afb. 118. — *Poeoptera Stuhlmanni* REICHENOW.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

Andere vindplaatsen: Thijsstad (CHAPIN). — Avakubi (CHAPIN). — Bafwabaka (CHAPIN). — Medje (CHAPIN). — Kampi-ya Mambuti (GYLDENSTOLPE). — Mawambi (GRAUER). — Ukaika (GRAUER). — Mawambi/Irumu (GRAUER). — Panga (SCHOUTEDEN). — Djelube-riv. (DE WILDE). — Kabambaie (SCHOUTEDEN). — Angu (ALEXANDER).

2. - **Poeoptera Stuhlmanni** REICHENOW. — Afb. 117 en 118.

Deze soort is bekend van Noordoost-Afrika tot Oost-Afrika en Oost-Congo; ze bewoont het woud in hoogland.

Mannetje. — Helemaal glanzend blauwzwart, met violette of purperen schijn, vooral op de onderrug, de romp en de onderzijde; teugels zwart; kleine dekvederen purperzwart; de andere dekvederen en de vliegpennen rookzwart; stuurpennen eveneens zwart. De staart is korter dan de vleugel; hij is minder trapvormig dan bij de vorige soort; de buitenste stuurpen is langer dan de halve lengte van de middelste en ten hoogste 25 mm. korter dan deze. Snavel en poten zwart.

Wijfje. — Verschilt van het mannetje door een brede, roodbruine zoom aan de binnenvlag van de handpennen, van de basis tot over het midden; de bovenzijde, en vooral de onderzijde, is meer staalglanzend.

Vleugel: 95-105; staart: 82-90; tarsus: 18-20; snavel: 14-15 mm.

35 exemplaren in onze verzameling.

Distr. Kibali-Ituri: Kilo (THÉLIE). — Kilo (HUTSEBAUT). — Wago (FAIN). — Djugu (FAIN). — Aboro (VRIJDAGH).

Distr. Kivu: Kalumgimba (PRIGOGINE). — Lutunguru (PRIGOGINE). — Loashi (PILETTE). — Kashwa (DE WITTE). — Mwana (PRIGOGINE). — Nzombe (PRIGOGINE). — Bitakongo (PRIGOGINE). — Kibumba, Bisoke (DE WITTE).

Andere vindplaatsen: Kadjudju (BABAULT). — Badjua (EMIN). — Idjwi-eiland (STEGMANN). — Ten noordwesten van het Tanganika-meer (GRAUER). — Ten oosten van de Rutshuru-vlakte (GRAUER).

GENUS GRAFISIA BATES.

Bevedering zwart of donkergrauw, de borst wit bij het mannetje. Handpen 1 ietwat langer dan de handdekvederen, 2-4 de langste pennen, 1 distaal versmald; staart afgerond, de pennen distaal breed, korter dan de vleugel, de buitenste pen ongeveer 15 mm. korter dan de middelste.

Eén enkele soort.

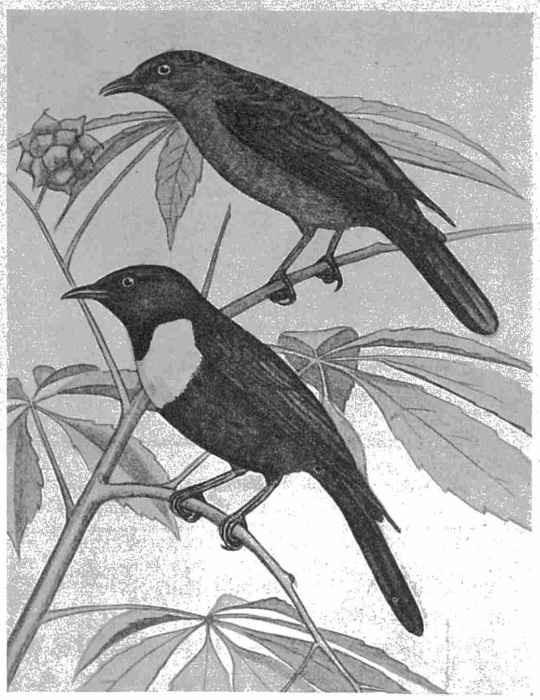

Afb. 119. — *Grafisia torquata* REICHENOW (Mannetje en wijfje). (Naar CHAPIN).

1. - **Grafisia torquata** REICHENOW. — Afb. 119 en 120.

Deze soort bewoont de savanne. Ze is bekend van Kameroen tot het noorden van Belgisch-Congo.

Bij het mannetje is de bevedering zwart, met donkerblauwe of violetkleurige glans; een brede, witte borstband; handpennen zwart, de buitenzoom min of meer staalglanzend; armpennen en stuurpennen zwart, met staalglans.

Bij het wijfje is de bovenzijde donkergrauw, de zoom der vederen blauwglanzend; de onderzijde is rookgrauw, de vederen van de borst fijn witgezoomd, die van de buik meer roestkleurig.

Snavel zwart; poten zwart.

Vleugel: 116-132; staart: 79-98; tarsus: 21-25; snavel: 16-18 mm.

Een jong mannetje, in ons bezit, is donkerbruin, met witte eindzoom aan de borstvederen.
Drie exemplaren in onze verzameling.

Distr. Uelé: Mauda (SCHOUTEDEN). — Api (HUTSEBAUT).

Andere vindplaatsen: Pawa (CHAPIN). — Libenge (BLANCOU).

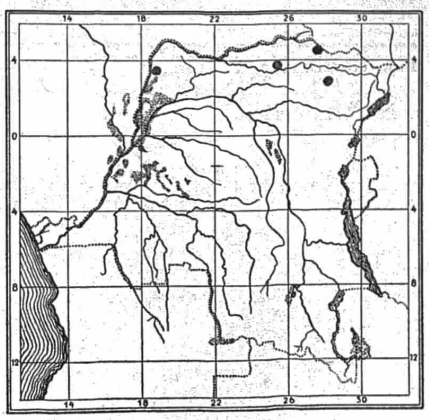

Afb. 120. — Vindplaatsen van *Grafisia torquata*.

GENUS ONYCHOGNATHUS HARTLAUB (*Amydrus* auct.).

Bevedering in hoofdzaak zwart met blauwe of purperen glans, de handpennen roodbruin aan de binnenvlag. Snavel zwart, veeleer lang, soms nogal smal; tarsus ongeveer even lang als teen 3 met klauw; staart soms korter, soms langer dan de vleugel, afgerond of merkelijk trapvormig; handpen 1 ietwat langer dan de handdekvederen, 2 even lang of ietwat korter dan 3; 3-5 de langste pennen.

Onze vier soorten worden als volgt onderscheiden:

1. *a.* De vleugel is korter dan 140 mm. ..... 2.
   b. De vleugel is langer dan 140 mm. ..... 3.
2. *a.* De buitenste stuurpen is slechts 20 mm. korter dan de middelste; de staart is slechts 75-92 mm. lang. ..... *On. Walleri.*
   b. De staart is ten minste 120 mm. lang, merkelijk trapvormig, de buitenste pen is weinig langer dan de helft van de middelste. ..... *On. fulgidus.*
3. *a.* Snavel smal, slechts 5-6 mm. hoog aan de neusgaten en ongeveer even breed. Buitenste handpennen apicaal over ten minste 45 mm. zwart. Staart trapvormig, de buitenste pen ongeveer de helft van de middelste. ..... *On. tenuirostris.*
   b. Snavel minder smal, 9-10 mm. hoog aan de neusgaten. Buitenste handpennen slechts aan het einde (10 mm.) zwart. Staart minder trapvormig, de middelste pennen minder dan 50 mm. langer dan de buitenste. ..... *On. morio.*

1. - **Onychognathus fulgidus Hartlaubi** HARTLAUB. — Afb. 121 en 122.

Deze soort bewoont het woud, van Sierra-Leone tot Angola, enerzijds, tot Uganda, anderzijds, over onze gebieden.

Bevedering glanzend purperzwart; de kop en de nek staalblauw of staalgroen glanzend, de vederen grauwgezoomd bij het wijfje, waarvan de kop er bijgevolg gestreept uitziet; teugels zwart; handpen 1 zwart, de andere handpennen geelroodbruin met breed, zwart einde; armpennen zwart, met glanzende buitenzoom, de binnenste armpennen en de schoudervederen met zwarte streep over de glanzende zoom; stuurpennen matzwart, de zoom min of meer breed purper- of staalglanzend. Snavel zwart; poten zwart.

Staart trapvormig, de buitenste pennen ten minste even lang als de helft van de middelste, maar veel korter dan deze.

Vleugel: 112-165; staart: 108-170; tarsus: 26-35; snavel: 25-37 mm.

De typische vorm wordt slechts op het eiland Sao Thomé gevonden; de vorm *Hartlaubi* bewoont de andere gebieden. Bij *fulgidus* s. str. is de vleugel 148-165 mm. lang; bij *Hartlaubi* is hij maar tot 136 mm. lang.

1 *a*. - **Onychognathus fulgidus Hartlaubi** HARTLAUB.

Ongeveer 100 exemplaren in onze verzameling.

Afb. 121. — *Onychognathus fulgidus Hartlaubi*, wijfje.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

Distr. Neder-Congo: Ganda Sundi (SCHOUTEDEN). — Lukula (DANIEL).

Distr. Leopold II-meer: Kunungu (SCHOUTEDEN). — Ndwa (NGWE).

Distr. Tshuapa: Ikela (DUPUIS). — Bongemba (DUPUIS). — Bulukutu (DUPUIS). — Yokolo (HERROELEN). — Welenge (HERROELEN). — Iyonda (MICHIELSEN). — Eala (SCHOUTEDEN). — Eala (VERLAINE). — Boende (WIJNANTS). — Bokungu (DUPUIS). — Yalokele (DUPUIS). — Lukolela (LECOCQ). — Lukolela (BELLEFROID). — Mondombe (DUPUIS). — Lukolela (GHESQUIÈRE). — Belinga (HERROELEN). — Isuki (HERROELEN). — Besomba (HERROELEN).

Distr. Stanleystad: Ilambi (SCHWETZ). — Panga (SCHOUTEDEN). — Angumu (DYLEFF).

Distr. Uelé: Ibembo (HUTSEBAUT). — Paulis (ABBELOOS). — Niangara (HUTSEBAUT). — Buta (HUTSEBAUT). — Mauda (SCHOUTEDEN). — Koteli (HUTSEBAUT).

Distr. Congo-Ubangi: Bumba (WEYNS).

Distr. Kibali-Ituri: Lodjo (Mevr. Lepersonne). — Kilo (Thélie).

Distr. Kivu: Mabenga (Dandoy). — Lundjulu (Schepens en Dyleff). — Beni (Bonnevie). — Assumba (Pilette). — Mutiba (Pilette). — Biakiri (Dyleff). — Oude Missiepost-St-Gustaaf (Pilette).

Distr. Lualaba: Luezi (de Baillet).

Distr. Sankuru: Gandajika (Windmolders). — Lodja (Ghesquière). — Lusambo (Windmolders).

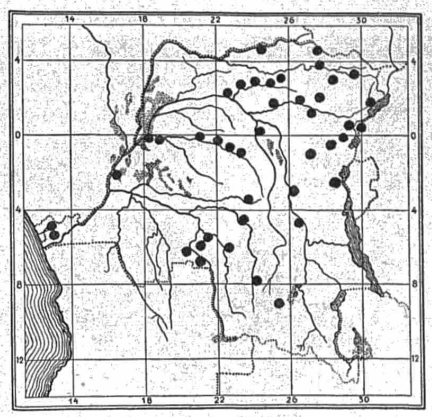

Afb. 122. — Vindplaatsen van *Onychognathus fulgidus Hartlaubi*.

Distr. Kasai: Tshikapa (Schouteden). — Luluaburg (Beernaert). — Luluaburg (Callewaert). — Macaco (Schouteden). — Luebo (Schouteden). — Kabambaie (Schouteden). — Katombe (Van Assche).

Andere vindplaatsen: Semio (Bohndorff). — Kodja (Alexander). — Yambuya (Jameson). —

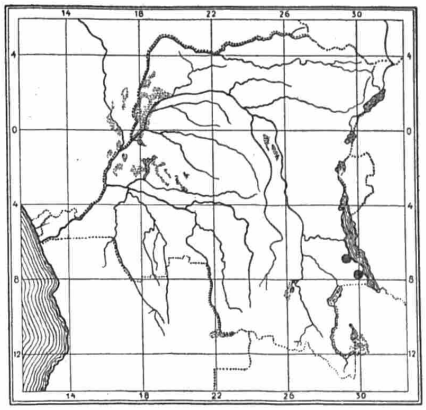

Afb. 123. — Vindplaatsen van *Onychognathus morio*.

Lupungu (Frobenius). — Kindu (Grauer). — Kasongo (Grauer). — Tondu (Schouteden). — Mawambi (Grauer). — Saidi (Rehn). — Ten ZW. van het Kivu-meer (Hendrickx). — Avakubi (Chapin). — Bafwabaka (Chapin). — Babonde (Chapin). — Nzoro (Chapin). — Pakihoma, West-Ruwenzori (Chapin).

2. - **Onychognathus morio** Linnaeus. — Afb. 123.

Deze soort is bekend van Zuid- tot Noordoost-Afrika en verder tot in het hoogland van West-Afrika. Verschillende vormen worden onderscheiden; één enkele komt in onze gebieden voor.

Bevedering glanzend purperzwart, de kop meer blauw- of staalglanzend; bij het wijfje hebben de vederen van kop en hals brede, grauwe zijzomen, wat een gestreept aanzien geeft; grote dekvederen minder glanzend dan de rug; eerste handpen zwart, de andere handpennen geelroodbruin maar apicaal (tot ongeveer over 10 mm.) of ook aan de binnenzoom over ongeveer een distaal derde matzwart; armpennen zwart, met glanzend purperzwarte buitenzoom, de binnenste pennen helemaal zo gekleurd; stuurpennen meestal staalglanzend, of met zwarte binnenvlag. Snavel zwart; poten zwart.

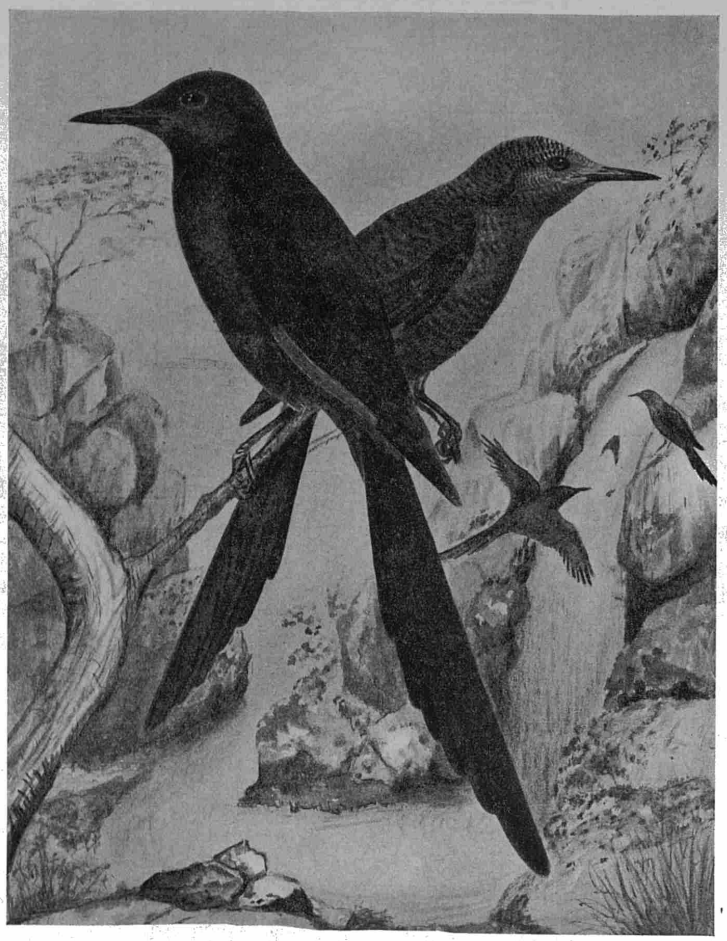

Afb. 124. — *Onychognathus tenuirostris* Rüppell.
(Mannetje en wijfje).
(V. G. L. van Someren del.).

Buitenste stuurpennen langer dan de helft van de middelpennen, ten hoogste 50 mm. korter dan deze. Vleugel: 140-171; staart: 130-180; tarsus: 32-36; snavel: 25-33 mm.

2 *a*. - **Onychognathus morio Shelleyi** Hartert (*Boetticheri* Wolters).

Dit is een vorm die in Oost-Afrika thuis is en die tot aan de westelijke oever van het Tanganika-meer wordt aangetroffen.

9 exemplaren in onze verzameling, meestal uit Oost-Afrika.

Distr. Tanganika: Mpala (Storms).

Andere vindplaats: Lufuku-riv. (Böhm).

3. - **Onychognathus tenuirostris** Rüppell. — Afb. 124 en 125.

Deze Sturnide bewoont hoogland, van Noordoost- tot Oost-Afrika en Oost-Congo; hij wordt vooral aangetroffen in het bergwoud.

Mannetje. — Kop donkerblauw- of violetzwart tot staalglanzendzwart; de teugels zwart; nek en bovenzijde purperzwart, tot en met de bovenstaartvederen, de vederen basaal matzwart; kleine dekvederen matzwart met purperglanzende zoom, de andere matzwart; handpen 1 zwart, de andere handpennen geelroodbruin, distaal over meer dan 45 mm. (de buitenste over de helft) matzwart; armpennen matzwart, de buitenzoom, en de binnenste pennen helemaal staalglanzend; stuurpennen zwart, de middelste pennen helemaal glanzend. Borst purperglanzend zwart, naar achteren in het matzwart overgaand, in het midden althans; onderstaartvederen matzwart, met min of meer purperglanzende zoom. Snavel zwart; poten zwart.

Wijfje. — Heel de bovenzijde en de kop vertonen een grauwe eindzoom aan de vederen, wat de vogel een « beschubd » aanzien geeft; de onderzijde is minder glanzend dan bij het mannetje, met grauwe zoom aan de vederen.

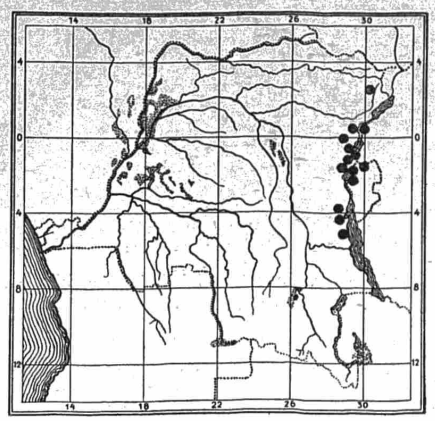

Afb. 125. — Vindplaatsen van *Onychognathus tenuirostris.*

Staart fel trapvormig, de buitenste stuurpen langer dan de helft van de middelpennen, ongeveer 60 mm. korter dan deze.

Vleugel: 140-165; staart: 160-195; tarsus: 30-34; snavel: 23-25 mm.

Chapin onderscheidt slechts twee vormen: de typische vorm uit Abessinië en de vorm *Theresae*, die de andere gebieden bewoont.

3 *a.* - **Onychognathus tenuirostris Theresae** Meinertzhagen.

Dit is de vorm die in het hoogland van Oost-Congo wordt gevonden.

50 exemplaren in onze verzameling.

Distr. Kibali-Ituri: Kilo (Thélie).

Distr. Kivu: Lulenga (Schouteden). — Kibumba (de Witte). — Nyabirehe (de Witte). — Miki (Prigogine). — Bitakongo (Prigogine). — Maboya (Prigogine). — Lutunguru (Prigogine). — Rutshuru (Hackars). — Butahu-vallei (Marlier). — Tshabirimu (Hackars). — W. Ruwenzori (J. Bequaert). — Sake (Ghesquière). — Kanyabayongo (de Witte). — Mutwanga (Hackars). — Moenba (Bonnevie). — Sibatwa (Pauwels).

Ruanda-Urundi: Nya Muzinga (Schouteden). — Kisenyi (Van Saceghem). — Ruhengeri (de Witte). — Rugege (Fain). — Kayombo (Douce). — Kisenyi (Lestrade).

Distr. Tanganika: Kabobo (Prigogine).

Andere vindplaatsen: Kabare (Arrhenius). — Tamohanga (Gyldenstolpe). — Idjwi-eiland (Loveridge). — Kalonge (De Wilde). — Katuka (De Wilde). — Kabiabo (Chapin). — Kinanira (Chapin). — Ten noordwesten van Baraka (Grauer). — Bugoie (Mecklemburg).

4. - **Onychognathus Walleri** SHELLEY. — Afb. 126 en 127.

Deze soort bewoont het bergwoud, in Fernando-Po, Kameroen, Oost-Congo, en Oost-Afrika tot Nyasaland.

Afb. 126. — *Onychognathus Walleri elgonensis* SHARPE.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

Mannetje. — Kop zwart met felle staalblauwe glans; de teugels zwart; nek min of meer purperglanzend; bovenzijde voor het overige naar achteren toe minder glanzend dan de kop; handpen 1 zwart, de andere handpennen geelroodbruin maar distaal (over de helft of het derde van de lengte) matzwart; stuurpennen

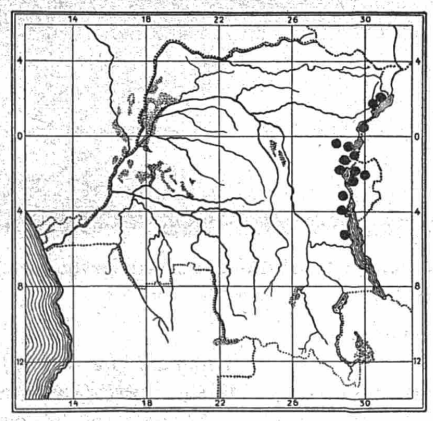

Afb. 127. — Vindplaatsen van *Onychognathus Walleri elgonensis.*

zwart, vaag dwarsgestreept, de zomen min of meer glanzend. Keel gelijk de bovenkop; borst purperglanzend, naar achteren in het zwart van de buik overgaand. Snavel zwart; poten zwart.

Wijfje. — Verschilt van het mannetje door de kleur van de kop, waarvan de vederen zijdelings min of meer breed grijs zijn gezoomd.

Staart minder trapvormig dan bij de vorige soort: de buitenste stuurpennen zijn ten hoogste 20 mm. korter dan de middelste, en ten minste even lang als drie vierde van deze.

Vleugel: 105-141; staart: 72-100; tarsus: 23-25; snavel: 18-22 mm.
De Juv. is meer bruinzwart dan de volwassen vogels; de snavel is geel.

4 *a.* - **Onychognathus Walleri elgonensis** SHARPE.

In onze oostelijke gebieden komt de vorm *elgonensis* voor, waarvan de vleugel korter is dan die van de typische vorm: 114-128 mm. tegen 125-141 mm., volgens CHAPIN. BANNERMAN geeft voor Westafrikaanse vogels 105-114 aan (vorm *Preussi*).

55 exemplaren in onze verzameling.

Distr. Kibali-Ituri: Wago (FAIN). — Djugu (FAIN).

Distr. Kivu: Kashwa (DE WITTE). — Kamatembe (DE WITTE). — Lutunguru (PRIGOGINE). — Mwana (PRIGOGINE). — Nzombe (PRIGOGINE). — Karungu (PRIGOGINE). — Baraka (PAUWELS). — Sibatwa (PAUWELS). — Loashi (PILETTE). — Kabilombo (LAURENT). — West-Ruwenzori 2.111 m. (HACKARS). — Biakiri (DYLEFF).

Ruanda-Urundi: Rugege (LESTRADE). — Ngabge (AURELIAAN).

Distr. Tanganika: Kabobo (PRIGOGINE).

Andere vindplaatsen: Wau-eiland (GRAUER). — Ten oosten van de Rutshuru-vlakte (GRAUER). — Lulenga (GYLDENSTOLPE). — Mokoto (BABAULT). — Mbwahi (BABAULT). — Kandashomwa (ROCKEFELLER en MURPHY). — Kabakuli-riv. (DE WILDE). — Mododi-riv. (DE WILDE). — Bwanandeke (DE WILDE). — Kalisia (DE WILDE).

GENUS CINNYRICINCLUS LESSON (*Pholia* REICHENOW).

Snavel betrekkelijk kort, de bovenkaak ietwat gebogen; tarsus ongeveer even lang als teen 3 met klauw; handpen 1 kort, even lang als of ietwat langer dan de handdekvederen; handpennen 2-4 de langste pennen; staart korter dan de vleugel, dwars afgesneden of lichtjes uitgesneden.

Twee soorten komen in onze gebieden voor. Men onderscheidt ze als volgt:

1. *a. Of wel* (mannetje) zijn de kop en de hele bovenzijde mooi glanzend violet- of purperrood en is het overige van de onderzijde wit;- *of wel* (wijfje en juv.) zijn bovenzijde en bovenkop min of meer bruinrood met min of meer brede, donkerbruine tot zwartbruine strepen en is de onderzijde wit met zwarte strepen. ..... *Cinn. leucogaster.*
   b. Anders gekleurd. De bovenkop en de bovenzijde zijn blauwzwart, de onderzijde is okergeelachtig. ..... *Cinn. Sharpei.*

1. - **Cinnyricinclus leucogaster** BODDAERT. — Afb. 128 en 129.

Deze Glansspreeuw heeft een heel grote verspreiding in Zwart-Afrika, vooral in de savannen maar komt ook voor in beboste streken.

De geslachten verschillen merkwaardig door de kleur. Het mannetje is prachtig gekleurd, het wijfje daarentegen vertoont een heel bescheiden kleed.

Mannetje. — Kop en bovenzijde, tot en met de bovenstaartvederen, metaalglanzend violetrood tot purperrood, koperrood of amethistpurperkleurig (de bevedering geeft een beschubd indruk, daar de zoom der vederen meer glans vertoont); teugels fluweelzwart; oordekvederen zwart met groene glans; handpennen donkerbruin tot zwartbruin of zwart, de buitenzoom ietwat purperglanzend; armpennen met meer glanzende buitenzoom, de binnenste en de dekvederen gelijk de rug; middelste stuurpennen en zoom der andere pennen eveneens glanzend. Kin, keel en krop gelijk de bovenzijde, het overige van de onderzijde wit. Snavel en poten zwart.

Wijfje. — Bovenkop en nek min of meer breed zwart of zwartbruin gestreept (schachtstrepen) op lichtroodbruine of okergeelbruine tot geelbruine achtergrond; rug en dekvederen met dezelfde grondkleur, meestal minder levendig dan op de kop, en met bredere schachtstrepen, waardoor de rug, en vooral de romp en de bovenstaartvederen, er donkerder uitzien dan de kop; handpennen donkerbruin tot zwartbruin, de

binnenvlag basaal roodbruin; armpennen eveneens zwartbruin of donkerbruin, met roestkleurige buiten- en binnenzoom; stuurpennen zwartbruin tot donkerbruin. Kin wit; keel wit, met fijne, donkerbruine schachtstrepen; het overige van de onderzijde wit, met min of meer brede, zwarte of zwartbruine schachtstrepen, de onderstaartvederen meestal met eindvlek; buik en onderstaartvederen soms eenkleurig wit.

Vleugel: 91-110; staart: 54-64; tarsus: 19-23; snavel: 12-14 mm.

Twee vormen worden onderscheiden in onze gebieden. Bij het mannetje van de typische vorm is de buitenste stuurpen ook zwart aan de buitenvlag;- bij de vorm *Verreauxi* is de buitenvlag van deze pen wit, van de basis af.

Cinnyricinclus leucogaster is een vogel waarvan goed bewezen is dat de vorm *Verreauxi* althans een trekvogel is: hij broedt in Zuid-Afrika en tot in Katanga en trekt naar het Noorden toe; in onze gebieden

Afb. 128. — *Cinnyricinclus leucogaster* BODDAERT.
(Mannetje en wijfje).
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

werd hij gevonden tot in Ruanda, Kivu, Maniema en Kasai, ook tot in Neder-Congo en Bolobo, zelfs tot in Ituri.

1 *a*. - **Cinnyricinclus leucogaster leucogaster** BODDAERT.

Dit is de vorm die in het noorden van Zwart-Afrika wordt gevonden, ook in Noord-Congo en tot in Gaboen.

30 exemplaren in onze verzameling.

Distr. Congo-Ubangi: Bumba (IMEXAF).

Distr. Uelé: Paulis (ABBELOOS). — Angodia (HUTSEBAUT). — Bambesa (VRIJDAGH). — Mauda (SCHOUTEDEN). — Buta (HUTSEBAUT). — Kuleponge (VRIJDAGH). — Dika (SCHOUTEDEN). — Gangala-na-Bodio (MISONNE).

Distr. Kibali-Ituri: Ishwa (VRIJDAGH). — Niarembe (VRIJDAGH). — Dramba (SCHOUTEDEN). — Faradje (SCHOUTEDEN).

Distr. Stanleystad: Yangambi (GERMAIN).

Andere vindplaatsen: Semio (BOHNDORFF). — Sassa (BOHNDORFF). — Buguera (EMIN). — Boki (EMIN). — Mutwanga (DE WILDE). — Bombe (DE WILDE). — Nganzi (DE WILDE). — Masidongo (GYL-

DENSTOLPE). — Niangara (SCHOUTEDEN). — Dungu (SCHOUTEDEN). — Aba (SCHOUTEDEN). — Mahagi (SCHOUTEDEN). — Stanleystad (GROSSOULE). — Garamba (CHAPIN). — Kavalli (EMIN).

1 *b*. - **Cinnyricinclus leucogaster Verreauxi** BOCAGE.

Dit is de vorm die wordt gevonden van Zuid- tot Oost-Afrika, het zuiden en het oosten van onze gebieden, maar ook in Neder-Congo.

Meer dan 350 exemplaren in ons bezit.

Distr. Neder-Congo: Leopoldstad (BERTEAUX, IX-X-XI). — Leopoldstad (CHRISTY, V). — Leopoldstad (HENRION, VIII). — Leopoldstad (Mevr. LEPERSONNE, IX). — Leopoldstad (VAN DELFT, II). — Leopoldstad (BUREAU, IX). — Moanda (VRIJDAGH, XII). — Kisantu (GOOSSENS). — Leopoldstad (RIJCMANS, IX). — Dongo (VLEESCHOUWERS).

Distr. Leopold II-meer: Kwamouth (SCHOUTEDEN, VI). — Keseki (NKELE, IV). — Bolobo (NKELE). — Kunungu (SCHOUTEDEN, IV, VII, VIII).

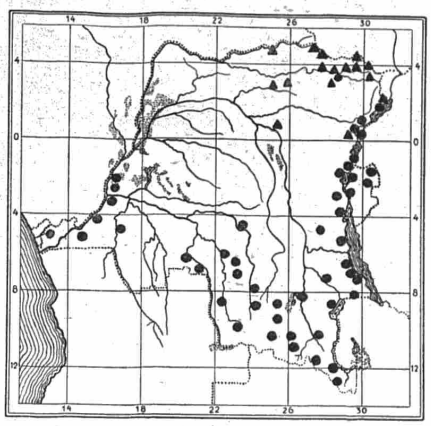

Afb. 129. — Vindplaatsen van *Cinnyricinclus leucogaster*.
▲ *Cinnyr. leuc. leucogaster*. ● *Cinnyr. leuc. Verreauxi*.

Distr. Kwango: Mukila (Mevr. M. BEQUAERT, VII).

Distr. Kasai: Tshikapa (SCHOUTEDEN, 26-XI). — Merode (WINDMOLDERS, VI, VII, VIII, XI, XII). — Kabambaie (SCHOUTEDEN, X). — Luluaburg (CALLEWAERT). — Dibaya (WINDMOLDERS). — Katombe (VAN ASSCHE, III). — Tshisika (SCHOUTEDEN, 1-X).

Distr. Sankuru: Kabinda (WINDMOLDERS, III, IV, VII, V, VI). — Kasansa (VAN ASSCHE, VI, IV, III, VIII). — Lusambo (WINDMOLDERS, IV, VI, V, VIII). — Gandajika (WINDMOLDERS, VI, VII, IV, X). — Gandajika (DE PRETER).

Distr. Lualaba: Kapiri (DE BAILLET, II). — Kisenda (DE CROMBRUGGHE, IX, X). — Kamina (APERS). — Kinda (DE BAILLET, V, VI, VII, IX, X). — Dilolo (DE WITTE, VIII). — Mutombe Mukulu (BOUVIER en LEPLAS). — Kasaji (FISHER, V, VI, VII, VIII, XII, IV). — Kanzenze (DE WITTE, VIII). — Kansenia (DE WITTE, IX, VII). — Kapiliji (FISHER, VIII). — Funda Biabo (DE BAILLET, III). — Kangue (DE BAILLET, IX).

Distr. Opper-Katanga: Elisabethstad (LYNES, II). — Elisabethstad (SCHOUTEDEN, IV). — Sakania (BREDO). — Nieuwdorp (LEGROS). — Lukafu (DE WITTE, XII). — Lubumbashi (DE RIEMAECKER, XII). — Kafubu (DE RIEMAECKER, X). — Kakyelo (DE WITTE, XI). — Sakania (HUTSEBAUT, III). — Elisabethstad (DE RIEMAECKER, IX, XI).

Distr. Tanganika: Tembwe (SCHOUTEDEN, II). — Kabobo (PRIGOGINE, XI). — Lulimba (PRIGOGINE, X). — Kiambi (DE WITTE, IV, V). — Moba (DE WITTE, VI). — Mpala (STORMS). — Musosa (BREDO, II).

Distr. Maniema: Munie Mboka (PILETTE, VII). — Mutum Peke (PILETTE, VII). — Dogodo-riv. (PILETTE, 18-XI).

Distr. Kivu: Kalundu (PRIGOGINE, VI). — Kamituga (PRIGOGINE, IV, III, VI, VII). — Kakanda (PRIGOGINE, IV, V, VI). — Ten noordwesten van het Tanganika-meer (PILETTE, V). — Uvira (PILETTE, V). — Uvira (PAUWELS). — Zambo (BONNEVIE). — Mutwanga (VAN HOOF, VII). — Kibati (PILETTE, IV). — Rutshuru (DE WITTE). — Kalundu (PRIGOGINE, VI). — Kabambare (PILETTE, VII). — Bobandana (GHESQUIÈRE, III).

Ruanda-Urundi: Gabiro (VERHULST). — Gakoma (AURELIAAN, VIII). — Nshiri (LESTRADE, I). — Gisagara (LESTRADE, VII). — Kisenyi (DOUCE). — Ntaga (LESTRADE, I). — Musha (LESTRADE, VIII). — Kigali (LESTRADE). — Kisenyi (VAN SACEGHEM, VIII).

Distr. Kibali-Ituri: Abimva (SCHOUTEDEN, VI).

Andere vindplaatsen: Dungu (CHAPIN). — Niarembe (VRIJDAGH). — Sangwa (BREDO). — Molindi (DE WITTE). — Rutshuru (ARRHENIUS). — Westoever Edward-meer (DE WITTE). — Tshisika (SCHOUTEDEN). — Sibokwa (MOURITZ). — Muniengashi-riv. (MOURITZ). — Moera (GRAUER). — Ruzizi-vallei (GRAUER). — Manakwa (PILETTE). — Lupungu (FROBENIUS). — Idwji-eiland (STEGMANN). — Lukonzolwa (ASCENSO). — Upemba-Park (VERHEYEN).

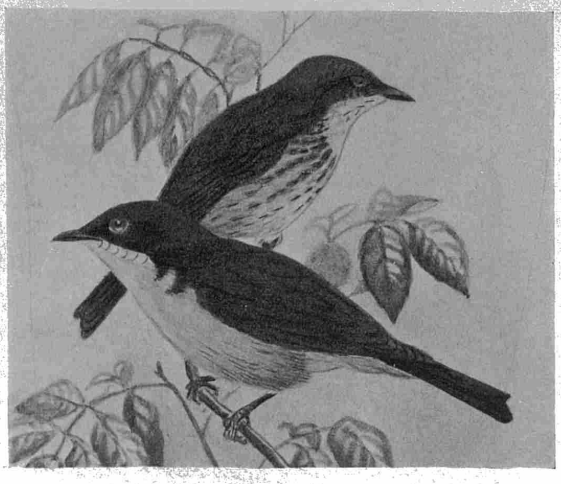

Afb. 130. — *Cinnyricinclus Sharpei* JACKSON.
(Mannetje en jong wijfje).
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

2. - **Cinnyricinclus (Pholia) Sharpei** JACKSON. — Afb. 130 en 131.

Dit is een bewoner van het hoogland, van Noordoost-Afrika tot het Nyasa-meer en tot Oost-Congo; hij wordt in het bergwoud aangetroffen.

Bovenkop, tot onder de ogen, nek, rug met mantel, binnenste armpennen, romp en bovenstaartvederen, zijn glanzend blauwzwart, de kop minder glanzend dan de rug, meer purperkleurig; vliegpennen zwart, de buitenzoom blauwzwart, stuurpennen gelijk de rug. Onderzijde okergeelachtig, naar achteren in het roestgeelbruin overgaand; de keel bleker gekleurd, soms wit; ondervleugeldekvederen zwart; bij het wijfje vertoont meestal de onderzijde driehoekige of pijlpuntvormige zwarte vlekken. Snavel en poten zwart.

Vleugel: 102-116; staart: 65-70; tarsus: 21-23; snavel: 13-15 mm.

De Juv. is grauwzwart tot leizwart aan de bovenzijde, de kop donkerder; de grote dekvederen en de armpennen smal roestkleurig gezoomd. Onderzijde bleekokergeelachtig, naar voren in het wit overgaand; keel, borst en (vaag) zijden met zwarte of grauwzwarte, driehoekige eindvlek of eindstreep aan de vederen.

21 exemplaren in onze verzameling.

Distr. Kibali-Ituri: Wago (FAIN). — Aboro-berg (VRIJDAGH).

Distr. Kivu: Muusi (PRIGOGINE). — Lubereri (PRIGOGINE). — Lutunguru (PRIGOGINE). — Bianze (PRIGOGINE). — Kamatembe (DE WITTE). — Tshamugussa (DE WITTE). — Bitashimwa (DE WITTE). — Kibumba (BURGEON). — Miki (PRIGOGINE). — Oost-Ruwenzori (WOLLASTON).

Ruanda-Urundi: Rugege-woud (LESTRADE). — Rwasenkoko, Rugege (AURELIAAN). — Mukokole, Rugege (LAURENT). — Woud in het zuiden van Kisenyi (FAIN).

Andere vindplaatsen: Loda-woud (VRIJDAGH). — Nyemilima-berg (CHAPIN). — Luvumba (ROCKEFELLER en MURPHY). — Ten noordwesten van Baraka (GRAUER).

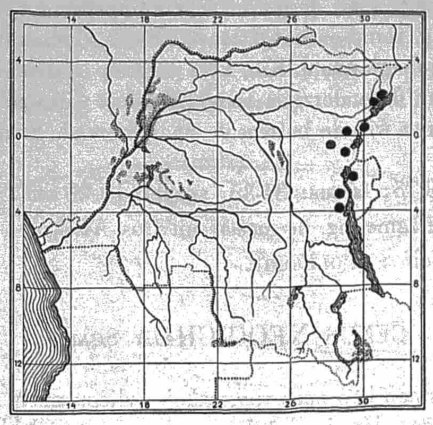

Afb. 131. — Vindplaatsen van *Cinnyricinclus Sharpei*.

GENUS SPREO LESSON.

De onderzijde is ten minste gedeeltelijk lichtgekleurd, roodbruin tot wit. Snavel betrekkelijk smal.

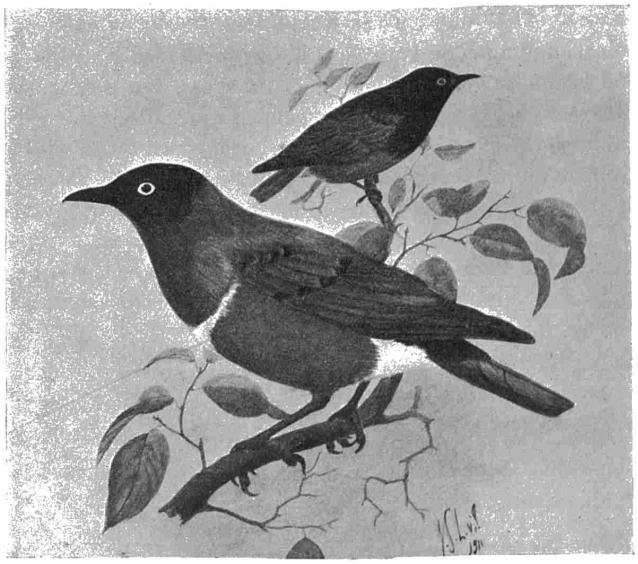

Afb. 132. — *Spreo superbus* RÜPPELL.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

Staart dwars afgesneden, lichtjes uitgesneden, of breed afgerond, korter dan de vleugel; handpen 1 langer dan de handdekvederen; geen roodbruin aan de vleugel.

Verscheidene soorten komen voor in Afrika; één enkele zou misschien in onze gebieden kunnen aangetroffen worden.

1. - **Spreo superbus** Rüppell. — Afb. 132.

Deze prachtige Glansspreeuw bewoont Noordoost- en Oost-Afrika en wordt in Soedan gevonden. Hij werd vermeld uit Uelé, naar exemplaren in onze verzameling die door Polidori naar het Museum werden gezonden; hoogstwaarschijnlijk werden deze ingezameld in het Lado-gebied, een streek die onder toezicht stond van de Vrijstaat.

Bovenkop zwart, ietwat bronsglanzend, de oordekvederen purper- tot violetzwart, of koperglanzend; nek violet- of staalblauw glanzend; rug, romp en bovenstaartvederen glanzend blauwgroen; stuurpennen eveneens of blauwer, de zomen soms violetglanzend. Kin, keel en krop staalblauw tot blauwgroen, de keel soms fel violet glanzend; het overige van de onderzijde roodbruin, met witte grenslijn tegen de krop; onderstaartvederen wit; ondervleugeldekvederen wit, de buitenste staalglanzend. Snavel zwart; poten zwart tot loodzwart.

Vleugel: 115-125; staart: 68-75; tarsus: 31-35; snavel: 18-20 mm.

Negen exemplaren in onze verzameling, de meeste uit Oost-Afrika.

Distr. Kibali-Ituri: « Uelé » (Polidori).

GENUS NEOCICHLA Sharpe.

Sturniden zonder metaalglans aan kop noch rug, enkele vliegpennen gedeeltelijk wit. Snavel veeleer kort, de bovenlijn merkelijk gebogen. Handpen 1 langer dan de handdekvederen; 3-5 de langste handpennen. Staart afgerond.

Eén enkele soort.

Vroeger werd *Neocichla* onder de Timaliiden gerangschikt.

1. - **Neocichla gutturalis** Bocage.

Deze eigenaardige soort is bekend van Angola over Noord-Rhodesië tot het Tanganyika Territory. Het is waarschijnlijk dat de soort in het zuidwesten van Katanga voorkomt. Ze bewoont de savanne.

Bovenkop en nek bruinachtiggrauw, de kopzijden bleker, met smalle, witte oogring en fijne, zwarte teugelstreep; rug en mantel bruin, de vederen bleker aan de zoom, wat een min of meer gevlekt aanzien teweegbrengt; romp en bovenstaartvederen veel lichter gekleurd, bruinachtig; dekvederen donkerbruin tot zwartbruin, de buitenste zuiverzwart met glanzende zoom; vliegpennen zwart of zwartbruin, de armpennen ook wel donkerbruin, de binnenste handpennen en de buitenste armpennen basaal min of meer breed wit of roomkleurig; aan de armpennen zet zich het wit langs de buitenzoom voort naar het einde toe, waardoor een witte band op de vleugel getekend wordt; middelste stuurpennen distaal zwartbruin, basaal minder donker, de andere pennen donkerbruin tot zwart, met witte eindzoom. Keel bleekbruinachtiggrauw; het overige van de onderzijde roestgeelbruin, de krop met grote, zwarte middenvlek; het buikmidden wit; onderstaartvederen wit tot lichtbruinachtig. Snavel zwart; poten geelbruin.

Vleugel: 100-110; staart: 85-94; tarsus: 30-33; snavel: 18-19.

1 *a*. - **Neocichla gutturalis angusta** Friedmann.

Dit is de vorm die in het zuidwesten van Katanga zou kunnen voorkomen. Wij bezitten hem uit Noord-Rhodesië.

GENUS LAMPROCOLIUS Sundevall.

Sturniden met metaalglanzende bevedering, de vleugel langer dan de staart, handpen 1 meestal weinig langer dan de handdekvederen (bij *L. splendidus* is ze langer, bij *L. chalcurus* is ze soms korter, bij *chalybaeus* is ze zeer kort); de onderstaartvederen glanzend gelijk de rug; staart recht afgezet of afgerond of zelfs soms ietwat trapvormig (*L. acuticaudus*); tarsus even lang als of ietwat langer dan teen 3 met klauw.

Veel soorten vertonen een andersgekleurde vlek aan de kleine dekvederen (schoudervlek).

Negen soorten komen in onze gebieden voor. Men onderscheidt ze als volgt:

1. *a.* De bevedering van de kop is fluweelzwart, met purperen of violette glans, en steekt scherp af tegen de staalgroene of messingkleurige bevedering van de rug. ..... *Lampr. purpureiceps.*
   b. Geen scherp kontrast tussen kop en rug. ..... 2.
2. *a.* De stuurpennen zijn distaal staalblauwgroen maar daarvóór fluweelzwart, met enige glans, de basis zelf purperblauw. Kop en rug staalgroen tot messingkleurig. .... *Lampr. splendidus.*
   b. De stuurpennen zijn metaalglanzend over de hele lengte. ..... 3.
3. *a.* De kop van voren, de keel en de borst zijn mooi violet- of purperkleurig. .. *Lampr. purpureus.*
   b. Nooit zó gekleurd, bevedering in hoofdzaak groen. ..... 4.

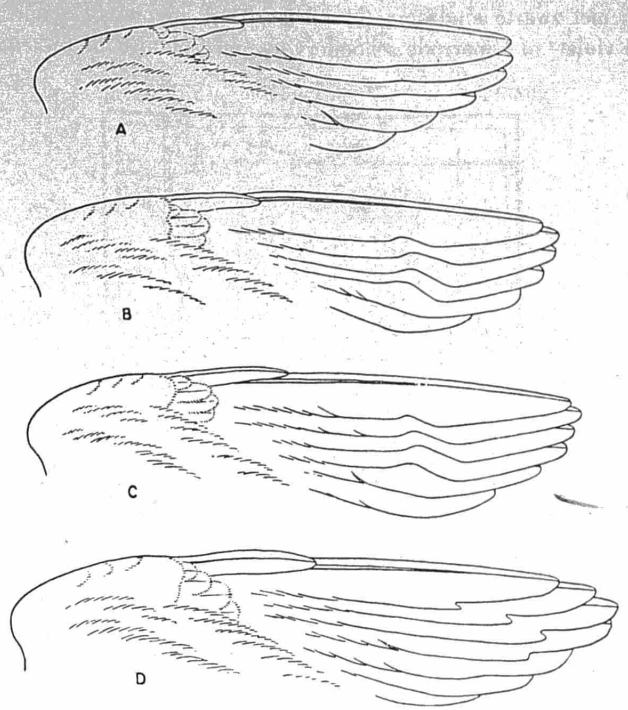

Afb. 133. — Handpennen van enkele *Lamprocolius*-soorten.
(Naar CHAPIN).

A. *Lamprocolius chloropterus* (Geen duidelijke bocht aan de binnenrand).
B. *Lampr. chalcurus* (Bochten heel duidelijk).
C. *Lampr. chalybaeus* (Bochten heel duidelijk).
D *Lampr. splendidus* (Scherpe inkerving aan de binnenrand).

4. *a.* De staart is puntig en de buitenste stuurpennen zijn merkelijk (18-32 mm.) korter dan de middelste. De staart meet 85-110 mm. ..... *Lampr. acuticaudus.*
   b. De staart is veeleer afgerond of dwars afgezet, de buitenste stuurpennen ten hoogste 10 mm. korter dan de middelste. De staart meet 62-95 mm. ..... 5.
5. *a.* De buitenste handpennen vertonen ten hoogste de vage aanduiding van een bocht aan de binnenrand, naar het einde toe. Handpen 1 is kort, ten hoogste 20 mm. lang. Vleugel: 110-127; staart: 66-75 mm. ..... *Lampr. chloropterus.*
   b. De buitenste handpennen (2-4 of 2-5) vertonen een heel duidelijke bocht aan de binnenrand, op 30-40 mm. van de punt (Afb. 133 B-C) ..... 6.
6. *a.* De middenstuurpennen zijn merkelijk purperglanzend, en de romp is blauwer of meer violet dan de rug. Vleugel: 124-147; staart: 70-85 mm. ..... *Lampr. chalcurus.*
   b. De middelste stuurpennen zijn ten hoogste ietwat blauwer dan de rug. ..... 7.

7. *a.* Een bronskleurige vlek aan de kleine dekvederen. Vleugel: 113-130; staart: 62-81 mm. .... *Lampr. nitens.*

b. Een staalblauwe, violet- of purperkleurige vlek aan de kleine dekvederen. Vleugel: 122-156; staart: 82-96 mm. ..... *Lampr. chalybaeus.*

1. - **Lamprocolius acuticaudus** Bocage. — Afb. 134.

Deze soort komt voor van Angola tot Noord-Rhodesië en Katanga.

De bevedering is staalglanzend tot messingglanzend, met zwarte teugels en staalblauwe oordekvederen; de flanken dikwijls min of meer (soms fel) staalblauw glanzend, soms ook het buikmidden; vliegpennen rookbruin tot bruinzwart, de buitenzoom gelijk de rug, de binnenste armpennen helemaal zo; dekvederen en binnenste armpennen met zwarte eindzoom; bovenstaartvederen met of zonder donkere of zwarte vlek aan het einde; een mooi violet- of koperrode schoudervlek, met blauwe of violette zoom aan de vederen;

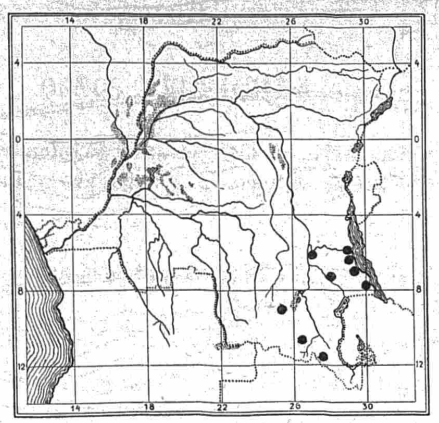

Afb. 134. — Vindplaatsen van *Lamprocolius acuticaudus* Bocage.

stuurpennen iets blauwer dan de rug en vaag dwarsgestreept. Snavel en poten zwart. Staart trapvormig, de buitenste pennen 18 tot 32 mm. korter dan de middelste. Eerste handpen 20-26 mm. lang.

Vleugel: 115-130; staart: 85-91-110; tarsus: 25-28; snavel: 20-21 mm.

45 exemplaren in onze verzameling.

Distr. Lualaba: Funda Biabo (de Baillet). — Kinda (de Baillet). — Kangue (de Baillet). — Kapiri (Legros). — Shila Tembo (de Caters).

Distr. Opper-Katanga: Elisabethstad (De Riemaecker). — Elisabethstad (Schouteden). — Nieuwdorp (Legros). — Munama (De Riemaecker).

Distr. Tanganika: Tembwe (Schouteden). — Kabalo (Schouteden). — Mpala (Storms). — Kiambi (de Witte). — Fwatuma (Lips).

Andere vindplaats: Lubenga (Rockefeller en Murphy).

Chapin beschouwt de vorm *katangae* Dirickx, waarvan het Type-exemplaar in ons bezit is, als een synoniem van *acuticaudus* s. str. Volgens Dirickx zou de staart korter zijn bij vogels uit Katanga dan bij vogels uit Angola. Chapin kan zulks niet bevestigen.

2. - **Lamprocolius chalcurus** Norman. — Afb. 133 en 135.

Deze Glansspreeuw bewoont de savanne, van West-Afrika over Soedan en Noordoost-Congo tot Uganda.

Kop staalgroen; bovenzijde eveneens, naar achteren in het violetstaalblauw overgaand; dekvederen en bovenstaartvederen meestal met een donker vlekje vóór het einde; schoudervlek staalblauw; vliegpennen zwart, de buitenzoom ten minste en de middelste stuurpennen mooi violetrood of purperblauw, de andere stuurpennen staalgroen, de binnenste min of meer blauw- of violetglanzend. Keel ietwat blauwglanzend; oor-

dekvederen staalblauw; teugels zwart; borst staalgroen, naar achteren in het violet overgaand; achterlichaam mooi purperviolet; onderstaartvederen staalblauw of -groen. Snavel en poten zwart. Handpennen 2-5 met duidelijke bocht (Afb. 133 B).

Vleugel: 120-147; staart: 70-85; tarsus: 31-34; snavel: 19-24 mm.

De typische vorm bewoont West-Afrika; wij bezitten hem uit Nigeria. In onze gebieden komt de volgende vorm voor, die een langere staart heeft dan de typische vorm.

2 *a.* - **Lamprocolius chalcurus Emini** NEUMANN.

Deze vorm is bekend van Noord-Kameroen tot Uganda, over Soedan en het noordoosten van onze gebieden.

Eén enkel exemplaar in onze verzameling.

Distr. Kibali-Ituri: Dramba (SCHOUTEDEN).

Andere vindplaatsen: Faradje (CHAPIN). — Tunguru (EMIN). — Umangi

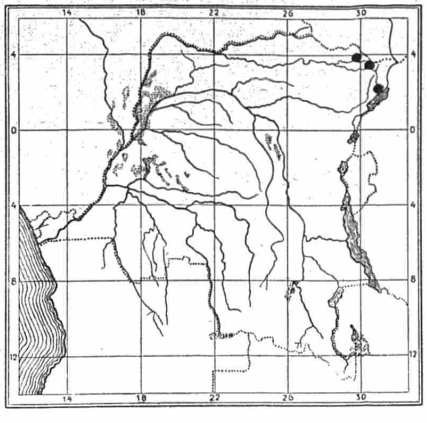

Afb. 135. — Vindplaatsen van *Lamprocolius chalcurus Emini.*

3. - **Lamprocolius chalybaeus** EHRENBERG. — Afb. 125, 133, 136 en 137.

Deze *Lamprocolius* bewoont de savanne, van Senegal, over Soedan, tot Noordoost- en Oost-Afrika, verder tot Transvaal en Zuid-Angola. Twee van de bekende vormen komen in onze gebieden voor, de ene in het oosten, de andere in Katanga.

Staalgroenglanzend aan de bovenzijde en de kop; oordekvederen staalblauw; romp en bovenstaartvederen min of meer merkelijk blauw- of violetblauwglanzend; teugels zwart; vliegpennen gelijk de rug; bovenstaartvederen met of zonder donker vlekje vóór het einde; binnenste armpennen en dekvederen eveneens met zwart vlekje; schoudervlek staalblauw (de rand soms blauwer) tot violet- of purperkleurig; stuurpennen min of meer in 't blauw overgaand. Kin, keel en borst staalgroen, buik en flanken min of meer staalblauw, soms fel glanzend, tot purperglanzend; onderstaartvederen staalgroen. Snavel en poten zwart. Handpennen 2-5 met duidelijke bocht (Afb. 133 C).

Vleugel: 121-156; staart: 80-96; tarsus: 33-35; snavel: 17-21 mm.

De twee vormen die in onze gebieden voorkomen verschillen vooral door de vleugellengte. *Massaicus* heeft, volgens CHAPIN, een vleugellengte van 144-156 voor het mannetje, van 133-142 voor het wijfje. *Sycobius* heeft 134-139 voor het mannetje, 121-129 voor het wijfje. De typische vorm bewoont West-Afrika.

3 *a.* - **Lamprocolius chalybaeus massaicus** NEUMANN.

Deze vorm wordt gevonden in hoogland in Oost- en Noordoost-Afrika en in het oosten van onze gebieden.

7 Congolese exemplaren in onze verzameling, andere uit Oost-Afrika.

Distr. Kivu: Uvira (PILETTE). — Bigoisagwa (PILETTE). — Ten NW. van het Tanganika-meer (PILETTE).

Andere vindplaats: Ruzizi-vallei (GRAUER).

Afb. 136. — *Lamprocolius chalybaeus* EHRENBERG.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

3 *b*. - **Lamprocolius chalybaeus sycobius** HARTLAUB.

Deze vorm is bekend van het Victoria-meer tot Transvaal en Katanga.
26 exemplaren in ons bezit.

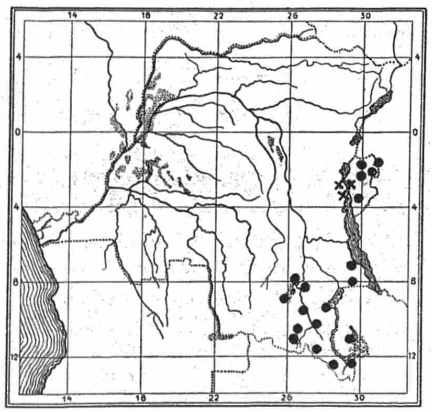

Afb. 137. — Vindplaatsen van *Lamprocolius chalybaeus*
× *Lampr. chalyb. massaicus*. ● *Lampr. chalyb. sycobius*.

Ruanda-Urundi: Kibungu (LESTRADE). — Rwinkwavu (LESTRADE). — Rugesera (Mevr. HIERNAUX). — Astrida (AURELIAAN).

Distr. Tanganika: Musosa (BREDO).

Distr. Opper-Katanga: Lubumbashi (DE RIEMAECKER). — Kashobwe (BREDO). — Kilwa (DE WIT-

TE). — Kapolowe (LYNES). — Lukafu (DE WITTE). — Kakyelo (DE WITTE). — Nkole (BREDO). — Kinia (BREDO).

Distr. Lualaba: Bukama (BRIEN). — Kadia (DEWIT).

Andere vindplaatsen: Kalule (NEAVE). — Kambove (NEAVE). — Tshinsenda (MOURITZ). — Mpala (STORMS). — Kagera-vallei (GRAUER). — Urundi (GRAUER). — Upemba-Park (VERHEYEN).

4. - **Lamprocolius chloropterus** SWAINSON. — Afb. 133, 138 en 139.

Deze soort, waarvan de handpennen geen duidelijke bocht vertonen aan de binnenrand, is bekend van Senegal, over Soedan en Noord-Congo tot Noordoost-Afrika, enerzijds, en van Mombasa en het Victoriameer naar het zuiden, tot in Katanga en Mozambiek.

Bevedering staalgroen, blauwer naar achteren toe aan de bovenzijde, ofwel zonder blauwe glans; oordekvederen donkerblauw; teugels fluweelzwart, lichtjes blauwglanzend; vleugels staalgroen, de dekvederen

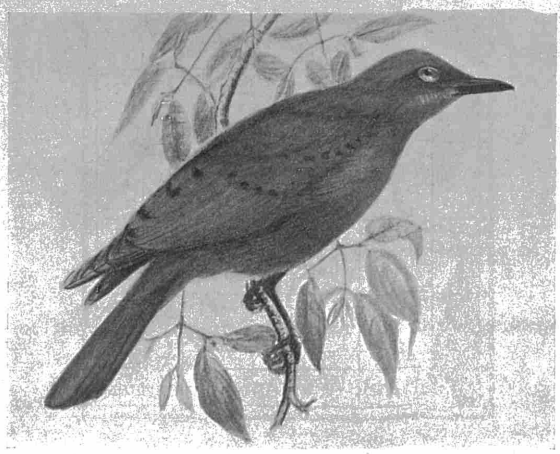

Afb. 138. — *Lamprocolius chloropterus* SWAINSON.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

en armpennen met zwarte eindvlek; schoudervlek staalblauw tot purper of koperrood; stuurpennen staalgroen. Onderzijde staalgroen, het buikmidden soms violetpurper. Geen duidelijke bocht aan de binnenrand van handpen 2 en volgende (Afb. 133 A).

Vleugel: 109-133; staart: 66-84; tarsus: 28-30; snavel: 16-19 mm.

Twee vormen komen in onze gebieden voor, een in het noorden, de andere in het zuiden. Deze laatste heeft dieper gekleurde schoudervlekken (kleine dekvederen).

4 *a*. - **Lamprocolius chloropterus chloropterus** SWAINSON.

Dit is de vorm die van Senegal tot Uganda en Noordoost-Afrika voorkomt.

35 exemplaren in onze verzameling, ook uit Soedan.

Distr. Uelé: Gangala-na-Bodio (MISONNE). — Aru-kamp (MISONNE). — Digba (VRIJDAGH). — Tukpwo (VRIJDAGH). — Dungu (Missie DUNGU).

Distr. Kibali-Ituri: Mahagi (SCHOUTEDEN). — Ishwa (VRIJDAGH). — Faradje (HUTSEBAUT). — Kil. 999 Congo-Nijl (VLEESCHOUWERS).

Andere vindplaatsen: Niangara (CHAPIN). — Niarembe (VRIJDAGH). — Semio (BLANCOU). — Kutunda (VRIJDAGH). — Mundu (EMIN).

4 *b*. - **Lamprocolius chloropterus Elisabeth** STRESEMANN.

Deze vorm bewoont het zuiden van het woongebied van de soort.

17 exemplaren in ons bezit, ook uit Zuid-Rhodesië.

Distr. Lualaba: Kansenia (DE WITTE). — Bianos (Prins LEOPOLD). — Mponde-riv., Kansenia (DE CATERS).

Distr. Opper-Katanga: Kilwa (DE WITTE). — Lubumbashi (DE RIEMAECKER). — Lukonzolwa (DE WITTE). — Elisabethstad (DE RIEMAECKER).

Andere vindplaatsen: Pweto (BREDO). — Musosa (BREDO).

5. - **Lamprocolius nitens** LINNAEUS.

Deze soort wordt gevonden in de savannen van Gaboen tot Zuid-Afrika, over Angola en Neder-Congo.

Staalgroen, de bovenkop ietwat blauwer, de romp en de bovenstaartvederen meer zó, tot staalblauw; oordekvederen donkerstaalblauw of purperblauw; teugels zwart; vleugels staalgroen tot blauwgroen aan de buitenzoom der pennen; een koperrode tot bronskleurige schoudervlek; de andere dekvederen en de bin-

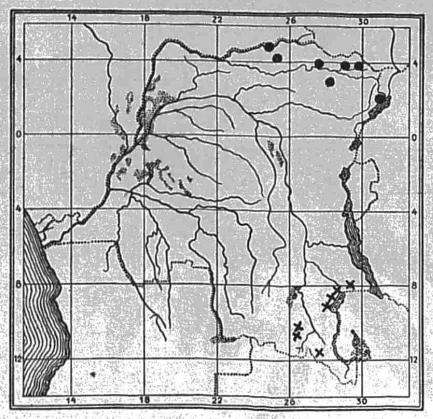

Afb. 139. — Vindplaatsen van *Lamprocolius chloropterus*
● *Lampr. chlor. chloropterus.* × *Lampr. chlor. Elisabeth.*

nenste armpennen met of zonder zwarte eindvlekje; stuurpennen staalblauw, donker dwarsgestreept. Onderzijde staalgroen, de keel ietwat blauw gewassen; de flanken en de onderstaartvederen staalblauwglanzend. Snavel en poten zwart. De binnenrand van de handpennen 2 en volgende vertoont een duidelijke bocht.

Vleugel: 113-130; staart: 62-85; tarsus: 31-35; snavel: 18-19 mm.

Eén enkele vorm is uit onze gebieden bekend.

5 *a*. - **Lamprocolius nitens nitens** LINNAEUS.

Deze vorm is bekend van de kust van Gaboen tot Noord-Angola. Hij werd vermeld van het Matebaeiland, bij Boma, en ook uit San Antonio, aan de monding van de Congo-stroom, linkeroever. CHAPIN zag deze vogel langs het Beneden-Congo-spoor; misschien heb ik hem ook in Kwamouth waargenomen.

Eén enkel exemplaar is in ons bezit, uit Angola: Dondo (ANSORGE). — Wij bezitten de vorm *phoenicopterus* SWAINSON uit Zuid-Rhodesië.

6. - **Lamprocolius purpureiceps** VERREAUX. — Afb. 140 en 141.

De Zwartkoppige Glansspreeuw bewoont het woud en wordt gevonden van West-Afrika tot Belgisch Congo, Uganda en tot aan het Elgon-gebergte.

Bovenkop tot onder de ogen fluweelzwart, meestal met min of meer goed merkbare, purperen of violette glans; het voorhoofd, de teugels en de kin zuiverder zwart; oordekvederen glanzend violetkleurig tot purperrood; het overige van de bovenzijde staalgroen of messingkleurig, ietwat blauw naar achteren en soms ook naar de kop toe; handpennen blauwzwart, de buitenzoom staalblauw tot purperblauw glanzend; armpennen

blauwer dan de rug aan hun buitenvlag; stuurpennen donkerblauwzwart, ietwat bronsglanzend. Keel en krop glanzend violet- tot purperkleurig, de borst ook wel blauw; het overige van de onderzijde staalgroen; onderstaartvederen zwart met staalblauwe of -groene zoom; soms helemaal zó gekleurd. Snavel en poten zwart. Ten hoogste een vage bocht aan handpennen 2-5.

Vleugel: 109-132; staart: 59-75; tarsus: 21-25; snavel: 15-20 mm.

Ongeveer 160 exemplaren in onze verzameling.

Afb. 140. — *Lamprocolius purpureiceps* VERREAUX.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

Distr. Neder-Congo: Butu Polo (SCHOUTEDEN). — Lundu (SCHOUTEDEN). — Ganda Sundi (SCHOUTEDEN). — « Mayumbe » (VLEESCHOUWERS).

Distr. Leopold II-meer: Botanankasa (NKELE). — Bokalakala (NKELE). — Kunungu (SCHOUTEDEN). — Inongo (HUISMAN). — Ndwa (NGWE).

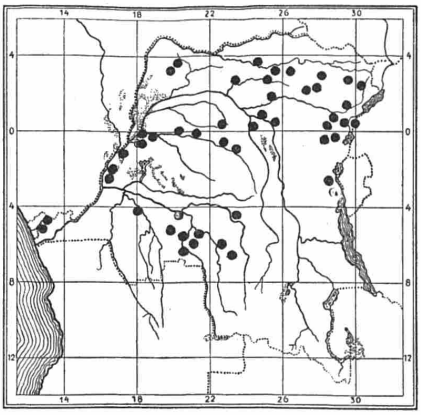

Afb. 141. — Vindplaatsen van *Lamprocolius purpureiceps*.

Distr. Tshuapa: Bompongo (DUPUIS). — Bokungu (DUPUIS). — Lukolela (LECOCQ). — Bikoro (SCHOUTEDEN). — Yangole (DUPUIS). — Boende (WIJNANTS). — Boende (HUYPENS). — Bongembe (DUPUIS). — Bokuma (LOOTENS). — Lotakamela (DUPUIS). — Yalokele (DUPUIS). — Yalusambo (DUPUIS). — Nkone (DUPUIS). — Eala (VERLAINE). — Iyonda (MICHIELSEN). — Lofoli (DUPUIS). — Belinga (HERROELEN). — Lofima (DUPUIS). — Yokamba (STEVENART). — Basankusu (HERROELEN). — Mondombe (DUPUIS). — Yokolo (DUPUIS). — Isuki (HERROELEN). — Boangi (VERBIST).

Distr. Congo-Ubangi: Gemena (VRIJDAGH). — [Karawa (WALLIN)].

Distr. Uelé: Ibembo (HUTSEBAUT). — Buta (HUTSEBAUT). — Rungu (SCHOUTEDEN). — Zobia (HUTSEBAUT). — Poko (CHRISTY). — Titule (HUTSEBAUT).

Distr. Stanleystad: Yangambi (GERMAIN). — Ilambi (SCHWETZ). — Banalia (NAHAN).

Distr. Kibali-Ituri: Kilo (THÉLIE). — Mongbwalu (Mevr. LEPERSONNE). — Bondo Mabe (SCHOUTEDEN). — Etembo (SCHEPENS). — Karemi (BAYER). — Teturi (Mevr. FUMIÈRE).

Distr. Kivu: Motaka (BONNEVIE). — Mutwanga (HACKARS). — Kamituga (PRIGOGINE). — Katetere (PRIGOGINE). — Beni (LISFRANC). — Lesse (PILETTE). — Moera (BONNEVIE). — Beni (BONNEVIE). — Beni (BORGERHOFF). — Lutunguru (PRIGOGINE). — Bilolo (DANDOY). — Kakanda (PRIGOGINE). — Kaganda (PRIGOGINE). — Biakiri (DYLEFF). — Beni (BRAUN ter MEEREN). — Ngumba (PRIGOGINE). — Maboya (DE SEMERIES). — Midden-Etaetu-riv. (PAULUS). — Butembo (PAULUS).

Afb. 142. — *Lamprocolius purpureus* MÜLLER.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

Distr. Sankuru: Lusambo (WINDMOLDERS).

Distr. Kasai: Merode (WINDMOLDERS). — « Kasai » (Cie Kasai). — Luluaburg (CALLEWAERT). — Luebo (SCHOUTEDEN).

Distr. Kwango: Atene (CHARLIERS). — Neder-Kwilu (ROULING).

Andere vindplaatsen: Stanleystad (CHAPIN). — Bafwabaka (CHAPIN). — Medje (CHAPIN). — Ipoto (EMIN). — Basongo (SCHOUTEDEN). — Kamaiembi (SCHOUTEDEN). — Kabambaie (SCHOUTEDEN). — Makumbi (SCHOUTEDEN). — Ngombe, Kasai (SCHOUTEDEN). — Angu (ALEXANDER). — Ukaika (GRAUER). — Mawambi/Irumu (GRAUER). — Kartushi (GYLDENSTOLPE). — Saidi (REHN). — Luhule-riv. (DE WILDE). — Bwanandeke (DE WILDE). — Katuka (DE WILDE). — Nganzi (DE WILDE). — « Manyema » (ROCKEFELLER en MURPHY).

7. - **Lamprocolius purpureus** MÜLLER. — Afb. 142 en 143.

Deze soort bewoont de savanne en is bekend van West-Afrika tot Oost-Afrika, over Soedan en het noordoosten van Belgisch Congo.

Bovenkop van voren en kopzijden violetglanzend, de teugels zwart; de nek mooi staalblauw; bovenrug glanzend staalgroen, blauwer naar achteren toe, de romp en de bovenstaartvederen violetkleurig, met staal-

blauwe zoom en met donker vlekje vóór het einde; de langste bovenstaartvederen violetkleurig; middelste stuurpennen glanzend violetkleurig, de andere distaal staalblauw, basaal min of meer violetkleurig, de buitenste helemaal staalblauw of ongeveer zó; dekvederen gelijk de rug, met donker anteapicaal vlekje; de handdekvederen min of meer staalblauw, gelijk de binnenste armpennen; een staalblauwe, soms min of meer violetglanzende schoudervlek. Kin, keel en krop violetkleurig tot purperrood; het overige van de onderzijde donkerblauw, met violette glans of helemaal violetkleurig. Snavel en poten zwart. Geen duidelijk bocht aan de binnenrand der handpennen 4-5; geen bocht aan handpennen 2-3.

Vleugel: 131-162; staart: 68-90; tarsus: 32-36; snavel: 17-25 mm.

In het noorden van onze gebieden werd de vorm *amethystinus* gevonden. De typische vorm bewoont West-Afrika.

7 *a*. - **Lamprocolius purpureus amethystinus** Heuglin.

Wij bezitten deze vorm uit Uganda, de typische vorm uit West-Afrika. Chapin vond *amethystinus* in

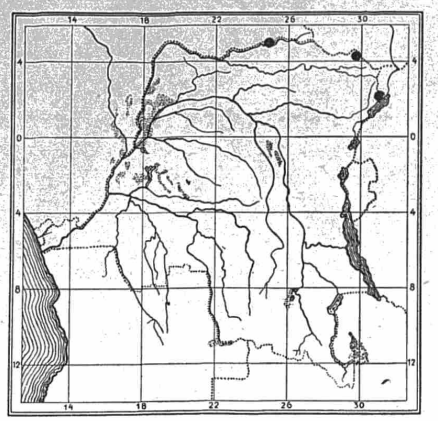

Afb. 143. — Vindplaatsen van *Lamprocolius purpureus*.

Garamba (*Distr. Kibali-Ituri*), Blancou vond hem in Semio, aan onze Uelé-grens. Ik meen hem in Faradje te hebben gezien.

Eén enkel Congolees exemplaar in ons bezit.

Distr. Kibali-Ituri: Ishwa (Vrijdagh).

8. - **Lamprocolius splendidus** Vieillot. — Afb. 133, 144 en 145.

Deze soort bewoont bij voorkeur woudgebieden en is bekend van West-Afrika tot Angola en Oost-Afrika. Ze komt veelvuldig voor in Belgisch Congo.

Bovenkop en bovenrug glanzend staalgroen tot messingkleurig, de kop ook wel staalblauwglanzend van achteren; het voorhoofd en de teugels zwart; nek en onderrug staalblauwgroen; kleine dekvederen glanzend staalgroen, min of meer blauwglanzend, de langste met fluweelzwarte vlek vóór het einde; grote dekvederen daarentegen matter staalgroen, met of zonder zwarte anteapicale vlek; handdekvederen blauwgroen; armpennen basaal mat staalgroen, dan breed fluweelzwart, distaal (de binnenste heel smal) staalblauw tot blauwgroen of ietwat violetkleurig; handpennen blauwgroen, de binnenvlag donkerder, tot zwart met weinig glans; stuurpennen purperblauw, dan grotendeels fluweelzwart met soms felle, violette, purperen of staalblauwe glans, ten minste aan de zomen, het eindstuk staalblauwgroen; alle stuurpennen min of meer duidelijk donker dwarsgestreept. Kopzijden glanzend blauw; achter het oor een koperrode tot violetglanzende vlek; kin en keel blauwglanzend, het overige van de onderzijde donkerblauw, violetrood of purperkleurig, blauwer naar achteren toe, de borst min of meer blauwglanzend aan de zijden; het midden van het onderlichaam dikwijls glanzend koperrood; onderstaartvederen staalblauwgroen of min of meer violetkleurig gewassen. Snavel en poten zwart.

De handpennen 2 tot 5 vertonen aan de binnenrand voorbij het midden van hun lengte een scherpe inkerving, die heel typisch is voor de soort (Afb. 133 D).

Vleugel: 130-169; staart: 89-123; tarsus: 27-35; snavel: 17-20 mm.

Twee vormen komen in onze gebieden voor. De typische *splendidus* heeft een staalblauwglanzende

Afb. 144. — *Lamprocolius splendidus* VIEILLOT.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

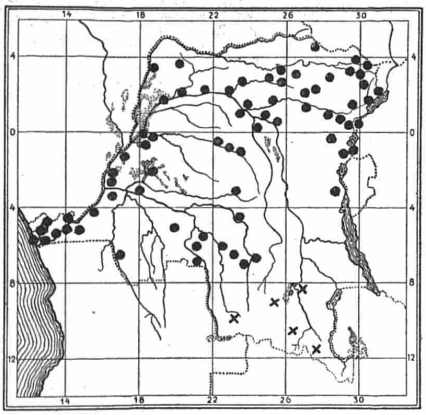

Afb. 145. — Vindplaatsen van *Lamprocolius splendidus*.
× *Lampr. splend. bailundensis*. ● *Lampr. splend. splendidus*.

achterkop, wat niet het geval is bij de vorm *bailundensis*, waarvan de hele bovenkop eenkleurig staalgroen of messingkleurig is.

8 *a*. - **Lamprocolius splendidus bailundensis** NEUMANN.

Deze vorm wordt gevonden in Angola, Katanga en de aangrenzende gebieden.
17 exemplaren in onze verzameling.

Distr. Lualaba: Kinda (DE BAILLET). — Kisenda, Kando-riv. (DE CROMBRUGGHE). — Kitundu (DE BAILLET). — Kasaji (FISHER). — Kadia (DEWIT).

Distr. Opper-Katanga: Kafubu-riv., Elisabethstad (DE RIEMAECKER).

Andere vindplaats: Upemba-park (VERHEYEN).

8 *b*. - **Lamprocolius splendidus splendidus** VIEILLOT.

Deze vorm heeft een heel grote verspreiding, van Nigerië tot onze gebieden, tot Abessinië en Oost-Afrika.

Ongeveer 300 exemplaren in onze verzameling.

Distr. Neder-Congo: Vista (SCHOUTEDEN). — Zambi (VAN SACEGHEM). — Kil. 90 Banana/Boma (VRIJDAGH). — Mateba-eiland (WEYNS). — Boma (SCHWETZ). — Boma (COCU). — Manzadi (DARTEVELLE). — Ngombe/Matadi (HENRION). — Moanda (MESMAECKERS). — Butu Polo (SCHOUTEDEN). — Yindu (GOOSSENS). — Dongo (VLEESCHOUWERS). — Leopoldstad (BECQUET). — Leopoldstad (Mevr. LEPERSONNE). — Leopoldstad (VAN DELFT).

Distr. Leopold II-meer: Kunungu (SCHOUTEDEN). — Ndwa (NGWE). — Keseki (NKELE). — Mpa (MAES). — Kimangunu/Tua (VLEESCHOUWERS). — Inongo (HUISMAN). — Botanankasa (NKELE).

Distr. Tshuapa: Mondombe (DUPUIS). — Bamanya (LOOTENS). — Motemanogo (HERROELEN). — Iyonda (MICHIELSEN). — Lukolela (BELLEFROID). — Lukolela (LECOCQ). — Bikoro (SCHOUTEDEN). — Eala (SCHOUTEDEN). — Bokungu (DUPUIS). — Bolongo, Djolu (WRIGHT). — Bokuma (LOOTENS). — Belinga (HERROELEN). — Yelia (HERROELEN). — Ikolota (HERROELEN). — Bamanya (LEONET). — Coquilhatstad (LEONET). — Bionga (HERROELEN).

Distr. Stanleystad: Ilambi (SCHWETZ). — Stanleystad/Bafwaboli (GELDOF). — Stanleystad (WEYNS). — Stanleystad (CHRISTY). — Panga (BOCK). — Yangambi (BECQUET). — Basoko (Mevr. TINANT). — Banalia (NAHAN). — Elisabetha (Mevr. TINANT).

Distr. Congo-Ubangi: Bokele (DE LA KÉTHULLE). — Nieuw Antwerpen (DE LA KÉTHULLE). — Libenge (GOLENVAUX). — Umanghi (DE LA KÉTHULLE). — Motima/Lisala (Mevr. BABILON). — Yambuku (DE PAEPE). — Bumba (WEYNS). — Karawa (WALLIN).

Distr. Uelé: Poko (CHRISTY). — Medje (SCHOUTEDEN). — Barisi (HUTSEBAUT). — Paulis (ABBELOOS). — Ibembo (HUTSEBAUT). — Buta (HUTSEBAUT). — Bambesa (VRIJDAGH). — Angodia (HUTSEBAUT). — Titule (HUTSEBAUT). — Mauda (SCHOUTEDEN).

Distr. Kibali-Ituri: Mongbwalu (Mevr. LEPERSONNE). — Kilo (THÉLIE). — Arebi (SCHOUTEDEN). — Teturi (PRIGOGINE). — Mahagi (SCHOUTEDEN). — Dramba (SCHOUTEDEN). — Irumu (J. BEQUAERT). — Djugu (VRIJDAGH). — Djugu (FAIN). — Irumu (ANDRY). — Etembo (SCHEPENS). — Oud Kilo (ANDRY).

Distr. Kivu : Bilolo (DANDOY). — Rutshuru (HACKARS). — Alimassi (CHRISTY). — Beni (BORGERHOFF). — Butembo Ngoma (DYLEFF en PRIGOGINE). — Mutwanga (VAN HOOF). — Lutunguru (PRIGOGINE). — Lubena (DAUBRESSE). — Fagla (DAUBRESSE). — Matwanga (HACKARS). — Zambo (CHRISTY). — Mutiba (PILETTE). — Assumba (PILETTE). — Beni (PILETTE). — Beni (BONNEVIE). — Marissawa (PILETTE). — Kamituga (PRIGOGINE). — West-Ruwenzori (HACKARS). — Bilolo (DANDOY). — Mwana (PRIGOGINE). — Bela (DAUBRESSE).

Distr. Sankuru: Lodja (GHESQUIÈRE). — Gandajika (WINDMOLDERS). — Kanda Kanda (VAN ASSCHE). — Lusambo (WINDMOLDERS).

Distr. Kasai: Merode (WINDMOLDERS). — Dibaya (WINDMOLDERS). — Luebo (SCHOUTEDEN). — Tshikapa (LYNES). — Kamaiembi (SCHOUTEDEN). — Luluaburg (CALLEWAERT).

Distr. Kwango: Atene (CHARLIERS). — Kasanga (SCHWETZ).

Andere vindplaatsen: Barumbu (CHAPIN). — Gamangui (CHAPIN). — Bafwabaka (CHAPIN). — Niangara (CHAPIN). — Faradje (CHAPIN). — Manyanga (BOHNDORFF). — Tingasi (EMIN). — Ipoto (EMIN). — Moera (GRAUER). — Ten oosten van de Rutshuru-vlakte (GRAUER). — Olinga (ANSORGE). — Songa (EMIN). — Kingoyi (LAMAN). — Mukimbungu (LAMAN). — Gudima (ALEXANDER). — Bellima (EMIN). — Kidada (SCHOUTEDEN). — Saidi (REHN). — Simbo (GYLDENSTOLPE). — Alipago (VRIJDAGH). — Irunga-riv. (DE WILDE). — Lusibi-riv. (DE WILDE). — Biangolo-riv. (DE WILDE). — Ganda Sundi (CHAPIN). — Avakubi (CHAPIN).

GENUS LAMPROTORNIS TEMMINCK.

Glansspreeuwen met fel trapvormige staart, deze meestal langer dan de vleugel; handpen 1 ongeveer even lang als de helft van 2 of zelfs langer; handpen 2 korter dan 3-5; geen roodbruin aan de handpennen; tarsus langer dan teen 3 met klauw.

Eén enkele soort is uit onze gebieden bekend. Twee andere zouden er misschien kunnen aangetroffen worden.

1. *a.* Keel en borst zijn eenkleurig, staalblauw of -violet. ..... *L. Mevesi.*
   b. De keel is min of meer bronskleurig, de borst is violet tot staalgroen. ..... 2.
2. *a.* Staart merkelijk langer dan de vleugel, meestal ten minste 200 mm. lang. ..... *L. caudatus.*
   b. Staart korter dan 170 mm., ongeveer even lang als de vleugel. ..... *L. purpuropterus.*

1. - **Lamprotornis caudatus** MÜLLER.

Deze soort, met merkwaardig lange staart, is bekend van Senegal tot Soedan. Ze zal misschien aangetroffen worden aan onze noordelijke grens.

Bovenkop en kopzijden groenbronskleurig; oordekvederen donkerder, tot zwart; teugels zwart; bovenzijde verder mooi staalgroenglanzend, naar achteren toe in het staalblauw overgaand, de romp en de bovenstaartvederen staalblauw met violette glans, enkele dekvederen met zwarte vlek vóór het einde; de langste bovenstaartvederen helemaal violet, donker dwarsgestreept; dekvederen staalgroen, meestal met fluweelzwarte vlek vóór de eindzoom; vliegpennen donker staalgroen, vaag dwarsgestreept, de buitenzoom glanzender, de binnenste armpennen helemaal zo; middelste stuurpennen mooi violet tot koperrood; de andere violet tot staalblauw, alle met min of meer duidelijke donkere dwarsstreping. Keel gelijk de bovenkop; hals en borst glanzend staalgroen; het overige van de onderzijde staalblauw tot violet of purper, het midden koperrood. Snavel zwart; poten zwart.

Vleugel: 160-201; staart: 205-360; tarsus: 37-45; snavel: 19-25 mm.

Staart veel langer dan de vleugel, trapvormig, de buitenste stuurpen veel korter dan de helft van de middelpennen (slechts ongeveer een derde deel).

Wij bezitten deze mooie vogel uit Senegal en Nigerië.

2. - **Lamprotornis Mevesi** WAHLBERG.

Deze soort werd tot hiertoe niet aangetroffen in onze gebieden en er is weinig kans dat ze er zou gevonden worden, tenzij misschien in het zuiden van Katanga: de vorm *Mevesi* is in Rhodesië tot in de Loangwavallei thuis.

2 *a.* - **Lamprotornis Mevesi Mevesi** WAHLBERG.

De typische vorm van de soort is bekend van Zuid-Rhodesië tot Noord-Rhodesië; in West-Angola komt de vorm *purpureus* voor. Beide vormen zijn in onze verzameling vertegenwoordigd.

Bevedering staalblauw tot blauwgroen (meer violet of purperkleurig bij de vorm *purpureus*), de bovenkop, de nek en de rug en vooral de dekvederen in het violet overgaand; oordekvederen minder glanzend; teugels zwart; romp en bovenstaartvederen min of meer bronskleurig tot koperrood; vliegpennen zwart, de buitenvlag staalblauw of staalgroen, min of meer duidelijk donker dwarsgestreept; stuurpennen staalblauw tot violet of staalgroen, donker dwarsgestreept. Onderzijde staalblauw, het achterlichaam min of meer violet of koperrood. Snavel zwart; poten zwart.

Vleugel: 140-160; staart: 190-210; tarsus: 35-40; snavel: 18-20 mm.

3. - **Lamprotornis purpuropterus** RÜPPELL. — Afb. 146 en 147.

Deze Sturnide bewoont de savannen van Noordoost- en Oost-Afrika en wordt tot in het oosten van onze gebieden gevonden.

Kop bronsglanzend; oordekvederen en teugels zwart, nek en rug, romp, bovenstaartvederen en stuurpennen fel violetglanzend (of wel zijn nek en rug min of meer staalblauwglanzend), de zoom der vederen vio-

let, de stuurpennen vaag donker dwarsgestreept, de binnenste armpennen eveneens; vliegpennen zwart, de binnenste armpennen helemaal, de andere aan de buitenvlag fel staalblauw; de buitenzoom en het einde van de handpennen dito gekleurd. Keel meer koperkleurig dan de bovenkop; hals violetkleurig; borst staalblauw; buik violet, in het midden in het koperkleurige overgaand. Snavel en poten zwart.

Afb. 146. — *Lamprotornis purpuropterus* Rüppell.
(V. G. L. van Someren del.).

De staart is trapvormig, meestal langer dan de vleugel; de buitenste stuurpen is langer dan de helft van de middelste pennen.

Vleugel: 130-173; staart: 110-216; tarsus: 35-40 snavel: 20-22 mm.

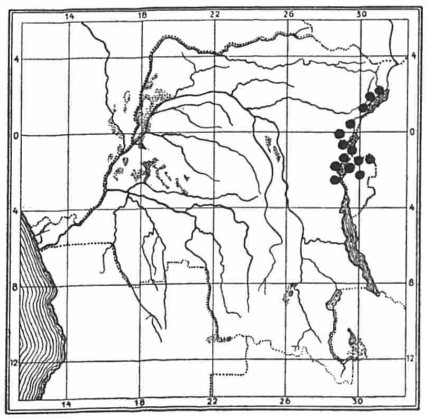

Afb. 147. — Vindplaatsen van *Lamprotornis purpuropterus*.

Verschillende vormen worden onderscheiden: ze verschillen vooral door hun grootte en door de lengte van de staart. In onze gebieden komt de typische vorm voor, volgens Chapin, al neemt hij aan dat de staart over 't algemeen langer is bij exemplaren uit de typische streek, dit is Abessinië, dan bij Congolese vogels: 134-153 mm; deze zouden misschien als vorm *brevicaudatus* Sharpe kunnen onderscheiden worden.

De Juv. heeft een zwarte keel, geen violetkleur aan de onderzijde; de bovenkop is donker violet, de rug staalblauw.

3 *a*. - **Lamprotornis purpuropterus purpuropterus** Rüppell.

Wanneer wij de zienswijze van Chapin aanvaarden, dan is deze vorm bekend van Abessinië tot Soedan, Oost-Congo, Ruanda-Urundi en het oosten van het Tanganika-meer.

Een zeventigtal exemplaren in onze verzameling, ook uit Abessinië en Oost-Afrika.

Ditsr. Kibali-Ituri: Kasenyi (Lefèvre). — Kasenyi (Vrijdagh). — Kasenyi (Schwetz). — Kawa (Bredo). — Mahagi (Schouteden). — Mahagi (Vrijdagh).

Distr. Kivu: Molekera (Pilette). — Bogoisagua (Pilette). — Oude Missiepost-St-Gustaaf (Pilette en Bonnevie). — Kamande (Hackars). — Karemi (Bayer). — Luvungi (Pilette). — Karemi (Bonnevie). — Katanda (Burgeon). — Ngoma (Schouteden). — Lulenga (Schouteden). — May-ya-Ivi (Pilette). — Luvungi (Burgeon). — Sanghe-Ruzizi (Pilette). — Ten westen van het Edward-meer (Hackars). — Rwindi (de Witte). — Molekera (Pilette). — Lesse (Pilette).

Ruanda-Urundi: Astrida (Aureliaan). — Gisagara (Fain). — Ngaza (Lestrade). — Gisagara (Lestrade). — Kibungu (Lestrade). — Gabiro (Burgeon). — Gabiro (Verhulst). — Kigali (Douce). — Ten noorden van Usumbura (Douce). — Usumbura (Vrijdagh). — Kamonyi (Douce). — Kisenyi (Van Saceghem). — Ruzizi-vallei (Bastiaens). — Gakoma (Aureliaan). — Gizosi (Deben). — Ten noorden van Usumbura (Schouteden). — Akanyaru-riv. (Aureliaan). — Kigali (Lestrade).

Andere vindplaatsen: Pongo (Ansorge). — Kirk-watervallen (Mecklemburg). — Kasindi (Arrhenius). — Rutshuru-vlakte (Grauer). — Makora (Gyldenstolpe). — Kihinga (Frechkop). — Radiadia (De Wilde).

GENUS CREATOPHORA Lesson (*Perissornis* auct.).

Bij het volwassen mannetje is de kop naakt, met grote, vlezige bovenkop- en keellappen; bij het wijfje en bij niet volwassen mannetjes is daarentegen de kop bevederd, met uitzondering van een naakte streep aan iedere zijde van de keel. Snavel betrekkelijk smal en lang, puntig, de bovenlijn gebogen; neusgaten vrij, ovaal; handpen 1 veel korter dan de handdekvederen, 2-4 de langste pennen; staart dwars afgesneden, veel korter dan de vleugel; tarsus stevig, klauwen lang.

Eén enkele soort.

1. - **Creatophora cinerea** Meuschen (*carunculata* auct.). — Afb. 148 en 149.

Deze eigenaardige vogel, de Lelspreeuw, is bekend van Arabië en Noordoost-Afrika tot Zuid-Afrika, ook over het oosten van onze gebieden, en van het zuiden tot Angola, Kasai en Katanga; wij hebben zelfs een exemplaar uit Leopoldstad.

De bovenkop is grauw tot loodgrauw, grauwbruin of vaalgrauwbruin, met twee grauwe lapjes bij het mannetje; in de broedtijd, echter, is de kop van het mannetje naakt en zwart met geel achterhoofd, en vertoont hij twee lange, vlezige keellappen of - lellen en kleinere lappen op voorhoofd en bovenkop. Bovenzijde grauw, loodgrauw, grauwbruin of vaalgrauwbruin, min of meer donker, maar meestal lichter gekleurd naar achteren toe, de romp en de bovenstaartvederen tot lichtgeelachtig, roomkleurig of wit, de langste bovenstaartvederen bruin; kleine dekvederen gelijk de rug of ietwat bleker gekleurd, de andere donkerbruin; handdekvederen en vleugelrand wit bij het mannetje, zwart bij het wijfje; vliegpennen donkerbruin tot zwartbruin of zwart, met lichte, groene glans bij de volwassen vogels, ten minste aan de basis. Onderzijde meestal bleker gekleurd dan de bovenzijde, vooral de buik, waarvan het midden ook wel wit kan zijn; de borst daarentegen ietwat donkerder; in de broedtijd is de keel naakt bij het mannetje; anders is ze wit bevederd, met aan iedere zijde een blauwgrauwe naakte streep. Snavel roodachtig; poten vleeskleurig tot bruin; naakte oogomgeving groengeel of geel.

Vleugel: 112-125; staart: 65-75; tarsus: 27-30; snavel: 21-24 mm.

75 exemplaren in onze verzameling.

Distr. Kibali-Ituri: Mahagi (Vrijdagh). — Ishwa (Vrijdagh). — Etembo (Schepens).

Distr. Kivu: Tussen de Semliki-riv. en de Missiepost St-Gustaaf (Pilette). — Ruzizi/Kivu (Menicken).

Distr. Tanganika: Kiambi (DE WITTE). — Kabalo (SCHOUTEDEN). — Moba (DE WITTE). — Albertstad (HUTSEBAUT). — Tembwe (HUBERT).

Distr. Opper-Katanga: Elisabethstad (SCHOUTEDEN). — Kakyelo (DE WITTE).

Distr. Lualaba: Kasaji (FISHER). — Kando-riv. bij Tenke (DE WITTE).

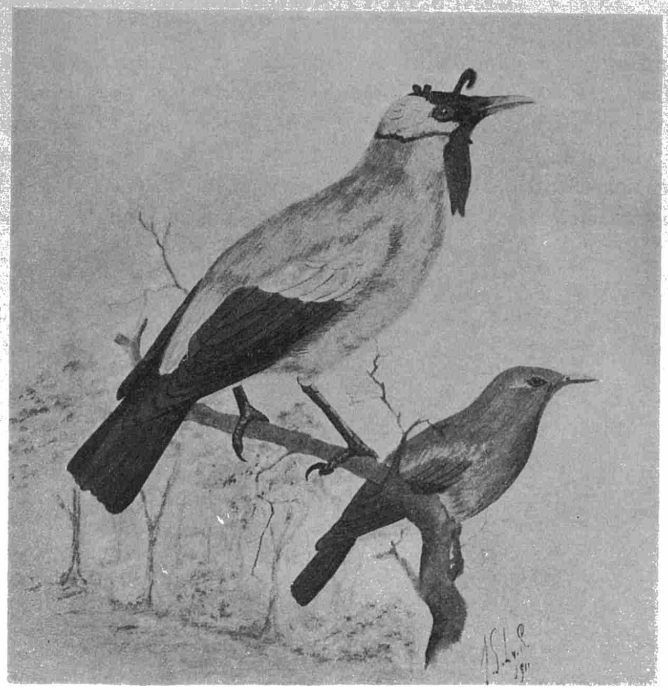

Afb. 148. — *Creatophora cinerea* MEUSCHEN.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).
Volwassen mannetje (links) en wijfje (rechts).

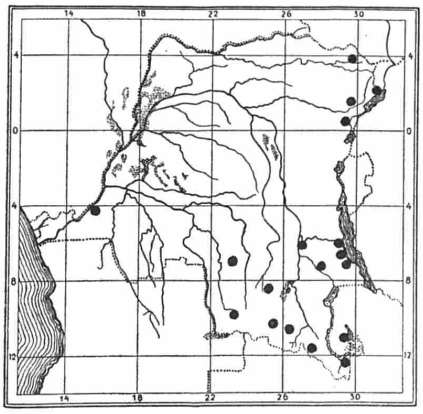

Afb. 149. — Vindplaatsen van *Creatophora cinerea*.

Distr. Sankuru: Kasansa (VAN ASSCHE).

Distr. Kasai: Bakwanga (Mevr. M. BEQUAERT). — Katombe (VAN ASSCHE).

Distr. Neder-Congo: Leopoldstad (BERTEAUX).

Andere vindplaatsen: Mpala (STORMS). — Faradje (CHAPIN). — Irumu (CAMBURN). — Opper-Lualaba (NEAVE). — Bangwelo-meer (NEAVE). — Upemba-Park (VERHEYEN).

B. — SUBFAM. BUPHAGINAE

Eén enkel genus vertegenwoordigt deze onderfamilie.

GENUS BUPHAGUS BRISSON.

Dit zijn de Ossenpikkers, of « Pique-bœufs », eigenaardige Sturniden, waarover iedereen heeft horen spreken, al is er in Congo veel spraak van « Pique-bœufs » daar waar het betreft « Garde-bœufs », een totaal anders uitziende vogel, die bij de Reigers hoort, de *Bubulcus ibis*, of Koereiger (zie het eerste deel van dit Werk, blz. 42), die in 't geheel niet de levenswijze heeft van de echte Ossenpikkers. Deze zijn trouwe gezellen van vee, paarden of wilde hoefdieren in de savannen maar zoeken hun voedsel (Insecten, Teken, larven enz.) op deze dieren zelf: dank zij hun scherpe, spitse klauwen vermogen ze zelfs aan de

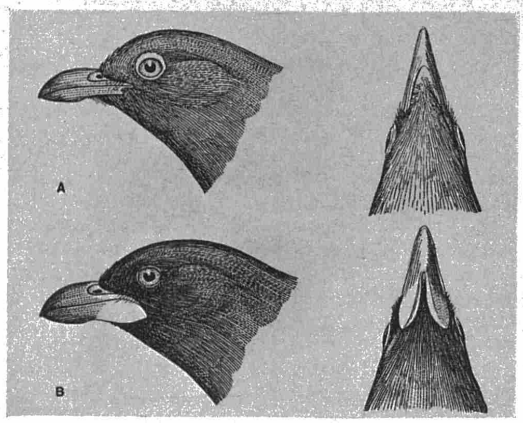

Afb. 150. — Kop van de twee *Buphagus*-soorten:
A. *Buphagus erythrorhynchus*. B. *Buphagus africanus*.
(Naar CHAPIN).

flanken en de onderzijde van het dier te hangen. Voor jagers op groot wild zijn de Ossenpikkers dikwijls een vrij onaangenaam verschijnsel: zittend op het wild merken ze de naderende jager en door hun wegvliegen en hun geroep maken ze het wild attent op het gevaar!

De tarsus is kort en dik, met betrekkelijk lange tenen en fel gekromde, scherpe, zijdelings samengedrukte klauwen, klauw 1 korter en minder sterk dan klauw 3. Snavel eigenaardig, korter dan de kop, breed aan de basis, de onderkaak distaal naar boven opgaand, de bovenkaak apicaal naar beneden gericht; handpen 1 ongeveer even lang als de handdekvederen, 2 ongeveer gelijk 3, staart korter dan de vleugel, afgerond of min of meer trapvormig, de buitenste pennen 20-25 mm. korter dan de middelste, alle stuurpennen puntig eindigend; snavel helemaal rood tot oranjekleurig of geel aan de basis.

Twee soorten Ossenpikkers zijn bekend; beide komen in onze gebieden voor. Men onderscheidt ze gemakkelijk:

1. *a*. De snavel is helemaal rood. De takken van de onderkaak zijn smal (Afb. 150A), ongeveer 3,5 mm. breed aan de basis. ..... *Buphagus erythrorhynchus*.
   b. De snavel is basaal geel, apicaal rood. De takken van de onderkaak zijn eigenaardig breed (Afb. 150B), tot 6 mm. breed aan de basis, de binnenrand gebogen. ..... *Buph. africanus*.

1. - **Buphagus africanus** LINNAEUS. — Afb. 151 en 152.

Deze soort wordt gevonden van West-Afrika, over zuid-Afrika, Soedan en Noord-Congo, tot Oost-Afrika, Oost-Congo en is ook bekend van Gaboen, Angola en (onder een afzonderlijke vorm) onze kuststreek.

Kop, nek, rug en dekvederen zijn bruin, min of meer donker (heel donker bij de vorm *Langi*), soms grijs of roestkleurig gewassen; romp en bovenstaartvederen ongeveer gelijk de rug bij de vorm *Langi*, merkelijk lichter gekleurd, vaal geelbruinachtig tot licht grauwbruinachtig bij de typische vorm; handdekvederen en vliegpennen donkerder; stuurpennen min of meer gekleurd gelijk de rug, de binnenvlag van de buiten-

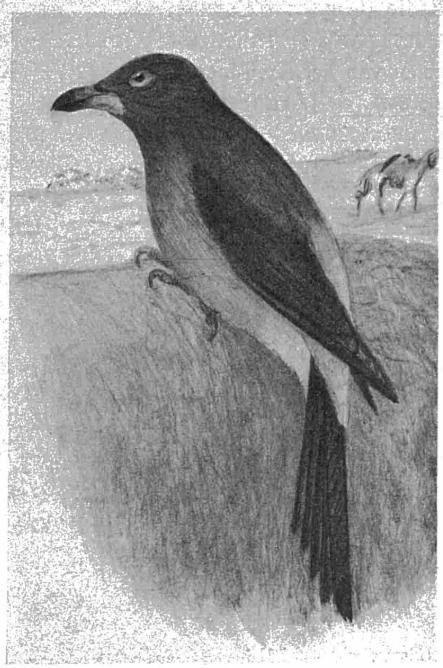

Afb. 151. — *Buphagus africanus* LINNAEUS.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

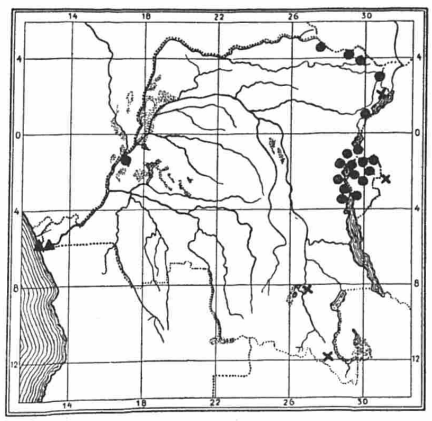

Afb. 152. — Vindplaatsen van *Buphagus*.
● *Buph. afric. africanus.* ▲ *Buph. afric. Langi.*
× *Buph. erythrorhynchus.*

pennen roodbruin tot kastanjebruin bij de typische vorm, maar niet bij *Langi*. Kin, keel en borst ongeveer gelijk de rug, of ietwat lichter gekleurd; het overige van de onderzijde lichtgeelbruin. Snavel geel, maar distaal breed rood; poten hoornbruin of zwart.

Vleugel: 112-130; staart: 88-105; tarsus: 20-23; snavel: 14-18 mm.

De onderkaak is eigenaardig, de twee takken breed, met gebogen binnenrand (Afb. 150 B).

1 *a*. - **Buphagus africanus africanus** LINNAEUS.

Dit is de vorm die een grote verspreiding heeft van West-Afrika tot Noordoost-Congo, Oost- en Zuid-Afrika en die ook in Gaboen en Angola wordt vermeld.

Een vijftigtal exemplaren in onze verzameling.

Distr. Uelé: Gangala-na-Bodio (CORNET D'ELZIUS).

Distr. Kivu: Lulenga (SCHOUTEDEN). — Kibati (DE WITTE). — Ngoma (SCHOUTEDEN). — Nzulu (DE WITTE). — Kabare ten zuidwesten van het Kivu-meer (SCHWETZ). — Kibumba (DE WITTE). — Ngoma (BASTIAENS). — Ngoma (VAN SACEGHEM). — [Aru (SCHOUTEDEN)].

Ruanda-Urundi: Kisenyi (SCHOUTEDEN). — Kirinda (LESTRADE). — Ruhengeri (DE WITTE). — Usumbura (SCHOUTEDEN). — Kisenyi (VAN SACEGHEM). — Nyundo (BASTIAENS). — Astrida (HUTSEBAUT). — Kibingo (LESTRADE). — Musha (LESTRADE). — Kibungu (LESTRADE). — Usumbura (VRIJDAGH). — Gabiro (VERHULST). — Astrida (FAIN). — Kinari (AURELIAAN). — Kisenyi (DOUCE). — Astrida (AURELIAAN).

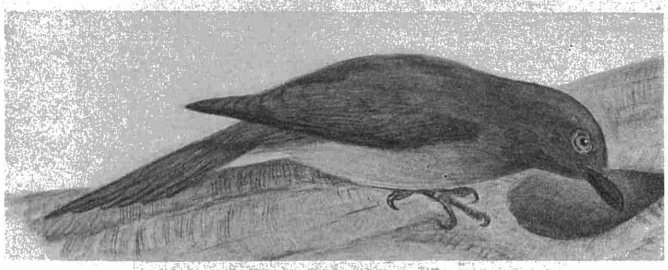

Afb. 153. — *Buphagus erythrorhynchus* STANLEY.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

Andere vindplaatsen: Faradje (CHAPIN). — Mbiambana (EMIN). — Madjamboni (EMIN). — Buesa (EMIN). — Ruzizi-vallei (GRAUER). — Lukolela (CHAPIN). — Mauda (SCHOUTEDEN). — Shangugu (SCHOUTEDEN). — Luvungi (WHITMAN). — Mugunga (DE WITTE). — Bitashimwa (DE WITTE). — Costermansstad (BABAULT). — Uvira (HUTSEBAUT).

Deze vogels worden normaal op wilde dieren gezien; in Ruanda-Urundi daarentegen zitten ze gewoon op het daar zo talrijke vee.

1 *b*. - **Buphagus africanus Langi** CHAPIN.

Deze door zijn donkere bovenzijde goed gekenmerkte vorm schijnt slechts gevonden te worden aan onze Atlantische kust en in Mayumbe.

16 exemplaren in ons bezit.

Distr. Neder-Congo: Zambi (VAN SACEGHEM). — Moanda (MESMAECKER). — Dongo (VLEESCHOUWERS).

Andere vindplaatsen: Kanga (DARTEVELLE). — Mateba-eiland (DARTEVELLE).

2. - **Buphagus erythrorhynchus** STANLEY. — Afb. 152 en 153.

Deze Ossenpikker wordt gevonden van Noordoost- tot Zuid-Afrika; hij is bekend uit Engels Ruanda en Zuid-Katanga; EMIN zag hem aan het Albert-meer.

Kop en bovenzijde bruin, tot en met de bovenstaartvederen en de dekvederen, ietwat lichter gekleurd naar achteren toe; stuurpennen bruin tot donkerbruin of zwartbruin, eenkleurig; vliegpennen donkerbruin tot zwartbruin, de binnenste armpennen gelijk de rug; handdekvederen zwartbruin. Keel en borst bruin; het overige van de onderzijde bleekgeelbruin. Snavel helemaal rood; poten hoornbruin.

Vleugel: 105-130; staart: 90-110; tarsus: 19-20; snavel: 16-18 mm.

De onderkaak is puntiger dan bij de vorige soort, de twee takken er van zijn smaller, met rechte binnenrand (Afb. 150 A).

CHAPIN heeft destijds een apart subgenus voorgesteld voor deze soort: *Buphagoides*.
Geen Congolees exemplaar in onze verzameling, wel een tiental Oost-Afrikaanse vogels.
Bekende vindplaatsen: Ganza (VERHEYEN). — Kibara-hoogvlakte (VERHEYEN). — Albert-meer (EMIN).

FAM. NECTARINIIDAE

De Nectariniiden, of Honigvogels (de « Sun-birds » van de Engelsen, de « Souimenga » van de Fransen) zijn kleine, sierlijke, dikwijls prachtig gekleurde Vogels: meestal vertonen de mannetjes, soms ook de wijfjes, mooiglanzende metaalkleuren.

De snavel van de Nectariniiden is typisch, dun, meestal langer dan de kop, puntig en min of meer naar beneden gebogen, maar soms (*Anthreptes*, *Hedydipna*) recht of bijna recht; de randen van de kaken zijn gewoonlijk fijn getand; neusgaten afgerond, in een groeve gelegen, onder een soort van deksel verborgen.

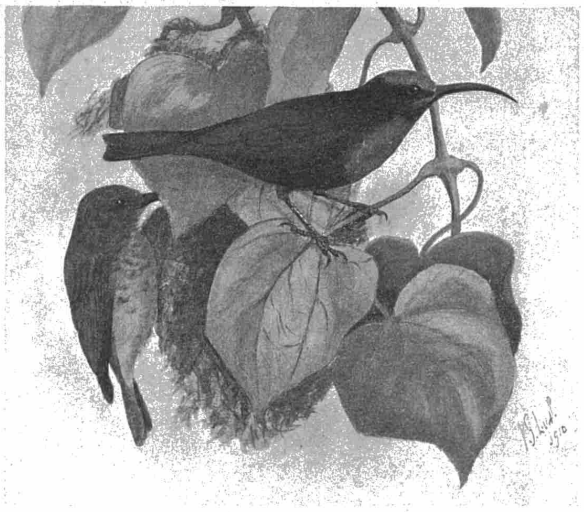

Fig. 154. — *Chalcomitra senegalensis* LINNAEUS.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

De vleugel is afgerond, met 10 handpennen, waarvan 3-5 de langste zijn, 1 min of meer gereduceerd. De staart telt 12 stuurpennen en is meestal korter dan de vleugel, maar bij enkele soorten zijn de twee middelpennen lang over de andere verlengd. De tarsus is stevig, met schubben bedekt; de tenen zijn kort, de klauwen scherp.

De Honigvogels voeden zich met bloemennectar en met Insecten die er door aangetrokken worden. Men ziet ze al hangend de bloemen onderzoeken, b.v. de mooie Hibiscus-bloemen in de Europese tuinen: de lange tong dringt in de kelk en haalt het voedsel er uit. De tong is eigenaardig gebouwd en best daartoe ingericht: basaal is ze afgeplat, maar distaal rolt ze zich op, in deze zin dat de zijranden naar boven buigen en elkander op de middellijn ontmoeten, waardoor een zuigapparaat wordt gevormd;distaal worden op dezelfde manier twee buisjes gevormd, door verdere oprolling, en aan het einde komen deze twee kanalen los van elkaar.

Europeanen in Congo houden deze Vogels meestal voor Kolibries, die tot een familie horen welke niets te maken heeft met de Nectariniiden, al zijn ze eveneens mooi metaalglanzend. De Kolibries, of Trochiliden, bewonen Amerika en komen in Afrika niet voor; ze worden gemakkelijk onderscheiden door hun lange en puntige (pen 1 is de langste) vleugels, dan als de vleugel van de Nectariniiden afgerond is (pennen 3-5 zijn de langste) en ook door het feit dat ze al vliegende, in zweefvlucht, nectar opnemen van de bloemen, terwijl de Nectariniiden hangen aan de bloemen waarop ze zich voeden; zo komt het dat b.v. in de Dierentuin van

Antwerpen Kolibries worden gezien die « nectar » opnemen van speciaal daartoe ingerichte flesjes, waarvoor ze blijven vliegen.

De mannetjes van de meeste soorten zijn ten minste gedeeltelijk metaalglanzend gekleurd; bij enkele soorten maar vertoont het wijfje eveneens gedeeltelijk metaalglans, bij de andere is het wijfje minder mooi bevederd; bij sommige soorten vertoont het mannetje een eclipskleed, dit wil zeggen dat het een mooi metaalglanzend kleed draagt in de broedperiode, maar anders minder mooi is gekleurd. De Juv. gelijken op de wijfjes maar vertonen geen metaalglanzende bevedering.

Bij de meeste soorten vertoont het mannetje aan iedere zijde van de borst een mooi, lichtgekleurd borstbosje, dat meestal geel, soms wit, of oranjekleurig, of zelfs rood is; deze bosjes steken fel af tegen de grondkleur van de borst. Sommige wijfjes vertonen eveneens zulke borstbosjes.

De nesten van de Nectariniiden zijn meestal kunstig gebouwd; ze vormen een soort van hangende beugel met zijdelingse opening, waarboven gewoonlijk een soort van portaal komt, dat de ingang van het nest overdekt. De nesten hangen gewoonlijk aan een tak of een twijg, soms ook wel aan een blad. Ze bestaan uit bijeengeweven vezels, mossen, vederen enz.

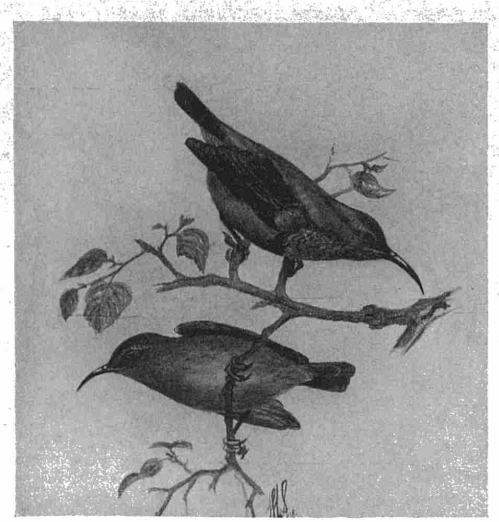

Fig. 155. — *Cinnyris venustus igneiventris* REICHENOW.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

De Honigvogels worden gevonden, deels in de wouden deels in de savanen, waar ook de mooiste soorten worden aangetroffen; een hele reeks soorten zijn aan het hoogland van Oost-Congo eigen. Verscheidene soorten komen veelvuldig in de tuinen van de Europeanen voor, waar ze de aandacht trekken door hun pracht en hun eigenaardig bezoek aan de bloemen.

De Nectariniiden zijn in 't bijzonder systematisch onderzocht, in de laatste jaren, door DELACOUR. Deze herleidt alle Afrikaanse soorten tot slechts twee genera: *Anthreptes* en *Nectarinia*. REICHENOW daarentegen onderscheidde 7 genera. CHAPIN in zijn « Birds » is meer conservatief dan DELACOUR en laat 6 genera bestaan. Zoals ik elders ook deed, zal ik hier CHAPIN volgen, al is het onbetwistbaar dat er geen vaste kenmerken zijn die de meeste genera laten onderscheiden. De indeling steunt vooral op de lengte van de middelstuurpennen en op de kleur; in het systeem van DELACOUR komen langstaartige soorten voor in dezelfde groepen als soorten waarvan de middelpennen niet zijn verlengd.

De genera die in onze gebieden voorkomen worden onderscheiden als volgt. Hierbij wordt slechts rekening gehouden met de mannetjes, behalve voor vakken 1-2.

1. *a.* De snavel is betrekkelijk kort, korter dan de kop, en is recht of bijna recht;- bij *Anthreptes Anchietae* is de snavel ongeveer even lang als de kop en is hij ietwat gebogen, maar dan is de rug grauwzwart en is de borst rood in het midden en geel aan de zijden. ..... 2.

b. De snavel is duidelijk gebogen en is langer dan de kop. Is de borst rood en geel, dan is de rug metaalglanzend. ..... 3.

2. *a.* De twee middelste stuurpennen van het mannetje zijn veel langer dan de andere en langer dan de vleugel; kop, hals en bovenzijde metaalglanzend; onderlichaam geel. (Bij het wijfje is de bovenzijde grauw, de onderzijde geel; de snavel meet 9-11 mm.) .... *Hedydipna* (blz. 160).

b. De twee middelste stuurpennen zijn nooit veel langer dan de andere en de staart is korter aan de vleugel. Zijn bij het mannetje de kop, de hals en de bovenzijde goudgroen en is de onderzijde grotendeels geel, dan is er een anders gekleurde metaalglanzende band aan de borst (*Anthr. tephrolaema*). (Is bij het wijfje de bovenzijde niet glanzend en is de onderzijde geel, dan is de snavel 11,5-14 mm. lang). ..... *Anthreptes* (blz. 149).

3. *a.* De twee middelste stuurpennen van het mannetje zijn veel langer dan de andere en veel langer dan de vleugel; de kop en de bovenzijde zijn metaalglanzend. ..... *Nectarinia* (blz. 204).

b. De twee middelste stuurpennen zijn nooit veel langer dan de andere, maar de staart kan trapvormig zijn; de staart is korter dan de vleugel. ..... 4.

4. *a.* De kop en de hele bovenzijde van het mannetje zijn metaalglanzend. ..... *Cinnyris* (blz. 180).

b. De rug en de romp zijn nooit metaalglanzend, de kop kan het zijn, ten minste gedeeltelijk. .... 5.

5. *a.* De rug en de romp zijn olijfgeel tot -groen of -grauw. Zijn ze donkerbruin (*C. cyanolaema*) dan zijn de bovenstaartvederen niet metaalglanzend en zijn voorhoofd en keel staalblauw of groenblauw. ..... *Cyanomitra* (blz. 161).

b. De rug is zwart of donkerbruin. Voorhoofd en keel vertonen niet een zelfde metaalkleur. .... *Chalcomitra* (blz. 172).

GENUS ANTHREPTES Swainson.

Deze Honigvogels worden gemakkelijk herkend aan hun korte, rechte of bijna rechte (bij *Anchietae* ietwat gebogen) snavel, die korter is dan de kop of ten hoogste even lang als deze, en aan hun staart, die bij het mannetje geen verlengde middelpennen vertoont. De snavel is ten hoogste even lang als de tarsus. De staart is korter dan de vleugel, dwars afgezet of ietwat afgerond. De bevedering van het mannetje (soms ook van het wijfje) is gedeeltelijk metaalglanzend, met uitzondering van *gabonicus* en *Fraseri*; het mannetje vertoont borstbosjes, behalve bij *gabonicus*; het wijfje heeft soms ook zulke bosjes.

Onze soorten worden als volgt onderscheiden:

1. *a.* Ofwel (♂) is de bovenzijde metaalgoudgroen en is de goudgroene borst van achteren oranjekleurig gezoomd en is het achterlijf grijs, — ofwel (♀) is de bovenzijde olijfgroen, de onderzijde geel en de vleugel korter dan 62 mm. ..... *Anthr. tephrolaema.*

b. Zijn de bovenzijde en de borst metaalglanzend, dan vertoont deze laatste nooit een oranjekleurige zoom. Is de bovenzijde olijfgroen, dan is de vleugel langer dan 62 mm. en is de onderzijde eveneens olijfgroen (*Fraseri*). ..... 2.

2. *a.* Boven- en onderzijde olijfgroen. ..... *Anthr. Fraseri.*

b. Anders gekleurd. ..... 3.

3. *a.* Geen metaalkleur aan de rug noch aan de bovenstaartvederen. ..... 4.

b. Ten minste de bovenstaartvederen metaalglanzend. ..... 5.

4. *a.* Borst geel maar rood in het midden. ..... *Anthr. Anchietae.*

b. Borst wit of witachtig. ..... *Anthr. gabonicus.*

5. *a.* Bovenzijde en kop goudgroen, althans gedeeltelijk. ..... 6.

b. Bovenzijde nooit goudgroen; ten minste de bovenstaartvederen zijn violet- of purperkleurig. . 7.

6. *a.* Vleugel ten minste 61 mm. lang. Rug goudgroen, maar mantel en nek blauwgetint. De bosjes van het mannetje zijn oranjerood. ..... *Anthr. aurantium.*

b. Vleugel ten hoogste 59 mm. lang. Kop en hele bovenzijde goudgroen. De bosjes zijn geel. .... *Anthr. collaris.*

7. *a.* De romp van het mannetje is violetkleurig gelijk de rug of wel zijn slechts de voorste vederen groen. De onderzijde van het wijfje is min of meer geel. ..... *Anthr. Longuemarei.*

b. De romp is helemaal groenglanzend, de rug violetglanzend bij het mannetje. De onderzijde van het wijfje is wit of nauwelijks geel gewassen. ..... *Anthr. orientalis.*

DELACOUR voegt bij *Anthreptes* de soort die hier als *Hedydipna platura* wordt beschreven. CHAPIN laat *Hedydipna* bestaan.

1. - **Anthreptes Anchietae** BOCAGE. — Afb. 156 en 157.

Deze mooie soort is bekend van Angola tot Oost-Afrika en wordt in onze gebieden slechts in het zuiden van Katanga aangetroffen.

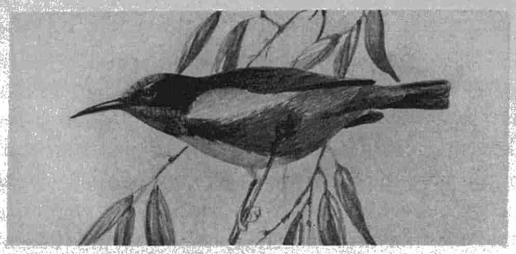

Afb. 156. — *Anthreptes Anchietae* BOCAGE.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

De bovenzijde is donkergrauwbruin tot zwartbruin, de bovenkop eveneens, maar het voorhoofd, de kopzijden en de keel zijn staalblauwglanzend; vliegpennen grauwbruin tot zwartbruin, met fijne, bleke buitenzoom; stuurpennen eveneens grauwbruin tot zwartbruin, de zoom min of meer bleek. Borst mooi geel maar rood in het midden; de buik vaalbruin, de onderstaartvederen rood. Snavel en poten zwart.

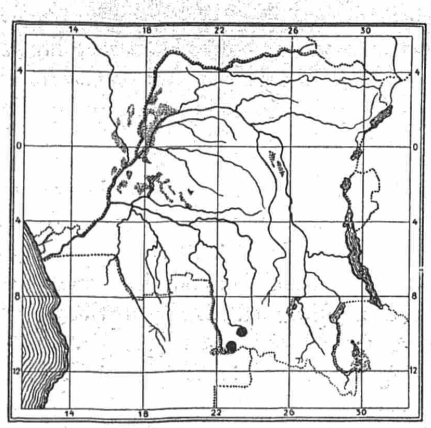

Afb. 157. — Vindplaatsen van *Anthreptes Anchietae.*

Vleugel: 60-67; staart: 42-45; tarsus: 18-20; snavel: 13-16 mm.
23 exemplaren in onze verzameling.

Distr. Lualaba: Dilolo (DELVAUX). — Kasaji (FISHER).

Geen andere vindplaats is bekend.

2. - **Anthreptes aurantium** VERREAUX. — Afb. 158 en 159.

Deze soort komt voor van Nigerië tot in onze gebieden, waar ze nochtans in het oosten nooit werd aangetroffen; ze bewoont het woud. Mannetje en wijfje verschillen door de kleur van de onderzijde.

Mannetje. — Bovenkop, rug, kopzijden en keel metaalblauw- of -groenglanzend, de teugels zwart; nek en mantel donkerblauwglanzend; dekvederen goudgroen, de grote zwart met goudgroene zoom; vliegpennen zwart, de buitenzoom fijn olijfgeelachtig tot goudgroen gezoomd, de binnenste armpennen breder goudgroengezoomd; stuurpennen zwartblauw met glanzende buitenzoom. Kin en voorkeel gelijk de bovenkop, het

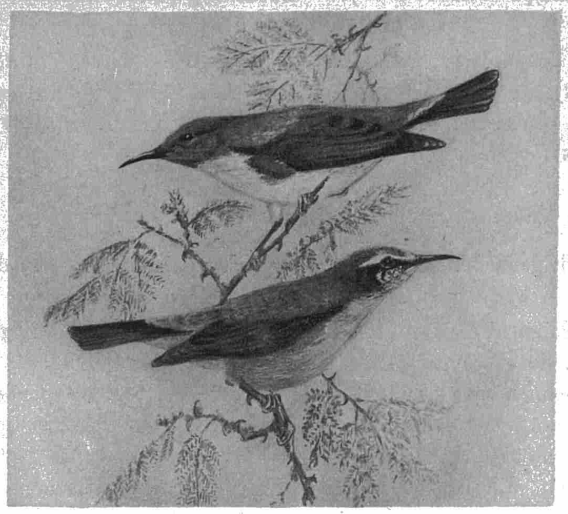

Afb. 158. — *Anthreptes aurantium* VERREAUX.
Mannetje (boven) en wijfje.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

overige van de onderzijde lichtroestkleurig tot bruinachtig of grauwwit. Borstbosjes oranjerood. Snavel zwart; poten loodgrauw.

Wijfje. — De keel en de wangen zijn wit; een witte wenkbrauwstreep van de snavel tot over het oog;

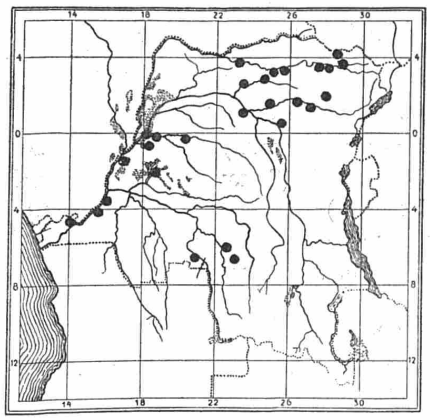

Afb. 159. — Vindplaatsen van *Anthreptes aurantium.*

op de krop gaat het wit van de keel in het grijsachtig over; het overige van de onderzijde lichtgeel, de flanken olijfkleurig gewassen; ondervleugeldekvederen wit, geelachtig gewassen.

Vleugel: 61-68; staart: 38-50; tarsus: 17-18; snavel: 15-17 mm.

50 exemplaren in ons bezit.

Distr. Tshuapa: Bokuma (LOOTENS). — Issia (MICHIELSEN). — Iyonda (MICHIELSEN). — Boende (WIJNANTS). — Bikoro (SCHOUTEDEN). — Tondu (SCHOUTEDEN).

Distr. Stanleystad: Panga (SCHOUTEDEN). — Stanleystad (GHESQUIÈRE). — Elisabetha (Mevr. TINANT).

Distr. Uelé: Ibembo (HUTSEBAUT). — Buta (HUTSEBAUT). — Angodia (HUTSEBAUT). — Alipago (VRIJDAGH). — Angodia (VRIJDAGH). — Makongo (VRIJDAGH).

Distr. Kasai: Tshikapa (SCHOUTEDEN). — Luluaburg (CALLEWAERT). — Merode, Dibaya (WINDMOLDERS).

Andere vindplaatsen: Leopoldstad (BOHNDORFF). — Ngombe Lutete (BOHNDORFF). — Bomili (CHAPIN). — Avakubi (CHAPIN). — Gada-riv. (CHAPIN). — Gamangui (CHAPIN). — Luma eil. (ALEXANDER). — Voro (ALEXANDER). — Gurba-riv. (ALEXANDER). — Manyanga (BOHNDORFF). — Leopold II-meer (ap. DUBOIS). — Lisha (CHAPIN). — Lukolela (CHAPIN).

3. - **Anthreptes collaris** VIEILLOT. — Afb. 160 en 161.

Deze kleine soort wordt gevonden van West-Afrika tot Angola en onze gebieden, verder over Oost-Afrika tot Zuid-Afrika. Mannetje en wijfje verschillen door de kleur van de keel.

Mannetje. — Kop, hals en bovenzijde, tot en met de bovenstaartvederen, glanzend goudgroen; dekvederen eveneens goudgroen, de grote zwart, met goudgroene of olijfgele zoom; vliegpennen zwartbruin, de binnenzoom wit, de handpennen met fijne, olijfgele buitenzoom, de armpennen meestal goudgroen gezoomd; stuurpennen blauwzwart met goudgroene buitenzoom. Kin, keel en krop goudgroen, deze laatste langs achteren afgezoomd door een staalblauwe, violet- of purperglanzende band; het overige van de onderzijde lichtgeel, de lichaamszijden min of meer olijf- of grauwachtiggeel, de borst eveneens bij bepaalde vormen; borstbosjes geel. Snavel en poten zwart.

Wijfje. — Aan de bovenzijde gelijkt het wijfje op het mannetje. De keel is echter grauwgeel, de kin witachtig; het overige van de onderzijde is geel.

Vleugel: 45-59; staart: 25-45; tarsus: 15-17; snavel: 12-14 mm.

Twee vormen komen in onze gebieden voor. Ze verschillen weinig van elkaar. Volgens CHAPIN is de vleugel van het mannetje van de vorm *ugandae* gemiddeld langer dan die van *Somereni*: 52-57 mm. tegen 49-55; het geel van de onderzijde is levendiger bij *ugandae* dan bij *Somereni*, waarbij het min of meer olijfkleurig is gewassen; bij *ugandae* is ook de borst geel.

3 *a.* - **Anthreptes collaris Somereni** CHAPIN.

Dit is de vorm die in de woudgebieden voorkomt, vooral in het secundair woud en langs de rivieren. Ongeveer 200 exemplaren in onze verzameling.

Distr. Neder-Congo: Temvo (SCHOUTEDEN). — Makaia Ntete (SCHOUTEDEN). — Kisantu (GOOSSENS). — Kisantu (SCHOUTEDEN). — Kidada (SCHOUTEDEN). — Leopoldstad (CHRISTY). — Ganda Sundi (VRIJDAGH). — Moanda Tonde (VRIJDAGH). — Moanda (SCHOUTEDEN). — Malela (CHRISTY). — Tshela (SCHOUTEDEN). — [Kangu (BITTREMIEUX)].

Distr. Leopold II-meer: Kunungu (SCHOUTEDEN). — Ndwa (NGWE). — Kwamouth (SCHOUTEDEN). — Botanankasa (NKELE).

Distr. Tshuapa: Bokungu (DUPUIS). — Iyonda (MICHIELSEN). — Yokamba (STEVENART). — Yalokele (DUPUIS). — Ikela (DUPUIS). — Bokuma (LOOTENS). — Boele, Kiri (LOOTENS). — Lukolela (BELLEFROID). — Lukolela (LECOCQ). — Eala (GHESQUIÈRE). — Luenda (DUPUIS). — Lotakomela (DUPUIS). — Ikela (HERROELEN).

Distr. Congo-Ubangi: Bomboma (VRIJDAGH). — Businga (COLLARD).

Distr. Uelé: Djamba (SCHOUTEDEN). — Buta (HUTSEBAUT). — Koteli (SCHOUTEDEN). — Zobia (HUTSEBAUT). — Titule (HUTSEBAUT). — Angodia (HUTSEBAUT). — Bambesa (VRIJDAGH). — Makongo (VRIJDAGH). — Ibembo (HUTSEBAUT). — Poko (CHRISTY). — Mauda (SCHOUTEDEN).

Distr. Stanleystad: Elisabetha (Mevr. TINANT). — Nawa-riv. (SCHOUTEDEN). — Panga (SCHOUTEDEN). — Isangi (Mevr. TINANT). — Angumu (DYLEFF). — Yangambi (VRIJDAGH).

Distr. Kibali-Ituri: Teturi (Mevr. FUMIÈRE). — Kilo (THÉLIE). — Bondo Mabe (SCHOUTEDEN). — Etembo (SCHEPENS).

Distr. Kivu: Utu (PRIGOGINE). — Kamituga (PRIGOGINE). — Lundjulu (SCHEPENS). — Kalima (PRIGOGINE). — Kaganda (PRIGOGINE). — Mohange (DYLEFF).

Distr. Sankuru: Lusambo (WINDMOLDERS).

Distr. Kasai: Kabwe (WINDMOLDERS). — Luluaburg (CALLEWAERTT). — Merode (WINDMOLDERS).

Afb. 160. — *Anthreptes collaris* VIEILLOT.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

— Makumbi (SCHOUTEDEN). — Basongo (SCHOUTEDEN). — Luebo (SCHOUTEDEN). — Kabambaie (SCHOUTEDEN). — Kamaiembi (SCHOUTEDEN).

Distr. Kwango: Kasanga (SCHWETZ). — Ndinga (Mevr. M. BEQUAERT).

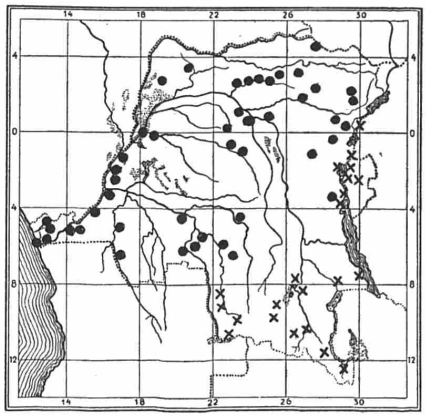

Afb. 161. — Vindplaatsen van *Anthreptes collaris*.
● *Anthr. coll. Somereni.* × *Anthr. coll. ugandae.*

Andere vindplaatsen: Manyanga (BOHNDORFF). — Yambuya (JAMESON). — Kasongo/Ponthierstad (CARRUTHERS). — Bolobo (JAMESON). — Tshisika (SCHOUTEDEN). — Tshikapa (SCHOUTEDEN). — Ngombe Kasai (SCHOUTEDEN). — Bikoro (SCHOUTEDEN). — Saidi (REHN). — Ekibondo (REHN). — Kilembe (LYNES). — Pompari (ALEXANDER). — Luma-eil. (ALEXANDER). — Beni (CARRUTHERS). — Mawambi

(WOLLASTON). — Albert-meer (EMIN). — Molemba (GYLDENSTOLPE). — Kartushi (GYLDENSTOLPE). — Kampi ya Mambuti (GYLDENSTOLPE). — Moera (GRAUER). — Ukaika (GRAUER). — Bogoro (EMIN). — Banalia (CHAPIN). — Bomili (CHAPIN). — Avakubi (CHAPIN). — Ngayu (CHAPIN). — Gamangui (CHAPIN). — Medje (CHAPIN). — Niangara (CHAPIN). — Madrapili (CHAPIN).

3 *b*. - **Anthreptes collaris ugandae** VAN SOMEREN (*Phillipsi* WHITE).

Deze vorm wordt gevonden van Ruwenzori en het oostelijk Congo-hoogland tot Kenya, Ruanda-Urundi, Katanga en Noord-Rhodesië. Hij bewoont vooral galerijwouden.

44 exemplaren in ons bezit.

Distr. Lualaba: Kasaji (FISHER). — Kakanda (DE CROMBRUGGHE). — Kisenda (DE CATERS). — Kinona (DEWIT). — Kayoyo (LYNES). — Dilolo (FREYNE). — Kinda (DE BAILLET). — Kansenia (DE WITTE).

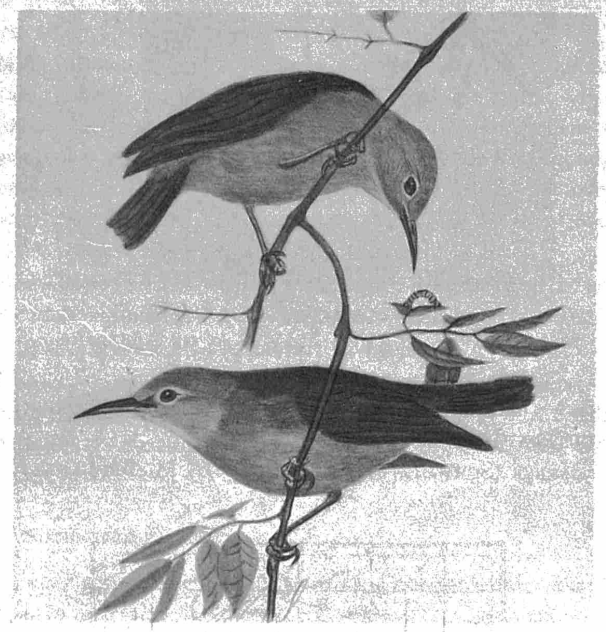

Afb. 162. — *Anthreptes Fraseri axillari* REICHENOW.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

Distr. Opper-Katanga: Kabunda (BREDO). — Futwe (DE RIEMAECKER).
Distr. Tanganika: Kabobo (PRIGOGINE). — Lubena (PRIGOGINE).
Distr. Kivu: Nzombe (PRIGOGINE). — Mutwanga (HACKARS). — Lutunguru (PRIGOGINE).
Ruanda-Urundi: Kurungu (DOUCE). — Astrida (FAIN).

Andere vindplaatsen: Sandoa (LYNES). — Idschwi-eil. (LOVERIDGE). — Lufuku-riv. (BÖHM); Dikulwe-riv. (BÖHM). — Kambove (NEAVE). — Mbwahi (BABAULT). — Lukonzolwa (ASCENSO). — Ten noordwesten van het Tanganika-meer (GRAUER). — Rutshuru-vlakte (CHAPIN). — West-Ruwenzori (CHAPIN). — Kandashomwa-berg (CHAPIN). — Rugege-woud (CHAPIN). — Upemba-park (VERHEYEN).

WHITE beschouwt *ugandae* als een synoniem van *garguensis* MEARNS; CHAPIN laat *ugandae* staan; GRANT en MACKWORTH-PRAED nemen *garguensis* aan.

4. - **Anthreptes Fraseri** JARDINE. — Afb. 162 en 163.

De vorm *axillaris* van deze *Anthreptes* wordt gevonden in de wouden van West-Afrika tot Belgisch Congo en Uganda; de typische vorm bewoont het eiland Fernando Po.

De kop is olijfgroen bij enige vormen, *cameroonensis* onder andere, grijs bij *axillaris*; bij alle is de bovenzijde olijfgroen; teugels en pluimpjes rondom het oog grauwwit tot geelachtig; vliegpennen zwartbruin, de buitenzoom olijfgroen, de binnenzoom witachtig; stuurpennen bruin of olijfbruinachtig, olijfgroen of olijfgeelgroen gewassen. De onderzijde merkelijk lichter olijtgroen gekleurd dan de bovenzijde, veeleer olijfgeelachtig, de keel en de kin grijs bij volwassen *axillaris*; de borstbosjes van het mannetje oranjerood. Snavel hoornbruin, de onderkaak geelachtig; poten groenachtiggrauw.

Vleugel: 57-80; staart: 33-55; tarsus: 15-17; snavel: 16-18 mm.

4 *a*. - **Anthreptes Fraseri axillaris** Reichenow.

Deze vorm verschilt van de volgende vooral door de kleur van de kop, die bij volwassen vogels (niet bij Juv.) donkergrijs is aan de bovenzijde, lichter grijs aan kin en keel. Hij wordt in alle woudstreken van onze kolonie gevonden, met uitzondering van Mayumbe, waar de volgende vorm optreedt.

120 exemplaren in onze verzameling.

Distr. Leopold II-meer: Kunungu (Schouteden).

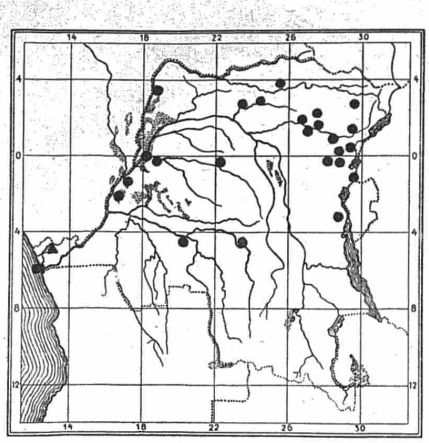

Afb. 163. — Vindplaatsen van *Anthreptes Fraseri* en *gabonicus*.
● *Anthr. Fraseri*. ▲ *Anthr. Fras. cameroonensis*.
▬ *Anthr. gabonicus*.

Distr. Tshuapa: Iyonda (Michielsen). — Bokuma (Lootens). — Elongo Nkombe (Stevenart). — Bokungu (Dupuis). — Nkone (Herroelen). — Ylola (Herroelen).

Distr. Uelé: Ibembo (Hutsebaut). — Medje (Schouteden). — Koteli (Schouteden).

Distr. Kibali-Ituri: Bondo Mabe (Schouteden). — Arebi (Schouteden).

Distr. Stanleystad: Kifuku Nawa-riv. (Schouteden).

Distr. Kivu: Beni (Bonnevie). — Kartushi (Gyldenstolpe). — Bolovet (Pilette). — Lundjulu (Schepens en Dyleff). — Makojoba (Pilette). — Kamituga (Prigogine). — Beni (Pilette). — Moera (Bonnevie). — Katundu (Prigogine). — Masango (Prigogine). — Nyabisande (Prigogine). — Kaghasa (Prigogine). — Ibenga (Prigogine). — Lutunguru (Prigogine). — Butembo (Dyleff). — Lubena (Prigogine). — Mwana (Prigogine). — Kitibingi (Prigogine).

Distr. Sankuru: Lusambo (Windmolders). — Lusambo (Ghesquière).

Distr. Kasai: Basongo (Schouteden).

Andere vindplaatsen: Avakubi (Mecklemburg). — Malisawa (Gyldenstolpe). — Mawambi (Grauer). — Ukaika (Grauer). — Ten oosten van de Rutshuru-vlakte (Grauer). — Saidi (Rehn). — Biangolo-riv. (De Wilde). — Irumu (Dent). — Lesse (Gyldenstolpe). — Kampi-ya-Mambuti (Gyldenstolpe). — Ngayu (Chapin). — Lenda-riv. (Mecklemburg). — Api (Chapin). — Lukolela (Chapin). — Duma (Schubotz).

4 *b*. - **Anthreptes Fraseri cameroonensis** BANNERMAN.

Deze vorm is bekend van Zuid-Nigerië tot Mayumbe. De kop is olijfgroen gelijk de rug, ook bij volwassen vogels.

6 exemplaren uit Kameroen (BATES) zijn in ons bezit. Geen Congolees exemplaar.

Eén enkele vindplaats is bekend: Ganda Sundi (CHAPIN).

5. - **Anthreptes gabonicus** HARTLAUB.

Deze *Anthreptes* komt langs de Westkust van Afrika voor. Lang geleden werd de soort in Banana gevonden, sedertdien werd ze er nooit teruggevonden. Ze is niet vertegenwoordigd in onze verzameling.

De bovenzijde is grauwbruin tot muisgrauw, de schouders en de bovenstaartvederen soms lichtjes groenglanzend; een bleke voorhoofds- en wenkbrauwstreep, een andere streep van de teugel tot onder het oog; vliegpennen donkergrauwbruin, met olijfbruine of -groene buitenzoom en witte binnenzoom; stuur-

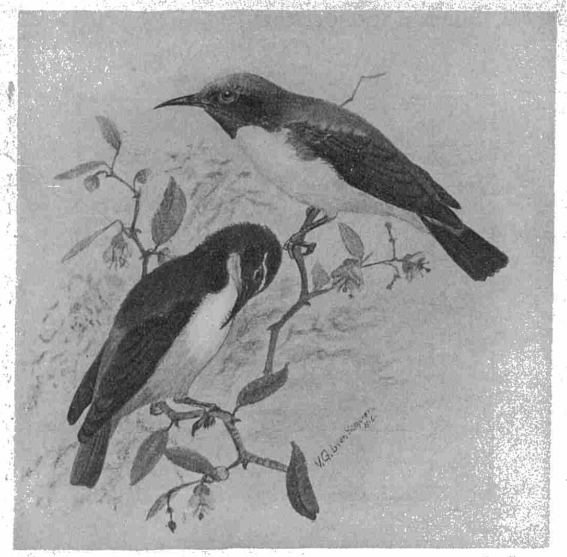

Afb. 164. — *Anthreptes Longuemarei* LESSON.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

pennen donkergrauwbruin, met witte eindvlek, behalve aan de middelpennen. Onderzijde wit, ietwat grauw gewassen, vooral aan de zijden; het buikmidden lichtjes geel. Geen borstbosjes.

Vleugel: 54-60; staart: 33-40; tarsus: 15-16; snavel: 12-14 mm.

Eén enkele vindplaats is bekend: Banana (VAN DER KELLEN).

6. - **Anthreptes Longuemarei** LESSON. — Afb. 164 en 165.

Deze soort wordt gevonden, enerzijds van Senegal tot het noordoosten van onze gebieden en tot Uganda, anderzijds van Gaboen en Noordwest-Angola over onze zuidelijke gebieden tot ten oosten van het Tanganikameer; ze wordt door verschillende vormen vertegenwoordigd.

De twee geslachten verschillen opmerkelijk door de kleur van de onderzijde.

Mannetje. — Bovenkop en bovenzijde metaalvioletblauw of- purper, de romp dikwijls staalblauw, soms groen van voren; kop- en halszijden matbruinzwart; kleine dekvederen grotendeels violetglanzend of metaalgroen, voor het overige groen of violet; middel- en grote dekvederen zwartbruin, enkele er van metaalvioletglanzend; vliegpennen zwartbruin, de binnenzoom witachtig; stuurpennen zwart, violetgewassen, de buitenzoom metaalvioletglanzend. Kin en voorkeel violetglanzend; het overige van de onderzijde wit of licht rose- of roestgewassen; de ondervleugeldekvederen wit; borstbosjes geel. Snavel donkerhoornbruin; poten zwart.

Wijfje. — Kop en bovenzijde grauwbruin tot bruin, de bovenstaartvederen violetglanzend; een witte wenkbrauwstreep en een andere streep onder het oog; teugels zwartachtig; vliegpennen en dekvederen bruin, de buitenzoom bleker; stuurpennen zwart, min of meer blauwglanzend, met witte eindzoom bij frisse exemplaren. Onderzijde min of meer geel gewassen.

Vleugel: 61-85; staart: 40-60; tarsus: 16-19; snavel: 14-18 mm.

Bij de Juv. is de keel min of meer geel.

6 *a.* - **Anthreptes Longuemarei haussarum** NEUMANN.

Dit is de vorm die het noorden van onze gebieden bewoont. De onderzijde van het mannetje is zuiverder wit dan bij de volgende vorm en de vleugelboeg vertoont minder metaalglans. De romp is gekleurd gelijk de rug.

28 exemplaren in onze verzameling.

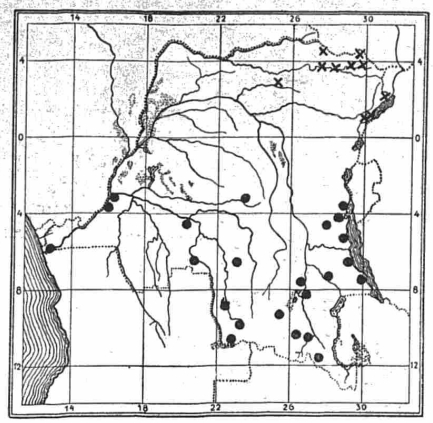

Afb. 165. — Vindplaatsen van *Anthreptes Longuemarei.*
● *Anthr. Long. angolensis.* × *Anthr. Long. haussarum.*

Distr. Kibali-Ituri: Kil. 999 Congo/Nijl (VLEESCHOUWERS). — Niarembe (VRIJDAGH). — Bogoro (VRIJDAGH). — Mahagi (SCHOUTEDEN). — Boga (PILETTE). — Faradje (SCHOUTEDEN).

Distr. Uelé: Aru-kamp (MISONNE). — Gangala na Bodio (LOUWERS). — Gangala na Bodio (MISONNE). — Mauda (SCHOUTEDEN). — Gangala na Bodio (CORNET D'ELZIUS).

Andere vindplaatsen: Niangara (CHAPIN). — Garamba (CHAPIN). — Nyangabo (EMIN). — Ndussuma (EMIN). — Mundu (EMIN). — Ekibondo (REHN). — Buta (HUTSEBAUT).

6 *b.* - **Anthreptes Longuemarei angolensis** NEUMANN.

Deze vorm bewoont het zuiden van onze gebieden.

De voorste rompvederen zijn groenglanzend, de andere gelijk de rug. De onderzijde is wit maar lichtjes roest- of rosekleurig gewassen.

Meer dan 100 exemplaren in ons bezit.

Distr. Neder-Congo: Manzadi (DARTEVELLE).

Distr. Leopold II-meer: Kwamouth (SCHOUTEDEN).

Distr. Kasai: Ngombe (SCHOUTEDEN). — Merode (WINDMOLDERS).

Distr. Sankuru: Lodja (GHESQUIÈRE).

Distr. Lualaba: Kasaji (FISHER). — Dilolo (DELVAUX). — Dilolo (DE WITTE). — Kansenia (DE WITTE). — Kinona (DEWIT). — Kakanda (DE CATERS). — Funda Biabo (DE BAILLET). — Kamina (APERS).

Distr. Opper-Katanga: Elisabethstad (SCHOUTEDEN).

Distr. Tanganika: Kiambi (DE WITTE). — Tembwe (SCHOUTEDEN). — Kabobo (PRIGOGINE).

Distr. Maniema: Mawagongo (PILETTE). — Milumba (PILETTE).

Andere vindplaatsen: Kunzulu (CHAPIN). — Ten westen van Baraka (GRAUER). — Lufuku-riv. (BÖHM). — Lufupa-riv. (NEAVE). — Z. Kalule-riv. (NEAVE). — Kando Upemba-Park (VERHEYEN).

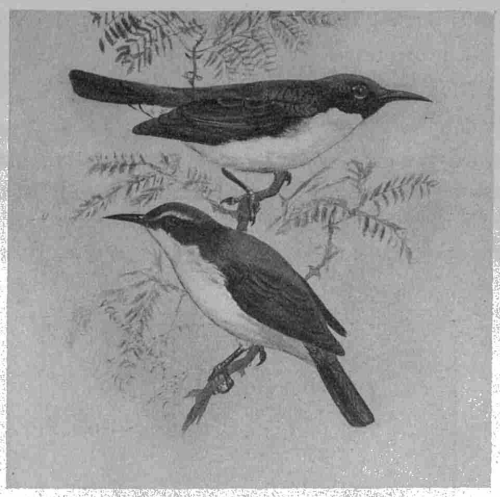

Afb. 166. — *Anthreptes orientalis* HARTLAUB.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

7. - **Anthreptes orientalis** HARTLAUB. — Afb. 166.

Deze soort werd tot hiertoe niet vermeld uit onze gebieden. Ze komt voor van Noordoost- tot Oost-Afrika, Soedan en Uganda. Wij bezitten er verscheidene exemplaren van, uit Abessinië en Oost-Afrika.

Mannetje. — Kop en bovenzijde mooi metaalglanzend violetblauw, de ganse romp echter groenglanzend;

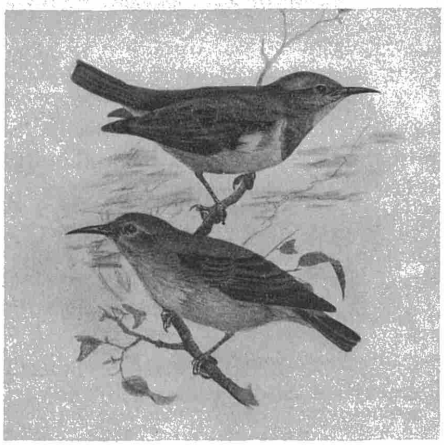

Afb. 167. — *Anthreptes tephrolaema* JARDINE en FRASER.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

vliegpennen zwartbruin, de kleine dekvederen metaalgroenglanzend; stuurpennen zwartbruin, min of meer violetglanzend, vooral aan de zoom. Keel en kin gelijk de bovenkop; het overige van de onderzijde wit, met gele borstbosjes.

Wijfje. — Boven grauwbruin; witte wenkbrauwstrepen; bovenstaartvederen of romp violetblauw tot stuurpennen zwartbruin, ietwat violetglanzend met witte eindzoom.

Vleugel: 59-72; staart: 41-51; tarsus: 15-18; snavel: 13-15 mm.

8. - **Anthreptes tephrolaema** JARDINE en FRASER. — Afb. 167 en 168.

Deze *Anthreptes* wordt gevonden van West-Afrika tot Angola, enerzijds, tot Uganda, anderzijds, over onze woudstreken; hij komt ook voor in galerijwouden. DELACOUR beschouwt *tephrolaema* als een vorm van *rectirostris*.

Mannetje. — Bovenkop en bovenzijde glanzend goud- of kopergroen, de bovenstaartvederen olijfgeel of olijfbruin, met goudgroene zoom; dekvederen basaal zwart, distaal goudgroen, de grote zwart of bruinzwart met olijfgele buitenzoom aan de buitenste vederen, goudgroene zoom aan de binnenste; vliegpennen zwartbruin, met olijfgele buitenzoom en witte binnenzoom; stuurpennen zwartbruin, de buitenzoom olijfgeel, de middelpennen soms goudgroen. Kin en keel van voren grauw, daarachter een brede, goudgroene band, die van achteren afgezoomd is met een matgoudgele of -oranjegele band; borst lichtgrauw, de bosjes geel; stuit geelgrauw, buik en onderstaartvederen lichtgrauwgeel tot geel; ondervleugeldekvederen wit, met lichtgele zoom. Snavel en poten zwart.

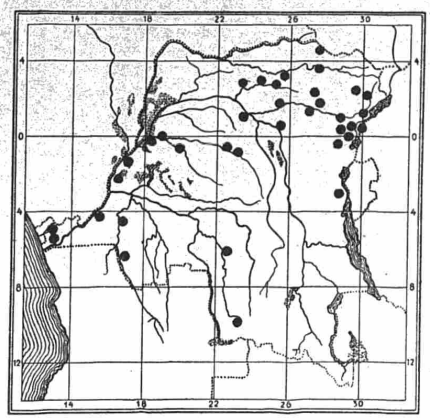

Afb. 168. — Vindplaatsen van *Anthreptes tephrolaema*.

Wijfje. — Bovenzijde bruinolijfkleurig, de kop ietwat donkerder; ten hoogste vaag metaalglanzend; een witte wenkbrauwstreep. Kin wit; het overige van de onderzijde lichtgeel, de borst soms min of meer olijfgeel.

Vleugel: 55-62; staart: 28-35; tarsus: 13-17; snavel: 11,5-14 mm.

70 exemplaren in onze verzameling.

Distr. Neder-Congo: Temvo (SCHOUTEDEN). — Tshela (SCHOUTEDEN). — Leopoldstad (FIASSE).

Distr. Leopold II-meer: Kunungu (SCHOUTEDEN). — Botanankasa (NKELE).

Distr. Tshuapa: Nkone (DUPUIS). — Bokuma (LOOTENS). — Iyonda (MICHIELSEN). — Lukolela (LECOCQ). — Momboyo (DUPUIS). — Mondombe (MEYENEN). — Yangambo (DUPUIS). — [Eala (SCHOUTEDEN)].

Distr. Stanleystad: Elisabetha (Mevr. TINANT). — Stanleystad (CHRISTY).

Distr. Uelé: Buta (HUTSEBAUT). — Mauda (SCHOUTEDEN). — Koteli (SCHOUTEDEN). — Titule (HUTSEBAUT). — Bambesa (VRIJDAGH). — Ibembo (HUTSEBAUT).

Distr. Kibali-Ituri: Kilo (THÉLIE). — Lodjo (Mevr. LEPERSONNE). — Teturi (Mevr. FUMIÈRE).

Distr. Kivu: Mutwanga (HACKARS). — Lutunguru (PRIGOGINE). — Kamituga (PRIGOGINE). — Maboya (PRIGOGINE). — Kakanda (PRIGOGINE). — Mwenga (PRIGOGINE). — Biena-riv. (DEBATTY). — Kalundu (PRIGOGINE). — Beni, Kinawa (Mevr. LEPERSONNE). — Butembo (DE SEMERIES).

Distr. Kwango: Kasanga (SCHWETZ). — Mukila (Mevr. M. BEQUAERT).

Distr. Lualaba: Kasaji (FISHER).

Andere vindplaatsen: Avakubi (CHAPIN). — Ngayu (CHAPIN). — Tingasi (EMIN). — Yambuya (JAMESON). — Lenda-riv. (MECKLEMBURG). — Moera (GRAUER). — Mawambi (GRAUER). — Kartushi (GYLDENSTOLPE). — Luluaburg (CALLEWAERT). — Medje (CHAPIN). — W. Ruwenzori (CHAPIN).

GENUS HEDYDIPNA CABANIS.

Nectariniiden waarvan de snavel kort en recht (of ongeveer recht) is en waarvan de middelstuurpennen van het volwassen mannetje lintvormig zijn en veel langer dan de andere; bevedering van de bovenzijde en bovenkop van het mannetje metaalglanzend; bovenzijde van het wijfje grauwbruin; de onderzijde is geel.

Eén enkele soort.

In het systeem van DELACOUR is *Hedydipna platura* een langstaartige *Anthreptes*.

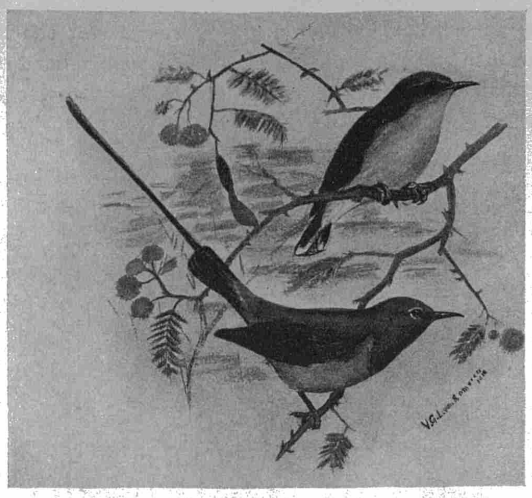

Afb. 169. — *Hedydipna platura* VIEILLOT.
Mannetje en wijfje (boven).
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

1. - **Hedydipna platura** VIEILLOT. — Afb. 169 en 170.

Deze soort is bekend van Senegal tot Noordoost-Afrika, over Soedan, het noordoosten van onze gebieden en Uganda, maar komt ook in Katanga voor.

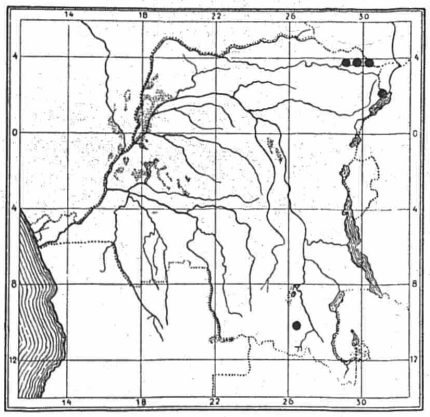

Afb. 170. — Vindplaatsen van *Hedydipna platura*.

Mannetje. — Kop, hals, rug, kleine dekvederen en zoom van de andere goudgroen tot bronskleurig of koperrood; de romp koper- of violetrood; bovenstaartvederen groenblauw tot violetblauw; vliegpennen zwartbruin, de buitenrand bleek; stuurpennen zwart, of zwartblauw; de buitenste meestal met violetkleurige eindzoom. Onderlichaam goudgeel; onderstaartvederen geelwit of wit met gele zomen; ondervleugeldekvederen

zwartbruin tot zwart; soms een violette lijn tussen het geel van de buik en het goudgroen van de krop. Snavel en poten zwart.

Wijfje. — Bovenkop en bovenzijde vaalgrauwbruin, ook wel ietwat olijfkleurig gewassen naar de romp toe; het oor donkerder; bleke wenkbrauwstrepen; vliegpennen donkerbruin; stuurpennen zwartbruin tot zwart, de buitenste met witte eindzoom, de allerbuitenste ook met witte buitenvlag. Onderzijde geel, de keel geelwit; ondervleugeldekvederen wit, de binnenste geel. Snavel hoornbruin.

Vleugel: 53-61; staart: 34-45 (middelste pennen: 90-110); tarsus: 13-17; snavel: 9-11 mm.

1 *a.* - **Hedydipna platura platura** VIEILLOT.

De typische vorm is bekend van Senegal over Soedan tot in het noordoosten van Belgisch Congo en tot Uganda. Onlangs werd hij in Katanga gevonden.

Vijf exemplaren in onze verzameling.

Distr. Uelé: Gangala na Bodio (MISONNE).
Distr. Kibali-Ituri: Ishwa (VRIJDAGH).
Distr. Lualaba: Kakanda, Kando-riv. (DE CROMBRUGGHE).

Andere vindplaatsen: Faradje (CHAPIN). — Aba (CHAPIN). — Faradje/Dungu (CHAPIN).

Deze Nectariniide komt in onze gebieden slechts in het droog seizoen voor; na Maart zijn de vogels weer naar het noorden gevlogen.

GENUS CYANOMITRA REICHENBACH.

DELACOUR beschouwt *Cyanomitra* als een subgenus van *Nectarinia* s. lat. CHAPIN laat het genus bestaan en ik zal hem hier, gemakshalve, volgen.

De snavel is langer dan de kop, merkelijk gebogen; de staart is korter dan de vleugel en de middelpennen zijn nooit lintvormig verlengd; bovenzijde olijfgroen tot olijfgeel, met uitzondering van *Cyan. cyanolaema*, waar ze donkerbruin tot zwartbruin is.

De soorten die in onze gebieden voorkomen worden als volgt onderscheiden:

1. *a.* De kop is ten minste gedeeltelijk groen- of blauw- of violetglanzend. *Of wel* (het wijfje van *C. cyanolaema*) is de onderzijde typisch gevlekt daar de vederen donker zijn, met lichtgekleurde zoom. ..... 2.
   b. Nooit zo. ..... 5.
2. *a.* Rug donkerbruin tot zwartbruin; bovenkop en keel staal- of groenblauw (♂). Ofwel (♀) is de onderzijde zoals hierboven beschreven gevlekt. ..... *Cyan. cyanolaema.*
   b. Bovenzijde olijfgroen, olijfgeelgroen of olijfgeel. Onderzijde nooit gevlekt. ..... 3.
3. *a.* Onderzijde grijs, maar onderstaartvederen geel; keel en krop staalblauw tot staalgroen. Stuurpennen apicaal wit of grijs. Snavel korter dan 20 mm. ..... *Cyan. Reichenbachi.*
   b. Onderstaartvederen nooit geel. Stuurpennen apicaal nooit wit noch grijs. Snavel langer dan 21 mm. ..... 4.
4. *a.* Bovenzijde donkerolijfgeel, min of meer roodbruin gewassen. Snavel langer dan 26 mm. (tot 33). Keel staalblauw. ..... *Cyan. Alinae.*
   b. Bovenzijde olijfgeelgroen. Snavel meestal korter dan 27 mm. Keel staalgroen of blauwgroen. ..... *Cyan. verticalis.*
5. *a.* Snavel korter dan 20 mm. Vleugel ten hoogste 56 mm. lang. ..... 6.
   b. Snavel langer dan 21 mm. Vleugel 55-73 mm. lang. ..... *Cyan. olivacea.*
6. *a.* Stuurpennen helemaal olijfkleurig. ..... *Cyan. Seimundi.*
   b. Stuurpennen nooit helemaal olijfkleurig; ze zijn zwartachtig, groengezoomd, en de buitenste zijn distaal olijfkleurig. ..... *Cyan. Batesi.*

Cyanomitra Batesi en *C. Seimundi* zijn kleine soorten die nogal eenkleurig olijfgroen zijn gekleurd. Ze worden gemakkelijk verward met *Cinnyris*-wijfjes.

1. - **Cyanomitra Alinae** JACKSON. — Afb. 171 en 172.

Deze merkwaardige soort wordt slechts gevonden in het bergwoud van Oost-Congo, van aan het Albertmeer tot aan het Tanganika-meer, en op het Ruwenzori-gebergte.

Bovenkop en kopzijden staalgroen of staalblauw; bovenzijde donkerolijfgeel, min of meer roodbruin

Afb. 171. — *Cyanomitra Alinae* JACKSON.
Mannetje (boven) en wijfje.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

gewassen, althans naar voren; kleine en middeldekvederen glanzend groen, de grote olijfgeelgroen; vliegpennen donkerbruin tot zwartbruin, de buitenzoom olijfgeelgroen; stuurpennen donkerbruin tot zwart-

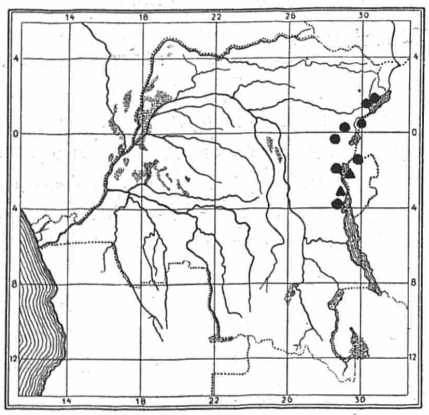

Afb. 172. — Vindplaatsen van *Cyanomitra Alinae*.
● *Cyanom. Al. Alinae*. ▲ *Cyanom. Al. vulcanorum*.

bruin. Kin, keel en krop staalblauw, min of meer violet schijnend; het overige van de onderzijde bruinzwart tot grauwbruin, lichter gekleurd naar achteren toe; de stuit en de onderstaartvederen olijfgroen. Snavel zwart; poten zwart. Borstbosjes van het mannetje geel.

Vleugel: 58-70; staart: 40-48; tarsus: 16-18; snavel: 28-33 mm.

Twee vormen vertegenwoordigen de soort. Bij de typische vorm is de snavel 28-31,5 mm. lang; bij de vorm *tanganjicae* is hij langer, 32-33 mm. lang.

1 *a*. - **Cyanomitra Alinae Alinae** JACKSON.

Deze vorm wordt gevonden van aan het Albert-meer tot aan de Vulkanen van Kivu.
36 exemplaren in onze verzameling.

Distr. Kibali-Ituri: Wago (BREDO). — Kawa (BREDO). — Aboro-berg (VRIJDAGH). — Lekwa bij Djugu (VRIJDAGH).

Distr. Kivu: Lutunguru (PRIGOGINE). — Biakiri (DYLEFF). — Tshibinda (BURGEON). — Butembo (DYLEFF). — Sibatwa (PAUWELS). — Baraka (PAUWELS).

Ruanda-Urundi: Nya Muzinga (SCHOUTEDEN). — Nyongwe (LESTRADE). — Gando-meer (DE WITTE).

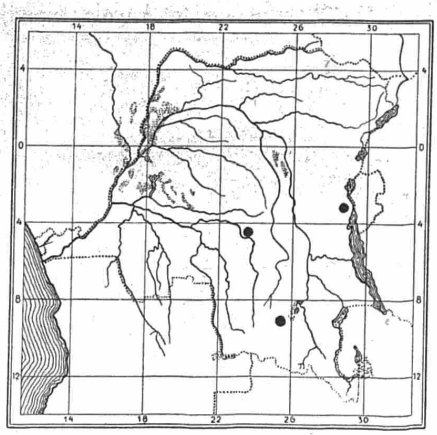

Afb. 173. — Vindplaatsen van *Cyanomitra Batesi*.

Andere vindplaatsen: Kalonge (DE WILDE). — Mbwahi (BABAULT). — Nyabukoko (DE WILDE). — Kalehe (DE WILDE). — Bilati (DE WILDE). — Mulu (CHAPIN). — Mohanga (CHAPIN). — Kandashomwa-berg (ROCKEFELLER en MURPHY).

CHAPIN schrijft dat bij de typische vorm de mannetjes een staalblauwe, de wijfjes een staalgroene bovenkop vertonen. In onze mooie reeks uit het oostelijk Ruwenzori-gebergte (ingezameld door de Britse Ruwenzori-Expedition) tref ik mannetjes aan die dezelfde staalgroene bovenkop vertonen als de wijfjes.

1 *b*. - **Cyanomitra Alinae tanganjicae** REICHENOW.

Deze langsnavelige vorm komt voor van aan het Rugege-woud tot ten westen van het Tanganika-meer.
19 exemplaren in onze verzameling.

Distr. Tanganika: Kabobo (PRIGOGINE). — Kiandjo (PRIGOGINE).

Distr. Kivu: Nzombe (PRIGOGINE). — Mwana (PRIGOGINE). — Muusi (PRIGOGINE). — Ngussa (PRIGOGINE). — Musakolo (PRIGOGINE). — Kibu (PRIGOGINE). — Malenge (PRIGOGINE).

Ruanda-Urundi: Rugege-woud, Rwasenkoko (AURELIAAN).

Geen andere vindplaats.

2. - **Cyanomitra Batesi** OGILVIE-GRANT. — Afb. 173.

Heel kleine soort, die bekend is van Fernando Po en West-Afrika tot Kameroen en onze gebieden; ze bewoont het woud.

Bovenkop en bovenzijde donkerolijfgroen of- bruin; vliegpennen donkerbruin, de armpennen gelijk de rug; handpennen en grote dekvederen met bruinachtige of geelachtige buitenrand; stuurpennen zwart, de bui-

tenzoom min of meer groen gewassen; de buitenste pennen distaal olijfkleurig. Onderzijde grauwachtig olijfkleurig; het buikmidden geelwitachtig of geel gewassen. Snavel zwart, de onderkaak basaal bleek hoornachtig; poten zwart.

Vleugel: 45-53; staart: 24-30; tarsus: 14-15; snavel: 14-15 mm.

9 exemplaren in onze verzameling, waarvan verschillende uit Kameroen (BATES).

Distr. Sankuru: Lusambo (WINDMOLDERS).

Distr. Lualaba: Kinda (DE BAILLET).

Distr. Kivu: Kamituga (PRIGOGINE).

Andere vindplaats : Lubena (PRIGOGINE) (hier *Seimundi!*).

2 A. - **Cyanomitra cyanolaema** JARDINE. — Afb. 174 en 175.

Deze soort bewoont het woud, en wordt eveneens in de woudgalerijen gevonden; ze mijdt het bergwoud. Haar woongebied strekt zich uit van Sierra-Leone tot Angola, enerzijds, tot Uganda, anderzijds.

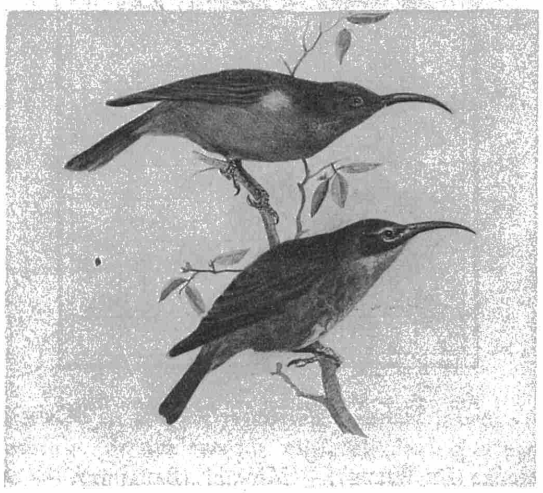

Afb. 174. — *Cyanomitra cyanolaema* JARDINE.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

Mannetje. — Voorhoofd en bovenkop van voren staalblauw of groenblauw, met min of meer purperen glans; teugels zwart of bruinzwart; achterkop, kopzijden en bovenzijde donkerbruin tot zwartachtigbruin; vliegpennen en stuurpennen zwartbruin, de buitenzoom fijn vaalbruinachtig, de binnenzoom wit. Kin en keel staalblauw of groenblauw gelijk de bovenkop; het overige van de onderzijde grauwbruin of bruinachtiggrauw, de borst donkerder; borstbosjes lichtgeel of witgeel; ondervleugeldekvederen grauwbruinachtig. Snavel zwart; poten zwart.

Wijfje. — Bovenkop en bovenzijde bruin, min of meer olijfgroen gewassen; kopzijden grauwbruin; een bleke wenkbrauwstreep en een andere streep van de teugel tot onder het oog; dekvederen, vliegpennen en stuurpennen zwartbruin met olijfgeelgroene buitenzoom, de vliegpennen met witte binnenzoom. Keel wit of grijsachtig, ofwel keelmidden vaalbruinachtig, de zijden witachtig; vederen van de borst vaalgrauwbruin met witte, min of meer roomkleurig of geelachtig gewassen zomen, de zomen breder op de buik, die er geler uitziet; lichaamszijden olijfgeelgroenachtig tot grauwgroenachtig; onderstaartvederen grauwbruin met meestal olijfgeelgroene zomen; ondervleugeldekvederen geelwit tot wit.

Vleugel: 62-75; staart: 42-58; tarsus: 15-17; snavel: 20-25 mm.

2 *a.* - **Cyanomitra cyanolaema cyanolaema** JARDINE (*Octaviae* AMADON).

Dit is de typische vorm van de soort. Deze werd beschreven uit Fernando-Po, en AMADON heeft de naam *Octaviae* voorgesteld voor de vogels die van Kameroen tot Angola en Uganda gevonden worden; CHA-

PIN evenwel meent dat de verschillen onbeduidend zijn en neemt *Octaviae* niet aan; een andere vorm, *magnirostrata*, met langere snavel, bewoont Sierra-Leone en Liberia.

Ongeveer 100 exemplaren in onze verzameling, daaronder vogels uit Kameroen (BATES).

Distr. Neder-Congo: Temvo (SCHOUTEDEN). — Moanda (SCHOUTEDEN). — Banana (MESMAEKERS). — Kidada (SCHOUTEDEN).

Distr. Leopold II-meer: Kwamouth (SCHOUTEDEN). — Kunungu (SCHOUTEDEN). — Inongo (HUISMAN).

Distr. Tshuapa: Yalokele (DUPUIS). — Bokungu (DUPUIS). — Bikoro (SCHOUTEDEN). — Iyonda (MICHIELSEN). — Lotakomela (DUPUIS). — Yokamba (DUPUIS). — Bokuma (LOOTENS). — Lukolela (LECOCQ). — Yakili (DUPUIS).

Distr. Congo-Ubangi: Yambuku (DE PAEPE).

Distr. Uelé: Buta (HUTSEBAUT). — Bambesa (VRIJDAGH). — Angodia (HUTSEBAUT). — Titule

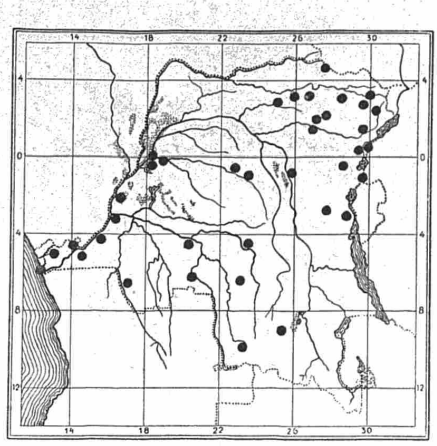

Afb. 175. — Vindplaatsen van *Cyanomitra cyanolaema cyanolaema*.

(HUTSEBAUT). — Zobia (HUTSEBAUT). — Mauda (SCHOUTEDEN). — Medje (SCHOUTEDEN). — Poko (CHRISTY). — Rungu (SCHOUTEDEN). — Paulis (ABBELOOS). — Arebi (SCHOUTEDEN).

Distr. Stanleystad: Panga (SCHOUTEDEN).

Distr. Kibali-Ituri: Bondo Mabe (SCHOUTEDEN). — Mongbwalu (Mevr. LEPERSONNE). — Arebi (SCHOUTEDEN). — Kilo (THÉLIE).

Distr. Kivu: Kamituga (PRIGOGINE). — Mikelo (PRIGOGINE). — Lutunguru (PRIGOGINE). — Kokoba (PILETTE). — Lubena (PRIGOGINE). — Kagada (PRIGOGINE). — Kakanda (PRIGOGINE).

Distr. Sankuru: Lusambo (WINDMOLDERS).

Distr. Kasai: Kamaiembi (SCHOUTEDEN). — Basongo (SCHOUTEDEN). — Kabwe (WINDMOLDERS). — Merode (WINDMOLDERS).

Distr. Lualaba: Kinda, Luezi (DE BAILLET). — Kasaji (FISHER).

Distr. Kwango: Kasanga (SCHWETZ).

Andere vindplaatsen: Avakubi (CHAPIN). — Ngayu (CHAPIN). — Gamangui (CHAPIN). — Manyanga (BOHNDORFF). — Leopoldstad (BOHNDORFF). — Ponthierstad (CARRUTHERS). — Beni (WOLLASTON). — Eala (SCHOUTEDEN). — Kartushi (GYLDENSTOLPE). — Lesse (GYLDENSTOLPE). — Kampi-ya-Mambuti (GYLDENSTOLPE). — Butahu-riv. (DE WILDE). — Djelebu-riv. (DE WILDE). — Bundeko (EMIN). — Kitimba (EMIN). — Lenda-riv. (MECKLEMBURG). — Moera (GRAUER). — « Manyema » (GRAUER). — Ten oosten van de Rutshuru-vallei (CHAPIN). — Irumu (CHAPIN).

3. - **Cyanomitra olivacea** SMITH. — Afb. 176 en 177.

Deze soort bewoont bij voorkeur woudgebieden en galerijwouden. Ze komt voor van West-Afrika tot

Angola enerzijds, tot Noordoost-, Oost- en Zuidoost-Afrika, anderzijds. Verschillende vormen worden onderscheiden, waarvan drie in onze gebieden.

Mannetje. — Bovenzijde olijfgroen tot olijfbruingrauw, naar de snavel toe merkelijk donkerder gekleurd; de bovenkop soms ietwat glanzend; kopzijden bleekgevlekt; dekvederen, vliegpennen en stuurpennen zwartbruin, met olijfgroene zoom, de vliegpennen met witte binnenzoom. Onderzijde olijfgeelachtig tot olijfgrijsachtig, zeer donker bij de typische vorm uit Natal, minder zo bij onze Congolese vormen, de keel bleker, de onderstaartvederen meer olijfkleurig; borstbosjes geel; ondervleugeldekvederen witgrijs. Snavel zwart tot zwartbruin, de onderkaak bij onze vormen bleek geelachtig aan de basis; poten zwart.

Wijfje. — Verschilt van het mannetje door kortere snavel en staart, minder donkere bovenkop, die veeleer gekleurd is gelijk de rug. Bij de typische vorm komen gele borstbosjes voor, bij het wijfje evengoed als bij het mannetje.

Afb. 176. — *Cyanomitra olivacea* SMITH.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

Juv. — Onderzijde min of meer geelgekleurd.

Vleugel: 49-73; staart: 46-65; tarsus: 14-17; snavel: 20-35 mm.

De hier vermelde vormen vertonen weinig verschil. *Lowei* is ietwat groter dan *Cephaelis* (vleugel ♂ 62-67, ♀ 57-61, volgens GRANT en PRAED) en ietwat lichter gekleurd; *Vincenti* (vleugel ♂ 65-73, ♀ 57-65, volgens GRANT en PRAED) daarentegen is ietwat donkerder.

3 *a.* - **Cyanomitra olivacea Cephaelis** BATES.

Dit is de vorm die bijna overal voorkomt in onze woudgebieden; hij is bekend van West-Afrika tot Angola, het oosten van Belgisch Congo en de wouden van Uganda.

Ongeveer 450 exemplaren in onze verzameling. Ook exemplaren uit de typische plaats: Bitye in Kameroen (BATES).

Distr. Neder-Congo: Banana (SCHOUTEDEN). — Neder-Mayumbe (SCHOUTEDEN). — Temvo (SCHOUTEDEN). — Ganda Sundi (SCHOUTEDEN). — Malela (CHRISTY). — Makaia Ntete (SCHOUTEDEN). — Kai Bumba (SCHOUTEDEN). — Leopoldstad (BERTEAUX). — Leopoldstad (COLBACK). — Leopoldstad (Mevr. LEPERSONNE). — Leopoldstad (FIASSE). — Banana (MARÉE).

Distr. Leopold II-meer: Kunungu (SCHOUTEDEN). — Kwamouth (SCHOUTEDEN). — Bokalakala (NKELE). — Ndwa (NGWE). — Botanankasa (NKELE).

Distr. Tshuapa: Bokuma (LOOTENS). — Yalokele (DUPUIS). — Boangi (VERBUYT). — Lotakamela (DUPUIS). — Lukolela (LECOCQ). — Itinaokoka (HERROELEN). — Yalingufa (HERROELEN). — Belo (HERROELEN). — Yalingufa (HERROELEN). — Isuki (HERROELEN). — Besomba (HERROELEN). — Lokolefeko (HERROELEN). — Lingomo (HERROELEN). — Bomandja (HERROELEN). — Ikela (HERROELEN). — Iyonda (MICHIELSEN). — Bokungu (DUPUIS). — Eala (SCHOUTEDEN). — Lukolela (BOURRY). — Luenda (DUPUIS). — Nkone (DUPUIS). — Lokotola (HERROELEN). — Lofori (HERROELEN).

Distr. Congo-Ubangi: Busu Dua (DEHEYN). — Likimi (COLLART). — Nieuw-Antwerpen (DE LA KÉTHULLE).

Distr. Stanleystad: Yangambi (VRIJDAGH). — Panga (SCHOUTEDEN). — Opienge (PIETTE). — Avakubi (J. BEQUAERT). — Avakubi (CHRISTY).

Distr. Uelé: Poko (CHRISTY). — Medje (CHRISTY). — Paulis (ABBELOOS). — Ibembo (HUTSEBAUT). — Djamba (SCHOUTEDEN). — Koteli (SCHOUTEDEN). — Mauda (SCHOUTEDEN). — Buta (HUTSEBAUT). — Bambesa (VRIJDAGH). — Titule (HUTSEBAUT). — Zobia (HUTSEBAUT). — Dika (SCHOUTEDEN). — Panga (CHRISTY).

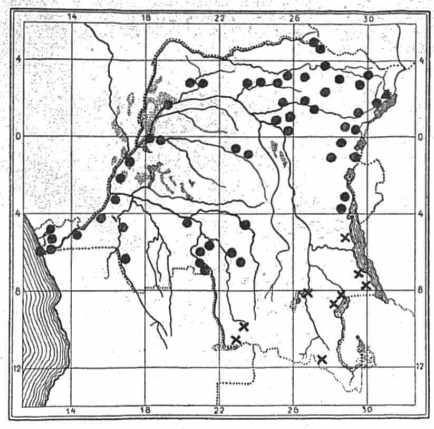

Afb. 177. — Vindplaatsen van *Cyanomitra olivacea*.
× *Cyanom. oliv. Lowei*. ● *Cyanom. oliv. cephaelis*.
▲ *Cyanom. oliv. Vincenti*.

Distr. Kibali-Ituri: Bondo Mabe (SCHOUTEDEN). — Teturi (Mevr. FUMIÈRE). — Abimva (SCHOUTEDEN). — Arebi (SCHOUTEDEN). — Kawa (BREDO). — Zega (FAIN).

Distr. Kivu: Lesse (PILETTE). — Kartushi (GYLDENSTOLPE). — Lubetiti (PAULUS). — Kamituga (PRIGOGINE). — Lubena (PRIGOGINE). — Lutunguru (PRIGOGINE). — Kagada (PRIGOGINE). — Nyabisanda (PRIGOGINE). — Maboya (DE SEMERIES). — Masango (PRIGOGINE). — Bela (DYLEFF en PRIGOGINE). — Lundjulu (SCHEPENS). — Opper-Lenda-riv. (PAULUS). — Rutshuru-brug (BURGEON). — Miki (PRIGOGINE).

Distr. Sankuru: Lusambo (WINDMOLDERS).

Distr. Kasai: Basongo (SCHOUTEDEN). — Luluaburg (CALLEWAERT). — Merode (WINDMOLDERS). — Kabwe (WINDMOLDERS). — Luebo (SCHOUTEDEN). — Tshisika (SCHOUTEDEN). — Kamaiembi (SCHOUTEDEN). — Macaco (SCHOUTEDEN). — Belenge (SCHOUTEDEN). — Kabambaie (SCHOUTEDEN). — Ngombe (SCHOUTEDEN). — Tshikapa (SCHOUTEDEN).

Distr. Kwango: Kasanga (SCHWETZ). — Mukila (Mevr. M. BEQUAERT).

Andere vindplaatsen: Yambuya (JAMESON). — Beni (CARRUTHERS). — Kasongo/Ponthierstad (CARRUTHERS). — Moera (GRAUER). — Mawambi (GRAUER). — Ukaika (GRAUER). — Mukimbungu (LAMAN). — Malisawa (GYLDENSTOLPE). — Bopu (GYLDENSTOLPE). — Abeli (GYLDENSTOLPE). — Kampi ya Mambutti (GYLDENSTOLPE). — Simbo (GYLDENSTOLPE). — Saidi (REHN). — Kalisia (DE WILDE). — Bengamisa (CHAPIN). — Risimu (CHAPIN). — Ngayu (CHAPIN). — Gamangui (CHAPIN). — Niangara (CHAPIN). — Elila-riv. (ap. CHAPIN).

3 *b*. - **Cyanomitra olivacea Lowei** VINCENT.

Deze vorm bewoont de galerijwouden van Katanga.

13 exemplaren in ons bezit.

Distr. Lualaba: Dilolo (DE WITTE). — Kasaji (FISHER). — Kisanda (DE CROMBRUGGHE).

Distr. Opper-Katanga: Elisabethstad (SCHOUTEDEN). — Lubumbashi-riv. (DE RIEMAECKER). — Pweto (LEMAIRE).

Distr. Tanganika: Boudewijnstad (HUTSEBAUT). — Kabobo (PRIGOGINE).

Andere vindplaatsen: Lufuku-riv. (BÖHM). — Luvua-riv. (BÖHM). — Lukonzolwa (ASCENSO). — Lufupa-riv. (NEAVE). — Upemba-Park (VERHEYEN).

3 *c*. - **Cyanomitra olivacea Vincenti** GRANT en MACKWORTH PRAED.

Deze vorm is bekend uit Uganda.

Distr. Kibali-Ituri: Zega (FAIN).

Geen andere vindplaats is bekend.

Afb. 178. — *Cyanomitra Reichenbachi* HARTLAUB.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

4. - **Cyanomitra Reichenbachi** HARTLAUB. — Afb. 178 en 179.

Deze *Cyanomitra* bewoont het woud of de onmiddellijke omgeving er van, maar mijdt heel dichte wouden. Ze wordt gevonden van West-Afrika tot Kameroen en Belgisch Congo, maar niet in het oosten van onze gebieden.

Bovenkop, kopzijden, keel en krop zijn donkerstaalblauw- of -groenglanzend ook wel met violette schijn; teugels zwart; nek en rug olijfgeelgroen, de vederen basaal zwartbruin; dekvederen zwartbruin met olijfgeelgroene zoom; bovenstaartvederen olijfgeel; vliegpennen zwartbruin, de buitenzoom olijfgeel; stuurpennen zwart, met wit, grijs of bruinachtig einde, de middelste slechts zo gezoomd; borstbosjes chroomgeel en aanwezig bij vele wijfjes evengoed als bij het mannetje; het overige van de onderzijde grijs, naar achteren in het geel overgaand; de onderstaartvederen geel; ondervleugeldekvederen wit. Bij deze soort zijn de buitenstuurpennen merkelijk korter dan de middelste. Snavel en poten zwart.

Vleugel: 54-63; staart: 40-50; tarsus: 15-18; snavel: 16-17,5 mm.

Bij de Juv. is de bovenkop olijfgeelgroen gelijk de rug; een bleke wenkbrauwstreep. Kin, keel en onderzijde geel, deze laatste zijdelings olijfkleurig gewassen; later wordt de borst grijs.

24 exemplalren in onze verzameling.

Distr. Neder-Congo: Moanda (VRIJDAGH).

Distr. Leopold II-meer: Botanankasa (NKELE).

Distr. Tshuapa: Iyonda (MICHIELSEN). — Bokuma (LOOTENS). — Bokungu (DUPUIS). — Mondombe (DUPUIS). — Ikengo (MICHIELSEN). — Eala (GHESQUIÈRE). — Eala (VERLAINE). — Botuna (DUPUIS). — Wangata w'ajika (HERROELEN).

Distr. Uelé: Buta (HUTSEBAUT). — Ibembo (HUTSEBAUT).
Distr. Stanleystad: Panga (SCHOUTEDEN).
Distr. Kivu: Kamituga (PRIGOGINE).
Andere vindplaatsen: Manyanga (BOHNDORFF). — Leopoldstad (BOHNDORFF).

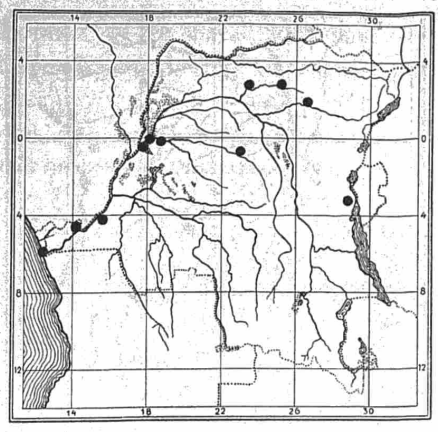

Afb. 179. — Vindplaatsen van *Cyanomitra Reichenbachi*.

5. - **Cyanomitra Seimundi** OGILVIE-GRANT. — Afb. 180 en 181.

Deze kleine *Cyanomitra* bewoont het woud, van Sierra-Leone tot Kameroen, Angola en Uganda, over onze gebieden; ze wordt ook gevonden op Fernando-Po.

Bovenkop en bovenzijde donkerolijfgroen; vliegpennen donkerbruin, de binnenste gelijk de rug; stuur-

Afb. 180. — *Cyanomitra Seimundi* OGILVIE-GRANT.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

pennen olijfkleurig. Onderzijde olijfgroenachtig, min of meer geel gewassen, de keel grijsachtig; borstbosjes van het mannetje geelachtig. Bovenkaak zwart of zwartbruin, onderkaak bleek met donkere punt.

Vleugel: 45-57; staart: 25-32; tarsus: 13-16,5; snavel: 13-15,5 mm.

5 *a*. - **Cyanomitra Seimundi minor** BATES.

Dit is een vorm die het vasteland bewoont; de typische vorm wordt slechts op het eiland Fernando-Po aangetroffen. *Minor* wordt gevonden van Kameroen tot Angola en Uganda.

11 exemplaren in onze verzameling, waarvan drie uit Kameroen (BATES).

Distr. Uelé: Bambesa (VRIJDAGH).

Distr. Kibali-Ituri: Teturi (Mevr. FUMIÈRE).

Distr. Kivu: Kakanda (PRIGOGINE). — Lutunguru (PRIGOGINE). — Lubena (PRIGOGINE). — Kamituga (PRIGOGINE).

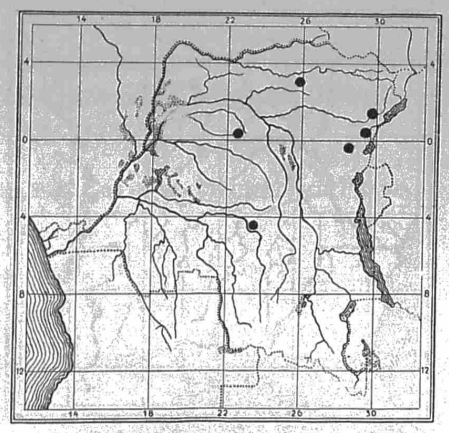

Afb. 181. — Vindplaatsen van *Cyanomitra Seimundi minor*.

Distr. Tshuapa: Yokamba (STEVENART).

Distr. Sankuru: Lusambo (WINDMOLDERS).

Andere vindplaatsen: Beni (GYLDENSTOLPE). — Irumu (CHAPIN). — Semliki-vallei (CHAPIN).

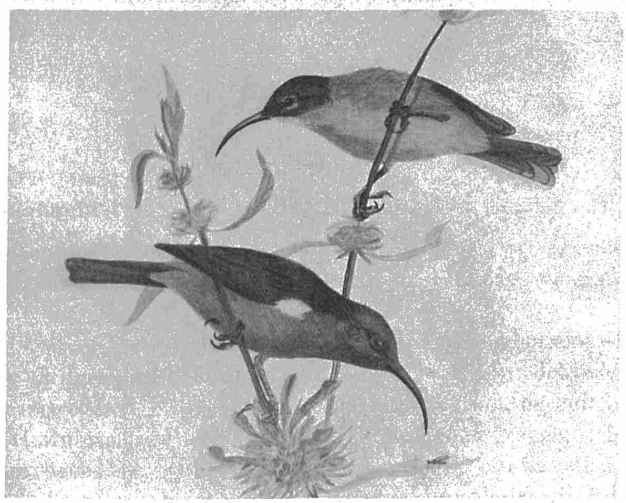

Afb. 182. — *Cyanomitra verticalis* LATHAM.
Mannetje en wijfje (boven).
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

6. - **Cyanomitra verticalis** LATHAM. — Afb. 182 en 183.

Deze soort wordt gevonden van Senegal tot Uganda en Oost-Afrika, enerzijds, tot Angola en Nyasaland, anderzijds. Ze bewoont lichte wouden, woudgalerijen en dichte savannen.

Mannetje. — Bovenkop, kopzijden, kin, keel en krop glanzend staalgroen en blauwgroen, soms met violetkleurige glans; teugels zwart; bovenzijde en kleine dekvederen, alsmede de zoom der andere olijfgeelgroen (de vederen van de rug en de kleine dekvederen soms staalgroen gezoomd); vliegpennen en stuurpen-

nen donkerbruin, de buitenzoom groengeel tot olijfgeelgroen. Het overige van de onderzijde, met ondervleugeldekvederen en onderstaartvederen, loodgrauw, min of meer donker, ietwat lichter gekleurd naar achteren toe; borstbosjes geel- of roomwit tot lichtgeel. Snavel en poten zwart.

Wijfje. — De keel en de kin zijn asgrijs gelijk het overige van de onderzijde, lichter nochtans, tot witachtig; ondervleugeldekvederen grijswit. Voorhoofd en bovenkop, tot aan de ogen, gelijk bij het mannetje, glanzend.

Vleugel: 58-71; staart: 39-55; tarsus: 17-20; snavel: 20-26 mm.

Bij de Juv. is de bovenkop olijfgroen gelijk de rug; kin en keel grijs; het overige van de onderzijde grijs, maar geelgroen gewassen.

Drie vormen worden in onze gebieden onderscheiden. *Bannermani* heeft een staalblauwe glans aan de keel, *viridisplendens* en *cyanocephala* hebben een staalgroene keel.

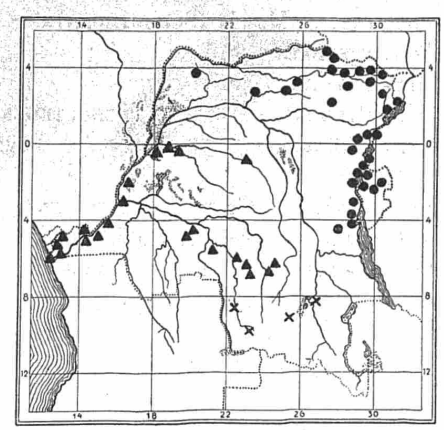

Afb. 183. — Vindplaatsen van *Cyanomitra verticalis.*
× *Cyanom. vertic. Bannermani.* ▲ *Cyanom. vertic. cyanocephala.*
● *Cyanom. vertic. viridisplendens.*

6 *a.* - **Cyanomitra verticalis Bannermani** GRANT en PRAED.

Dit is een vorm die in Katanga en Noord-Rhodesië voorkomt.

11 exemplaren in onze verzameling; één uit Noord-Rhodesië (NEAVE).

Distr. Lualaba: Kinda (DE BAILLET). — Kasaji (FISHER). — Kayembe Mukulu (FISHER). — [Kapanga (VAN DER ELST)].

Andere vindplaatsen: Kayoyo (LYNES). — Dikulwe/Lualaba (NEAVE). — Lufupa-riv. (NEAVE). — Upemba-Park (VERHEYEN).

6 *b.* - **Cyanomitra verticalis cyanocephala** SHAW.

Deze vorm wordt gevonden van Kameroen tot Angola en verder tot Kasai en Sankuru.

Een tachtigtal exemplaren in ons bezit.

Distr. Neder-Congo: Vista (SCHOUTEDEN). — Kifuku Banana (SCHOUTEDEN). — Tshela (SCHOUTEDEN). — Temvo (SCHOUTEDEN). — Ganda Sundi (SCHOUTEDEN). — Dongo (VLEESCHOUWERS). — Tshela (VRIJDAGH). — Boma (MESMAEKERS). — Leopoldstad (HENRION). — Leopoldstad (BECQUET). — Leopoldstad (BERTEAUX). — Leopoldstad (FIASSE). — Banana (VRIJDAGH). — Leopoldstad (SCHOUTEDEN).

Distr. Leopold II-meer: Kunungu (SCHOUTEDEN). — Kwamouth (SCHOUTEDEN).

Distr. Tshuapa: Tondu (SCHOUTEDEN). — Bikoro (SCHOUTEDEN). — Bokuma (LOOTENS). — Flandria (MICHIELSEN). — Wete (DUPUIS).

Distr. Kasai: Katombe (VAN ASSCHE). — Macaco (SCHOUTEDEN). — Luluaburg (CALLEWAERT). — Merode (WINDMOLDERS). — Dibaya (WINDMOLDERS).

Distr. Kwango: Kinkenji (Mevr. M. BEQUAERT). — Banda (LYNES).

Distr. Sankuru: Kasansa (VAN ASSCHE). — Gandajika (WINDMOLDERS). — Lusambo (WINDMOLDERS). — Kabinda (WINDMOLDERS).

Andere vindplaatsen: Manyanga (BOHNDORFF). — Ngombe Lutete (ap. DUBOIS). — Lupungu (FROBENIUS). — Mukimbungu (LAMAN). — Kisantu (SCHOUTEDEN).

6 *c*. - **Cyanomitra verticalis viridisplendens** REICHENOW.

Deze vorm wordt gevonden in Soedan, Noord- en Oost-Congo tot aan het Tanganika-meer alsmede in Uganda.

Meer dan 130 exemplaren in onze verzameling, ook vogels uit Soedan, Uganda, Elgon.

Distr. Uelé: Aru-kamp, Gangala na Bodio (MISONNE). — Kil. 999 Congo-Nijl (VLEESCHOUWERS). — Titule (HUTSEBAUT). — Buta (HUTSEBAUT). — Bambesa (VRIJDAGH). — Angodia (HUTSEBAUT). — Dika (SCHOUTEDEN). — Malengoya (HUTSEBAUT). — Mauda (SCHOUTEDEN). — Rungu (SCHOUTEDEN). — Gangala na Bodio (LAUWERS). — Ibembo (HUTSEBAUT).

Distr. Congo-Ubangi: [Karawa (WALLIN)].

Distr. Kibali-Ituri: Aru (SCHOUTEDEN). — Faradje (SCHOUTEDEN). — Adra (SCHOUTEDEN). — Djugu (VRIJDAGH). — Kilo (THÉLIE). — Niarembe (SCHOUTEDEN). — Bogoro (VRIJDAGH). — Wago (BREDO).

Distr. Kivu: Ngoma (SCHOUTEDEN). — Lulenga (SCHOUTEDEN). — Burunga (SCHOUTEDEN). — Kibati (SCHOUTEDEN). — Rutshuru (GHESQUIÈRE). — Katana (BURGEON). — Kamituga (PRIGOGINE). — Nzulu (DE WITTE). — Lutunguru (PRIGOGINE). — Ibenga (PRIGOGINE). — Bushumba (VAN DAELE). — Kaganda (PRIGOGINE). — Nzombe (PRIGOGINE). — Butembo (PRIGOGINE). — Bingi (PRIGOGINE). — Bela (DEBATTY). — Loashi (GHESQUIÈRE). — Molekera (PILETTE). — Kinabbe (PILETTE). — Kamabo (BONNEVIE). — Beni (PILETTE). — Talia/Semliki (PILETTE). — Butembo (DYLEFF). — West Ruwenzori (J. BEQUAERT). — Tubungu (PRIGOGINE).

Ruanda-Urundi: Astrida (LESTRADE). — Astrida (AURELIAAN). — Kibingo (LESTRADE). — Rugege (LESTRADE). — Kirinda (LESTRADE). — Kisenyi (VAN SACEGHEM). — Gisagara (FAIN).

Distr. Maniema: Munie Mboka (PILETTE).

Andere vindplaatsen: Bafwabaka (CHAPIN). — Medje (CHAPIN). — Niangara (CHAPIN). — Nzoro (CHAPIN). — Tingasi (EMIN). — Mswa (EMIN). — Bwesa (EMIN). — Wau-eiland (MECKLEMBURG). — Mohasi-meer (MECKLEMBURG). — Lufungula (PILETTE). — Uvira (GRAUER). — Tabaro (GYLDENSTOLPE). — Kadjudju (BABAULT). — Idjwi-eiland (LOVERIDGE). — Baraka (ap. CHAPIN).

GENUS CHALCOMITRA REICHENBACH.

DELACOUR beschouwt eveneens deze Nectariniiden als *Nectarinia*-soorten. Ik laat, met CHAPIN, het genus bestaan.

Snavel langer dan de kop, merkelijk gebogen; staart korter dan de vleugel, de middelpennen nooit verlengd. Algemene kleur zwart tot donkerbruin; bovenkop en keel vertonen nooit eenzelfde metaalkleur, wat wel het geval is bij *Cyanomitra cyanolaema*, waarvan de bovenzijde donkerbruin is.

Vier soorten komen in onze gebieden voor. Men onderscheidt ze als volgt:

1. *a*. Bij het mannetje is de borst grotendeels rood. Bij het wijfje is de bovenzijde bruin tot olijfbruin, de keel zwartbruin en het overige van de onderzijde fel gevlekt op lichte grond, terwijl de snavel 18-20 mm. lang is. ..... *Chalcom. senegalensis.*
   b. De borst is nooit rood. Is de keel zwartbruin of donkerbruin dan is de bovenzijde vaalbruin of grauwbruin en ziet de onderzijde er minder gevlekt uit dan bij *senegalensis*. ..... 2.
2. *a*. Bij het mannetje is de keel bronsgroen, van achteren violetrood of violetblauw gezoomd; het voorhoofd staalgroen of blauwgroen, en daarachter een violetrode metaalglanzende plaat. Het wijfje is geelachtig tot grijsachtiggeel aan de onderzijde, met bruine strepen, de keel grijsachtig; de snavel is ten hoogste 20 mm. lang. ..... *Chalcom. rubescens.*

b. Bij het mannetje is de keel violetrood, het voorhoofd donkerblauw of donkergroen. Het wijfje is gevlekt of gestreept aan de onderzijde; de snavel is langer dan 20 mm. ..... 3.

3. *a.* Het voorhoofd van het mannetje is violetblauw tot purperblauw; er bestaan lichtgele borstbosjes; bovenzijde donkerbruin. Bij het wijfje is de bovenzijde vaalbruin tot grauwbruin, het keelmidden donkerbruin, het overige van de onderzijde geelachtig, de borst min of meer gestreept. ..... *Chalcom. fuliginosa.*

b. Het voorhoofd van het mannetje is bronsgroen tot blauwgroen; de bovenzijde is donkerbruin; er bestaan geen bijzonder gekleurde borstbosjes. Het wijfje is grauwbruin aan de bovenzijde, ietwat olijfachtig, de onderzijde is geelachtig, met donkere vlekken of strepen. .... *Chalcom. amethystina.*

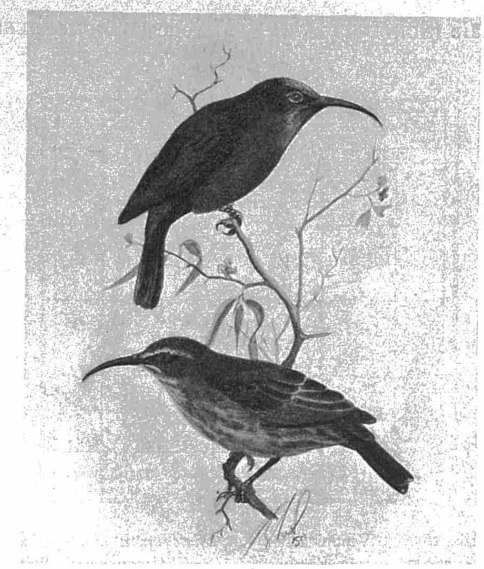

Afb. 184. — *Chalcomitra amethystina* SHAW.
Mannetje (boven) en wijfje.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

1. - **Chalcomitra amethystina** SHAW. — Afb. 184 en 185.

Deze soort wordt gevonden in de savannen, van Zuid-Afrika tot Angola en Zuid-Congo, Oost-Afrika en het Tanganika-meer.

Mannetje. — Bovenkop mooi bronsgroen glanzend; bovenzijde zwart tot zwartbruin, soms met violette schijn; bovenstaartvederen zwart of glanzend violetrood; vleugels en staart zwart tot zwartbruin, de bovenste kleine dekvederen staalblauw of koperrood glanzend. Onderzijde zwart; de kin en de keel glanzend violetrood. Snavel en poten zwart.

Wijfje. — Bovenkop en bovenzijde grauwbruin, ietwat olijf gewassen; vleugels en staart donkerbruin tot bruinzwart; teugels zwart of bruinzwart. Keel eerst bleek grauwgeelachtig, de vederen zwart met grauwgele zoom, later zwart met bleke streep aan weerskanten; het overige van de onderzijde bleek olijfgeelachtig, de borst en de zijden zwartbruin gevlekt-gestreept (de vederen zijn zwartbruin met bleke zoom).

Vleugel: 58-75; staart: 40-53; tarsus: 15-18; snavel: 22-29 mm.

Twee vormen komen in onze gebieden voor. Bij de vorm *deminuta*, met korte snavel, zijn de bovenstaartvederen glanzend violetrood; bij de vorm *Kirki* zijn ze zwart gelijk de rug.

1. *a.* - **Chalcomitra amethystina deminuta** CABANIS.

Deze vorm bewoont Angola en Katanga en wordt gevonden tot in Kasai en Maniema en ten westen van Baraka. De bovenzijde is meestal zwartbruin, de bovenstaartvederen zijn metaalglanzend violetrood, de snavel is korter dan bij de typische vorm (23-24 mm. tegen 27-29 mm).

15 exemplaren in onze verzameling.

Distr. Tanganika: Kabalo (SCHOUTEDEN). — Kiambi (DE WITTE). — Tembwe (SCHOUTEDEN). — Albertstad (HUTSEBAUT). — Lulimba (PRIGOGINE). — Kabobo (PRIGOGINE).

Distr. Opper-Katanga: Elisabethstad (DE RIEMAECKER). — Sakania (HUTSEBAUT). — Elisabethstad (LYNES). — Opper-Lufira (LYNES). — Elisabethstad (SCHOUTEDEN). — Sakania (BREDO). — Nieuwdorp (LEGROS). — Pweto (LEMAIRE).

Distr. Lualaba: Kakanda (DE CROMBRUGGHE). — Kasaji (FISHER). — Kinda (DE BAILLET). — Luezi (DE BAILLET). — Kansenia (DE WITTE). — Kamina (APERS). — Kambove (NEAVE). — Kanzenze (DE WITTE). — Dilolo (DELVAUX). — Dilolo (DE WITTE). — Merode (WINDMOLDERS). — Dilolo (FREYNE). — Dibaya (WINDMOLDERS). — Kakanda (DE CATERS). — Kayembe Mukulu (FISHER). — [Kapanga (VAN DER ELST)].

Distr. Kasai: Kabambaie (SCHOUTEDEN). — Merode (WINDMOLDERS).

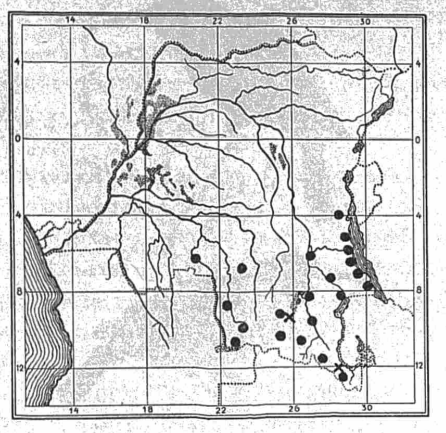

Afb. 185. — Vindplaatsen van *Chalcomitra amethystina*.
● *Chalcom. ameth. deminuta*. × *Chalcom. ameth. Kirki*.

Andere vindplaatsen: Dikulwe (NEAVE). — Lualaba-riv. (NEAVE). — Mpala (BÖHM). — Lufuku-riv. (BÖHM). — Itambe-meer (BÖHM). — Luvule-riv. (BÖHM). — Katofio (LYNES). — Biano (LYNES). — Sangwa (BREDO). — Ten westen van Baraka (GRAUER). — Upemba-park (VERHEYEN).

1 *b*. - **Chalcomitra amethystina Kirki** SHELLEY.

Bij deze vorm zijn de bovenstaartvederen zwart gelijk de rug, niet glanzend. Hij wordt gevonden in Oost-Afrika en Rhodesië en tot in Katanga.

5 exemplaren in onze verzameling, ook uit Noord-Rhodesië.

Distr. Lualaba: Kinda (DE BAILLET).

Andere vindplaatsen: Mandoko (MOURITZ). — Bunkeya-riv. (NEAVE). — Mpala (STORMS).

2. - **Chalcomitra fuliginosa** SHAW. — Afb. 186 en 187.

Deze soort komt voor van West-Afrika tot Neder-Congo, over de kustgebieden van Kameroen en Gaboen.

Mannetje. — Bovenkop en bovenzijde donkerbruin tot bruin of chocoladebruin, de bovenrug dikwijls valer gekleurd; het voorhoofd glanzend violet tot purper- of staalblauw; bovenstaartvederen glanzend brons-, koper- of violetrood; vleugels en staart donkerder, tot zwartbruin, de bovenste kleine dekvederen metaalglanzend violet. Onderzijde donkerder dan de bovenzijde, meer zwartbruin; de kin en de keel glanzend violetrood; borstbosjes lichtgeel. Snavel en poten zwart.

Wijfje. — Bovenkop en bovenzijde vaalbruin tot grauwbruin, de teugels donkerbruin; vleugels en staart donkerbruin, de armpennen met bleke eindzoom; de stuurpennen met min of meer brede, witte eind-

zoom. Keel donkerbruin, de vederen bleek gezoomd; het overige van de onderzijde roomwitachtig tot olijfachtiggeel, de borst dikwijls donker gevlekt (de vederen zijn donkerbruin met min of meer brede lichtgekleurde zoom); flanken grauwbruinachtig.

Vleugel: 64-73; staart: 35-50; tarsus: 16-18; snavel: 20-23 mm.

67 exemplaren in onze verzameling, ook uit Landana (PETIT).

Distr. Neder-Congo: Banana (MESMAEKERS). — Banana (SCHOUTEDEN). — Banana (VRIJDAGH). — Moanda (VRIJDAGH). — Moanda (SCHOUTEDEN). — Vista (SCHOUTEDEN). — Boma (SCHOUTEDEN). —

Afb. 186. — *Chalcomitra fuliginosa* SHAW.
Mannetje.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

Boma (VRIJDAGH). — Boma (WEYNS). — Sumbi (Mevr. M. BEQUAERT). — Temvo (SCHOUTEDEN). — Makaia Ntete (SCHOUTEDEN). — Kai Bumba (SCHOUTEDEN). — Tumba (Mevr. M. BEQUAERT). — Kimpese (STERCKX). — Kisantu (GOOSSENS). — Leopoldstad (CHRISTY). — Leopoldstad (MAES). — Leopoldstad

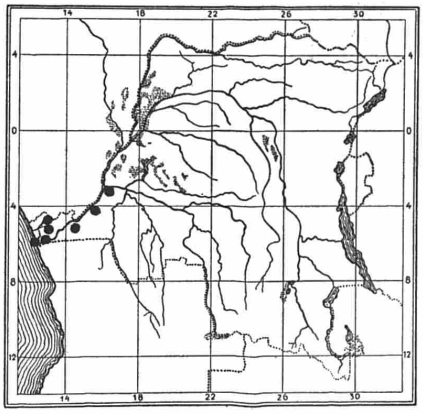

Afb. 187. — Vindplaatsen van *Chalcomitra fuliginosa*.

(HENRION). — Leopoldstad (BERTEAUX). — Leopoldstad (BECQUET). — Leopoldstad (BUREAU). — Leopoldstad (FIASSE).

Distr. Leopold II-meer: Kwamouth (SCHOUTEDEN).

Geen andere vindplaats is bekend.

3. - **Chalcomitra rubescens** VIEILLOT (*angolensis* auct.). — Afb. 188 en 189.

Deze soort wordt gevonden in haar typische vorm van Kameroen tot Angola, Zuid- en Oost-Congo; op Fernando-Po treft men een andere vorm aan.

Mannetje. — Bovenkop en bovenzijde donkerchocoladebruin tot zwartbruin; het voorhoofd prachtig staalgroen of blauwgroen, daarachter een metaalglanzende violetrode plaat; teugels zwart; vleugels en staart donkerder dan de rug, de zomen min of meer bleek. Kin zwart; metaalglanzende, staalgroene of blauwgroene baardstrepen; de keel bronsgroen, geler dan de baardstrepen en dan het voorhoofd, en van achteren door een violetblauwe of -rode band begrensd; het overige van de onderzijde zwartbruin tot chocoladebruin.

Geen lichtgekleurde bosjes. Snavel en poten zwart.

Wijfje. — Bovenzijde bruin tot bleekolijfbruin; smalle, bleke wenkbrauwstrepen; vleugels en staart donkerder, de buitenstuurpennen met fijne, witachtige eindzoom. Keel vaalgrauwgeelachtig of grauwwitachtig; het overige van de onderzijde lichtgeel tot grauwachtiggeel of zelfs geelwitachtig, de krop, de borst en de zijden, soms ook het midden van het achterlijf, bruingestreept.

Afb. 188. — *Chalcomitra rubescens* VIEILLOT.
Mannetje (boven) en wijfje.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

Vleugel: 58-72; staart: 35-48; tarsus: 15-17; snavel: 18-20 mm.

Ongeveer 250 exemplaren in onze verzameling.

Distr. Neder-Congo: Temvo (SCHOUTEDEN). — Makaia Ntete (SCHOUTEDEN). — Tumba (Mevr. M. BEQUAERT). — Kimpese (STERCKX). — Banana (MESMAEKERS). — Leopoldstad (FIASSE). — Leopoldstad (BECQUET). — Boma (WEYNS).

Distr. Leopold II-meer: Kunungu (SCHOUTEDEN). — Ndwa (NGWE). — Kwamouth (SCHOUTEDEN). — [Inongo (MAES)].

Distr. Tshuapa: Yokamba (STEVENART). — Lotakamela (DUPUIS). — Bokuma (LOOTENS). — Bokungu (DUPUIS). — Esongo (DUPUIS). — Basankusu (HERROELEN). — Eala (SCHOUTEDEN). — Botuna (DUPUIS). — Mondombe (DUPUIS). — Iyonda (MICHIELSEN). — Bamanya (MICHIELSEN). — Lukolela (LECOCQ). — Boangi (VERBUYT). — Bempumba op Momboyo (LOOTENS). — Yalokele (DUPUIS). — Nkone (DUPUIS). — [Lulonga (SCHOUTEDEN)]. — Bionga (HERROELEN). — Yokolo (HERROELEN). — Yelia (HERROELEN). — Ikela (HERROELEN). — Bokeka (HERROELEN). — Ikolata (HERROELEN).

Distr. Uelé: Bambesa (VRIJDAGH). — Ibembo (HUTSEBAUT). — Buta (HUTSEBAUT). — Paulis (ABBELOOS). — Titule (HUTSEBAUT). — Zobia (HUTSEBAUT). — Rungu (SCHOUTEDEN).

Distr. Kibali-Ituri: Zega (FAIN). — Mahagi (VRIJDAGH). — Kilo (THÉLIE). — Mawambi (CHRISTY). — Teturi (Mevr. FUMIÈRE). — Etembo (SCHEPENS).

Distr. Kivu: Karungu (PRIGOGINE). — Kamituga (PRIGOGINE). — Lundjulu (SCHEPENS en DYLEFF). — Lundjulu (SCHEPENS). — Lutunguru (PRIGOGINE). — Beni (BONNEVIE). — Moera (CHRISTY). — Kamabo (BONNEVIE). — Rutshuru-brug (BURGEON).

Distr. Stanleystad: Yangambi (VRIJDAGH). — Wambanga bij Panga (BOCK). — Panga (SCHOUTEDEN). — Elisabetha (Mevr. TINANT). — Angumu (DYLEFF).

Distr. Sankuru: Lusambo (WINDMOLDERS). — Gandajika (WINDMOLDERS). — Lodja (GHESQUIÈRE).

Distr. Kasai: Luebo (LYNES). — Mukamba-meer (LYNES). — Luluaburg (LYNES). — Kamaiembi (SCHOUTEDEN). — Makumbi (SCHOUTEDEN). — Tshikapa (SCHOUTEDEN). — Belenge (SCHOUTEDEN). — Luebo (SCHOUTEDEN). — Kabambaie (SCHOUTEDEN). — Luluaburg (CALLEWAERT). — Merode (WINDMOLDERS).

Distr. Lualaba: Kasaji (FISHER). — Kinda (DE BAILLET). — Luezi (DE BAILLET). — Dilolo (DE WITTE).

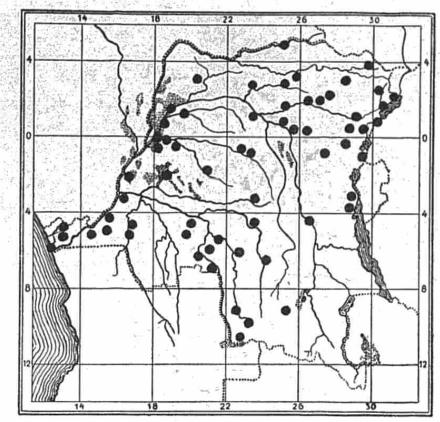

Afb. 189. — Vindplaatsen van *Chalcomitra rubescens*.

Distr. Kwango: Baâba (CHARLIERS). — Ndinga (Mevr. M. BEQUAERT). — Mukila (Mevr. M. BEQUAERT).

Andere vindplaatsen: Semio (BOHNDORFF). — Yambuya (JAMESON). — Kasongo (CARRUTHERS). — Kartushi (GYLDENSTOLPE). — Ulegga (EMIN). — Mtarega (EMIN). — Kidada (SCHOUTEDEN). — Bikoro (SCHOUTEDEN). — Mbwahi (BABAULT). — Mawambi (GRAUER). — Ukaika (GRAUER). — Sandoa (LYNES). — Idiofa (LYNES). — Nyabukoko (DE WILDE). — Avakubi (CHAPIN). — Malela bij Monsembe (CHAPIN). — Stanleystad (CHAPIN). — Ngayu (CHAPIN). — Medje (CHAPIN). — Madrapili (CHAPIN).. — Mai-ya-Ivi (CHAPIN). — Elila-riv. (ROCKEFELLER en MURPHY).

4. - **Chalcomitra senegalensis** HARTMANN. — Afb. 190 en 191.

Deze *Chalcomitra* bewoont de savanne en wordt gevonden van West- tot Oost- en Zuid-Afrika in passende omgeving. Ze wordt verdeeld onder verschillende vormen, waarvan drie of vier in onze gebieden voorkomen.

Mannetje. — Bevedering zwart tot bruinzwart of bronsbruin, de bovenzijde dikwijls minder zuiver zwart dan de onderzijde; bovenkop met metaalglanzende, goudgroene plaat; vleugels en staart bruin tot vaalbruin; aan iedere zijde van de keel een goudgroene baardstreep, de keel zelf eveneens glanzend groen maar minder metaalglanzend; achterkeel, krop en voorborst mooi rood, de vederen basaal zwartbruin, distaal rood, daartussen eerst een zwarte, dan een blauwe of blauwgroene, dwarse streep, die min of meer zichtbaar is. Snavel en poten zwart; bij enkele vormen zijn de bovenste dekvederen metaalglanzend violetrood.

Wijfje. — Bovenzijde bruin tot olijfbruin of grauwachtigolijfbruin; smalle, bleke wenkbrauwstrepen; teugels zwart of zwartbruin; vliegpennen donkerbruin, met bleke buitenzoom, de handdekvederen soms apicaal wit; stuurpennen donkerbruin, de buitenste met fijne, witte eindzoom. Keel bruin tot zwart, met grauwgeelachtige zoom aan de vederen bij vogels die pas geruid hebben; geelachtige baardstrepen; het overige van de onderzijde bleekgeelachtig, de borst en de zijden min of meer bruin gevlekt (basis der vederen).

Vleugel: 59-81; staart: 34-55; tarsus: 15-19; snavel: 18-28 mm.

De afmetingen verschillen merkelijk volgens de vorm die men onderzoekt; *acik* is normaal kleiner dan de andere vormen.

4 *a*. - **Chalcomitra senegalensis acik** HARTMANN.

Deze kleine vorm (vleugel 59-71; staart: 34-47; tarsus: 15-17; snavel: 18-25) wordt gevonden van Kameroen tot Uganda over Soedan en het noorden van Belgisch Congo. Bij deze vorm vertonen de kleine dekvederen geen metaalkleur.

43 exemplaren in onze verzameling.

Distr. Uelé: Aru-kamp, Gangala na Bodio (MISONNE). — Gangala na Bodio (CORNET D'ELZIUS). — Gangala na Bodio (LAUWERS).

Afb. 190. — *Chalcomitra senegalensis* HARTMANN.
Mannetje (onder) en wijfje.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

Distr. Kibali-Ituri: Faradje (SCHOUTEDEN). — Mahagi (SCHOUTEDEN). — Mahagi (VRIJDAGH). — Niarembe (VRIJDAGH). — Ishwa (VRIJDAGH). — Kil. 999 Congo/Nijl (VLEESCHOUWERS).

Andere vindplaatsen: Kuterma (EMIN). — Tingasi (EMIN). — Nzoro (CHAPIN).

4 *b*. - **Chalcomitra senegalensis aequatorialis** REICHENOW.

Deze vorm bewoont Oost-Afrika, Uganda en het oosten van onze gebieden, tot aan het Tanganika-meer. De kleine dekvederen zijn niet metaalglanzend gekleurd; de afmetingen zijn groter dan dit het geval was voor *acik*: vleugel: 65-75; staart: 50-55; tarsus: 17-19; snavel: 25-31 mm.

Meer dan 100 exemplaren in ons bezit.

Distr. Kibali-Ituri: Kasenyi (LEFÈVRE). — Mokari Gety (Mevr. LEPERSONNE). — Kasenyi (Mevr. LEPERSONNE). — Kagao (Mevr. LEPERSONNE). — Kawa (FAIN). — Zega (FAIN). — Kasenyi (VRIJDAGH). — Bogoro (VRIJDAGH). — Irumu (ANDRY). — Kilo (THÉLIE).

Distr. Kivu: Lisasa (PILETTE). — Oude Missiepost St. Gustaaf (PILETTE). — Biogo (BONNEVIE). — Molekera (PILETTE). — Beni (BONNEVIE). — Kamabo (BONNEVIE). — Butembo (DYLEFF). — Mulungu (HENDRICKX). — Kitwabaluzi (PRIGOGINE). — Luvungi (BURGEON). — Kabare (SCHWETZ). — Luvungi (PAUWELS). — Rutshuru (HACKARS). — Baraka (PAUWELS). — Bweza (HACKARS). — Ngoma (SCHOUTEDEN). — Rutshuru (GHESQUIÈRE). — Lufungula (PILETTE). — Ten zuiden van Bukavu (LAURENT). — Kibati (PILETTE).

Ruanda-Urundi: Astrida (LESTRADE). — Astrida (FAIN). — Astrida (AURELIAAN). — Rutavu (LESTRADE). — Kibingo (LESTRADE). — Gabiro (VERHULST). — Mutura (DOUCE).

Andere vindplaatsen: Nyangabo (EMIN). — Kisenyi (MECKLEMBURG). — Usumbura (GRAUER). — Uvira (GRAUER). — Mugunga (DE WITTE). — Kadjudju (BABAULT).

4 *c*. - **Chalcomitra senegalensis gutturalis** LINNAEUS.

Deze vorm wordt gevonden van Natal tot Oost-Afrika en tot Katanga en Sankuru in onze gebieden. De kleine dekvederen zijn hier metaalglanzend. De afmetingen komen ongeveer overeen met die van de vorige vorm.

90 exemplaren in onze verzameling.

Distr. Sankuru: Kasansa (VAN ASSCHE). — Gandajika (WINDMOLDERS).

Distr. Kasai: Katombe (VAN ASSCHE).

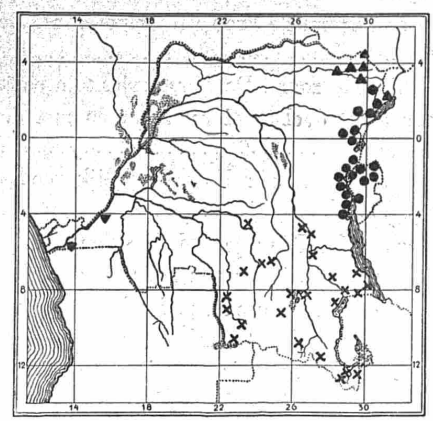

Afb. 191. — Vindplaatsen van *Chalcomitra senegalensis*.
▲ *Chalcom. seneg. acik.* ● *Chalcom. seneg. aequatorialis.*
× *Chalcom. seneg. gutturalis.* ▼ *Chalcom. seneg. saturatior.*

Distr. Lualaba: Dilolo (HUTSEBAUT). — Dilolo (DE WITTE). — Kasaji (FISHER). — Kapiri (DE BAILLET). — Kamina (APERS). — Kinona (DEWIT). — Kinda (DE BAILLET). — Kansenia (DE WITTE). — [Kapanga (VAN DER ELST)].

Distr. Opper-Katanga: Elisabethstad (DE RIEMAECKER). — Lubumbashi-riv. (DE RIEMAECKER). — Futwe op Luombwa (DE RIEMAECKER). — Elisabethstad (LYNES). — Kakyelo (DE WITTE). — Sakania (HUTSEBAUT). — Sakania (BREDO). — Kabunda (BREDO). — Lukonzolwa (DE WITTE). — Musosa (BREDO).

Distr. Tanganika: Mpala (STORMS). — Kiambi (DE WITTE). — Kabalo (SCHOUTEDEN).

Distr. Maniema: [Malela (SCHOUTEDEN)].

Andere vindplaatsen: Itambe-meer (BÖHM). — Luvule-riv. (BÖHM). — Opper-Lualaba (NEAVE). — Sandoa (LYNES). — Kongolo (ap. CHAPIN). — Suze-meer (ROCKEFELLER en MURPHY). — Kabinda (WINDMOLDERS). — Upemba-Park (VERHEYEN).

4 *d*. - **Chalcomitra senegalensis saturatior** REICHENOW.

Deze vorm is nauw verwant met *gutturalis*; het rood van de onderzijde is van een diepere kleur. Hiertoe hoort waarschijnlijk ons enig exemplaar uit Leopoldstad, een vindplaats die reeds vermeld werd door REICHENOW: BOHNDORFF had er deze vorm ingezameld. Een ander exemplaar is ons bezit, uit Malange, Angola werd door ANSORGE ingezameld.

Distr. Neder-Congo: Leopoldstad (BECQUET).

Andere vindplaats: Vivi (JOHNSTON).

GENUS CINNYRIS Cuvier.

Nectariniiden met duidelijk gebogen snavel en aan de bovenzijde metaalglanzend bevederde mannetjes; deze met middelstuurpennen die nooit ver over de andere uitsteken, al zijn ze soms enkele millimeters langer; er bestaan meestal geel tot rood gekleurde borstbosjes. De wijfjes zijn minder mooi en meestal dof gekleurd.

Delacour brengt alle *Cinnyris*-soorten onder het genus *Nectarinia*, en wel onder *Nectarinia* s. str. Chapin laat *Cinnyris* bestaan.

De soorten welke in onze gebieden voorkomen worden als volgt onderscheiden. De sleutel dient echter slechts voor het bepalen van de mannetjes. Het opmaken van een sleutel voor de wijfjes is bijna onmogelijk, daar wijfjes van verschillende soorten moeilijk worden onderscheiden.

1. *a.* De buik en de onderstaartvederen zijn wit. ..... 2.
   b. Geen wit aan de onderzijde. ..... 3.
2. *a.* Een donkere, bruinrode rand zoomt de krop van achteren af. De borstbosjes zijn geel en oranjerood. ..... *Cinnyris Oustaleti.*
   b. De krop vertoont geen bruinrode zoom. De borstbosjes zijn eenkleurig geel. .... *Cinn. talatala.*
3. *a.* De onderzijde is voor een groot deel mooi rood, tot en met de onderstaartvederen. De vleugel is ten minste 65 mm. lang. ..... *Cinn. Rockefelleri.*
   b. De onderzijde kan geel of oranjerood of zelfs gedeeltelijk rood zijn maar de vleugel is dan ten hoogste 59 mm. lang. ..... 4.
4. *a.* De onderzijde is grotendeels geel of oranjerood. De vleugel is nooit langer dan 59 mm. .... 5.
   b. De onderzijde is nooit zó gekleurd. Soms een rode borstband. ..... 6.
5. *a.* De onderstaartvederen zijn geel. Een brede, purperkleurige kropband. ..... *Cinn. venustus.*
   b. De onderstaartvederen zijn lichtrood gekleurd. Een smalle, purperen of violetkleurige achterrand aan de metaalgroene krop. De borst is rood in het midden. ..... *Cinn. regius.*
6. *a.* Geen rood noch bruinrood aan de onderzijde; de borstbosjes soms oranjerood of geel. ..... 7.
   b. Een min of meer brede, rode of donkerrode borstband, *ofwel* is de onderzijde grotendeels bruinrood. ..... 8.
7. *a.* De kop en de bovenzijde zijn koperrood gekleurd. Geen borstbosjes. ..... *Cinn. cupreus.*
   b. De kop en de bovenzijde zijn metaalgroen gekleurd. Er bestaan gele of oranjerode borstbosjes. ..... *Cinn. osea.*
8. *a.* De onderzijde is voor een groot deel bruinrood. De snavel is 26-33 mm. lang. ..... 9.
   b. De onderzijde vertoont slechts een rode of bruinrode borstband, die ten hoogste 20 mm. hoog is. ..... 10.
9. *a.* De keel is metaalgroen, de krop violetblauw of -rood. Er bestaan gele borstbosjes. *Cinn. Johannae.*
   b. De keel en de krop zijn beide violetblauw of -rood. Geen lichtgekleurde borstbosjes. .... *Cinn. superbus.*
10. *a.* Een donkerrode of bruinrode, soms weinig zichtbare, borstband. Er bestaan lichtgekleurde borstbosjes. ..... 11.
    b. De borstband is lichtrood. ..... 13.
11. *a.* De borstbosjes zijn gemengd geel en oranjerood. De borstband is heel smal en weinig zichtbaar. ..... *Cinn. Bouvieri.*
    b. Geen ~~De~~ borstbosjes ~~zijn eenkleurig geel~~. ..... 12.
12. *a.* Vleugel ten hoogste 60 mm. lang. Snavel meestal korter dan 22 mm. De donkerrode borstband is smal. ..... *Cinn. bifasciatus.*
    b. Vleugel langer dan 60 mm. Snavel meestal langer dan 22 mm. De borstband is breed. .... *Cinn. mariquensis.*
13. *a.* De keel en de krop zijn purperkleurig of violetrood. Er bestaan gele borstbosjes. De vederen van de brede, rode borstband zijn staalblauw dwarsgestreept. ..... *Cinn. coccinigaster.*
    b. De keel en de krop zijn metaalgroen gekleurd. ..... 14.

14. *a.* Geen lichtgekleurde borstbosjes. De vederen van de borstband zijn min of meer duidelijk staalblauw dwarsgestreept. ..... *Cinn. Shelleyi.*
b. Er bestaan gele borstbosjes. De vederen van de rode borstband zijn nooit dwarsgestreept. .... 15.
15. *a.* De bovenstaartvederen zijn violetkeurig. De rode borstband is ongeveer 15 mm. hoog. De vleugel is 50-57 mm. lang. De metaalgroene krop is violetgezoomd. ..... *Cinn. Reichenowi.*
b. De bovenstaartvederen zijn meestal groen gelijk de rug of blauwglanzend; zijn ze violetblauw (*afer*) dan is de staart trapvormig en is de vleugel langer dan 56 mm. ..... 16.
16. *a.* De metaalgroene krop is violet- of staalblauw gezoomd. De vleugel is langer dan 56 mm. .. 17.
b. Geen violetkleurige zoom aan de krop. Vleugel ten hoogste 54 mm. lang. ..... 18.
17. *a.* De rode borstband is smal, slechts ongeveer 10 mm. hoog. De buik is heel licht grauw. De staart is niet trapvormig. Vleugel 54-64 mm. lang. ..... *Cinn. chalybeus.*
b. De rode borstband is breed, 17-20 mm. hoog. De buik is donkergrauwbruin, min of meer olijfkleurig. gewassen. De staart is duidelijk trapvormig. Vleugel 56-68 mm. lang .... *Cinn. afer.*
18. *a.* Snavel langer dan 17 mm. Ondervleugeldekvederen grijs. Vleugel langer dan 48 mm. .... *Cinn. chloropygius.*
b. Snavel tot 16 mm. lang. Ondervleugeldekvederen wit. Vleugel meestal korter dan 48 mm. .... *Cinn. minullus.*

1. - **Cinnyris afer** LINNAEUS. — Afb. 192 en 193.

Deze soort wordt gevonden in de savannen van Zuid-Afrika tot Angola en komt tot in Oost-Congo voor, waar ze hoogland bewoont, vooral in *Hagenia-*, *Hypericum-* en *Erica*-formaties.

Mannetje. — Kop, bovenzijde tot en met de romp, keel en krop goudgroen; de bovenstaartvederen violetblauw; een brede, 17-20 mm. hoge, rode borstband; de achterrand van de groene krop violetblauw; borstbosjes geel; buik, onderstaartvederen en ondervleugeldekvederen vaal grauwbruin, ook wel ietwat olijfgeel gewassen; kleine dekvederen goudgroen gelijk de rug; de grote en de vliegpennen zwartbruin tot donkergrauwbruin; stuurpennen zwart of zwartbruin. Snavel en poten zwart. De staart is duidelijk trapvormig, de middelste stuurpennen tot 15 mm. langer dan de buitenste.

Wijfje. — Bovenkop en bovenzijde grauwbruin; vage wenkbrauwstrepen; onderzijde bleker grijs, het buikmidden geelachtig, de keelvederen soms bleekgezoomd.

Vleugel: 56-68; staart: 48-60; tarsus: 17-19; snavel: 17-33 mm.

Drie vormen van deze soort zijn met zekerheid uit onze gebieden bekend, een vierde komt misschien in Katanga voor. De vorm *Stuhlmanni* heeft een lange snavel: 24-27 mm.; de vorm *Chapini*, heeft een 22-25 mm. lange snavel; de vorm *Graueri*, slechts 17,5-21,5 mm.; de vorm *ludovicensis*, 19-22 mm.; bij de typische, Zuidafrikaanse vorm is de snavel tot 33 mm. lang.

1 *a.* - **Cinnyris afer Chapini** PRIGOGINE.

Dit is een vorm die het hoogland bewoont ten noordwesten van het Tanganika-meer en ten westen van de Ruzizi-vlakte en van het Edward-meer.

22 exemplaren in onze verzameling, waaronder het Type.

Distr. Kivu: Mohi (PRIGOGINE). — Lungwe (PRIGOGINE). — Mubuka (PRIGOGINE). — Lubango (PRIGOGINE). — Muusi (PRIGOGINE). — Museki (PRIGOGINE). — Luiko (PRIGOGINE). — Rurambo (Mevr. HIERNAUX).

1 *b.* - **Cinnyris afer Graueri** NEUMANN.

Deze vorm bewoont de Kivu-vulkanen en wordt tot in Ruanda gevonden.

60 exemplaren in onze verzameling.

Distr. Kivu: Nyiragongo (SCHOUTEDEN). — Burunga (SCHOUTEDEN). — Kanzenze (BURGEON). — Vugu (DE WITTE). — Kabara (DE WITTE). — Bulaimu (PILETTE). — Kibati (PILETTE). — Kundhuru ya Tshuve (DE WITTE). — Karongo (PILETTE). — Kibga (DE WITTE). — Ngingwe (PILETTE). — Ngoma (SCHOUTEDEN). — Lulenga (SCHOUTEDEN).

Ruanda-Urundi: Nya Muzinga (SCHOUTEDEN). — Muhavura/Sabinjo (PILETTE). — Karisimbi (PILETTE). — Kisenyi/Ruhengeri (BASTIAENS). — Karisimbi (GYLDENSTOLPE). — Visoke (DE WITTE). — Kibingo (LESTRADE). — Rustiro (LAURENT). — Muhavura (GYLDENSTOLPE). — Rwankeri (DOUCE). — Burambi (DE WITTE). — Gahinga (DE WITTE). — Rugege, Rwasenkoko (AURELIAAN).

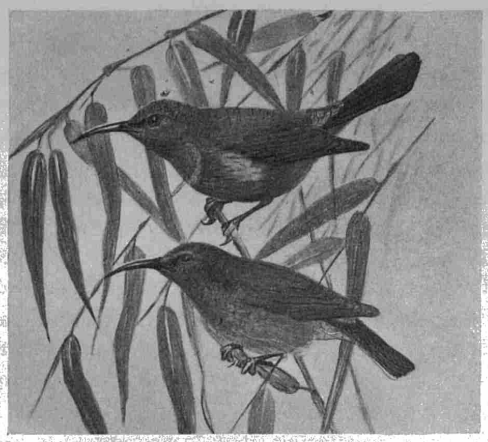

Afb. 192. — *Cinnyris afer Graueri* NEUMANN.
Mannetje (boven) en wijfje.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

Andere vindplaatsen : Zuid-Bugoie (MECKLEMBURG). — Kibunga (DE WITTE). — Tshamugussa (DE WITTE). — Gando-meer (DE WITTE).

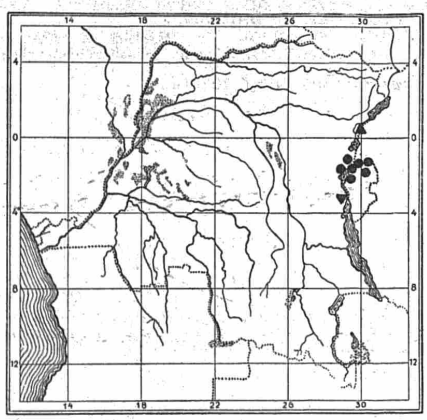

Afb. 193. — Vindplaatsen van *Cinnyris afer*.
▼ *Cinn. afer Chapini*. ▲ *Cinn. afer Stuhlmanni*.
● *Cinn. afer Graueri*.

1 *c*. - **Cinnyris afer ludovicensis** BOCAGE.

Deze vorm is bekend uit Angola en werd vermeld voor Katanga door NEAVE, door MOURITZ en door mij; in mijn geval gaat het over *C. chalybeus intermedius*; waarschijnlijk ook in het geval van NEAVE en van MOURITZ.

1 *d*. - **Cinnyris afer Stuhlmanni** REICHENOW.

Deze vorm wordt slechts gevonden op het Ruwenzori-gebergte.

Slechts twee exemplaren in onze verzameling, waarvan één uit het Engels gebied, ingezameld door de Ruwenzori-Expedition (DENT).

Distr. Kivu: West-Ruwenzori (HACKARS).

CHAPIN vond deze vorm slechts tussen 8.500 en 11.500 vt. op West-Ruwenzori.

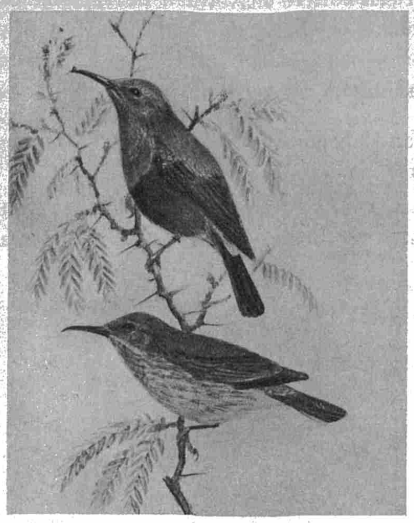

Afb. 194. — *Cinnyris bifasciatus microrhynchus* SHELLEY.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

2. - **Cinnyris bifasciatus** SHAW. — Afb. 194 en 195.

Deze soort wordt gevonden van Zuid-Afrika tot Neder-Congo en tot Gaboen, enerzijds, tot Katanga, het

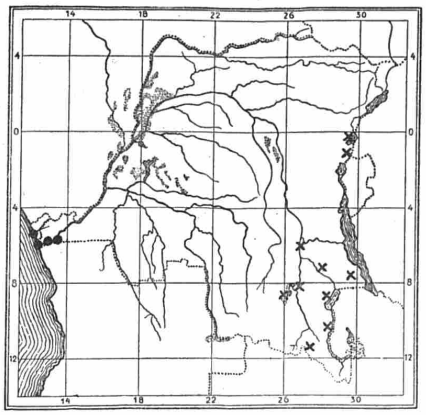

Afb. 195. — Vindplaatsen van *Cinnyris bifasciatus*.
● *Cinn. bifasc. bifasciatus*. × *Cinn. bifasc. microrhynchus*.

Edward-meer, Uganda en de oostkust van Afrika, anderzijds. Twee vormen er van komen in onze gebieden voor.

Mannetje. — Kop en bovenzijde, alsmede de kleine dekvederen mooi metaalgroen, de bovenzijde soms ietwat blauw of bronskleurig naar de romp toe; een violetblauwe achterrand zoomt de metaalgroene keel af, gevolgd door een donkerrode borstband; geen borstbosjes; teugels en onderlichaam zwart; stuurpennen zwart met purpere tot metaalgroene glans.

Wijfje. — Bovenzijde grauwbruin; de keel grauwgeelachtig, het overige van de onderzijde geel; stuurpennen zwart, de buitenste met witte eindzoom.

Snavel en poten zwart.

Vleugel: 48-61; staart: 34-40; tarsus: 13-19; snavel: 17-22 mm.

De vorm *microrhynchus* heeft een kortere snavel dan de typische vorm: 17-18 mm. tegen 19-22 mm. volgens CHAPIN.

2 *a.* - **Cinnyris bifasciatus bifasciatus** SHAW.

Deze vorm wordt gevonden van Gaboen over Neder-Congo tot in Angola.

29 exemplaren in onze verzameling.

Distr. Neder-Congo: Banana (J. BEQUAERT). — Banana (SCHOUTEDEN). — Moanda (SCHOUDEN). — Moanda/Vista (VRIJDAGH). — Boma (STYCZYNSKI). — Boma (MESMAEKERS). — Boma (VRIJDAGH). — Moanda (MESMAEKERS). — Manzadi (DARTEVELLE). — Boma (DEWIT). — Boma (WEYNS). — Zambi (DARTEVELLE).

Afb. 196. — *Cinnyris Bouvieri* SHELLEY.
Mannetje (boven) en wijfje.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

Andere vindplaats : Ango-Ango (VAN DER KELLEN).

2 *b.* - **Cinnyris bifasciatus microrhynchus** SHELLEY.

Deze vorm is bekend van Zuid-Afrika tot Oost-Afrika, het Edward-meer, Uganda en Katanga. CHAPIN en VERHEYEN hebben de vogels uit Katanga bij de typische vorm ingedeeld; hun snavel is echter bepaald korter dan deze van de vogels uit Neder-Congo, zoals ik het onlangs liet opmerken.

15 exemplaren in onze verzameling, ook uit Oost-Afrika.

Distr. Lualaba: Kinona (DEWIT).

Distr. Opper-Katanga: Elisabethstad (RICHARD). — Kasenga (LYNES). — Lukonzolwa (DE WITTE).

Distr. Tanganika: Kabalo (SCHOUTEDEN). — Kiambi (DE WITTE).

Distr. Kivu: Kaniki (PILETTE).

Andere vindplaatsen: Upemba-Park (VERHEYEN). — Rutshuru-vlakte (GRAUER).

3. - **Cinnyris Bouvieri** SHELLEY. — Afb. 196 en 197.

Deze soort is bekend van het Kameroense hoogland tot Uelé en Uganda, enerzijds, tot Neder- en Zuid-Congo, anderzijds.

Mannetje. — Bovenkop metaalgroen maar in het staalblauw of purper overgaand op het voorhoofd; bovenzijde en kleine dekvederen metaalgroen, in het blauw overgaand op de bovenstaartvederen; vliegpennen donkerbruin; stuurpennen zwart, de middelste blauwglanzend, de zomen groen. Kopzijden metaalgroen, de teugels zwart. Kin zwart of purperzwart; keel en krop metaalgroen, de achterrand van de krop staalblauw of violetglanzend, vóór de donkerrode borstband; het overige van de onderzijde donkerbruin tot zwartbruin; de borstbosjes gemengd geel en rood. Snavel en poten zwart.

Wijfje. — Bovenkop en bovenzijde bruin, de romp ietwat olijfkleurig; vliegpennen donker; stuurpennen zwart, apicaal witgezoomd, de buitenste pennen ook wit aan de buitenvlag. Onderzijde roomkleurig, geel gewassen, vooral aan de buik, meer grijsachtig naar de keel toe; min of meer duidelijke, donkere strepen of vlekken (basis der vederen).

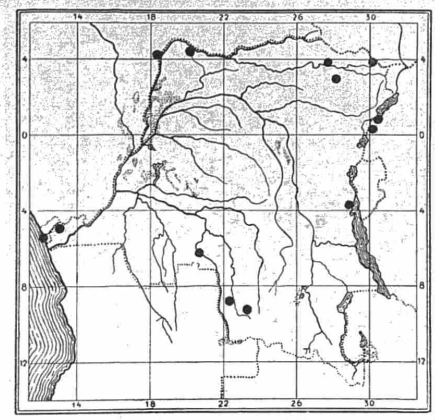

Afb. 197. — Vindplaatsen van *Cinnyris Bouvieri.*

Vleugel: 50-61; staart: 29-38; tarsus: 16-17; snavel: 16-22 mm.

11 exemplaren in onze verzameling, ook uit Uganda (1).

Distr. Neder-Congo: Sumbi (VAN RAVENSTEYN).
Distr. Congo-Ubangi: Bosodula (VRIJDAGH).
Distr. Kasai: Ngombe (SCHOUTEDEN).
Distr. Lualaba: Kayembe Mukulu (FISHER).

Andere vindplaatsen: Sandoa (LYNES). — Ten noordwesten van het Tanganika-meer (CARRUTHERS). — Pawa (CHAPIN). — Niangara (CHAPIN). — Aba (CHAPIN).

4. - **Cinnyris chalybeus** LINNAEUS — Afb. 198.

Deze *Cinnyris* komt voor van Zuid-Afrika tot Noord-Rhodesië, Katanga en zelfs het Tanganyika Territory. Twee vormen er van zijn bekend uit onze gebieden.

Mannetje. — Kop en bovenzijde goudgroen, de bovenstaartvederen staalblauw of goudgroen; vliegpennen donkerbruin, de rand lichtgekleurd of olijfachtig; staart donkerbruin. Kin, keel en krop goudgroen, deze laatste van achteren staalblauw gezoomd vóór de slechts 10 mm. hoge, rode borstband; het overige van de onderzijde lichtgrauwbruin, bleker naar achteren toe en lichtjes geel; gele borstbosjes; de stuit en de onderstaartvederen veeleer bruinachtigwit; ondervleugeldekvederen lichtgrauwbruin. Snavel en poten zwart.

(1) Ik heb bij vergissing deze soort uit Mahagi vermeld.

Wijfje. — Bovenkop en bovenzijde grauwbruin; onderzijde grauwbruinachtigwit, min of meer geel gewassen; de buitenstuurpennen met witte eindzoom, de allerbuitenste ook met witte buitenvlag.

Vleugel: 54-64; staart: 42-48; tarsus: 15-16; snavel: 18-20 mm.

De vorm *intermedius* verschilt van de vorm *manoensis* doordat de bovenstaartvederen goudgroen zijn in plaats van staalblauw. De vleugel meet 54-61 mm. tegen 58-64 voor *manoensis*, en de snavel is ietwat korter dan bij deze laatste.

4 *a.* - **Cinnyris chalybeus intermedius** Bocage.

Dit is de vorm die van Angola, over Katanga, en Noord-Rhodesië, tot in het Tanganyika Territory bekend is.

12 exemplaren in onze verzameling.

Distr. Lualaba: Kasaji (Fisher). — Kimbundji (de Baillet).

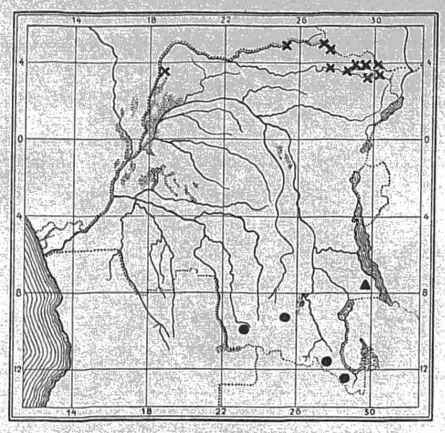

Afb. 198. — Vindplaatsen van *Cinnyris chalybeus* en *C. coccinigaster*.
● *Cinn. chal. intermedius.* ▲ *Cinn. chal. manoensis.*
× *Cinn. coccinigaster.*

Distr. Opper-Katanga: Sakania (Hutsebaut). — Sakania (Bredo). (Dit exemplaar werd vroeger door mij vermeld, met opgave van Kinia als vindplaats, als *C. chal. ludovicensis*).

Andere vindplaats: Elisabethstad (Lynes).

4 *b.* - **Cinnyris chalybeus manoensis** Reichenow.

Deze vorm is bekend van Nyasaland tot het Marungu-hoogland van Katanga.

Twee exemplaren in onze verzameling.

Distr. Opper-Katanga: Kasiki (de Witte).

Andere vindplaatsen: Matafali (Rockefeller en Murphy). — Sambwe (Rockefeller en Murphy). — Pande (Rockefeller en Murphy).

5. - **Cinnyris chloropygius** Jardine. — Afb. 199 en 200.

Deze soort komt veelvuldig voor, van West-Afrika tot Angola, enerzijds, tot Kasai, Oost-Congo, Uganda en Zuidwest-Afrika, anderzijds. Verschillende vormen worden onderscheiden.

Mannetje. — De kop, de bovenzijde, de keel en de krop zijn metaalgroen, de bovenstaartvederen ietwat blauw, de achterrand van de krop eveneens; borst rood over een hoogte van 10 mm. ongeveer; het overige van de onderzijde vaalgrauwbruin tot donkergrauwbruin, meestal lichtjes olijfkleurig gewassen; grote dekvederen en vliegpennen bruinzwart, fijn olijfkleurig gezoomd; stuurpennen bruinzwart; ondervleugeldekvederen bleekgrauwbruin, tot geelwit bij jonge vogels. Snavel en poten zwart.

Wijfje. — Bovenzijde grauwbruin, olijfgewassen; onderzijde bleek geelachtig, de keel wit of geelwit; vliegpennen zwartbruin of bruin, de buitenzoom fijn olijfgeelachtig; ondervleugeldekvederen wit of geelwit; stuurpennen blauwzwart, de buitenpennen apicaal wit of bruinachtig gezoomd.

Vleugel: 43-55; staart: 30-42; tarsus: 14-15; snavel: 15-20 (17-20 in onze gebieden) mm.

Afb. 199. — *Cinnyris chloropygius* JARDINE
Mannetje (links) en wijfje.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

CHAPIN erkent de twee vormen *Lühderi* en *orphogaster*, beide door REICHENOW beschreven. Hij rekent tot *Lühderi* de vogels die van Kameroen tot Neder-Congo en het Ubangi-gebied worden gevonden; *orphogaster* daarentegen komt voor van Angola over Kasai tot Oost-Congo, Uganda en Soedan en wordt gevonden tot in Uelé. *Lühderi* zou vleugels hebben die 45-52 mm. lang zijn, *orphogaster* vleugels die 47-55 mm. meten.

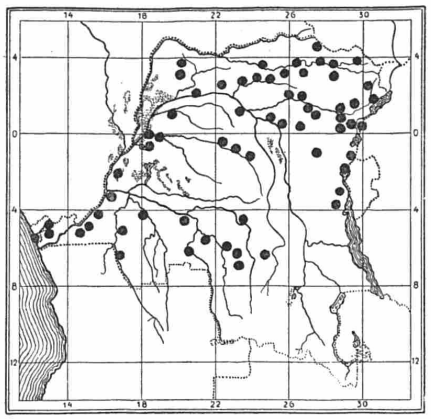

Afb. 200. — Vindplaatsen van *Cinnyris chloropygius*.

Overgangen komen echter veelvuldig voor en CHAPIN schrijft dus te recht: « One has to be very arbitrary in drawing a line between the races *Lühderi* and *orphogaster* in the Congo ». Het onderzoek van ons heel omvangrijk Congo-materiaal noopt mij *Lühderi* als een synoniem aan te zien van *orphogaster* en alle onze *chloropygius* onder een enkele naam te vermelden. Overgangen komen in alle plaatsen voor waaruit wij veel exemplaren hebben.

5 *a*. - **Cinnyris chloropygius orphogaster** REICHENOW (*Lühderi* REICHENOW).

Ongeveer 400 exemplaren in onze verzameling.

Distr. Neder-Congo: Moanda (SCHOUTEDEN). — Ganda Sundi (SCHOUTEDEN). — Makaia Ntete (SCHOUTEDEN). — Malela (CHRISTY). — Kisantu (GOOSSENS). — Kidada (SCHOUTEDEN). — Leopoldstad (CHRISTY). — Leopoldstad (MAES). — Leopoldstad (HENRION). — Leopoldstad (BERTEAUX). — Leopoldstad (FIASSE). — Leopoldstad (BECQUET). — Leopoldstad (RIJCKMANS). — Leopoldstad (VANHEES). — Tumba (Mevr. M. BEQUAERT).

Distr. Leopold II-meer: Kunungu (SCHOUTEDEN). — Kwamouth (SCHOUTEDEN). — Ndwa (NGWE). — Mongende (SCHOUTEDEN).

Distr. Tshuapa: Bokungu (DUPUIS). — Iyonda (MICHIELSEN). — Bokuma (LOOTENS). — Yalokele (DUPUIS). — Elongo Nkombe (STEVENART). — Eala (SCHOUTEDEN). — Flandria (WIJNANTS). — Bikoro (SCHOUTEDEN). — Belinga (HERROELEN). — Lokolefeko (HERROELEN). — Ikolota (HERROELEN). — Yaito (DUPUIS). — Yongoli (DUPUIS).

Distr. Kwango: Mukila (Mevr. M. BEQUAERT). — Neder-Kwilu (ROULING). — Kilembe (LYNES). — Banda (LYNES). — Kasanga (SCHWETZ).

Distr. Kasai: Katombe (VAN ASSCHE). — Luebo (SCHOUTEDEN). — Ngombe (SCHOUTEDEN). — Merode (WINDMOLDERS). — Luluaburg (CALLEWAERT). — Kamaiembi (SCHOUTEDEN). — Basongo (SCHOUTEDEN). — Kamponde (WINDMOLDERS). — Kabwe (WINDMOLDERS). — Luluaburg (LYNES).

Distr. Sankuru: Lusambo (WINDMOLDERS). — Kasansa (VAN ASSCHE). — Lusambo (GHESQUIÈRE).

Distr. Kivu: Kamituga (PRIGOGINE). — Mwana (PRIGOGINE). — Kapanda (PRIGOGINE). — Teturi (Mevr. FUMIÈRE). — Beni (BONNEVIE). — Butembo (DYLEFF). — Rutshuru (GHESQUIÈRE). — Botuna (PRIGOGINE). — Kinzi (PILETTE). — Butembo Ngoma (PRIGOGINE). — Kinawa, Beni (Mevr. LEPERSONNE). — Miki (PRIGOGINE).

Distr. Kibali-Ituri: Irumu (ANDRY). — Penghe (J. BEQUAERT). — Bosabangi (CHRISTY). — Etembo (SCHEPENS). — Blukwa (FAIN). — Yindi (LAMS). — Zega (FAIN). — Bela (DAUBRESSE). — Kilo (THÉLIE).

Distr. Stanleystad: Bomili (BOCK). — Panga (BOCK). — Panga (SCHOUTEDEN). — Yangambi (VRIJDAGH). — Avakubi (CHRISTY). — Stanleystad (GHESQUIÈRE). — Stanleystad (CHRISTY). — Elisabetha (Mevr. TINANT). — Angumu (DYLEFF).

Distr. Uelé: Ibembo (HUTSEBAUT). — Bambesa (VRIJDAGH). — Buta (HUTSEBAUT). — Poko (CHRISTY). — Koteli (SCHOUTEDEN). — Titule (HUTSEBAUT). — Angodia (HUTSEBAUT). — Makongo (VRIJDAGH). — Paulis (ABBELOOS). — Mauda (SCHOUTEDEN).

Distr. Congo-Ubangi: Yambuku (DE PAEPE). — Likimi (COLLART). — Nieuw-Antwerpen (DE LA KÉTHULLE). — [Karawa (WALLIN)].

Andere vindplaatsen: Ngayu (CHAPIN). — Rungu (CHAPIN). — Niangara (CHAPIN). — Faradje (CHAPIN). — Angu (SCHUBOTZ). — Kartushi (GYLDENSTOLPE). — Malisawa (GYLDENSTOLPE). — Kampi-ya-Mambuti (GYLDENSTOLPE). — Simbo (GYLDENSTOLPE). — Moera (GRAUER). — Mawambi (GRAUER). — Ukaika (GRAUER). — Ekibondo (REHN). — Saidi (REHN). — Tingasi (EMIN). — Djelule-riv. (DE WILDE). — Koloka (SCHUBOTZ). — Urumbi (EMIN). — Muyomema (EMIN). — Wau-eiland (MECKLEMBURG). — Batama (CHAPIN). — Ten noordwesten van het Tanganika-meer (GRAUER). — West-Ruwenzori (MECKLEMBURG). — Coquilhatstad (CHAPIN). — Lukula-riv. (HAMILTON). — Amadi (SCHUBOTZ).

6. - **Cinnyris coccinigaster** LATHAM (*splendidus* auct.). — Afb. 198.

Deze mooie soort komt voor in de savannen van Senegal tot Kameroen, Noord-Congo en Soedan.

Mannetje. — De kop, de keel en de krop zijn purperkleurig of violetrood; de bovenzijde, met schoudervederen en kleine dekvederen, is mooi groen; de nek en de bovenstaartvederen zijn ietwat blauwer dan de overige bovenzijde; grote dekvederen zwart, de dekvederen soms met groenglanzende eindzoom; stuurpennen zwart, de buitenzoom groenglanzend. Teugels zwart; een rode borstband, waarvan de vederen staalblauwe, dwarse strepen vertonen, hun basis zelf zwart; achter de rode borstband een staalblauwgroene lijn; het ove-

rige zwart, de onderstaartvederen distaal staalblauwgroen tot violetblauw; borstbosjes lichtgeel. Snavel en poten zwart.

Wijfje. — Bovenkop en bovenzijde vaalgrauwbruin, het voorhoofd bleker, de teugels zwartachtig; vliegpennen zwartbruin, de buitenzoom olijfgeelachtig; stuurpennen zwart, de buitenpennen met witachtige eindzoom. Kin en keel grauwwitachtig; het overige van de onderzijde geelachtig, de borst en de zijden grauwbruin gevlekt.

Vleugel: 61-75; staart: 35-47; tarsus: 17-19; snavel: 24-29 mm.

24 exemplaren in onze verzameling.

Distr. Congo-Ubungi: Libenge (VREURICK).

Distr. Uelé: Mauda (SCHOUTEDEN). — Dika (SCHOUTEDEN).

Distr. Kibali-Ituri: Kil. 999 Congo/Nijl (VLEESCHOUWERS). — Dramba (SCHOUTEDEN). — Faradje (SCHOUTEDEN). — Gangala na Bodio (LAUWERS). — Aru-kamp, Gangala na Bodio (MISONNE).

Andere vindplaatsen: Niangara (CHAPIN). — Nzoro (CHAPIN). — Aba (CHAPIN). — Dungu (CHAPIN). — Madrapili (CHAPIN).

7. - **Cinnyris cupreus** SHAW. — Afb. 201 en 202.

Deze koperglanzende *Cinnyris* is verspreid, enerzijds van West-Afrika tot Oost-Afrika, over het noorden en het oosten van onze gebieden, en, anderzijds, tot Gaboen, Angola, Katanga en Rhodesië. Hij bewoont vooral de savanne maar komt ook voor in gebieden met licht woud begroeid. Drie vormen komen in onze gebieden voor.

Mannetje. — Kop en bovenzijde tot en met de bovenstaartvederen koperrood tot (de kop vooral) kopergroen of bronskleurig, de rug meestal meer violetrood of purperkleurig dan de kop; kleine dekvederen gelijk de rug, de andere zwart maar min of meer duidelijk koperrood gezoomd; vliegpennen zwart; stuurpennen blauwzwart. Onderlichaam, met onderstaart- en ondervleugeldekvederen zwart; geen borstbosjes. Snavel en poten zwart.

Wijfje. — Boven grauwbruin, min of meer olijfkleurig gewassen; bleke wenkbrauwen; stuurpennen zwart, de buitenste met bleke of witte eindzoom, de allerbuitenste ook met dito buitenvlag. Onderzijde vaalgrauwgeelachtig, geler naar achteren toe. Het wijfje is merkelijk kleiner dan het mannetje.

Vleugel: 48-67; staart: 35-53; tarsus: 15-17; snavel: 16-20 mm.

De vorm *chalceus* wordt herkend aan de algemene kleur, die meer kopergroen of bronsgroen is dan bij de twee andere vormen, waarbij kop en bovenzijde koperrood, violetrood of purperkleurig zijn. De vormen *septentrionalis* en *chalceus* hebben langere vleugels dan *cupreus* s. str.: b. v. 63-64 tegen 58 mm.

7 *a.* - **Cinnyris cupreus chalceus** HARTLAUB.

Dit is een vorm die bekend is van Angola en Rhodesië tot Katanga en Oost-Afrika.

34 exemplaren in onze verzameling.

Distr. Lualaba: Kakanda (DE CROMBRUGGHE). — Kasaji (FISHER). — Kikondja (BRIEN). — Kayoyo (LYNES). — Sandoa (LYNES). — Nasondoye (LYNES). — Dilolo (DELVAUX). — Kapiri (DE BAILLET). — Kinda (DE BAILLET). — Kansenia (DE WITTE). — Kinona (DEWIT). — Kalela (DEWIT).

Distr. Opper-Katanga: Lukafu (DE WITTE). — Kafubu bij Elisabethstad (DE RIEMAECKER). — Kilwa (DE WITTE). — Kasenga (LYNES).

Distr. Tanganika: Kabalo (SCHOUTEDEN).

Distr. Maniema: Kasongo (BOHNDORFF). — Kongolo (DE RIEMAECKER).

Distr. Kasai: Katombe (VAN ASSCHE).

Andere vindplaatsen: Lufupa-riv. (NEAVE). — Dikulwe/Lualaba (NEAVE). — Moba (ROCKEFELLER en MURPHY). — Kiambi (SIPS). — Albertstad (SIPS). — Upemba-Park (VERHEYEN).

7 *b.* - **Cinnyris cupreus cupreus** SHAW.

Deze vorm is bekend van Senegal tot Abessinië, over het noorden van onze gebieden, enerzijds en tot Neder-Congo, Angola, Kasai en zelfs Midden-Congo, anderzijds.

250 exemplaren in onze verzameling.

Distr. Neder-Congo: Moanda (SCHOUTEDEN). — Moanda (MESMAEKERS). — Boma (WEYNS). — Boma (VRIJDAGH). — Kidada (SCHOUTEDEN). — Leopoldstad (BERTEAUX). — Leopoldstad (BUREAU). — Leopoldstad (Mevr. LEPERSONNE). — Leopoldstad (CHRISTY). — Leopoldstad (BECQUET). — Leopoldstad (FIASSE). — Leopoldstad (HENRION). — Kisantu (SCHOUTEDEN).

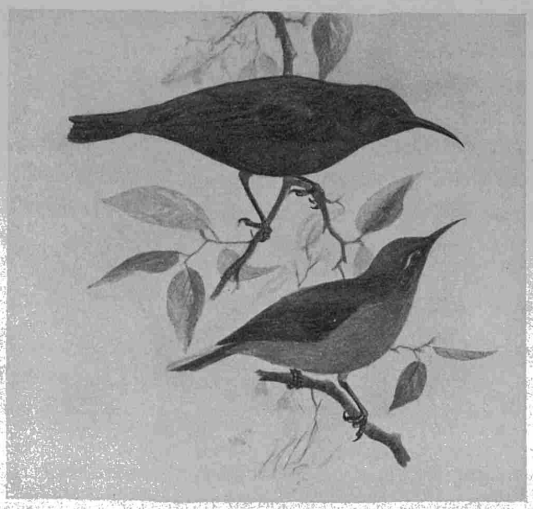

Afb. 201. — *Cinnyris cupreus* SHAW
Mannetje (boven) en wijfje.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

Distr. Leopold II-meer: Kwamouth (SCHOUTEDEN). — Kunungu (SCHOUTEDEN). — Ndwa (NGWE) — Botanankasa (NKELE). — Bokalakala (NKELE).

Distr. Kwango: Baaba (CHARLIERS). — Kasanga (SCHWETZ). — Idiofa (LYNES).

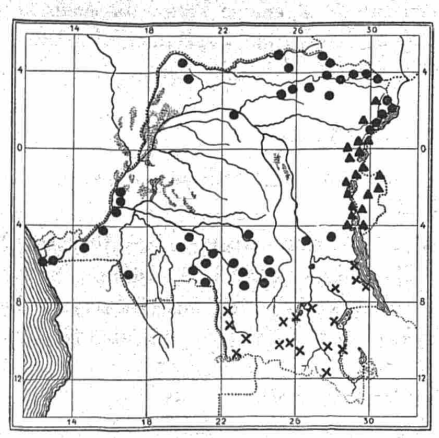

Afb. 202. — Vindplaatsen van *Cinnyris cupreus*.
× *Cinn. cupreus chalceus*. ● *Cinn. cupreus cupreus*.
▲ *Cinn. cupreus septentrionalis*.

Distr. Kasai: Luluaburg (CALLEWAERT). — Luluaburg (BEERNAERT). — Luluaburg (DEHEYN). — Merode (WINDMOLDERS). — Bakwanga (WINDMOLDERS). — Kabambaie (SCHOUTEDEN). — Kabambaie (LYNES). — Luebo (SCHOUTEDEN). — Ngombe (SCHOUTEDEN). — Macaco (SCHOUTEDEN). — Tshikapa (SCHOUTEDEN).

Distr. Sankuru: Lusambo (WINDMOLDERS). — Gandajika (WINDMOLDERS). — Kasansa (VAN ASSCHE). — Kabinda (WINDMOLDERS).

Distr. Congo-Ubangi: Bumba (WEYNS). — Bosodula (VRIJDAGH). — [Karawa (WALLIN)].

Distr. Uelé: Bambesa (VRIJDAGH). — Dika (SCHOUTEDEN). — Mauda (SCHOUTEDEN). — Niangara (SCHOUTEDEN). — Poko (CHRISTY). — Gangala na Bodio (LOUWERS). — Gangala na Bodio (MISONNE). — Aru-kamp (MISONNE). — Ango (VRIJDAGH).

Distr. Kibali-Ituri: Mahagi (SCHOUTEDEN). — Mahagi (VRIJDAGH). — Faradje (SCHOUTEDEN). — Aru (SCHOUTEDEN). — Dramba (SCHOUTEDEN). — Kasenyi (LEFÈVRE). — Kasenyi (VRIJDAGH). — Nioka (VRIJDAGH). — Kil. 999 Congo/Nijl (VLEESCHOUWERS).

Andere vindplaatsen: Niangara (CHAPIN). — Pawa (CHAPIN). — Semio (BOHNDORFF). — Dungu (EMIN). — Bongere (EMIN). — Mbiambana (EMIN). — Mundu (EMIN). — Ekibondo (REHN).

7 *c*. - **Cinnyris cupreus septentrionalis** VINCENT.

Deze vorm heeft langere vleugels dan de twee andere. Hij komt voor van Uganda en Oost-Congo tot ten oosten van het Tanganika-meer. CHAPIN rekent tot *septentrionalis* de vogels uit Kasai. Naar mijn bevindingen horen ze beter bij *cupreus*.

Een zeventigtal exemplaren in onze verzameling.

Distr. Kibali-Ituri: Kawa (BREDO). — Boga (PILETTE). — Biogo (BONNEVIE). — Kilo (THÉLIE). — Niarembe (SCHOUTEDEN).

Distr. Kivu: Maboya (PRIGOGINE). — Mutwanga (HACKARS). — Bugoyi (PRIGOGINE). — Bushumba (VAN DAELE). — Beni (BONNEVIE). — Beni (GYLDENSTOLPE). — Beni (LISFRANC). — Beni (BORGERHOFF). — Karimi (BONNEVIE). — Bulaimu (PILETTE). — Kamabo (PILETTE). — Kamabo (BONNEVIE). — Kalembelembe (PAUWELS). — Kalembelembe (PILETTE). — Butembo (HACKARS). — Katana (BURGEON). — Nya Luindja (PAUWELS). — Kadjudju (BURGEON). — Kibati (PILETTE). — Luvungi (BURGEON). — Ngoma (SCHOUTEDEN). — Lulenga (SCHOUTEDEN). — Buwissa (PILETTE). — Lufungula (PILETTE). — Ikonga (PILETTE). — Beni (J. BEQUAERT).

Ruanda-Urundi: Usumbura (SCHOUTEDEN). — Kanna/Usumbura (SCHOUTEDEN). — Kibingo (LESTRADE). — Gabiro (VERHULST). — Nyanza aan het Tanganika-meer (BURGEON).

Distr. Maniema: Munie Mboka (PILETTE).

Andere vindplaatsen: Nyangabo (EMIN). — Karevia (EMIN). — Kavalli (ANSORGE). — Mohasi-meer (MECKLEMBURG). — Kisenyi (STEGMANN). — Mutum Peke (PILETTE). — Mswa (EMIN). — Uvira (GRAUER). — Baraka (GRAUER). — Tabaro (GYLDENSTOLPE). — Irumu (GYLDENSTOLPE). — Bunia (REHN).

8. - **Cinnyris Johannae** VERREAUX. — Afb. 203 en 204.

Deze soort bewoont het woud, van Sierra-Leone tot onze gebieden.

Mannetje. — Kop en bovenzijde, met kleine dekvederen, prachtig metaal- of goudgroen, soms gedeeltelijk messing- of koperkleurig; vliegpennen en stuurpennen zwart; de stuurpennen ook wel blauwzwart. Keel zuiverder groen dan de bovenkop; krop violetblauw tot violetrood; borst bruinrood; borstbosjes geel; het overige van de onderzijde en de schenen zwart.

Wijfje. — Bovenkop en bovenzijde olijfbruin, geelgroenachtig gewassen; bleke wenkbrauwstrepen; stuurpennen zwart, de buitenpennen met witachtige eindzoom, de allerbuitenste ook met dito buitenzoom; vliegpennen zwartbruin, de armpennen bruiner, met bleke buitenzoom. Onderzijde geelachtig tot geel, scherp olijfbruin gestreept (schachtstrepen) tot op de buik.

Vleugel: 60-72; staart: 30-41; tarsus: 15-17; snavel: 27-32 mm.

In onze gebieden komt de typische vorm voor; West-Afrika wordt bewoond door de vorm *fasciatus*.

8 *a*. - **Cinnyris Johannae Johannae** VERREAUX.

43 exemplaren in onze verzameling.

Distr. Leopold II-meer: Kunungu (SCHOUTEDEN). — Ndwa (NGWE).

Distr. Tshuapa: Iyonda (MICHIELSEN). — Yalokele (DUPUIS). — Bokuma (LOOTENS). — Yaito (DUPUIS). — Belinga (HERROELEN). — Boende (HUYPENS). — Lofima (DUPUIS). — Bokungu (DUPUIS).

Distr. Stanleystad: Elisabetha (Mevr. TINANT).

Distr. Uelé: Ibembo (HUTSEBAUT). — Bambesa (VRIJDAGH). — Paulis (ABBELOOS). — Djamba (SCHOUTEDEN). — Buta (HUTSEBAUT).

Afb. 203. — *Cinnyris Johannae* VERREAUX.
Mannetje (boven) en wijfje.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

Distr. Kasai: Macaco (SCHOUTEDEN). — Kamaiembi (SCHOUTEDEN). — [Ngombe (SCHOUTEDEN)].
Distr. Kivu: Mwana (PRIGOGINE).

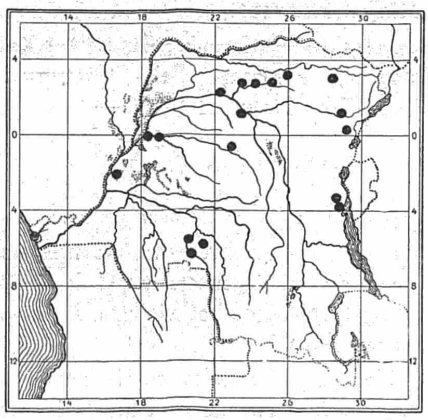

Afb. 204. — Vindplaatsen van *Cinnyris Johannae*.

Andere vindplaatsen: Mawambi (GRAUER). — Ukaika (GRAUER). — Dobo (CHAPIN). — Itula (ROCKEFELLER en MURPHY).

9. - **Cinnyris mariquensis** SMITH. — Afb. 205 en 206.

Deze soort wordt gevonden van Zululand tot Angola, enerzijds, tot Noordoost-Afrika, anderzijds, over Oost-Ruanda.

Mannetje. — Kop, bovenzijde en kleine dekvederen metaalgroen, naar achteren in het blauwgroen overgaand; teugels zwart; grote dekvederen, vliegpennen en stuurpennen zwart. Krop metaalgroen, van achteren staalblauwviolet begrensd; een donkerrode borstband, de vederen basaal grauwzwart, distaal rood, daartussen een staalblauwe dwarsstreep; geen borstbosjes; onderlichaam, met ondervleugeldekvederen en onderstaartvederen, grauwzwart of bruinzwart. Snavel en poten zwart.

Afb. 205. — *Cinnyris mariquensis* SMITH.
Mannetje (boven) en wijfje.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

Wijfje. — Bovenkop en bovenzijde grauwbruin; witachtige wenkbrauwstrepen; stuurpennen zwart, de buitenpennen met witte eindzoom. Keel vaalgrauwgeelachtig of -witachtig, ieder veder zwartgrauw met grauw-

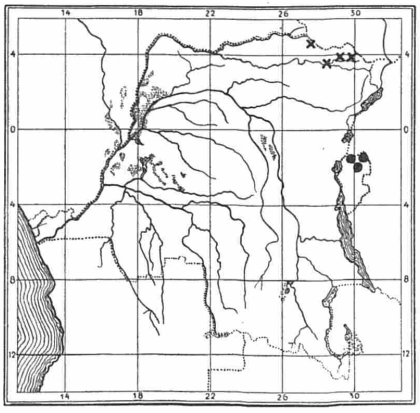

Afb. 206. — Vindplaatsen van *Cinnyris mariquensis* en *Cinnyris osea*.
● *Cinnyris mariquensis suahelicus.* × *Cinn. osea Decorsei.*

geelachtige of- witachtige zomen (later neemt de keel een donker uitzicht aan wanneer de vederen afgesleten zijn); onderlichaam bleekgeelachtig, de borst en de zijden min of meer grauwbruin gevlekt of gestreept.

Vleugel: 58-71; staart: 45-50; tarsus: 16-18; snavel: 18-24 mm.

Eén enkele vorm komt in onze gebieden voor.

9 *a*. - **Cinnyris mariquensis suahelicus** REICHENOW.

Deze vorm bewoont een deel van Oost-Afrika en wordt gevonden tot in Oost-Ruanda en in Uganda. 6 exemplaren in onze verzameling, ook uit Uganda en Oost-Afrika.

Ruanda-Urundi: Gabiro (VERHULST). — Katodjo (FRECHKOP).

Andere vindplaats: Tussen Kagera en Nsaza (GRAUER).

Afb. 207. — *Cinnyris minullus* REICHENOW.
Mannetje (boven) en wijfje.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

10. - **Cinnyris minullus** REICHENOW. — Afb. 207 en 208.

Deze kleine soort bewoont het woud, van West-Afrika tot Gaboen en Belgisch Congo.

Mannetje. — Kop, bovenzijde, met kleine dekvederen en bovenstaartvederen, en krop metaalgroen, de krop naar achteren ietwat blauw; borst donkerder rood dan bij *C. chloropygius*, waarop *C. minullus* nogal

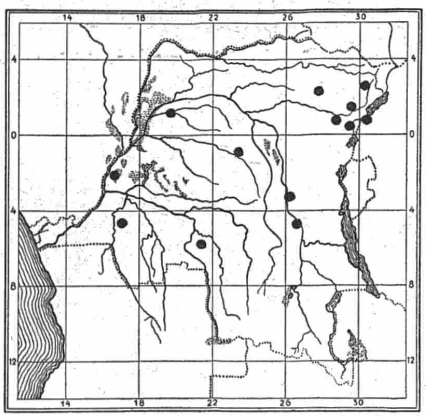

Afb. 208. — Vindplaatsen van *Cinnyris minullus*.

gelijkt, de vederen met min of meer merkbare, dwarse, blauwe streep; borstbosjes geel; grote dekvederen en vliegpennen zwart of zwartbruin; stuurpennen zwart, lichtjes blauw gewassen; onderzijde donkerolijfkleurig of olijfbruin achter de rode borstband; de ondervleugeldekvederen wit. Snavel en poten zwart.

Wijfje. — Bovenkop en bovenzijde donkerolijfbruin, de dekvederen en de vleugels donkerder bruin, de zoom min of meer okerkleurig; stuurpennen zwart, blauw gewassen. Keel witachtig tot grijsachtig; het ove-

rige van de onderzijde olijfkleurig maar geel gewassen, vooral op de buik. Snavel zwart, de basis bleker, de onderkaak basaal geelachtig.

Vleugel: 43-51; staart: 22-28 (36); tarsus: 13-14 (15); snavel: 14-16 mm.

De snavel is korter dan bij *C. chloropygius* en is ook minder gebogen dan bij deze laatste soort.

15 exemplaren in onze verzameling, ook uit Kameroen.

Distr. Leopold II-meer : Kunungu (SCHOUTEDEN).

Distr. Tshuapa: Iyonda (MICHIELSEN). — Bokeka (HERROELEN). — Bolima (HERROELEN).

Distr. Kibali-Ituri: Kilo (THÉLIE). — Etembo (SCHEPENS).

Distr. Kivu: Kamabo (BONNEVIE). — Beni (LISFRANC). — Zambo (BONNEVIE). — Butembo (DYLEFF).

Distr. Kasai: Macaco (SCHOUTEDEN).

Distr. Kwango: Mukila (Mevr. M. BEQUAERT).

Andere vindplaatsen: Medje (CHAPIN). — Ngayu (CHAPIN). — Irumu (CAMBURN). — Kasongo (CARRUTHERS). — Beni (GYLDENSTOLPE). — Kampi-ya-Mambuti (GYLDENSTOLPE). — Kindu (GRAUER).

11. - **Cinnyris osea** BONAPARTE. — Afb. 206.

Deze *Cinnyris* is de enige onder onze Nectariniiden die ook in Azië thuis is. De typische vorm bewoont namelijk Palestina en West-Azië tot in Aden. In Afrika komt de vorm *Decorsei* voor.

11 *a*. - **Cinnyris osea Decorsei** OUSTALET.

Deze vorm wordt gevonden in de savannen van Noord-Uelé en tot in Soedan en het Shari-gebied.

Mannetje. — Bovenkop metaalgroen, in het purper overgaand op het voorhoofd; teugels zwart; bovenzijde metaalgroen, de bovenstaartvederen staalblauw; vliegpennen zwart; stuurpennen zwart of blauwzwart. Kin zwart; keel en krop staalblauw tot purperkleurig, naar achteren in het donkerviolet van de borst overgaand; de keel soms ook groenglanzend; borstbosjes gemengd geel en rood; ondervleugeldekvederen zwart. Snavel en poten zwart.

Wijfje. — Bovenkop en bovenzijde grauwbruin, de romp ietwat olijfkleurig gewassen; dekvederen donkerder bruin; stuurpennen zwart, ietwat blauwglanzend, met groene zoom. Onderzijde bruinachtig, de buik geel gewassen; ondervleugeldekvederen grauwachtig, met donkere vlekjes.

Vleugel: 47-56; staart: 29-38; tarsus: 15-16; snavel: 15-19 mm.

CHAPIN heeft vastgesteld dat deze soort in Uelé slechts in het droog seizoen te vinden is en in het regenseizoen in Soedan broedt. In October verschijnt de vogel in Noord Congo; in Maart verdwijnt hij.

Vier exemplaren in onze verzameling.

Distr. Uelé: Mauda (SCHOUTEDEN, 21 en 22-II). — Aru-kamp, Gangala-na-Bodio (MISONNE, 19 en 30-VII).

Andere vindplaatsen: Dungu (CHAPIN). — Faradje (CHAPIN).

12. - **Cinnyris regius** REICHENOW. — Afb. 209 en 210.

Deze mooie soort bewoont het hoogland van Oost-Congo maar ook het Kungwe-gebergte aan de oostelijke oever van het Tanganika-meer. Ze wordt gevonden tot in het bamboe-woud.

Mannetje. — De kop, de bovenzijde, de keel en de krop zijn prachtig metaalgroen; de bovenstaartvederen daarentegen zijn violetkleurig; een violetkleurige achterrand aan de krop, het overige van de onderzijde geel, maar rood op de middellijn; borstbosjes oranjekleurig of oranjerood; onderstaartvederen eveneens rood of oranjekleurig; kleine dekvederen metaalgroen gelijk de rug; de grote dekvederen bruinzwart; vliegpennen bruinzwart, met fijne olijfgeelachtige buitenrand; stuurpennen zwart, met blauwe schijn. Snavel en poten zwart.

Wijfje. — Bovenkop en bovenzijde donkerbruin, ietwat olijfachtig gewassen; keel en krop grijsachtig, de buik min of meer geel.

Vleugel: 48-56; staart: 50-52; tarsus: 15-16; snavel: 17-21 mm.

De staart is weinig korter dan de vleugel bij deze soort en is duidelijk trapvormig.

Twee vormen worden onderscheiden. Bij *regius regius* is de snavel langer dan bij *regius kivuensis*: 19-21 tegen 17-19 mm.

12 *a*. - **Cinnyris regius kivuensis** SCHOUTEDEN.

Deze vorm bewoont het hoogland van Kivu en van Ruanda-Urundi.

Afb. 209. — *Cinnyris regius regius* REICHENOW.
Mannetje (boven) en wijfje.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

55 exemplaren in onze verzameling.

Distr. Kivu: Lulenga (SCHOUTEDEN). — Burunga (SCHOUTEDEN). — Kibati (PILETTE). — Kibati (SCHOUTEDEN). — Kamatembe (DE WITTE). — Tshumba (DE WITTE). — Ngesho (DE WITTE). — Kibumba

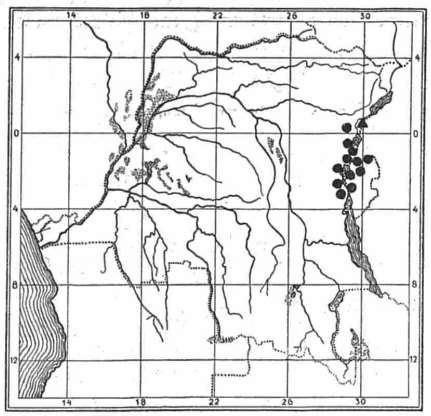

Afb. 210. — Vindplaatsen van *Cinnyris regius*.
● *Cinnyris regius kivuensis*. ▲ *Cinnyris regius regius*.

(HACKARS). — Kanzenze (BURGEON). — Butembo (DYLEFF). — Butembo (DE SEMERIES). — Nzombe (PRIGOGINE). — Bingi (PRIGOGINE). — Karashomwa-riv., O. Biega-berg (LAURENT). — Lubembula (PRIGOGINE). — Manzia (PRIGOGINE).

Ruanda-Urundi: Nya Muzinga (SCHOUTEDEN). — Nyongwe, Rugege (LAURENT). — Muse (LESTRADE). — Rugege (FAIN). — Rutare (LESTRADE). — Rwasenkoko (FAIN). — Rwasenkoko (AURELIAAN). — Ngabge (AURELIAAN). — Bugarama (VRIJDAGH). — Bigogo (BASTIAENS).

Andere vindplaatsen: Karisimbi (MECKLEMBURG). — Bugoie (MECKLEMBURG). — Niragongo (MECKLEMBURG). — Nyamlagira (HOIER). — Muhavura (GYLDENSTOLPE). — Sabinjo (GYLDENSTOLPE). — Kandashomwa (CHAPIN). — Mbwahi (BABAULT). — Tshingogo (MECKLEMBURG).

12 *b*. - **Cinnyris regius regius** REICHENOW.

Deze vorm wordt slechts gevonden op het Ruwenzori-gebergte.

12 exemplaren in onze verzameling.

Distr. Kivu: West-Ruwenzori (J. BEQUAERT).

Daarbij exemplaren uit het oostelijk gebied, afkomstig van de Britse Ruwenzori-Expedition.

Afb. 211. — *Cinnyris Reichenowi* SHARPE.
Wijfje (boven) en mannetje.

12 *c*. - **Cinnyris regius Anderseni** WILLIAMS.

Deze vorm werd gevonden op het Kungwe-gebergte, aan de oostelijke oever van het Tanganika-meer, Tanganyika Territory. De onderstaartvederen van het mannetje zijn oranjekleurig in plaats van rood. Er is weinig kans dat deze vorm zou worden aangetroffen in het gebergte ten westen van het meer.

13. - **Cinnyris Reichenowi** SHARPE (*Preussi* REICHENOW, DELACOUR). — Afb. 211 en 212.

Deze soort bewoont eveneens hoogland. Ze is bekend uit Fernando Po en Kameroen, enerzijds, en uit het gebergte van Oost-Congo en Oost-Afrika, anderzijds.

Mannetje. — De kop, de bovenzijde, de keel, de krop en de kleine dekvederen zijn mooi metaalgroen, soms ietwat blauwschijnend; vliegpennen donkerbruin tot zwartbruin, de buitenrand olijfgeelachtig; stuurpennen zwart of lichtjes blauwzwart; bovenstaartvederen violetkleurig; een violetkleurige achterrand aan de krop; een ten minste 15 mm. brede, rode borstband; het overige van de onderzijde en de onderstaartvederen donkerrookbruin, min of meer olijfkleurig gewassen; de borstbosjes geel. Snavel en poten zwart.

Wijfje. — Bovenzijde olijfachtigbruin, onderzijde olijfgrijsachtig, de kin of de keel grijzer gekleurd, het achterlichaam geel gewassen; ondervleugeldekvederen wit; vleugels donkerbruin, de pennen met fijne, bleke buitenrand.

Vleugel: (♂) 50-57, (♀) 45-50; staart: 30-45; tarsus: 15-18; snavel: 15-19 mm.

13 *a*. - **Cinnyris Reichenowi Reichenowi** SHARPE.

Dit is de vorm die *Reichenowi* in onze gebieden vertegenwoordigt, van het Albert- tot het Tanganika-meer.

80 exemplaren in onze verzameling, ook uit Oost-Afrika. Daaronder het Type van *Pauwelsi* DUBOIS.

Distr. Kibali-Ituri: Kwandruma (VRIJDAGH). — Wago (BREDO). — Djugu (BREDO). — Kilo (THÉLIE). — Etembo (SCHEPENS). — Nioka- (VRIJDAGH). — Wago (FAIN). — Nioka (HECQ).

Distr. Kivu: Lutunguru (PRIGOGINE). — Nzombe (PRIGOGINE). — Butembo (PRIGOGINE). — Lulenga (SCHOUTEDEN). — Karungu (PRIGOGINE). — Butembo (DYLEFF). — Idschwi-eiland (LOVERIDGE). — Tshibinda (BURGEON). — Mwana (PRIGOGINE). — Baraka (PAUWELS).

Ruanda-Urundi: Rugege (LESTRADE). — Sabinjo (DE WITTE). — Akanyaru-riv. (AURELIAAN).

Andere vindplaatsen: Bogoro (EMIN). — Mbwahi (BABAULT). — Sake (GYLDENSTOLPE). — Burunga (GYLDENSTOLPE). — Aboro (VRIJDAGH). — Loda (VRIJDAGH). — Karibumba (CHAPIN). — West-Ruwenzori (CHAPIN). — Kandashomwa (ROCKEFELLER en MURPHY).

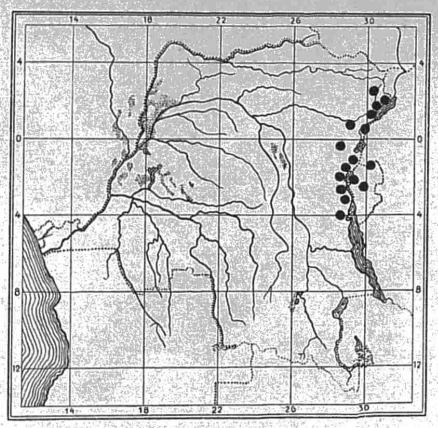

Afb. 212. — Vindplaatsen van *Cinnyris Reichenowi*.

14. - **Cinnyris Rockefelleri** CHAPIN. — Afb. 213.

Deze prachtige soort is slechts bekend uit het gebergte ten westen van de Ruzizi en van het Kivu-meer.

Mannetje. — De kop, de bovenzijde en de kleine dekvederen zijn metaalgroen, de bovenstaartvederen violetkleurig; vliegpennen en grote dekvederen zwart, de buitenzoom olijfachtig; stuurpennen zwart. Keel en krop eveneens metaalgroen, het achterlichaam en de onderstaartvederen mooi rood; een violetkleurige achterrand aan de krop; borstbosjes geel. Snavel en poten zwart.

Wijfje. — Bovenkop en bovenzijde olijfgroen. Onderzijde merkelijk geler, vooral de keel en de buik; vliegpennen zwart of zwartbruin, olijfgroen gezoomd; teugels zwartachtig.

Vleugel: (♂) 65-67, (♀) 50-52; staart: (♂) 41-45, (♀) 31-36; tarsus: 17-18; snavel: 20-23 mm.

9 exemplaren in onze verzameling.

Distr. Kivu: Mohi (PRIGOGINE). — Lungwe (PRIGOGINE). — Ngussa (PRIGOGINE). — Nzombe (PRIGOGINE).

Andere vindplaatsen: Kandashomwa (ROCKEFELLER en MURPHY). — Kahusi (HENDRICKX). — Kabushwa (HENDRICKX).

15. - **Cinnyris Shelleyi** ALEXANDER. — Afb. 213.

Deze soort is bekend van Portugees Oost-Afrika en Zuid-Rhodesië tot het Tanganyika Territory en Zuid-Katanga. Ik noteer hier dat het exemplaar uit Kisantu, dat DUBOIS als *Shelleyi* vermeldde en dat in onze verzameling berust, een *C. chloropygius orphogaster* is.

Mannetje. — Kop, bovenzijde, keel en krop goudgroen, de bovenstaartvederen ietwat blauw, de krop van achteren staalblauw gezoomd; een brede, rode borstband, de vederen er van met min of meer zichtbare, dwarse staalblauwe strepen; het overige van de onderzijde grauwbruin; grote dekvederen, vliegpennen en stuurpennen zwart, de buitenzoom van de buitenstuurpennen goudgroen. Snavel en poten zwart. Geen borstbosjes.

Wijfje. — Bovenkop en bovenzijde grauwbruin; keel grijsachtigwit; het overige van de onderzijde geelachtig, olijfkleurig gewassen; stuurpennen met witte eindzoom, de allerbuitenste ook met witte buitenvlag.

Vleugel: 56-68; staart: 31-43; tarsus: 16-17; snavel: 18-23 mm.

15 *a.* - **Cinnyris Shelleyi Shelleyi** ALEXANDER.

De typische vorm van *Shelleyi* is slechts bekend ten noordoosten van het Nyasa-meer en uit het zuidoosten van Katanga.

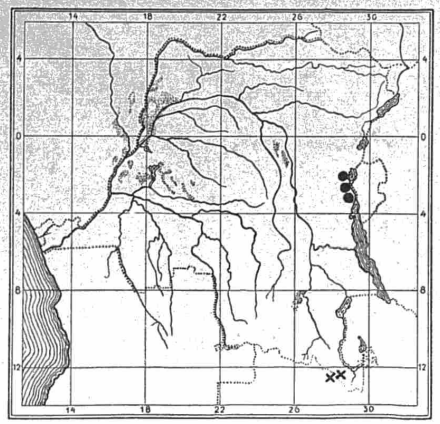

Afb. 213. — Vindplaatsen van *Cinnyris Rockefelleri* en *Cinn. Shelleyi.*
● *Cinnyris Rockefelleri.* × *Cinnyris Shelleyi.*

Twee exemplaren in onze verzameling.

Distr. Opper-Katanga: Sakania (BREDO) (niet Kinia, zoals vroeger aangegeven).

Geen andere vindplaats.

16. - **Cinnyris superbus** SHAW. — Afb. 214 en 215.

Mooi gekleurde soort, die het woud bewoont, van West-Afrika tot Angola, onze gebieden en Uganda.

Mannetje. — Bovenzijde metaalgroen; de bovenkop staalblauw of blauwgroen maar groen boven de ogen; wangen en oor bronskleurig, de kopzijden naar achteren groen; bovenstaartvederen blauwer dan de rug; kleine dekvederen gelijk de rug, grote zwart; vliegpennen zwart; stuurpennen zwart. Teugels zwart; keel en krop violetblauw of -rood, glanzend; het overige van de onderzijde bruinrood, het buikmidden en dikwijls ook de onderstaartvederen zwart; ondervleugeldekvederen zwart. Snavel en poten zwart. Borstbosjes.

Wijfje. — Bovenkop en bovenzijde vaal grauwbruin, min of meer merkelijk olijfgeel gewassen, vooral de bovenkop en de bovenstaartvederen; geelachtige wenkbrauwstrepen; grote dekvederen, vliegpennen en stuurpennen zwartbruin met olijfgele zoom. Onderzijde vaalgrauwgeelachtig, tot groenachtiggeel, de kin geelwit, het buikmidden en de onderstaartvederen zuiverder geel, tot oranjegeel; de borst soms donker gestreept; ondervleugeldekvederen witgeel; oor donkerbruin.

De *Juv.* gelijkt op het wijfje, de onderstaartvederen zijn oranjekleurig.

Vleugel: 62-83; staart: 38-50; tarsus: 18-21; snavel: 26-33 mm.

16 *a.* - **Cinnyris superbus superbus** SHAW.

In onze gebieden komt de typische vorm voor; in West-Afrika treedt een andere, kleinere vorm op:

ashantiensis BANN.; bij onze vogels meet de vleugel 72-79 en zelfs 81 mm. en is de snavel meestal langer (28-33) dan bij *ashantiensis*.

230 exemplaren in onze verzameling.

Distr. Neder-Congo: Ganda Sundi (SCHOUTEDEN). — Moanda (SCHOUTEDEN). — Makaia Ntete

Afb. 214. — *Cinnyris superbus* SHAW.
Wijfje (boven) en mannetje.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

(SCHOUTEDEN). — Luki (JULLIEN). — Kisantu (GOOSSENS). — Leopoldstad (HENRION). — Leopoldstad (VANHEES). — Leopoldstad (CHRISTY). — Thijsstad (SCHWETZ). — Kisala (SCHOUTEDEN). — Mbuma (SCHOUTEDEN). — Temvo (SCHOUTEDEN). — Tshela (SCHOUTEDEN). — Kai Bumba (SCHOUTEDEN). — Lundu (SCHOUTEDEN).

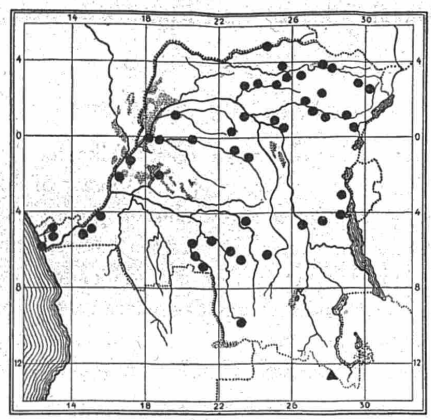

Afb. 215. — Vindplaatsen van *Cinnyris superbus* en *C. talatala*.
● *Cinnyris superbus*. ▲ *Cinnyris talatala*.

Distr. Leopold II-meer: Kunungu (SCHOUTEDEN). — Ndwa (NGWE). — Inongo (HUISMAN).

Distr. Tshuapa: Yalokele (DUPUIS). — Boangi (VERBUYT). — Lukolela (GHESQUIÈRE). — Iyonda (MICHIELSEN). — Bokungu (DUPUIS). — Boende (WIJNANTS). — Eala (SCHOUTEDEN). — Lofima (DUPUIS). — Bokuma (LOOTENS). — Ikolota (HERROELEN). — Yokamba (STEVENART). — Imbau (DUPUIS). — Yoko-

lo (HERROELEN). — Yelia (HERROELEN). — Boyombo (HERROELEN). — Imbele (HERROELEN). — Bionga (HERROELEN). — Yalingufa (HERROELEN). — Yokamba (DUPUIS). — Bokeka (HERROELEN). — Bolanda (HERROELEN). — Basankusu (HERROELEN).

Distr. Uelé: Buta (HUTSEBAUT). — Titule (HUTSEBAUT). — Ibembo (HUTSEBAUT). — Zobia (HUTSEBAUT). — Malengoya (HUTSEBAUT). — Api (HUTSEBAUT). — Bambesa (VRIJDAGH). — Poko (CHRISTY). — Medje (CHRISTY).

Distr. Stanleystad: Panga, Wambonga (BOCK). — Elisabetha (Mevr. TINANT). — Yangambi (Mevr. MARYNEN).

Distr. Kibali-Ituri: Teturi (Mevr. FUMIÈRE). — Mongbwalu (Mevr. LEPERSONNE). — Bondo Mabe (SCHOUTEDEN). — Yindi (LAMS). — Etembo (SCHEPENS). — Bosabangi (CHRISTY). — Alimassi (CHRISTY).

Distr. Kivu: Beni (BONNEVIE). — Bilolo (DANDOY). — Beni (DENT). — Kamituga (PRIGOGINE). — Baraka (PAUWELS).

Distr. Sankuru: Lusambo (WINDMOLDERS). — Gandajika (WINDMOLDERS). — Kasansa (VAN ASSCHE). — Kanda Kanda (VAN ASSCHE).

Afb. 216. — *Cinnyris talatala* SMITH.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

Distr. Kasai: Luluaburg (CALLEWAERT). — Merode (WINDMOLDERS). — Luebo (SCHOUTEDEN). — Luluaburg (BEERNAERT). — Kamaiembi (SCHOUTEDEN). — Tshikapa (SCHOUTEDEN). — Dibaya (WINDMOLDERS). — Ngombe (SCHOUTEDEN).

Distr. Maniema: Kabambare (PILETTE). — Munie Mboka (PILETTE).

Distr. Lualaba: Kasaji (FISHER). — Kayembe Mukulu (FISHER).

Andere vindplaatsen: Nyangabo (EMIN). — Tingasi (EMIN). — Kasongo (BOHNDORFF). — Avakubi (WOLLASTON). — Moera (GRAUER). — Mawambi (GRAUER). — Ukaika (GRAUER). — Bellima (EMIN). — Kartushi (GYLDENSTOLPE). — Kampi-ya-Mambuti (GYLDENSTOLPE). — Ekibondo (REHN). — Djamba (SCHOUTEDEN). — Stanleystad (CHAPIN). — Bafwaboli (CHAPIN). — Ngayu (CHAPIN). — Gamangui (CHAPIN). — Niangara (CHAPIN).

17. - **Cinnyris talatala** SMITH (*leucogaster* auct.). — Afb. 215 en 216.

Deze soort wordt gevonden van Zuid-Afrika tot Angola, Noord-Rhodesië en Mozambiek. De vorm *Anderssoni* zal waarschijnlijk worden gevonden in het zuidoosten van Katanga.

Mannetje. — Kop en bovenzijde metaalgroen, in het blauwgroen overgaand op de bovenstaartvederen; dekvederen en vliegpennen zwartbruin, de kleine dekvederen metaalgroen gezoomd; stuurpennen zwart, met metaalgroene of -blauwgroene zomen. Teugels zwart; kin zwart, keel metaalgroen tot blauwgroen of staalblauw, met violette achterrand, de borst daarachter zwart, het overige van de onderzijde wit; de borstbosjes geel. Snavel en poten zwart.

Wijfje. — Kop en bovenzijde grauwbruin; onderzijde wit, grauwbruin gewassen; stuurpennen zwart, de buitenpennen met witte eindzoom.

Vleugel: 48-58; staart: 39-40; tarsus: 16-17; snavel: 20-21 mm.

17 *a*. - **Cinnyris talatala Andersoni** STRICKLAND.

Dit is de vorm die misschien in Katanga zal aangetroffen worden, daar hij in Ndola, in Noord-Rhodesië, aan onze Katanga-grens, veelvuldig voorkomt.

Wij bezitten *talatala* slechts uit Zuid-Rhodesië en Bechuanaland.

Afb. 217. — *Cinnyris venustus* SHAW en NODDER.
Mannetje (links) en wijfje.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

18. - **Cinnyris venustus** SHAW en NODDER. — Afb. 217 en 218.

Deze soort is wijd verspreid van West-Afrika tot Noordoost- en Oost-Afrika, alsmede Oost-Congo, en over Rhodesië tot Zuid-Congo, Gaboen en Angola. Verschillende vormen worden onderscheiden; drie er van komen in onze gebieden voor.

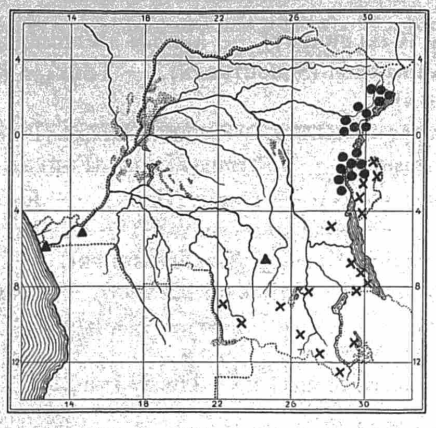

Afb. 218. — Vindplaatsen van *Cinnyris venustus*.
● *Cinn. venustus igneiventris*. × *Cinn. ven. Falkensteini*.
▲ *Cinn. ven. kuanzae*.

Mannetje. — Kop, bovenzijde en kleine dekvederen metaalgroen of -blauwgroen; het voorhoofd blauw tot violetkleurig; de bovenstaartvederen blauwer dan de rug; grote dekvederen en vliegpennen bruin tot zwartbruin, deze laatste met witte binnenzoom; stuurpennen blauwzwart of zwart, met staal-, blauw- of violetglanzende zomen. Kin purperzwart of zwart; keel groen tot blauwgroen, krop violet- of purperkleurig, met zwarte achterrand; onderlichaam en onderstaartvederen geelachtigwit tot geel of zelfs oranjekleurig (ten minste in het midden) maar soms grotendeels zwartachtig; borstbosjes geel of (ten minste gedeeltelijk) oranjegeel of zelfs scharlakenrood; ondervleugeldekvederen wit tot grauwbruin. Snavel en poten zwart.

Wijfje. — Boven grauwbruin tot asbruin; vliegpennen bruin; stuurpennen zwart, de buitenste met witte eindzoom. Kin en keel geelachtigwit tot grauwachtiggeel, ook wel soms met vage streping; het overige van de onderzijde bleekgeelachtig of lichtgeel tot geel.

Vleugel: 45-57; staart: 30-45; tarsus: 14-16; snavel: 15-18 mm.

De vorm *igneiventris* is merkwaardig oranje gekleurd aan de onderzijde, bij het mannetje, met scharlakenrode borstbosjes; de vormen *kuanzae* en *Falkensteini* zijn geel aan de onderzijde, dieper zo bij de laatste vorm. Bij *kuanzae* is de snavel korter dan bij de twee andere vormen die in onze gebieden voorkomen: 15-16, tegen 17-19 mm.

18 *a.* - **Cinnyris venustus Falkensteini** FISCHER en REICHENOW.

Deze vorm wordt gevonden van Oost-Afrika tot Katanga, over Ruanda-Urundi.

Ongeveer 40 exemplaren in onze verzameling.

Ruanda-Urundi: Gabiro (VERHULST). — Kibingo (LESTRADE). — Bimba (LESTRADE). — Astrida (LESTRADE). — Astrida (AURELIAAN). — Gisagara (FAIN). — Gakoma (AURELIAAN). — Usumbura (SCHOUTEDEN). — Kibungu (LESTRADE). — Nyanza aan het Tanganika-meer (BURGEON).

Distr. Maniema: Munie Mboka (PILETTE).

Distr. Tanganika: Kasiki (DE WITTE). — Moba (DE WITTE). — Boudewijnstad (HUTSEBAUT).

Distr. Opper-Katanga: Elisabethstad (BERTRAND). — Kasenga (LYNES). — Elisabethstad (LYNES). — Sakania (HUTSEBAUT). — Lukonzolwa (DE WITTE). — Kinia (BREDO). — Sakania (BREDO).

Distr. Lualaba: Kakanda (DE CROMBRUGGHE). — Kinda (DE BAILLET). — Kambove (NEAVE). — Sandoa (LYNES).

Andere vindplaatsen: Kayoyo (LYNES). — Musosa (BREDO). — Kasangala (ROCKEFELLER en MURPHY). — Upemba-Park (VERHEYEN).

18 *b.* - **Cinnyris venustus igneiventris** REICHENOW.

Deze vorm is bekend uit Uganda en uit het hoogland van Oost-Congo en Ruanda-Urundi.

Ongeveer 150 exemplaren in onze verzameling.

Distr. Kibali-Ituri: Mahagi (SCHOUTEDEN). — Mahagi (VRIJDAGH). — Nioka (VRIJDAGH). — Nizi (VRIJDAGH). — Djalasinda (SCHOUTEDEN). — Wago (BREDO). — Boga (PILETTE). — Etembo (SCHEPENS). — Kilo (THÉLIE).

Distr. Kivu: Mutwanga (HACKARS). — Butembo (DYLEFF). — Butembo (DE SEMERIES). — Kibumba (HACKARS). — Idschwi-eiland (LOVERIDGE). — Katana (BURGEON). — Tshibinda (BURGEON). — Mokotomeren (FAIN). — Loashi (GHESQUIÈRE). — Beni (BONNEVIE). — Bulaimu (PILETTE). — Biogo (BONNEVIE). — Butembo (HACKARS). — Kamembe/Nyamusheke (LAURENT). — Nzulu (DE WITTE). — Kanyabayongo (DE WITTE). — Rutshuru (BURGEON). — Bweza (HACKARS). — Rutshuru (HACKARS). — Kibati (HACKARS). — Lulenga (SCHOUTEDEN). — Kibati (PILETTE). — Muhavura/Sabinjo (PILETTE).

Ruanda-Urundi: Kibga (DE WITTE). — Visoke-vulkaan (DE WITTE). — Kisenyi (SCHOUTEDEN). — Kisenyi (DOUCE). — Mutura (DOUCE).

Andere vindplaatsen: Luofu (CHAPIN). — Ten westen van Baraka (GRAUER). — Kandashomwa-berg (CHAPIN). — Kalongi (CHAPIN). — Bunia (CHAPIN). — Avu-berg (CHAPIN). — Bogoro (EMIN). — Mohasimeer (MECKLEMBURG). — Nyangiro (ROCKEFELLER en MURPHY). — Kamatembe (DE WITTE). — Mugunga (DE WITTE). — Ngesho (DE WITTE). — Tamohanga (GYLDENSTOLPE). — Burunga (GYLDENSTOLPE). — Tabaro (GYLDENSTOLPE). — Irumu (GYLDENSTOLPE). — Mé-berg (VRIJDAGH).

18 *c.* - **Cinnyris venustus kuanzae** REICHENOW.

Deze vorm is bekend van Angola tot Gaboen, over Neder-Congo; hij wordt aangetroffen tot in Sankuru.

Acht exemplaren in onze verzameling, ook uit Angola.

Distr. Neder-Congo: Kidada (SCHOUTEDEN). — Matadi (DARTEVELLE).

Distr. Sankuru: Gandajika (WINDMOLDERS).

Andere vindplaats: Kabinda (WINDMOLDERS).

GENUS NECTARINIA ILLIGER.

Deze mooie Nectariniiden komen vooral in het oosten van onze gebieden voor; één enkele soort, *N. congensis*, wordt daarentegen slechts gevonden langs de Stroom in Midden-Congo.

De mannetjes worden gemakkelijk herkend aan de twee lange middelstuurpennen, die ver over de andere uitsteken en langer zijn dan de vleugel; dit kenmerk wordt ook bij *Hedydipna* gevonden, maar deze heeft een rechte snavel, terwijl de *Nectarinia* een merkelijk gebogen snavel vertonen. De meeste mannetjes hebben mooi gekleurde borstbosjes; een wijfje (*N. Johnstoni*) is ook met zulke bosjes versierd. De bevedering van de mannetjes is grotendeels metaalglanzend; de wijfjes zijn dof gekleurd zonder metaalglans.

De verschillende *Nectarinia*-soorten die in onze gebieden voorkomen worden als volgt onderscheiden:

1. *a.* De vliegpennen en de stuurpennen zijn breed geel gezoomd, bij het wijfje evengoed als bij het mannetje. ..... *Nect. Reichenowi.*
   b. Geen brede gele zoom aan vlieg- en stuurpennen. ..... 2.
2. *a.* Rode borstbosjes, bij het wijfje evengoed als bij het mannetje. ..... *Nect. Johnstoni.*
   b. Gele borstbosjes of geen borstbosjes. ..... 3.
3. *a.* Een rode borstband bij het mannetje. Bij het wijfje is de snavel korter dan 21 mm. en is de vleugel meestal korter dan 60 mm. ..... 4.
   b. Geen rode borstband bij het mannetje. Bij het wijfje is de snavel langer dan 21 mm. en is de vleugel meestal langer dan 61 mm. ..... 6.
4. *a.* Bij het mannetje is de borstband zijdelings geel. — Bij het wijfje is de keel witachtig en is de borst slechts onduidelijk donker gestreept; de vleugel meet 52-56 mm. .... *Nect. pulchella.*
   b. Bij het mannetje is de borstband ook rood aan de zijden. — Bij het wijfje zijn keel en borst duidelijk gestreept en is de vleugel ten minste 56 mm. lang. ..... 5.
5. *a.* Bij het mannetje zijn de bovenstaartvederen blauwgroen en zijn de middelstuurpennen ten minste 60 mm. langer dan de andere; de snavel is meestal langer dan 21 mm., de vleugel dan 63 mm. — Bij het wijfje zijn de borst en de flanken minder duidelijk gestreept dan de keel. ..... *Nect. congensis.*
   b. Bij het mannetje zijn de bovenstaartvederen violetkleurig en zijn de middelstuurpennen ten hoogste 25 mm. langer dan de andere; de snavel is ten hoogste 21 mm. lang en de vleugel is meestal korter dan 63 mm. — Bij het wijfje zijn de borst en de flanken even duidelijk gestreept als de keel. ..... *Nect. erythroceria.*
6. *a.* Bevedering van de kop en van de bovenzijde van het mannetje mooi metaalgroen; er bestaan gele borstbosjes. — Bij het wijfje zijn keel en hals nogal eenkleurig, olijf- tot geelgrauw; het overige van de onderzijde geler. ..... *Nect. famosa.*
   b. De bevedering van het mannetje is donker bronsgroen tot violetrood; geen borstbosjes. — Bij het wijfje is de keel witachtig of grijsachtig, duidelijk lichter gekleurd dan de borst. .... 7.
7. *a.* Bij het mannetje zijn de onderstaartvederen en de flanken zwart; de bovenzijde is bronsgroen; de vleugel is langer dan 70 mm., de snavel langer dan 26 mm. — Bij het wijfje is de bovenkop gekleurd gelijk de rug, olijf- of grauwbruin; hals en borst zijn vaalgeel, min of meer vaag donkergestreept; de middelste stuurpennen zijn weinig langer dan de andere. .... *Nect. kilimensis.*
   b. Bij het mannetje zijn de onderstaartvederen en de flanken duidelijk purperkleurig; de vleugel is korter dan 70 mm., de snavel is korter dan 26 mm., — Bij het wijfje is de bovenkop grauw maar de rug donkerolijfgeel; de borst en de flanken zijn niet gestreept; de middelste stuurpennen zijn 7-15 mm. langer dan de andere. ..... *Nect. purpureiventris.*

DELACOUR geeft aan *Nectarinia* een veel grotere omvang dan CHAPIN: hij deelt het genus in drie subgenera in: *Chalcomitra, Cyanomitra* en *Nectarinia* s. str. De twee eerste worden hier, in navolging van CHAPIN als genera behandeld. Onder *Nectarinia* s. str. somt DELACOUR, niet alleen deze soorten op die hier onder deze naam verschijnen maar ook alle *Cinnyris*. CHAPIN laat gemakshalve *Cinnyris* bestaan en ik volg hier zijn voorbeeld.

1. - **Nectarinia congensis** VAN OORT. — Afb. 219.

Mannetje. — De kop, de nek en de rug, de romp en de kleine dekvederen zijn metaalglanzend groen, de bovenstaartvederen ietwat blauwer of soms violetkleurig; de grote en middeldekvederen zwart, soms met fijne metaalgroene zoom; vliegpennen zwart; stuurpennen zwart, met groene of blauwgroene zomen. Achter de metaalgroene keel een brede, rode borstband, waarvan sommige vederen een dwarse blauwe streep vertonen vóór het rood einde; een violetkleurige lijn tussen het groen en het rood; het overige van de onderzijde zwart, de onderstaartvederen met metaalgroene zoom; ondervleugeldekvederen zwart, de vleugelrand metaalgroen. Snavel en poten zwart. Geen borstbosjes.

Wijfje. — Bovenkop en bovenzijde grauwbruin; de stuurpennen met witte eindzoom; keel en krop lichter gekleurd; flanken grauw; het buikmidden en de onderstaartvederen geelachtigwit.

Vleugel: 56-66; staart: 49-51 voor de zijpennen, 107-125 voor de middelste pennen van het mannetje; tarsus: 15,5-16,5; snavel: 19-20 mm.

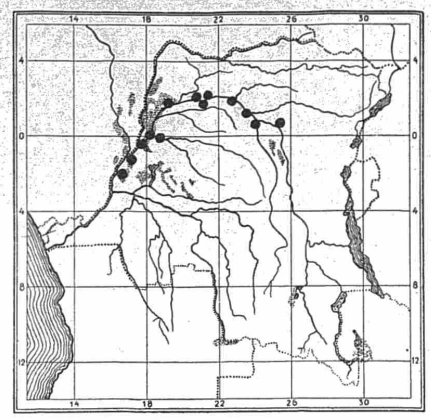

Afb. 219. — Vindplaatsen van *Nectarinia congensis.*

Deze zeldzame soort is slechts bekend uit onze gebieden, en nog wel slechts van de oevers van de Congostroom. Ze werd beschreven op exemplaren die GRESHOFF, ongeveer zeventig jaren geleden, zou ingezameld hebben in Boma; sedertdien werd ze slechts gevonden tussen Bolobo en Stanleystad.

13 exemplaren in onze verzameling.

Distr. Leopold II-meer: Bokalakala (NKELE).

Distr. Tshuapa: Eala (SCHOUTEDEN).

Distr. Congo-Ubangi: Bumba (WEYNS). — Alberta (Mevr. TINANT). — Nieuw Antwerpen (DE LA KÉTHULLE).

Distr. Stanleystad: Elisabetha (Mevr. TINANT). — Stanleystad (WEYNS).

Andere vindplaatsen: Barumbu (CHAPIN). — Isangi (CHAPIN). — Lié (CHAPIN). — Coquilhatstad (CHAPIN). — Irebu (CHAPIN). — Lukolela (CHAPIN). — Boma (GRESHOFF).

2. - **Nectarinia erythroceria** HARTLAUB. — Afb. 220 en 221.

Deze soort komt voor van Soedan tot Uganda, Oost-Kivu en Ruanda. Ze bewoont de savanne.

Mannetje. — Kop, hals en bovenzijde, met kleine dekvederen, mooi metaalgroen, ietwat blauwschijnend naar achteren toe; bovenstaartvederen staalblauw tot violetblauw; achterrand van de metaalgroene krop violetblauw, gevolgd door een donkerrode, cinnaberrode borstband, waarvan de vederen dwarse violetkleurige strepen vertonen; het overige van de onderzijde en de onderstaartvederen zwart; grote dekvederen, vliegpennen en stuurpennen zwart, deze laatste met metaalglanzende buitenzoom; de dekvederen fijn metaalgroen gezoomd. Geen borstbosjes.

Wijfje. — Kop en bovenzijde grauwbruin, ietwat olijfkleurig gewassen; vliegpennen en stuurpennen donkerbruin tot zwart, de buitenstuurpennen met witachtige eindzoom. De vederen van keel en kin zijn zwart,

met grauwgele zomen; het overige van de onderzijde bleekgeel of grauwgeelachtig, min of meer gevlekt (de vederen zijn zwart in het midden, met bleke zomen) minder zó op de buik; schenen en onderstaartvederen bleker gekleurd.

Vleugel: 54-65; staart: 50-55 (♂ middelste pennen: 65-75); tarsus: 16-17; snavel: 17-21 mm.

Afb. 220. — *Nectarinia erythroceria* HARTLAUB.
Mannetje (rechts) en wijfje.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

70 exemplaren in onze verzameling.

Distr. Kibali-Ituri: Kawa (BREDO). — Mahagi (VRIJDAGH). — Kasenyi (LEFÈVRE). — Kasenyi (VRIJDAGH). — Etembo (SCHEPENS).

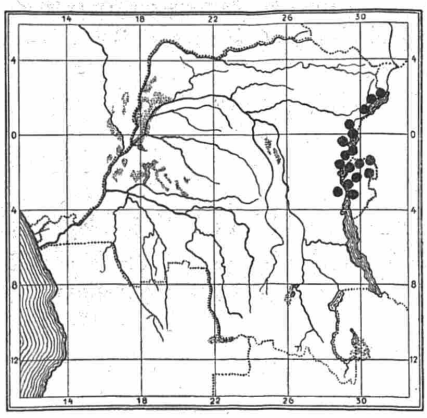

Afb. 221. — Vindplaatsen van *Nectarinia erythroceria*.

Distr. Kivu: Ngoma (SCHOUTEDEN). — Butembo (DYLEFF). — Butembo (DE SEMERIES). — Rutshuru (GHESQUIÈRE). — Nzulu (DE WITTE). — Kako-brug (BURGEON). — Mugunga (DE WITTE). — Rutshuru (DE WITTE). — Kabare (PILETTE). — Bukavu (SCHWETZ). — Katana (BURGEON). — Costermansstad (SCHWETZ).

Ruanda-Urundi: Ngaza (LESTRADE). — Rutare (LESTRADE). — Kisenyi (DOUCE). — Kisenyi

(SCHOUTEDEN). — Kisenyi (VAN SACEGHEM). — Rugegere, Nyundo (LESTRADE). — Kibingo (LESTRADE). — Ruhengeri (DE WITTE). — Gabiro (BURGEON). — Mohasi-meer (LESTRADE).

Andere vindplaatsen: Beni (WOLLASTON). — Luofu (CHAPIN). — Niragongo-vulkaan (CHAPIN). — Kadjudju (BABAULT).

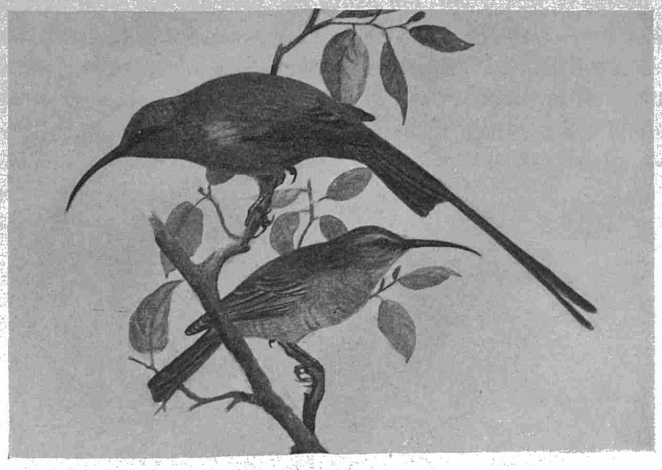

Afb. 222. — *Nectarinia famosa* LINNAEUS.
Mannetje (boven) en wijfje.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

3. - **Nectarinia famosa** LINNAEUS. — Afb. 222 en 223.

Deze wonderbare soort wordt gevonden van Zuid-Afrika tot Abessinië en het oosten van onze gebieden, waar ze in hoogland woont.

Mannetje. — Bevedering mooi malachietgroen, minder metaalglanzend dan bij de andere *Nectarinia*,

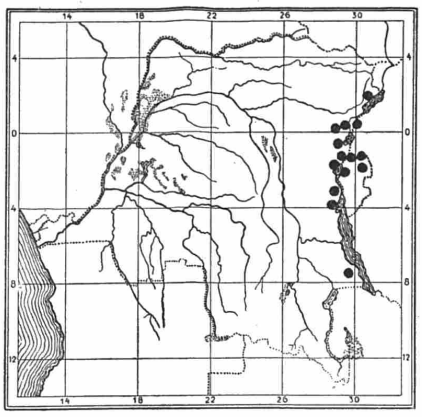

Afb. 223. — Vindplaatsen van *Nectarinia famosa cupreonitens*.

de rug soms ietwat goudgroen; aan de onderzijde gaat de kleur ietwat in het blauw over op de borst; de borstbosjes geel; teugels zwart; de kleine dekvederen gelijk de rug, de grote zwart; vliegpennen en stuurpennen eveneens zwart, de armpennen, de armdekvederen en de stuurpennen met groenglanzende zoom.

Wijfje. — Bovenkop en bovenzijde grauwbruin tot asbruin, ietwat olijfkleurig gewassen; stuurpennen zwart, de buitenpennen met witte eindzoom, de allerbuitenste ook met witte buitenzoom. Keel en krop olijf-

of geelachtiggrauw, met bleke baardstreep aan iedere zijde; onderlichaam geler, de zijden grauwachtiggeel, onderstaartvederen geelwit; of wel is de hele onderzijde geel, in het grauwgeel overgaand op de keel.

Vleugel: 63-80; staart: 50-60 (♂ middelste stuurpennen: 100-140); tarsus: 16-17; snavel: 29-34 mm.

3 *a*. - **Nectarinia famosa cupreonitens** SHELLEY.

Dit is de vorm die in onze oostelijke gebieden voorkomt, waar hij in hoogland wordt gevonden. De typische vorm bewoont Zuid-Afrika en heeft langere vleugels dan *cupreonitens*, waarvan de vleugel 70-76 mm. meet; wij bezitten hem uit Zuid-Afrika.

50 exemplaren in onze verzameling.

Afb. 224. — *Nectarinia Johnstoni Dartmouthi* OGILVIE-GRANT.
Mannetje (boven) en wijfje.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

Distr. Kibali-Ituri: Nioka (VRIJDAGH). — Nioka (HECQ).

Distr. Kivu: Lungwe (PRIGOGINE). — Mohi (PRIGOGINE). — Lubuka (PRIGOGINE). — Katana (BURGEON). — Biogo (BONNEVIE). — Kishasha (PILETTE). — Karisimbi (PILETTE). — Moganga-woud (PAUWELS). — Kanyabayongo (DE WITTE). — Lesse (BONNEVIE). — Butembo (DYLEFF). — Kasavu (PRIGOGINE). — Itombwe, Rurambo (Mevr. HIERNAUX). — Kasavu (DE SEMERIES). — Luiko (PRIGOGINE).

Ruanda-Urundi: Bimba (LESTRADE). — Gando-meer (DE WITTE). — Kibingo (LESTRADE). — Rwankere (DOUCE). — Kinigi (LESTRADE). — Rugege (FAIN).

Distr. Tanganika: Kasiki (DE WITTE).

Andere vindplaatsen: Lendu-hoogvlakte (CHAPIN). — Aboro-berg (VRIJDAGH). — West-Ruwenzori (CHAPIN). — Vuga-berg (DE WITTE). — Nganzi (FRECHKOP). — Sabinjo (GYLDENSTOLPE). — Muhavura (GYLDENSTOLPE). — Beni (GRAUER). — Ketendwe (ROCKEFELLER en MURPHY). — Luofu (CHAPIN). — Mikeno (SCHOUTEDEN).

4. - **Nectarinia Johnstoni** SHELLEY. — Afb. 224 en 225.

Deze prachtige soort wordt slechts gevonden in het hooggebergte van Oost-Afrika en Oost-Congo. Bij deze *Nectarinia* vertonen de wijfjes borstbosjes evengoed als de mannetjes; bij de andere soorten komen ze alleen bij het mannetje voor.

Mannetje. — Bevedering mooi metaalgroen, het groen ook wel blauw gewassen naar achteren toe, de bovenstaartvederen violetkleurig; aan de onderzijde gaat het groen eveneens naar achteren toe in het blauwgroen of zelfs in het blauwviolet over; de buik en de onderstaartvederen zijn echter zwart; de borstbosjes zijn mooi rood; vliegpennen, stuurpennen en grote dekvederen zwart of zwartbruin.

Wijfje. — Bevedering bruin, donker aan de bovenzijde, lichter aan de onderzijde, vooral aan kin en keel, waar de vederen bleke zomen vertonen; buik olijfkleurig, de onderstaartvederen basaal donker; borstbosjes rood; vleugels donkerder, de vliegpennen met bleke eindzoom.

Snavel en poten zwart.

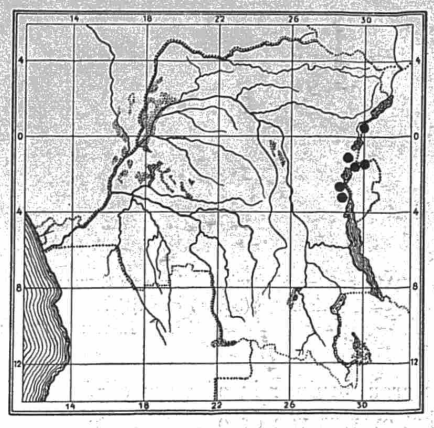

Afb. 225. — Vindplaatsen van *Nectarinia Johnstoni Dartmouthi.*

Vleugel: 67-86; staart: 60-70 (♂ middelste pennen: 170-178); tarsus: 17-20; snavel: 23-32 mm.

Verschillende vormen worden onderscheiden, die door kleur maar ook door lengte en kromming van de snavel worden onderscheiden. De typische vorm is eigen aan het Kilimanjaro-gebergte. Eén enkele vorm komt in onze gebieden voor.

4 *a.* - **Nectarinia Johnstoni Dartmouthi** OGILVIE-GRANT.

Deze vorm is slechts bekend van het Ruwenzori-gebergte tot aan het Tanganika-meer en de Vulkanenstreek. Hij bewoont normaal de alpinezone.

Dartmouthi is minder zuiver groen dan de typische vorm, blauwer getint.

70 exemplaren in onze verzameling, ook uit Oost-Ruwenzori (Ruwenzori-Expedition).

Distr. Kivu: West-Ruwenzori, 4.000 m. (J. BEQUAERT). — West-Ruwenzori 4.000 en 4.150 m. (MARLIER). — Lungwe (PRIGOGINE). — Mohi (PRIGOGINE). — Muusi (PRIGOGINE). — Nyamlagira (BURGEON). — Mutwanga (HACKARS).

Ruanda-Urundi: Nya Muzinga (SCHOUTEDEN). — Kisenyi/Ruhengeri (BASTIAENS). — Tshangerewe (BASTIAENS). — Karisimbi (DE WITTE). — Gahinga (DE WITTE).

Andere vindplaatsen: Muhavura (GYLDENSTOLPE). — Ngando-meer (DE WITTE). — Kandashomwaberg (CHAPIN). — Mikeno (HENDRICKX). — Kabara (ARRHENIUS).

5. - **Nectarinia kilimensis** SHELLEY. — Afb. 226 en 227.

Deze soort is bekend van Oost-Congo en Oost-Afrika tot Nyasaland en Zuid-Rhodesië, maar ook uit Angola; ze bewoont hoogland en komt veelvuldig voor in onze oostelijke gebieden.

Mannetje. — De kop en de nek zijn mooi bronsgroen; de bovenzijde gaat naar achteren toe in het bronsgeel of het koperrood over, de bovenstaartvederen meestal zó gekleurd; soms is de hele bovenzijde mooi koperrood; kin, keel en krop bronsgeel tot koperrood, het overige van de onderzijde zwart; geen borstbosjes; vliegpennen en stuurpennen zwart.

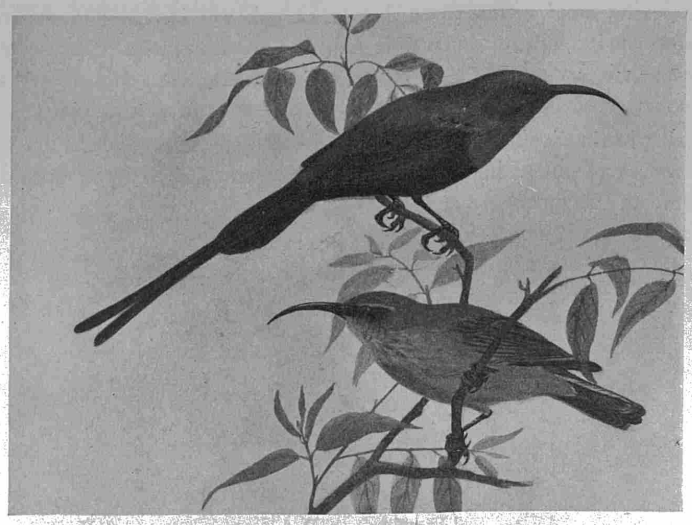

Afb. 226. — *Nectarinia kilimensis* SHELLEY.
Mannetje (boven) en wijfje.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

Wijfje. — Kop en bovenzijde grauwbruin, min of meer olijfgeel gewassen; bleke wenkbrauwstrepen; kin en keel bleekgeelachtiggrijs; het overige van de onderzijde vaalgeel tot geel, vaag olijfbruin of -grauw gestreept, de zijden olijfgrauwachtig gewassen.

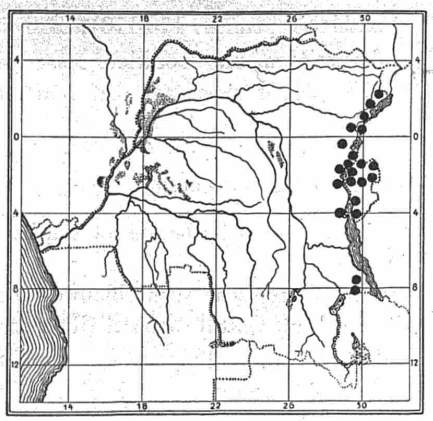

Afb. 227. — Vindplaatsen van *Nectarinia kilimensis.*

Snavel en poten zwart.
Vleugel: 63-80; staart: 55-70 (♂ middelste pennen: 110-130); tarsus: 16-20; snavel: 23-28 mm.

5 *a.* - **Nectarinia kilimensis kilimensis** SHELLEY.

Dit is de vorm die in onze gebieden, van het westen van het Albert-meer tot in Ruanda-Urundi en tot ten zuiden van het Tanganika-meer, wordt gevonden.

Meer dan 300 exemplaren in onze verzameling.

Distr. Kibali-Ituri: Boga (PILETTE). — Djalasinda (SCHOUTEDEN). — Nioka (VRIJDAGH). — Nizi (VRIJDAGH). — Wago (FAIN).

Distr. Kivu: Bugoye (PRIGOGINE). — Mutwanga (HACKARS). — West-Ruwenzori, 2.800, 3.200 en 3.050 m. (HACKARS). — Lutunguru (PRIGOGINE). — Butembo (PRIGOGINE). — Butembo (DYLEFF). — Katana (BURGEON). — Bushumba (VAN DAELE). — Butembo (DE SEMERIES). — Maboya (DE SEMERIES). — Lwiro (LAMBRECHT). — Rutshuru (BURGEON). — Rutshuru (DE WITTE). — Kanyabayongo (DE WITTE). — Ngoma (BURGEON). — Rutshuru (GHESQUIÈRE). — Bitashimwa (DE WITTE). — Nzulu (DE WITTE). — Kirungu (PRIGOGINE). — Kibati (PILETTE). — Burunga (SCHOUTEDEN). — Tshumba (DE WITTE). — Butembo (HACKARS). — Kibumba (HACKARS). — Bweza (HACKARS). — Maboya (PRIGOGINE). — Kibati (HACKARS). — Butembo (VRIJDAGH). — Baraka (PAUWELS). — Lubango (PRIGOGINE). — Luiko (PRIGOGINE). —

Afb. 228. — *Nectarinia pulchella lucidipectus* HARTERT.
Wijfje (boven) en mannetje.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

Bikara (PRIGOGINE). — Rutshuru (FRECHKOP). — Bitale (DE WITTE). — Rugari (FRECHKOP). — Idjschwieiland (LOVERIDGE). — Ngesho (DE WITTE). — Kako-brug (BURGEON). — Tsisilongo (PILETTE). — Kaniki (PILETTE). — Loashi (GHESQUIÈRE). — Tshibinda (BURGEON). — Marubi (PILETTE). — Beni (HACKARS). — Beni (BONNEVIE). — Moera (BONNEVIE). — Kamabo (BONNEVIE). — Mutiba (PILETTE). — West-Ruwenzori (J. BEQUAERT). — Beni (LISFRANC). — Katalanga (BAYER). — Biogo (BONNEVIE). — Kasumbaki (BONNEVIE). — Bulaimu (PILETTE). — Kibati (SCHOUTEDEN). — Ngoma (SCHOUTEDEN). — Lulenga (SCHOUTEDEN).

Ruanda-Urundi: Ngando-meer (DE WITTE). — Kisenyi (DOUCE). — Kisenyi (SCHOUTEDEN). — Nya Muzinga (SCHOUTEDEN). — Kibingo (LESTRADE). — Astrida (LESTRADE). — Karambi (LESTRADE). — Gabiro (VERHULST). — Ruhengeri (DE WITTE). — Nyanza aan het Tanganika-meer (BURGEON). — Rugege (LESTRADE). — Kirinda (LESTRADE). — Bimba (LESTRADE). — Astrida (FAIN). — Kisenyi (VAN SACEGHEM). — Bigogo (BASTIAENS). — Nyundo (DOUCE). — Kigali (LESTRADE). — Muhavura/Sabinjo (PILETTE). — Rugege (FAIN). — Usumbura (VRIJDAGH).

Distr. Tanganika: Kasiki (DE WITTE).

Andere vindplaatsen: Musosa (BREDO). — Aboro-berg (VRIJDAGH). — Bogoro (EMIN). — Muhavura (GYLDENSTOLPE). — Tamahonga (GYLDENSTOLPE). — Sake (GYLDENSTOLPE). — Tabaro (GYLDENSTOLPE). — Kadjudju (BABAULT). — Munigi (FRECHKOP). — Mohasi-meer (MECKLEMBURG). — Nyangabo (EMIN). — Wungingi (BABAULT). — Mutsora (DE WILDE).

6. - **Nectarinia pulchella** LINNAEUS. — Afb. 228 en 229.

Deze soort is bekend van Senegal tot Soedan, Noordoost- en Oost-Afrika en komt ook ten westen van het Albert-meer voor.

Mannetje. — Bevedering mooi metaalgoudgroen, soms met bronzen of blauwe schijn, de bovenstaartvederen blauwer, soms ook de achterrand van de krop; een brede borstband, rood in het midden, geel aan de zijden, de vederen basaal zwart, apicaal rood, met een goudgroene streep tussen zwart en rood; buikmidden, of ook de flanken, zwart; grote dekvederen vliegpennen en stuurpennen zwart, deze laatste met goud- of blauwgroene buitenzoom; ondervleugeldekvederen zwart.

Wijfje. — Bovenzijde vaalgrauwbruin, weinig olijfkleurig gewassen; bleke wenkbrauwstrepen; onderzijde geelwit, de keel witachtig; stuurpennen zwart of zwartbruin, de buitenpennen apicaal min of meer breed witachtig; de allerbuitenste pennen ook wit aan de buitenvlag; vliegpennen donkerbruin.

Vleugel: 47-65; staart: 34-50; tarsus: 14-15; snavel: 14-17 mm.

Verschillende vormen worden onderscheiden. Eén enkele is uit onze gebieden bekend.

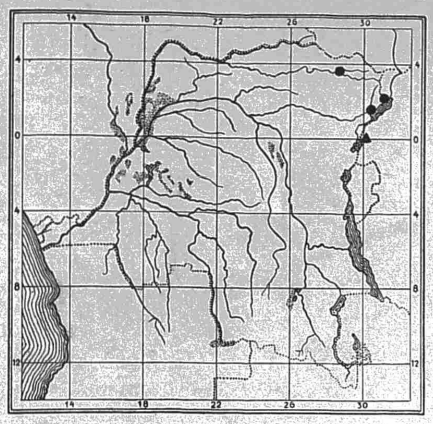

Afb. 229. — Vindplaatsen van *Nectarinia pulchella.*
● *Nectar. pulch. lucidipectus.* ▲ *Nect. pulch. melanogastra.*

6 *a.* - **Nectarinia pulchella lucidipectus** HARTERT.

Dit is de vorm die van Erythrea tot Soedan, Uganda en ten westen van het Albert-meer voorkomt.

29 exemplaren in onze verzameling, ook uit Uganda.

Distr. Kibali-Ituri: Mahagi (SCHOUTEDEN). — Mahagi (VRIJDAGH).

Andere vindplaatsen: Mswa (EMIN). — Dungu (ap. SCHOUTEDEN).

6 *b.* - **Nectarinia pulchella melanogastra** FISCHER en REICHENOW.

Eén exemplaar van deze vorm, die Oost-Afrika bewoont, werd, naar CHAPIN ons meldt, in het zuidoosten van het Ruwenzori-gebergte door ARCHER ingezameld. De vorm zou dus kunnen verwacht worden op Belgisch gebied.

7. - **Nectarinia purpureiventris** REICHENOW. — Afb. 230 en 231.

Deze soort bewoont hoogland, van het Ruwenzori-gebergte tot ten noordwesten van het Tanganika-meer, Ruanda en de aangrenzende gebieden van Uganda.

Mannetje. — Voorhoofd zwart; bovenkop en kopzijden glanzend donkervioletrood; nek staalblauw tot bronsgeel; bovenrug en kleine dekvederen koperrood tot violetrood; onderrug, romp, bovenstaartvederen en de andere dekvederen koperrood, met kopergroene schijn; vliegpennen zwart, de buitenzoom der armpennen kopergroen; stuurpennen zwart, met kopergroene of -bronzen zomen; ondervleugeldekvederen zwart. Keel donkervioletrood, gedeeltelijk staalgroen; krop brons- tot koperrood; borst staalblauw of groenblauw; het ove-

rige van de onderzijde violetrood, het buikmidden zwart; onderstaartvederen grotendeels zwart, met koperrode of violetrode zoom. Snavel en poten zwart.

Wijfje. — Bovenkop grauw, de vederen basaal donkerder; bovenzijde donkerolijfgeel; vliegpennen en stuurpennen donkerbruin met olijfachtige zomen. Keel asgrijs, de vederen basaal donker; borst, achterlijf en onderstaartvederen olijfgeel, de zijden ietwat donkerder.

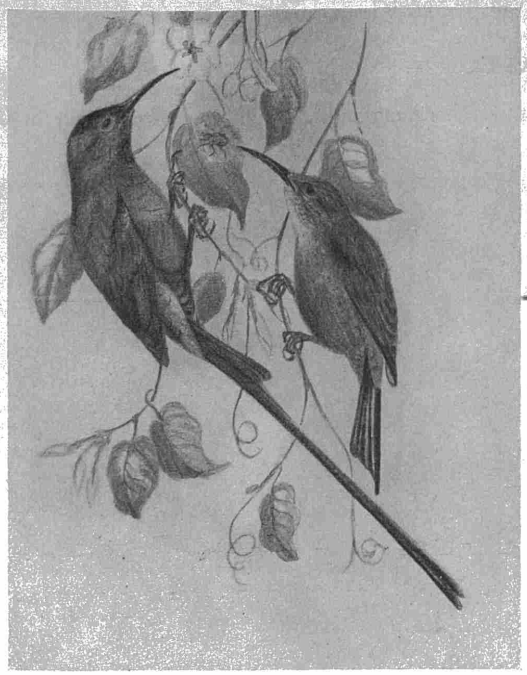

Afb. 230. — *Nectarinia purpureiventris* REICHENOW.
Mannetje (links) en wijfje.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

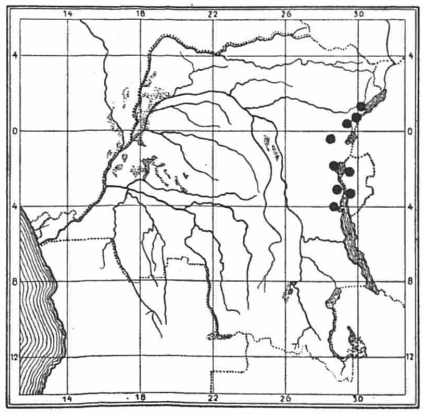

Afb. 231. — Vindplaatsen van *Nectarinia purpureiventris.*

Vleugel: 61-70; staart: 50-55 (middelpennen ♂ 150-160, ♀ 60-70); tarsus: 15-16; snavel: 20-21.
41 exemplaren in ons bezit, ook van het oostelijk Ruwenzori-gebergte.

Distr. Kivu: Karungu (PRIGOGINE). — Bitakongo (PRIGOGINE). — Mubuka (PRIGOGINE). — Nzombe (PRIGOGINE). — Lutunguru (PRIGOGINE). — Kabilombo (LAURENT). — Kanieri (PRIGOGINE). — Luberera (PRIGOGINE). — Sibatwa (PAUWELS). — Ngussa (PRIGOGINE). — Miki (PRIGOGINE).

Ruanda-Urundi: Ngabge (AURELIAAN). — Bergkam Congo/Nijl (FAIN). — Rugege (LESTRADE).

Andere vindplaatsen: Usumbura (MECKLEMBURG). — Kasenyi (MECKLEMBURG). — Beni (MECKLEMBURG). — Mbwahi (BABAULT). — Djobulo-riv. (DE WILDE). — Noordwest-Ruwenzori (CHAPIN). — Idschwi-eiland (GRAUER).

[De vindplaatsen Usumbura, Beni en Kasenyi zijn hoogstwaarschijnlijk onjuist; er moet een vergissing gebeurd zijn op de etiketten van de vogels].

8. - **Nectarinia Reichenowi** FISCHER. — Afb. 232 en 233.

Deze mooie soort bewoont slechts hoogland. De typische vorm wordt in Oost-Afrika en tot in Uganda

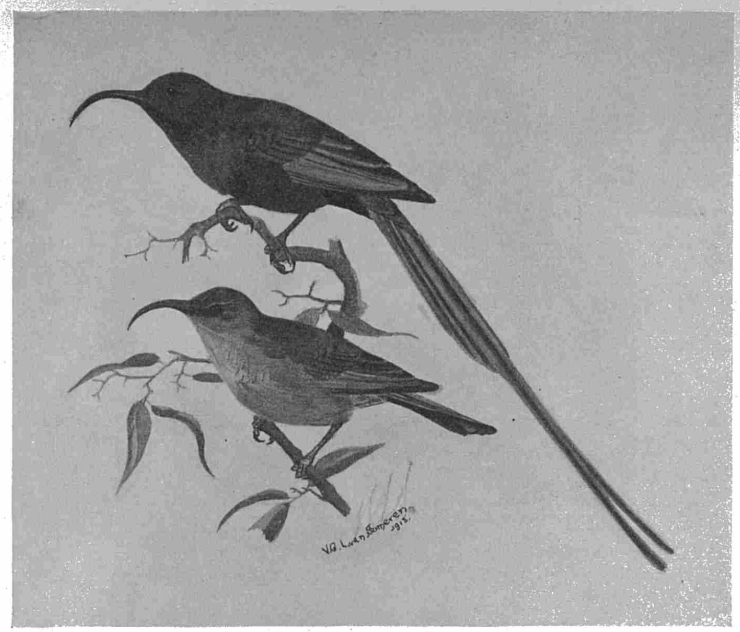

Afb. 232. — *Nectarinia Reichenowi Reichenowi* FISCHER.
Mannetje (boven) en wijfje.
(V. G. L. VAN SOMEREN del.).

gevonden; in onze gebieden komt een andere vorm voor, ten noordwesten van het Tanganika-meer, ten westen van de Ruzizi-rivier.

Mannetje. — De kop en de bovenzijde, de kleine dekvederen en de bovenstaartvederen zijn mooi koperglanzend, bronsgroen of goudbrons (schuin gezien maken ze de indruk zwart te zijn); het overige van de bevedering zwart; de keel dikwijls veeleer koperrood; grote dekvederen, vliegpennen en stuurpennen zwartbruin met brede, chroom- of okergele buitenzoom. Snavel en poten zwart.

Wijfje. — Bovenzijde olijfbruin, de kop, de vleugels en de staart donkerbruin; de buitenzoom van de vliegpennen en van de stuurpennen okergeel; de zoom der dekvederen min of meer bleek. Onderzijde geel of olijfgeel, de zijden meer olijfkleurig; de keel lichter gekleurd en naar de kin toe in het witachtig overgaand.

Vleugel: 75-85; staart: 65-70 (♂ middelste pennen : 110-130); tarsus: 17-18; snavel: 25-32 mm.

8 *a.* - **Nectarinia Reichenowi Shellyae** PRIGOGINE.

Deze vorm werd onlangs beschreven door mijn vriend Dr. A. PRIGOGINE. Hij is nauw verwant met de typische vorm maar duidelijk herkenbaar aan de mindere kromming van de snavel, die ook langer is (in

een rechte lijn gemeten) dan bij de typische vorm: 30-32 voor de mannetjes, tegen 27,5-29 mm., volgens CHAPIN.

18 exemplaren in onze verzameling.

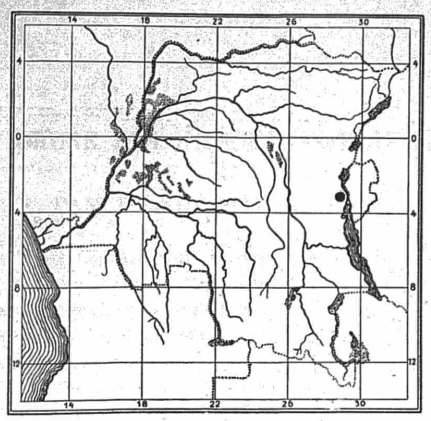

Afb. 233. — Vindplaats van *Nectarinia Reichenowi Shellyae.*

Distr. Kivu: Muusi (PRIGOGINE). — Lungwe (PRIGOGINE). — Mohi (PRIGOGINE). — Rurambo, Itombwe (Mevr. HIERNAUX).

Andere vindplaats: Kandashomwa-berg (ROCKEFELLER en MURPHY).

Wij bezitten de typische vorm uit het Elgon-gebergte.

(Résumé en langue française des pp. 3-216).

XXV. — ORDRE DES PASSERIFORMES *(suite)*.

FAM. DICRURIDAE (p. 3).

Les Dicrurides, ou Drongos, sont tous Oiseaux noirs, avec ou sans reflets luisants, ceux-ci plus ou moins marqués. Le bec se termine par un crochet précédé d'une encoche; à la base, des poils rictaux forts et longs; 10 rémiges primaires; 10 rectrices seulement; tarse court, à plaques transversales.

Oiseaux surtout insectivores, capturant les Insectes au vol. Les uns habitent la forêt, les autres la savane. Leur nid est une simple coupe formée de brindilles, établie sur une fourche d'arbre ou dans un buisson.

La famille est représentée par le seul genre *Dicrurus* VIEILL. (p. 4), avec trois espèces que l'on distingue comme suit :

1. a. Queue nettement fourchue; les rectrices externes nettement courbées en dehors. Aile mesurant au moins 118 mm, mais en général plus longue que 120 mm. Plumage non ou modérément luisant . *Dicr. adsimilis.*
   b. Queue non ou à peine fourchue, l'échancrure atteignant au plus 15 mm; rectrices externes non ou à peine courbées en dehors. Aile n'atteignant en général pas 120 mm; si elle dépasse 111 mm le plumage est fortement luisant ..... 2.
2. a. Aile dépassant en général 110 mm; rectrices médianes mesurant plus de 15 mm de largeur. Plumage fortement luisant, à reflets verts ou bleus ..... *Dicr. atripennis.*
   b. Aile atteignant au plus 111 mm, en général 110 mm; largeur des rectrices médianes inférieures à 15 mm. Plumage jamais fortement luisant, surtout pas sur le dessous ..... *Dicr. Ludwigi.*

Dicrurus adsimilis BECHST. (fig. 1-2) est représenté par trois formes. Chez la forme *coracinus* VERR. le dos et le manteau sont d'un noir mat ou du moins nettement moins luisants que le restant; elle se trouve plutôt en régions forestières, du Bas-Congo au Centre, au Nord, à l'Est de nos territoires. La forme *adsimilis* typique, à dos et manteau luisants comme la tête et les couvertures, se trouve de la région de Bolobo au Congo méridional et oriental, ainsi qu'au Ruanda-Urundi, en savane. La forme *divaricatus* LCHT., peu distincte, ne se rencontre que dans le Nord-est. — *Dicrurus atripennis* SWAINS vit en régions forestières, du Centre à l'Uelé et au Kivu. — *Dicrurus Ludwigi* SW. (fig. 6) habite la savane, la forme typique au Katanga, la forme *Sharpei* OUST. dans le Bas-Congo, la région frontière nord, et la région du lac Albert.

FAM. LANIIDAE (p. 10).

Les Laniides, ou Pies-Grièches, sont rarement entièrement noirs; ils ont en général un coloris varié, souvent avec couleurs vives (vert, rouge, jaune...). Ils ont comme les Dicrurides un bec fort et terminé par un crochet précédé d'une encoche de chaque côté à la mandibule supérieure; mais les vibrisses sont notablement moins fortes et moins longues que chez les Drongos; d'autre part la queue compte 12 rectrices. Le tarse ne montre des plaques transversales que chez *Nilaus*.

Les Laniides sont surtout bien représentés en savanes; certaines espèces sont propres à la forêt de montagne. Ils se nourrissent non seulement d'Insectes mais aussi de petits Mammifères, Oiseaux ou Reptiles. On connaît les mœurs cruelles de nos Pies-Grièches européennes. Trois de celles-ci se retrouvent, en migration, dans nos territoires.

Les jeunes sont en général rayés de sombre sur fond clair, au moins en dessous. Les nids sont en forme de coupe, formés de brindilles, et sont établis sur les arbres, les arbustes, les buissons.

Les divers genres de Laniides représentés dans notre faune se distinguent comme suit :

1, a. Queue très longue, dépassant 150 mm. Coloration ou bien noir et blanc, ou bien gris brun avec stries sombres en dessus comme en dessous ..... 2.
   b. Si la queue atteint 150 mm., le dessus est gris, sans stries sombres ..... 3.
2. a. Plumage en partie noir en partie blanc. Bec noir ..... *Urolestes.*
   b. Plumage gris brun à brunâtre, le dessus comme le dessous nettement striés de sombre. Bec jaune .... *Corvinella.*

3. a. La mandibule supérieure offre une dent nette de chaque côté derrière l'encoche suivant le crochet terminal ..... *Lanius.*
   b. Pas de dent semblable ..... 4.
4. a. Couvertures alaires brun châtain à brun marron ..... 5.
   b. Couvertures jamais ainsi colorées ..... 6.
5. a. Rectrices médianes noires. Dessous ocré, roussâtre ou chamois ..... *Antichromus.*
   b. Rectrices médianes rayées de noir sur fond gris à gris noir ou gris brun. Dessous en général plus ou moins lavé de gris ..... *Tchagra.*
6. a. Le dos est taché de clair sur fond noir ou gris brun. Plaques latérales du tarse divisées ..... *Nilaus.*
   b. Le haut du dos tout au moins est unicolore, sans taches. Plaques du tarse entières ..... 7.
7. a. *Ou bien* le dessus est au moins en partie de coloration verte, — *ou bien* (*Chlorophoneus Bocagei*) le croupion est coloré comme le dos, tandis que le dessous n'offre aucune coloration roussâtre et qu'il existe des raies sourcilières blanches ..... 8.
   b. Coloration autre ..... 10.
8. a. Le bec mesure au moins 25 mm. de longueur et 10 mm. de hauteur ..... *Malaconotus.*
   b. Le bec ne dépasse pas 19 mm. de longueur et n'atteint pas 10 mm. de hauteur ..... 9.
9. a. Une bande noire transversale à la poitrine. Dessus vert ..... *Telophorus.*
   b. Pas de bande transversale noire à la poitrine. Dessus vert ou noir ..... *Chlorophoneus.*
10. a. La coloration du croupion tranche nettement sur celle du haut du dos, — *ou bien* (femelles) le dessous est plus ou moins roussâtre à ocré, tandis que le dessus n'est pas d'un noir pur ..... 11.
    b. La coloration du croupion ne s'oppose pas à celle du haut du dos. Si le dessous est ocré, rosé ou canelle, le dessus est d'un noir pur ..... *Laniarius.*
11. a. La mandibule supérieure est nettement carénée ..... *Dryoscopus.*
    b. La mandibule supérieure est arrondie ..... *Chaunonotus.*

Le genre *Nilaus* Swains. (p. 11) est représenté par une seule espèce, *N. afer* Lath. (fig. 9). Ce petit Laniide se reconnaît aisément à sa coloration, le dessus étant nettement varié de clair sur fond noir ou brun foncé; le dessous blanc, avec en général sur les flancs du mâle des taches d'un brun rouge à chocolat. Trois formes dans nos territoires : *camerunensis* Nm. dans le nord, *nigrotemporalis* Rchw. dans le sud, *ruwenzorii* Og. Grt. au Kivu et au Ruanda-Urundi.

Le genre *Tchagra* Less. (p. 13) renferme des Pies-Grièches de savanes aisément reconnaissables à la coloration brune des couvertures alaires, combinées avec des rectrices médianes rayées de noir sur fond plus clair (chez *Antichromus* elles sont noires). *Tchagra senegala* a le dessus de la tête noir au milieu comme sur les côtés tandis que chez *Tch. australis* le milieu en est gris à brunâtre. *Tch. australis* Sm. (fig. 11) est représenté par deux formes : *Emini* Rchw. dans le nord et l'est, et *Souzae* Boc. dans le Bas-Congo et le sud, cette dernière forme caractérisée par des rémiges secondaires internes entièrement d'un brun rouge, alors qu'elles ne le sont qu'en dehors chez *Emini*. *Tchagra senegala* Linn. (fig. 13) compte trois représentants : *sudanensis* Scl. et Prd. en région de Kasenyi, *camerunensis* Nm. dans le nord, jusqu'au lac Albert; *armena* Oberh. (*rufofusca* Nm.) dans les autres régions de savane.

Une seule espèce représente le genre *Antichromus* Rchm. (p. 18) : *Ant. minutus* Hartl. (fig. 15). La forme *Anchietae* Boc. n'offre pas de taches noires sur les scapulaires et le dos : elle se trouve dans le sud. La forme typique offre des taches plus ou moins développées; on la trouve dans le Bas-Congo, le nord et l'est, jusque dans le Ruanda-Urundi.

Le genre *Chlorophoneus* Cab. (p. 20) renferme des Pies-Grièches pour la plupart de coloration vive. On les distingue comme suit :

1. a. Plumage partiellement vert ou jaune ou rouge ou crème. Dessus de la tête et nuque gris ..... 2.
   b. Plumage noir et blanc. Dessus de la tête et nuque noirs ..... *Chl. Bocagei.*
2. a. Le front est jaune. Le dessous est jaune à orangé ..... *Chl. sulfureopectus.*
   b. Le front n'est pas jaune ..... 2.
3. a. Rectrices avec grande tache apicale jaune ..... *Chl. multicolor.*
   b. Rectrices au plus avec étroite bordure jaune terminale ..... *Chl. nigrifrons.*

Chlorophoneus Bocagei Rchw. (fig. 17) à dessus noir, vit en forêt; la forme *Ansorgei* Sclat. dans le Bas-Congo, la forme *Jacksoni* Shpe dans le nord, l'est, le sud. — *Chlor. multicolor* Gray (fig. 19), à dessus en partie gris, en partie vert, habite la grande forêt orientale et la forêt de montagne; cette espèce offre le curieux caractère de présenter diverses phases de couleur pouvant se rencontrer simultanément, le dessous du mâle pouvant être rouge, ou jaune, ou orangé, ou crème, ou café au lait, et même noir. Deux formes sont reconnues dans nos territoires : *Graueri* Hart. dans l'est à partir du lac Edouard, — *ituriensis* Schout. au Ruwenzori et dans le nord-est. — *Chlor. nigrifrons* Rchw. en est voisin, il vit en savane; sa forme *Manningi* Shell. est connue du Katanga. — *Chlor. sulfureopectus* Less. (fig. 21) à dessus gris en avant, vert en arrière, vit également en savane;

trois formes sont connues de nos territoires : *modestus* Boc. dans le sud et le Maniema; — *suahelicus* Nm. au Kivu et au Ruanda-Urundi; — *sulfureopectus* vrai dans le nord.

Le genre *Telophorus* Swains. (p. 26) compte deux espèces. *Tel. Dohertyi* Rotsch. (fig. 23) est rouge en dessous en arrière de la bande pectorale noire; il habite la forêt de montagne du Kivu et du Ruanda-Urundi. — *Tel. viridis* Vieill. est vert clair en dessous, le milieu brun chocolat; il se trouve en savane, du Bas-Congo au Katanga et même à la région de Baraka.

Trois espèces représentent dans nos territoires le genre *Malaconotus* Swains (p. 29), grands Laniides partiellement verts en dessus, à bec énorme. On les distingue comme suit :

1. a. La gorge et la poitrine sont plus ou moins intensément rouges. Les rectrices offrent une bande noire avant leur extrémité jaune ..... *Malac. cruentus.*
   b. Pas de rouge à la gorge et à la poitrine, parfois une coloration orangée. Pas de bande noire avant l'extrémité des rectrices ..... 2.
2. a. Les lores sont colorés comme le dessus de la tête. Les rémiges secondaires internes offrent une bande noire avant la tache terminale jaune ..... *Malac. Lagdeni.*
   b. Les lores sont de coloration nettement plus claire que le dessus de la tête. Les rémiges secondaires internes n'offrent pas de noir avant l'extrémité jaune ..... *Malac. Blanchoti.*

Malaconotus Blanchoti Sharpe (*poliocephalus* auct.) a quatre formes dans nos territoires, en savane (fig. 8 et 26). La forme *catharoxanthus* Nm., à poitrine légèrement brune, se trouve dans le nord; — la forme *hypopyrrhus* Hartl., à poitrine fortement lavée de brun, est connue du Ruanda-Urundi; la forme *interpositus* Hart., modérément lavée de brun, se trouve du Katanga au Maniema et au Kivu; la forme *Monteri* Shpe, enfin, a dessous jaune, se trouve dans le Bas-Katanga. — *Malaconotus cruentus* Less. est représenté par la forme *Adolfi-Friederici* Rchw. (fig. 28), trouvée en forêt dans l'est du Congo et retrouvée à Buta, et par la forme *gabonensis* Shell, trouvée dans l'Ubangi et le Gabon. — *Malaconotus Lagdeni* Shpe est représenté par la forme *centralis* Nm., du Kivu et du Ruanda-Urundi.

Le genre *Laniarius* Vieill. (p. 33) compte sept espèces dans notre faune. On les distingue comme suit :

1. a. Plumage entièrement, ou peu s'en faut, noir ou gris noir ..... 2.
   b. Le dessous n'est jamais noir ..... 4.
2. a. Le croupion n'est pas taché de clair. La queue est nettement plus courte que l'aile ..... 3.
   b. Le plumage est d'un noir ardoisé à gris ardoise foncé, la tête noire. Le croupion est vaguement taché de clair. Queue égalant environ l'aile ..... *Laniar. funebris.*
3. a. Dos noir à reflets soyeux. Longueur de l'aile en général supérieure à 87 mm., celle de la queue supérieure à 75 mm. Bec dépassant 20 mm., parfois blanc ..... *Laniar. leucorhynchus.*
   b. Dos noir à reflets gris ordoisé. Aile n'atteignant pas 87 mm., queue ne dépassant pas 72. Bec atteignant au plus 19 mm. et jamais blanc ..... *Laniar poensis.*
4. a. Le dessous est en grande partie rouge. Le ventre n'est jamais blanc ..... 5.
   b. Le dessous n'est jamais rouge : la gorge et la poitrine sont parfois orangés mais le ventre est alors blanc et le dessus de la tête est brun ..... 6.
5. a. Le dessus de la tête est d'un jaune d'or. Les couvertures alaires offrent en partie une tache terminale blanche ..... *Laniar. mfumbiri.*
   b. Le dessus de la tête est noir mais parfois il est mêlé de jaune. Pas de taches blanches terminales aux couvertures alaires ..... *Laniar. erythrogaster.*
6. a. Dessus de la tête noir. Dessous du corps blanc, pur ou lavé de roussâtre ..... *Laniar. ferrugineus.*
   b. Dessus de la tête brun à brun cannelle. Gorge et poitrine cannelle, ventre blanc ..... *Lanior. Lühderi.*

La belle Pie-Grièche *Laniarius erythrogaster* Cretzchm. (fig. 31) se reconnaît aisément à la coloration rouge du dessous combinée avec des couvertures alaires unicolores noires; on la trouve en savane, du Lualaba au lac Albert. — *Laniarius ferrugineus* Gmel. (fig. 33) habite également les savanes; il est représenté par cinq formes : *bicolor* Hartl. à la Côte; — *Casatii* Hartl. dans le nord; — *guttatus* Hartl. du Bas-Congo au Bas-Katanga et au lac Tanganika; — *major* Hartl., au Kivu et dans le Ruanda-Urundi; — et *mossambicus* Rchw. dans le Haut-Katanga. Le dessous est blanc pur chez *bicolor*, légèrement lavé de rosé ou de lilas chez *guttatus*, davantage chez *major*, et surtout chez *mossambicus* et chez *Casatii*. — *Laniarius funebris* Hart. est représenté par sa forme typique dans le Ruanda-Urundi.—*Lanarius leucorhynchus* Hartl. (fig. 36) est connu de toutes nos régions forestières, sauf du Mayumbe.—*Laniarius Lüdheri* Rchw. (fig. 37) se trouve dans les forêts de l'est, mais aussi dans le Bas-Congo. — *Laniarius mfumbiri* Oc. Grt. (fig. 39) ne se trouve que dans les marécages à papyrus du Ruanda-Urundi et du lac Edouard. — *Laniarius poensis* Alex. est représenté par la forme *holomelas* Jacks. (fig. 40), des forêts de montagne de l'est du Congo.

Le genre *Dryoscopus* Boie (p. 44) réunit des Pies-Grièches de taille moyenne dont le mâle tout au moins présente le caractère curieux de pouvoir dresser les plumes, denses et longues, du croupion, ce qui lui donne

un aspect tout particulier (fig. 44). Les deux sexes diffèrent par la coloration. Les quatre espèces congolaises se distinguent comme suit :

1. a. Les scapulaires et les couvertures alaires sont largement bordées de clair ..... 2.
   b. Les scapulaires et les couvertures alaires ont tout au plus une étroite bordure claire ..... 3.
2. a. Le haut du dos et le dessus de la tête sont noirs dans les deux sexes. Les scapulaires sont bordées de blanc. Dessous blanc ou légèrement grisâtre. Croupion blanc (♂) ou gris (♀). Aile mesurant 76-85 mm. ..... *Dryosc. cubla.*
   b. Le haut du dos et le dessus de la tête sont noirs chez le mâle mais gris foncé à gris brunâtre chez la femelle. Scapulaires bordées de gris ou de brunâtre. Dessous blanc grisâtre (♂) ou ocré à brunâtre ou chamois (♀). Aile mesurant 93-98 mm. ..... *Dryosc. gambensis.*
3. a. Dessus de la tête, nuque, haut du dos et ailes d'un noir luisant. Chez la femelle, une raie sourcilière blanche de chaque côté de la tête. Dessous blanc. Aile mesurant 72-82 mm. ..... *Dryosc. senegalensis.*
   b. Le haut du dos et les ailes ne sont jamais d'un noir luisant, ils sont gris brunâtre à noirâtre ou brun foncé; le dessus de la tête et la nuque peuvent être noirs. Dessous d'un blanc grisâtre (♂) ou jaune brunâtre (♀). Aile mesurant 79-86 mm. ..... *Dryosc. angolensis.*

Dryoscopus angolensis Hartl. (fig. 42) habite la forêt; la forme typique à dessus de la tête du mâle noir se trouve dans le Bas-Congo; — la forme *nandensis* Shpe, dont la tête est gris noirâtre à gris foncé chez le mâle se trouve dans nos régions orientales. — *Dryoscopus cubla* Shaw (fig. 44) se trouve en savane dans le Kasai et le Katanga, se retrouvant jusqu'au nord du lac Tanganika, sous sa forme *hamatus* Hartl. — *Dryoscopus gambensis* Licht. (fig. 46) est représenté par trois formes : *congicus* Sharpe dans le Bas-Congo, la région de Kwamouth, le sud du Kwango; — *Erwini* Sassi, au Kivu et au Ruanda-Urundi; — *Malzacii* Heugl. dans le nord; ces formes habitent plutôt la savane. — *Dryoscopus senegalensis* Hartl. (fig. 48) vit en forêt et se rencontre dans le Bas-Congo, d'une part, dans le nord et le nord-est de l'autre.

Le genre *Chaunonotus* Gray (p. 51), très voisin du précédent, ne compte qu'une espèce, *Chaun. Sabini* Gray (fig. 50), qui se trouve vraisemblablement dans toutes nos régions forestières.

Le genre *Lanius* Linn. (p. 53), dont la mandibule supérieure montre une dent en arrière de chacune des encoches suivant le crochet terminal, a neuf représentants connus de nos territoires. Parmi eux trois espèces nichant en Europe mais passant les mois d'hiver en Afrique. Les divers *Lanius* se distinguent comme suit :

1. a. La queue est arrondie ou coupée droit à son extrémité, les rectrices médianes dépassant d'au plus 20 mm. les rectrices extérieures; la queue ne dépasse jamais 110 mm. et est moins longue que l'aile ..... 2.
   b. La queue est nettement étagée, les rectrices médianes dépassant les rectrices extérieures de plus que 30 mm. Queue plus longue que l'aile ou du moins égalant celle-ci ..... 6.
2. a. Aile dépassant 110 mm. Dessus de la tête, dos et scapulaires gris, le front noir. Aile montrant un miroir blanc; pas de bande scapulaire ..... *Lanius (Lanius) minor.*
   b. Aile n'atteignant pas 110 mm. Coloration autre ..... 3.
3. a. Une bande blanche sur les épaules ..... 4.
   b. Pas de bande scapulaire ..... 5.
4. a. Dessus de la tête en grande partie et nuque d'un brun rouge; le dos noir ou brun foncé; le front noir ... . *Lanius (Phoneus) senator.*
   b. Arrière-tête, nuque et dos noir ou brun foncé; front blanc ..... *Lanius (Fiscus) nubicus.*
5. a. Aile n'atteignant pas 85 mm. Dessus de la tête gris, le front noir; dos brun rouge (♂) à gris brunâtre (♀) ..... *Lanius (Enneoctonus) gubernator*
   b. Aile dépassant 85 mm., pouvant atteindre 100 mm. Dessus de la tête gris, le front noir chez le mâle adulte, le dos brun rouge; *ou bien* dessus de la tête et dos grisâtres à brun rougeâtre; dessous de la femelle rayé en travers ..... *Lanius (Enneoctonus) collurio.*
6. a. Aile dépassant 100 mm. Scapulaires noires; dessus de la tête et dos gris; rectrices blanches à la base ... . *Lanius (Fiscus) excubitorius.*
   b. Aile n'atteignant pas 105 mm. Une bande blanche scapulaire; rectrices jamais blanches à la base ..... 7.
7. a. Dessus de la tête et dos noirs chez l'adulte. Rémiges primaires en général blanches à la base .... *Lanius (Fiscus) collaris.*
   b. Dessus de la tête et dos jamais noirs. Rémiges primaires jamais blanches à la base ..... 8.
8. a. Ailes et queue sont noires; dessus de la tête et dos gris; rectrices externes blanches à l'extrémité .... *Lanius (Fiscus) Mackinnoni.*
   b. Ailes et queue autrement colorées; dessus de la tête en général gris, dos gris brunâtre à brun rouge ....*Lanius (Fiscus) Souzae.*

Lanius collaris Linn. (fig. 52), de coloration noir-blanc, à longue queue étagée, se trouve dans toutes nos régions de savanes; la forme *humeralis* Stanl. le représente dans le Bas-Congo, le sud et l'est; la forme *Smithi* Fras. dans le nord. — *Lanius collurio* Linn. (fig. 54 et 56), la Pie-Grièche à dos roux d'Europe ou Pie-Grièche

écorcheuse, se rencontre en période de migration dans nos territoires, la forme typique dans le nord, l'est, le sud et même le centre, la forme *isabellinus* Hempr. Ehr. uniquement dans le nord-est. — *Lanius excubitorius* Prév. Des Mrs. (fig. 57), grande espèce grise en dessus, à front noir, à queue étagée, est représentée par deux formes : *Böhmi* Rchw. au Kivu et au Ruanda-Urundi, et *excubitorius* typique du nord du lac Kivu au Kibali-Ituri. — *Lanius gubernator* Hartl. (fig. 59) n'a été trouvé que dans les savanes du nord-est. — *Lanius Mackinnoni* Shpe (fig. 61), gris en dessus, sans front noir, à queue étagée, est connu du Bas-Congo et de l'est : Ruanda-Urundi et Kivu à l'Uelé. — *Lanius minor* Gmel. (fig. 63), autre espèce grise en dessus, à front noir, à queue guère étagée, est notre Pie-Grièche à poitrine rose d'Europe, qui a été trouvée en migration dans la plupart de nos régions. — *Lanius nubicus* Licht. a jadis été notée par Emin au nord-ouest du lac Albert. — *Lanius senator* Linn. (fig. 66), notre Pie-Grièche a tête rousse d'Europe, se rencontre parfois au cours de sa migration d'hiver; la forme *niloticus* Bpte a été trouvée dans l'Uelé et le Kibali-Ituri, la forme *senator* typique dans l'Uelé et la Tshuapa. — *Lanius Souzae* Boc., enfin, n'est encore connu que par sa forme typique trouvée jadis à Léopoldville et rencontrée du Kwango au Katanga.

Le genre *Corvinella* Less. (p. 68) renferme des Pie-Grièches de grande taille, à longue queue, striées de sombre en dessus comme en dessous. *Corvinella corvina affinis* Hartl. (fig. 68) a été trouvé par Chapin dans l'extrême nord-est.

Le genre *Urolestes* Cab. (p. 70) compte un seul représentant possible, la forme *aequatorialis* Rchw. d'*Urol. melanoleucus* Jard., se rencontrant au lac Tanganika.

FAM. PRIONOPIDAE (p. 71).

Ces Oiseaux, les Bagadais, sont voisins des Laniides mais s'en distinguent par leurs tarses divisés en plaques comme chez les *Nilaus*; leur bec est semblable à celui des Pies-Grièches, à crochet terminal de la mandibule supérieure précédé de chaque côté d'une encoche; pourtour des yeux nus ou caronculé; aile allongée, 10 rémiges primaires; queue un peu arrondie, 12 rectrices. Les narines cachées par des plumes dirigées en avant.

Parmi les Bagadais, les uns habitent la forêt, les autres la savane; une espèce est propre à la forêt de montagne de l'est du Congo.

Ce sont des Oiseaux se nourrissant surtout d'Insectes. Leurs nids sont en coupe ouverte, établie sur un arbre ou un arbuste.

Deux genres sont connus de nos territoires; un troisième pourrait s'y rencontrer. On les distingue comme suit :

1. a. Les plumes du dessus de la tête sont allongées en une sorte de casque plus ou moins développé. Autour de l'œil, une caroncule jaune ou rouge, à bord irrégulier ..... *Prionops.*
   b. Pas de casque, les plumes du dessus de la tête non allongées. Le pourtour de l'œil peut être nu mais n'offre pas de caroncule ..... 2.
2. a. Bec et pattes sont de coloration jaune ou rouge. Le ventre est ocré à brun ..... *Sigmodus.*
   b. Bec et pattes noirs. Ventre blanc ..... *Eurocephalus.*

Le genre *Eurocephalus* Smith (p. 71) pourrait se rencontrer dans le nord du Congo sous sa forme *Eur. anguitimens Rüppelli* Bpte (fig. 70).

Le genre *Sigmodus* Bpte (p. 72) est représenté par *Sigm. caniceps* Bpte (fig. 71) dont la forme *mentalis* Shpe se rencontre dans nos régions de forêt mais a même été trouvée à Astrida, et dont la forme *rufiventris* Bpte existe peut-être au Mayumbe.

Le genre *Prionops* Vieill. (p. 74) compte quatre espèces dans notre faune. On les distingue comme suit :

1. a. Plumage noir en son ensemble mais avec sur la tête un casque jaune, blanc ou brunâtre ..... *Prion. Alberti.*
   b. Si le plumage est noir le dessus de la tête n'est ni jaune ni blanc ni brunâtre ..... 2.
2. a. Tête noire, bec rougeâtre ..... *Prion. Retzii.*
   b. Coloration autre ..... 3.
3. a. Les deux rectrices externes sont entièrement blanches (ou peu s'en faut). Des plumes frisées sur le front seulement ..... *Prion. poliocephala.*
   b. Les deux rectrices externes ne sont blanches que sur leur moitié terminale. Chez l'adulte le dessus de la tête présente également des plumes frisées ..... *Prion. plumata.*

Prionops Alberti Schout. (fig. 73) est une espèce propre à la forêt de montagne de l'est du Congo. — *Prionops plumata* Shaw (fig. 75) est représenté dans le nord par sa forme *concinnata* Sund. — *Prionops poliocephala* Stanley, est représenté par la forme *angolica* Grote, habitant le Katanga, le Maniema, le Ruanda-Urundi. — *Prionops Retzii* Wahlberg a de même une forme *nigricans* Nm. (fig. 78) au Katanga, au Maniema, dans le sud du Kivu.

FAM. PARIDAE (p. 79).

Cette famille est celle des Mésanges et Remiz européennes. Ce sont des Oiseaux de taille petite ou même très petite (Remiz) arboricoles purs, se nourrissant surtout d'Insectes qu'ils recherchent en grimpant au long des branches, des troncs, des feuilles ou des fruits. Leur aile compte 12 rémiges primaires et est plus longue que la queue; celle-ci compte 12 rectrices. La forme du bec diffère suivant le genre envisagé, ainsi qu'on le verra ci-dessous.

Certaines espèces habitent la forêt, d'autres la savane; une d'entre elles ne se trouve qu'en régions d'altitude élevée.

Les Mésanges vraies nichent dans les arbres creux ou dans des cavités quelconques. Les Rémiz construisent un nid extraordinaire, en forme de besace, disproportionné avec leur taille minuscule.

Les deux genres se distinguent aisément par la coloration :

1. a. Plumage au moins partiellement jaune ou jaune olivâtre. Le bec est fin et pointu, à ligne supérieure droite ..... *Anthoscopus.*
   b. Ni jaune ni jaune olivâtre ni vert dans le plumage. Le bec est robuste, assez court, un peu comprimé latéralement, à ligne supérieure courbée ..... *Parus.*

Le genre *Parus* Linn. (p. 80) réunit les Mésanges vraies, dont cinq espèces se rencontrent dans nos territoires :

1. a. L'arrière du dessous est de coloration cannelle plus ou moins claire. La tête est noire ... *Parus rufiventris.*
   b. Pas de coloration cannelle en dessous ..... 2.
2. a. Tout le dessous est noir ou gris ardoisé ..... 3.
   b. L'arrière-corps est blanc, gris, brunâtre ou clair, autrement coloré que la gorge qui est grise ou noire 4.
3. a. Les couvertures alaires et les rémiges secondaires sont largement bordées de blanc ..... *Parus insignis.*
   b. Les couvertures et les rémiges présentent tout au plus une fine bordure grisâtre ..... *Parus funereus.*
4. a. La tête est entièrement noire ou gris noir ..... 5.
   b. La tête est noire mais avec de chaque côté une bande blanche ou grise ..... *Parus afer.*
5. a. Le noir du jabot se continue vers l'arrière en une bande médiane. Dessus du corps gris à gris brunâtre, la tête étant noire ..... *Parus fasciiventer.*
   b. Pas de bande médiane noire sur l'arrière-corps. Dessus du corps noir comme la tête ..... *Parus albiventris.*

Parus afer Gmel. (fig. 80) est représenté en savane du Katanga par sa forme *griseiventris* Rchw. — *Parus albiventris* Shell. pourrait se trouver dans l'est. — *Parus fasciiventer* Rchw. (fig. 81) a deux formes, en montagne : *fasciiventer* proprement dit, du Ruwenzori aux Volcans, et *tanganjicae* Rchw. du nord-est du lac Tanganika. — *Parus funereus* Verr. (fig. 83) se trouve en forêt, vraisemblablement partout. — *Parus niger* Vieill. (fig. 85) est représenté en savanes du nord par sa forme *guineensis* Shell., dans le Bas-Congo, le sud, le Katanga et jusqu'au nord-ouest du lac Tanganika, par sa forme *insignis* Cab., au Kivu et au Ruanda-Urundi par sa forme *purpurascens* Som. — *Parus rufiventris* Boc. (fig. 87) se trouve de même en savanes, la forme *masukuensis* Shell. au Katanga, la forme *rufiventris* du Bas-Congo au Lualaba.

Le genre *Anthoscopus* Cab. (p. 87) comprend les petits Parides appelés Rémiz. Oiseaux minuscules mais qui se font des nids extraordinaires, énormes par rapport à la taille de l'oiseau, en forme de besace à paroi feutrée épaisse, avec, vers le haut de la bourse, un tube latéral plus ou moins long se terminant par l'orifice d'accès (fig. 89). Les espèces connues de nos territoires se distinguent comme suit :

1. a. Le dessus du corps et de la tête est d'un jaune verdâtre à olivâtre. Le front en général jaune ..... 2.
   b. Dessus du corps gris, parfois lavé de vert olivâtre Front jamais jaune, parfois blanchâtre ..... 4.
2. a. Poitrine et côtés de la tête sont jaunes, le front jaune est semé de taches noires ..... *Anthosc. parvulus.*
   b. Les côtés de la tête ne sont jamais jaunes. La poitrine est au plus jaunâtre ..... 3.
3. a. Le front montre des taches noires. Le ventre est en général jaunâtre ..... *Anthosc. flavifrons.*
   b. Pas de taches noires sur le front. Poitrine blanchâtre. ..... *Anthosc. Ansorgei.*
4. a. L'aile dépasse 50 mm. ..... *Anthosc. Caroli.*
   b. L'aile n'atteint pas 50 mm. ..... *Anthosc. musculus.*

Les Remiz sont rarement récoltés et leur distribution est par suite encore mal connue. *Anthoscopus Ansorgei* Hart. est représenté en savane du Katanga par la forme *rhodesiae* Sclat., tandis que la forme typique est connue de Bolobo au Kasai. — *Anthosc. Caroli* Shpe (fig. 91) a été trouvé sous sa forme *Winterbottomi* White à Elisabethville, et sous sa forme *Rocattii* Salv. dans le Ruanda. — *Anthosc. flavifrons* Cass. habite les régions de forêt; il est connu du Congo central et de l'Uelé. — *Anthosc. musculus* Hartl. pourrait se trouver dans les savanes du nord. — *Anthosc. parvulus* Heugl., enfin est connu sous sa forme typique de l'Uelé au lac Albert.

FAM. SITTIDAE (p. 93).

Cette famille renferme nos Tichodromes et Sitelles européens (pour certains les Grimpereaux leur sont réunis, en une famille Certhiidae).

Oiseaux de petite taille, grimpeurs, à doigts et griffes longs, la griffe postérieure notablement plus longue que la griffe 3. Aile n'offrant que 10 rémiges primaires, la première courte; queue à 12 rectrices larges et largement arrondies à l'extrémité. Bec plus long que la tête, fin et nettement courbé, pointu.

Ce sont des Oiseaux arboricoles, insectivores, sans cesse en mouvement sur les troncs et les branches dont ils explorent de la langue les fissures et l'écorce.

Un seul genre les représente dans nos territoires : *Salpornis* GRAY, dont le dessus de la tête et du corps sont brun foncé à noirâtre semé de taches ou de traits blanc ou jaunâtres, faisant l'oiseau se confondre aisément avec l'écorce des arbres qu'il explore.

Une seule espèce, *Salpornis spilonota* FRANKLIN (fig. 95) représentée par la forme *Emini* HARTL. dans le nord-est, par la forme *Salvadorii* BOC. au Katanga.

FAM. ORIOLIDAE (p. 95).

Les Oriolides, ou Loriots, sont de beaux Oiseaux à allure de Grives, dont le plumage est au moins en grande partie jaune ou jaune verdâtre. Le bec est fort, à court crochet terminal; les ailes sont longues et pointues, avec 10 rémiges primaires; la queue légèrement arrondie compte 12 rectrices; tarse très court, griffes fortes. Mâle et femelle diffèrent en général sensiblement par la coloration.

Les Loriots sont des Oiseaux arboricoles, vivant les uns en savanes, les autres en forêt; une de nos espèces est propre à la forêt de montagne orientale.

Ils se nourrissent d'Insectes et de fruits. Leur nid est en coupe formée de brindilles et établie sur une branche.

Un seul genre représente la famille : *Oriolus* LINN. (p. 95). Il compte six représentants dans nos territoires.

1. a. La tête est noire ou vert olivâtre foncé. Le bec mesure au plus 23 mm. ..... 2.
   b. La tête est d'un beau jaune ou d'un jaune olivâtre. Le bec dépasse en général 23 mm. ..... 5.
2. a. Les rectrices médianes sont noires, avec tout au plus une fine bordure terminale jaune. La tête est noire chez le jeune également ..... 3.
   b. Les rectrices médianes sont d'un jaune olivâtre ou verdâtre. Les couvertures de la main sont noires avec tache blanche ..... 4.
3. a. Couvertures de la main noires avec tache blanche terminale. La bordure externe des rémiges secondaires est blanche ou grise ..... *Oriol. Percivali.*
   b. Couvertures de la main noires, avec tout au plus une fine bordure terminale blanche. Les rémiges secondaires sont bordées en dehors de jaune verdâtre ..... *Oriol. nigripennis.*
4. a. Rémiges secondaires internes noires avec bordure étroite externe grise ou verdâtre. Ailes dépassant en général 125 mm. La tête est noire chez le jeune comme chez l'adulte ..... *Oriol. larvatus.*
   b. Rémiges secondaires internes ayant au moins tout le fanion externe verdâtre; rémiges externes à bordure gris bleuté. L'aile mesure au plus 125 mm. L'adulte a ordinairement la tête noire, mais le jeune a la tête vert olivâtre ..... *Oriol. brachyrhynchus.*
5. a. L'oiseau adulte offre une tache noire derrière chaque œil. Les rémiges secondaires sont bordées de jaune en dehors. L'aile n'atteint en général pas 145 mm. ..... *Oriol. auratus.*
   b. Pas de tache noire derrière l'œil chez l'adulte. Les rémiges secondaires offrent tout au plus une très fine bordure jaune. L'aile dépasse 145 mm. ..... *Oriol. oriolus.*

Le mâle d'*Oriolus auratus* VIEILL. (fig. 97) est de coloration splendide, jaune d'or, comme du reste notre Loriot européen, *Or. oriolus*; la femelle est moins belle; deux formes se rencontrent dans nos territoires, en savanes, *auratus* vrai dans le nord, et *notatus* RCHW. dans le sud, du Kwango au Katanga, au Kivu, au Ruanda-Urundi, et jusqu'au Ruwenzori. — *Oriolus brachyrhynchus* SWAINS. (fig. 99) est représenté dans toutes nos régions forestières par la forme *laetior* SHPE. — *Oriolus larvatus* LICHT. (fig. 101) a une forme *angolensis* NM. dans les savanes, du Katanga au Ruanda-Urundi. — *Oriolus nigripennis* VERR. (fig. 103) vit en régions forestières, dans le Bas-Congo, le Centre, l'Uelé, l'Ituri, le nord du Kivu. — *Oriolus oriolus* LINN. (fig. 105), notre Loriot européen, a été trouvé en migration en divers points de nos territoires, au Lualaba, au Kasai, au Kivu, au Ruanda, dans l'Ituri, dans l'Uelé. — *Oriolus Percivali* OG. GRT. habite la forêt de montagne du Kivu et du Ruanda-Urundi.

FAM. CORVIDAE (p. 106).

Cette famille comprend les Corbeaux, Corneilles, Pies, etc. Oiseaux souvent de grande taille, robustes, au moins en majeure partie de coloration noire; bec fort, à ligne supérieure arquée, et léger crochet terminal; 10 rémiges primaires, 12 rectrices, sauf chez *Ptilostomus*; tarse long et robuste, griffes fortes.

Les Corvides sont omnivores, se nourrissant aussi bien de proies vivantes que de cadavres, de fruits, etc.

Trois genres, représentés chacun par une espèce, sont connus de nos territoires; un quatrième pourrait s'y ajouter. On les distingue comme suit :

1. a. La queue est beaucoup plus longue que l'aile et est fortement étagée, à rectrices pointues. L'aile n'atteint pas 180 mm. Pas de blanc dans le plumage ..... *Ptilostomus afer.*
   b. La queue est plus courte que l'aile; elle est arrondie et les rectrices sont arrondies à l'extrémité. L'aile dépasse 300 mm. de longueur ..... 2.
2. a. Pas de blanc dans le plumage ..... *Rhinocorax rhipidurus.*
   b. Au moins une large bande nuchale blanche ..... 3.
3. a. Outre la bande nuchale, une large bande pectorale blanche. Le bec est entièrement noir; sa hauteur est moindre que la moitié de la longueur de la mandibule supérieure ..... *Corvus albus.*
   b. Pas de large bande pectorale blanche, mais parfois une bande très étroite. Le bec est noir mais avec extrémité blanche ou jaunâtre; il est fortement comprimé latéralement et sa hauteur égale la moitié de la longueur de la mandibule supérieure ..... *Corvultur albicollis.*

Ptilostomus (p. 107) est aisément reconnaissable à sa queue longue et fortement étagée; le bec est noir chez le mâle mais blanc jaunâtre à rougeâtre chez la femelle; l'unique espèce, *Ptil. afer* Linn. (fig. 109), a été trouvée dans le nord-est de l'Ituri.

Le genre *Rhinocorax* Shpe (p. 108) a une espèce, *Rhin. rhipidurus* Hart. (fig. 108) qui se retrouvera peut-être dans l'extrême nord.

Le genre *Corvus* Linn. (p. 108) est représenté par une espèce, *Corvus albus* Müll. (fig. 111), à bec noir et à larges bandes blanches nuchale et pectorale, qui est fort répandue, surtout en savane mais aussi en forêt.

Le genre *Corvultur* Less., enfin (p. 110) renferme le plus grand de nos Corvides, *Corvultur albicollis* Lath. (fig. 113), aisément reconnaissable à son bec comprimé et de coloration blanche ou jaunâtre à l'extrémité, tandis qu'il n'offre qu'une large bande blanche nuchale. Il ne se trouve que dans nos savanes orientales, surtout en altitude.

FAM. STURNIDAE (p. 112).

Les Sturnides sont représentés dans nos territoires par de nombreuses espèces, parmi lesquelles l'Européen connaît évidemment surtout le « Merle métallique »; en Europe chacun connaît les Etourneaux, si communs même dans les villes.

Ce sont tous Oiseaux de taille moyenne, à corps robuste, à bec jamais plus long que la tête, pointu, à ligne supérieure plus ou moins arquée; 10 rémiges primaires, 7 rectrices; pattes fortes, à griffes courbées aiguës, la griffe postérieure plus longue que la griffe 3 sauf chez *Buphagus*. La majorité des espèces sont de coloration noire avec reflets luisants ou métallisants bleus, pourpres, violets ou verts : ce sont elles que l'Européen désigne du nom de Merles métalliques.

Les Sturnides sont des Oiseaux actifs, sans cesse en mouvement, vivant souvent en bandes; ils habitent en général la savane ou la forêt légère, mais certaines espèces se trouvent même en forêt dense, tandis que d'autres habitent la forêt de montagne.

Leur nourriture consiste en Insectes, Mollusques, Vers et autres Invertébrés, mais aussi en fruits et végétaux divers.

Leurs nids sont en coupe, construite à l'aide de brindilles surtout; ils sont installés sur les arbres ou les arbustes.

Les Sturnides se répartissent en deux sous-familles se distinguant comme suit :

1. a. Le bec est rouge au moins à son extrémité. La griffe postérieure est plus courte que la griffe 3. Pas de noir ni de coloris métallique dans le plumage, pas de stries sur le dessous. Queue étagée, à rectrices pointues ..... Sous-Fam. *Buphaginae.*
   b. Le bec n'est jamais rouge. La griffe postérieure est plus longue que la griffe 3. Il y a du noir au moins dans l'aile, ou bien le dessous est strié ..... Sous-Fam. *Sturninae.*

A. — Sous-Fam. STURNINAE (p. 112)

C'est à cette sous-famille qu'appartiennent tous nos genres de Sturnides, sauf *Buphagus*. On les distingue comme suit :

1. a. Le dessus est gris, gris-brun, jamais noir ni métallique; d'autre part, le dessous n'est jamais blanc ni strié ..... 2.
   b. *Ou bien* le dessous est blanc, avec ou sans stries. *Ou bien* le dessus est au moins en grande partie métallilique ou noir à reflets luisants ..... 3.
2. a. Pas de blanc à la base des rémiges. La première rémige primaire est beaucoup plus courte que les couvertures de la main ..... *Creatophora.*
   b. Rémiges primaires internes et rémiges secondaires externes blanches à la base. La première rémige primaire est sensiblement plus longue que les couvertures de la main ..... *Neocichla.*
3. a. Le ventre au moins est blanc ou légèrement ocré; il est en général strié de sombre ..... *Cinnyricinclus.*
   b. Coloration autre ..... 4.
4. a. Le ventre est d'un brun roussâtre ..... *Spreo.*
   b. Coloration autre ..... 5.
5. a. Le plumage est noir, peu luisant; une large bande pectorale blanche chez le mâle. Pas de brun rouge dans l'aile. Celle-ci mesure au moins 115 mm. et est plus longue que la queue .....*Grafisia.*
   b. Plumage noir à reflets plus ou moins forts ou métalliques. S'il n'y a pas de brun rouge dans l'aile, celle-ci n'atteint pas 110 mm., *ou bien* la queue est plus longue que l'aile, *ou bien* le plumage est métallisant .. 6.
6. a. Le plumage est nettement métallique. Pas de brun-rouge dans l'aile. La queue est plus courte que l'aile ..... *Lamprocolius.*
   b. Le plumage n'est pas métallique mais offre des reflets plus ou moins marqués. Si l'aile montre du brun rouge, elle est plus courte que la queue ..... 7.
7. a. L'aile mesure au plus 105 mm. Si elle dépasse 97 mm. le tarse mesure 18-20, la queue 82-90, le bec 14-15 mm. Du brun rouge dans l'aile chez la femelle mais pas chez le mâle ..... *Poeoptera.*
   b. L'aile mesure au moins 105 mm. Le tarse mesure au moins 23, le bec au moins 18 mm. ..... 8.
8. a. Les rémiges primaires sont partiellement brun rouge ..... *Onychognathus.*
   b. Pas de brun rouge dans l'aile ..... *Lamprotornis.*

Le genre *Poeoptera* Bpte (p. 113) renferme deux espèces à queue plus ou moins étagée, avec coloris brun rouge dans l'aile de la femelle. On les différencie aisément :

1. a. La queue est plus longue que l'aile, pointue, fortement étagée, les rectrices externes égalant seulement la moitié des rectrices médianes. Le bord des rémiges secondaires des grandes couvertures est comme décoloré ..... *Poeoptera lugubris.*
   b. La queue égale au plus l'aile; ses rectrices sont arrondies au bout, les rectrices externes sont plus longues que la moitié des médianes. Aile de coloration uniforme ..... *Poeoptera Stuhlmanni.*

Poeoptera lugubris Bpte (fig. 115) a le plumage d'un noir bleuté ou pourpré luisant chez le mâle, mais plombé chez la femelle; il habite la forêt et semble se rencontrer partout, sauf dans la Tshuapa. — *Poeoptera Stuhlmanni* Rchw. (fig. 118) se trouve en forêt des régions montagneuses de l'est; les deux sexes sont d'un noir bleuté à pourpré ou violet.

Une seule espèce représente le genre *Grafisia* Bates (p. 116): *Graf. torquata* Rchw. (fig. 119), connue de l'Uelé et de l'Ubangi; le mâle offre une large bande pectorale blanche.

Le genre *Onychognathus* Hartl. (p. 117) renferme des Sturnides qui ont tous le fanion interne des rémiges primaires en partie brun rouge; les femelles ont les plumes du dessus de la tête et du corps bordées de gris. Quatre espèces se rencontrent :

1. a. L'aile n'atteint pas 140 mm. ..... 2.
   b. L'aile dépasse 140 mm. ..... 3.
2. a. La queue mesure 75-92 mm.; les rectrices médianes ne dépassent les rectrices externes que de 20 mm. ... . *Onych. Walleri.*
   b. La queue mesure au moins 120 mm.; elle est fortement étagée et les rectrices externes atteignent à peine la moitié des rectrices médianes ..... *Onych. fulgidus.*
3. a. Le bec est étroit, ne mesurant que 5-6 mm. de hauteur et environ autant de largeur à hauteur des narines. Les rémiges primaires externes noires à l'extrémité sur au moins 45 mm. Queue étagée, les rectrices externes égalant environ la moitié des rectrices médianes ..... *Onych. tenuirostris.*
   b. Le bec est plus large, sa hauteur égale 9-10 mm. à hauteur des narines. Rémiges primaires externes noires seulement à leur sommet, sur 10 mm. environ. Queue moins étagée, les rectrices médianes ne dépassant les rectrices externes que de 50 mm. ..... *Onych. morio.*

Onychognathus fulgidus Hartl. est représenté dans notre faune par la forme *Hartlaubi* Hartl. (fig. 121), qui se trouve dans toutes les régions de forêt. — *Onych. morio* Linn. (fig. 123) a été trouvé sous sa forme *Shelleyi* Hart. à la rive occidentale du lac Tanganika. — *Onych. tenuirostris* Rüpp. (fig. 126), à bec remarquablement fin, est représenté par la forme *Theresae* Meinertz. dans la forêt de montagne, de l'Ituri au lac Tanganika

et au Ruanda-Urundi. — *Onych. Walleri* SHELL. (fig. 127) l'est par sa forme *elgonensis* SHPE dans les mêmes régions.

Le genre *Cinnyricinclus* LESS. (p. 123) compte deux représentants dans notre faune :

1. a. *Ou bien* (mâle) la tête et le dessus du corps sont d'un beau violet ou pourpre luisant, métallique, et le dessous est blanc. *Ou bien* (femelle) le dessus de la tête et du corps est d'un brun roussâtre strié de sombre et le dessous est blanc mais strié de noir ..... *Cinnyr. leucogaster.*
   b. Coloration autre. Le dessus de la tête et du corps d'un noir bleuté; le dessous jaune ocré . *Cinnyr. Sharpei.*

Cinnyricinclus leucogaster BODD. (fig. 128) se rencontre, souvent en bandes nombreuses, sous deux formes : *leucogaster* typique dans le nord, et *Verreauxi* dans le sud, le centre, exceptionnellement aussi dans le nord, en migration. Il habite essentiellement la savane. — *Cinnyr. Sharpei* JACKS. (fig. 130) habite la forêt de montagne de l'est, de l'Ituri au lac Tanganika et au Ruanda-Urundi.

Le genre *Spreo* LESS. (p. 127) compte une espèce, *Spreo superbus* RÜPP. (fig. 132), à ventre d'un brun roussâtre, qui aurait été trouvée dans le nord.

Le genre *Neocichla* SHARPE (p. 128), ne compte qu'une seule espèce, *Neoc. gutturalis* BOC., un des rares Sturnides dont le plumage du corps n'est ni luisant ni métallique : elle pourrait se rencontrer dans le sud du Katanga, en savane.

Le genre *Lamprocolius* SUND. (p. 128), par contre, est représenté par une série d'espèces à plumage brillant, métallique, que l'on distingue comme suit :

1. a. Il y a opposition nette entre la coloration de la tête, d'un noir velouté et celle du restant du corps, métallisante ..... *Lamproc. purpureiceps.*
   b. Pas d'opposition aussi marquée de coloration entre tête et corps, tous deux métallisants ..... 2.
2. a. Les rectrices sont d'un noir velouté en leur milieu mais plus ou moins métallisantes à la base et à l'extrémité ..... *Lamproc. splendidus.*
   b. Les rectrices sont métallisantes sur toute leur longueur ..... 3.
3. a. L'avant de la tête, la gorge et la poitrine sont d'un beau violet ou pourpre ..... *Lamproc. purpureus.*
   b. Autre. Le plumage est nettement à fond vert ..... 4.
4. a. La queue est nettement étagée et pointue, les rectrices médianes dépassant les rectrices externes de 18 à 32 mm. La queue mesure 85-110 mm. ..... *Lamproc. acuticaudus.*
   b. La queue est plutôt arrondie ou tronquée, les rectrices médianes dépassant les rectrices externes de 10 mm. tout au plus. La queue mesure 62-95 mm. ..... 5.
5. a. Les rémiges primaires externes montrent un sinus net à leur bord interne, à 30-40 mm. de l'extrémité (fig. 133 B-C) ..... 6.
   b. Les rémiges primaires externes ne montrent pas de sinus net (fig. 133 A). La rémige primaire 1 mesure au plus 20 mm. L'aile mesure 110-127 mm., la queue 66-75 mm. ..... *Lamproc. chloropterus.*
6. a. Les rectrices médianes sont fortement pourprées; le croupion est plus bleu ou plus violet que le dos. L'aile mesure 120-147, la queue 70-85 mm. ..... *Lamproc. chalcurus.*
   b. Les rectrices médianes sont à peine plus bleues que le dos ..... 7.
7. a. Une tache bronzée aux petites couvertures alaires. L'aile mesure 113-130, la queue 62-81 mm. ..... *Lamproc. nitens.*
   b. Une tache bleue, violette ou pourprée. L'aile mesure 122-156, la queue 82-96 mm. ... *Lamproc. chalybaeus.*

Lamprocolius acuticaudus BOC. ne se trouve qu'au Katanga, en savane. — *Lamproc. chalcurus* NEUM. est représenté en savane de l'Ituri par la forme *Emini* NEUM. — *Lamproc. chalybaeus* HEMPR. EHR. (fig.136) vit également en savane; on trouve sa forme *massaicus* NEUM. au Kivu, sa forme *sycobius* HARTL. dans le Haut-Katanga et le Ruanda-Urundi. — *Lamproc. chloropterus* SWAINS. (fig. 138) a deux représentants également : la forme typique dans le nord, la forme *Elisabeth* STRES. au Katanga; en savane. — *Lamproc. nitens* LINN. a été signalé dans la savane du Bas-Congo. — *Lamproc. purpureiceps* VERR. (fig. 140) est une espèce vivant en régions forestières; elle se rencontre partout en ces milieux. — *Lamproc. purpureus* MÜLL. (fig. 142) est représenté en savane méridionale par sa forme *amethystinus* HEUGL. — *Lamproc. splendidus* VIEILL. (fig. 144) est fort répandu, en régions forestières, également en forêts légères, sous sa forme typique; sa forme *bailundensis* NEUM. se trouve au Katanga, en galeries forestières.

Trois espèces du genre *Lamprotornis* TEMM. (p. 140) pourraient se rencontrer dans nos territoires. Une seule y a été récoltée, *Lamprot. purpuropterus* RÜPP. (fig. 146); elle se trouve dans l'est, de l'Ituri au Kivu et au Ruanda-Urundi.

Le genre *Creatophora* LESS. (p. 142) n'a qu'un représentant, *Creat. cinerea* MEUSCH. (fig. 148), autre Sturnide dont le plumage n'offre aucun reflet métallique. Le mâle de cette espèce a la tête entièrement nue, en période de noces, avec appendices charnus en dessus et à la gorge. L'espèce se trouve en savane de l'est et du nord-est, mais a été rapportée de Léopoldville.

B. - Sous-fam. BUPHAGINAE (p. 144).

Le genre *Buphagus* Briss. (p. 144) renferme les Pique-Bœufs, curieux Oiseaux qui se perchent sur les grands Ongulés de la savane ou le bétail, y cherchant Insectes, Tiques, Vers, etc. Bec curieux, épais; tarse court, griffes comprimées, courbes, queue à rectrices pointues. Deux espèces :

1. a. Le bec est entièrement rouge. Les branches de la mandibule inférieure sont étroites, larges d'environ 3.5 mm. à la base, à bord interne à peu près droit ..... *Buph. erythrorhynchus.*
   b. Le bec est jaune à la base, rouge au bout seulement. Les branches de la mandibule inférieure sont larges, leur base mesurant jusque 6 mm.; leur bord interne est nettement courbé ..... *Buph. africanus.*

Buphagus africanus Linn. (fig. 151) est le Pique-bœuf le plus répandu dans nos territoires; sa forme typique est connue du Ruanda-Urundi, du Kivu, du Nord-est; sa forme *Langi* Chap. est propre au Bas-Congo. — *Buphagus erythrorhynchus* Stanl. (fig. 152) a été signalé du lac Albert et de l'Upemba.

FAM. NECTARINIIDAE (p. 147).

Les Nectarins, ou Souimangas, sont tous Oiseaux de petite taille, élégants, souvent de coloration splendide, les mâles en particulier offrant des coloris métalliques que l'on retrouve chez certaines femelles.

Ils ont un bec caractéristique, fin, en général plus long que la tête, le plus souvent nettement arqué; la langue est longue, bifide à l'extrémité. Ils se nourrissent essentiellement sur les fleurs, en suçant le nectar et capturant les Insectes que celui-ci attire dans le calice.

Les Souimangas sont souvent appelés Colibris en Afrique; ils n'ont rien de commun avec ceux-ci, qui ne se trouvent qu'en Amérique et se nourrissent uniquement de nectar, qu'ils absorbent tout en voletant, tandis que les Souimangas se suspendent aux fleurs qu'ils visitent. Les nids sont souvent artistiquement édifiés; construits à l'aide de fibres, de mousses, de plumes, ils forment des bourses pendantes, à ouverture latérale surmontée d'une sorte d'auvent.

Mâle et femelle diffèrent en général par la coloration, le mâle portant souvent des couleurs éclatantes tandis que la femelle est plus terne. Chez la plupart des mâles on trouve de chaque côté de la poitrine une houppe de coloration habituellement jaune ou rouge; ces houppes pectorales existent aussi chez quelques femelles.

La conception des genres diffère suivant les auteurs, Delacour les réduisant à deux, alors que Chapin, que j'ai suivi ici, en conserve six.

On les distingue comme suit :

1. a. Le bec est relativement court, moins long que la tête, droit ou à peu près droit (chez *Anthreptes Anchietae* il égale environ la tête et est un peu arqué, mais en ce cas le dos est d'un gris noirâtre et la poitrine est rouge sur le milieu, jaune sur les côtés) ..... 2.
   b. Le bec est nettement arqué; il est plus long que la tête. Si la poitrine est rouge et jaune le dos est de coloration métallique ..... 3.
2. a. Les deux rectrices médianes du mâle sont beaucoup plus longues que les autres et sont bien plus longues que l'aile; le plumage est métallique, sauf en dessous l'arrière-corps, qui est jaune. (Chez la femelle le dessus est gris, le dessous jaune et le bec mesure 9-11 mm.) ..... *Hedydipna.*
   b. Les deux rectrices médianes du mâle ne dépassent jamais longuement les autres et sont toujours moins longues que l'aile. Si le dessus est métallique chez le mâle et si en même temps le dessous est jaune (*Anthreptes tephrolaema*), en ce cas la poitrine offre en arrière une bordure autrement colorée qu'elle-même. (Si le dessus n'est pas métallique chez la femelle et si le dessous est jaune, en ce cas le bec mesure 11.5 à 14 mm.) ..... *Anthreptes.*
3. a. Les deux rectrices médianes du mâle sont beaucoup plus longues que les autres et que l'aile; tête et dessus sont de coloris métallique ..... *Nectarinia.*
   b. Les deux rectrices médianes du mâle ne sont jamais beaucoup plus longues que les autres, mais la queue peut être étagée; elle est plus courte que l'aile ..... 4.
4. a. La tête et tout le dessus sont de coloris métallique..... *Cinnyris.*
   b. Tout au plus la tête peut être métallique ..... 5.
5. a. Dos et croupion sont de coloration olive jaunâtre, verdâtre ou grisâtre. Parfois ils sont brun foncé (*C. cyanolaema*) mais alors les sus-caudales ne sont pas métalliques et le front comme la gorge sont d'un bleu d'acier ou vert ..... *Cyanomitra.*
   b. Le dos est noir ou brun foncé. Le front et la gorge n'offrent pas la même coloration métallique .... *Chalcomitra.*

Le genre *Anthreptes* Sw. (p. 149) renferme une série d'espèces à bec généralement fort court et droit, qu'on distingue comme suit :

1. a. *Ou bien* (♂) le dessus est d'un vert doré métallique de même que la poitrine et celle-ci est bordée en arrière d'orangé tandis que l'abdomen est gris; *ou bien* (♀) le dessus est d'un vert olive, le dessous jaune, tandis que l'aile n'atteint pas 62 mm. ..... *Anthr. tephrolaema.*
   b. Si le dessus et la poitrine sont métalliques cette dernière n'offre pas de bordure orangée. Si le dessus est vert olive l'aile dépasse 62 mm. et le dessous est également vert olive (*Anthr. Fraseri*) ..... 2.
2. a. Dessus et dessous sont vert olive ..... *Anthr. Fraseri.*
   b. Coloration autre ..... 3.
3. a. Pas de coloris métallique au dos ni aux sus-caudales ..... 4.
   b. Au moins les sus-caudales sont métalliques ..... 5.
4. a. Poitrine rouge sur le milieu, jaune latéralement ..... *Anthr. Anchietae.*
   b. Poitrine blanche ou blanchâtre ..... *Anthr. gabonicus.*
5. a. La tête et le dessus sont d'un vert doré, au moins en partie ..... 6.
   b. Le dessus n'est jamais d'un vert doré; les sus-caudales au moins sont de coloration violette ou pourpre 7.
6. a. L'aile mesure au moins 61 mm. Dos vert doré mais le manteau et la nuque sont teintés de bleu. Les touffes pectorales du mâle d'un rouge orangé ..... *Anthr. aurantium.*
   b. L'aile atteint au plus 59 mm. Tête et tout le dessus d'un vert doré. Les touffes pectorales sont jaunes ... . *Anthr. collaris.*
7. a. Le croupion est coloré chez le mâle en violet comme le dos, seules les plumes antérieures peuvent être vertes. Le dessous de la femelle est plus ou moins lavé de jaune ..... *Anthr. Longuemarei.*
   b. Le croupion du mâle est entièrement d'un vert métallique tandis que le dos est violet. Chez la femelle le dessous est blanc ou à peine lavé de jaune ..... *Anthr. orientalis.*

Anthreptes Anchietae Boc. (fig. 156-157), aisément reconnaissable à sa coloration, n'est connu que de la région de Dilolo et Kasaji, dans le Lualaba, en savane. — *Anthr. aurantium* Verr. (fig. 158-159) habite la forêt et semble se trouver partout en ce milieu. — *Anthr. collaris* Vieill. (fig. 160-161) se trouve en forêt et dans les galeries forestières; sa forme *Somereni* Chap., à aile plus courte et jaune du dessous moins vif, se trouve dans toutes les régions forestières; la forme *ugandae* Som. habite surtout les galeries forestières du Katanga à l'est et jusqu'au Ruwenzori. — *Anthr. Fraseri* Jard. (fig. 162-163) est représenté par sa forme *cameroonensis* Bann. au Mayumbe, par sa forme *axillaris* Rchw. dans nos autres régions forestières. — *Anthr. gabonicus* Hartl. (fig. 163) a jadis été trouvé à Banane. — *Anthr. Longuemarei* Less. (fig. 164-165) a deux représentants dans nos territoires : la forme *haussarum* Neum. dans les savannes du nord, la forme *angolensis* Neum. dans le sud, du Bas-Congo au Kasai, au Katanga, au nord-ouest du lac Tanganika, au Maniema. — *Anthr. orientalis* Hartl. n'a jamais été trouvé dans nos territoires mais pourrait se rencontrer dans le nord-est. — *Anthr. tephrolaema* Jard. et Fras. (fig. 167-168), enfin, se trouve en forêt et en galeries forestières partout sauf dans le Haut-Katanga, semble-t-il.

Le genre *Hedydipna* Cab. (p. 160) ne compte qu'une seule espèce dans notre faune : *H. platura* Vieill. (fig. 169-170) qui n'était connue que du nord-est mais qui vient d'être trouvée au Katanga.

Le genre *Cyanomitra* Rchb. (p. 161) renferme diverses espèces, se distinguant comme suit :

1. a. La tête est au moins partiellement de coloration métallique verte, bleue ou violette. *Ou bien* (femelle de *C. cyanolaema*) les plumes du dessous sont sombres avec bordure claire ce qui donne un aspect typique 2.
   b. Coloration autre ..... 5.
2. a. Le dos est brun foncé à brun noirâtre; le dessus de la tête est d'un bleu d'acier ou bleu vert (♂). *Ou bien* (♀) le dessous offre la coloration indiquée ci-dessus ..... *Cyan. cyanolaema.*
   b. Le dessus est d'un vert olive ou vert jaunâtre olive ou jaune olivâtre. Dessous jamais taché ..... 3.
3. a. Dessous gris, avec sous-caudales jaunes; gorge et jabot d'un vert ou bleu d'acier. Rectrices blanches ou grises à l'extrémité. Bec n'atteignant pas 20 mm. ..... *Cyan. Reichenbachi.*
   b. Sous-caudales jamais jaunes. Rectrices jamais blanches ni grises à l'extrémité. Bec dépassant 21 mm. 4.
4. a. Dessus d'un jaune olive foncé plus ou moins lavé de brun rouge. Bec dépassant 26 mm. Gorge bleu d'acier ..... *Cyan. Alinae.*
   b. Dessus d'un vert jaunâtre olive. Bec n'atteignant en général pas 27 mm. Gorge vert acier ou vert bleu ... . *Cyan. verticalis.*
5. a. Bec n'atteignant pas 20 mm. Aile atteignant au plus 56 mm. ..... 6.
   b. Bec dépassant 21 mm. Aile mesurant 55 à 73 mm. ..... *Cyan. olivacea.*
6. a. Rectrices entièrement olivâtres ..... *Cyan. Seimundi.*
   b. Rectrices noirâtres à bordure verdâtres, les rectrices externes olivâtres à l'extrémité ..... *Cyan. Batesi.*

Cyanomitra Alinae Jacks. (fig. 171-172) ne se trouve qu'en forêt de montagne de l'est de nos territoires; deux formes la représente, la forme typique du lac Albert aux Volcans, la forme *tanganjicae* Rchw. du Rugege au nord-ouest du lac Tanganika. — *Cyan. Batesi* Og. Grt. (fig. 173), petite espèce que l'on peut aisément confondre avec des femelles de *Cinnyris*, comme c'est également le cas pour *Cyan. Seimundi*, n'a encore été trouvé

qu'en quelques exemplaires, en forêt. — *Cyan. cyanolaema* Jard. (fig. 174-175) est représenté par sa forme typique, trouvée partout en forêt et en galeries forestières. — *Cyan. olivacea* Sm. (fig. 176-177) a trois formes dans nos territoires : *Cephaelis* Bates, partout en forêt, *Lowei* Vinc. en galeries forestières du Katanga, et *Vincenti* Grt. et Prd. au lac Albert. — *Cyan. Reichenbachi* Hartl. (fig. 178-179) se trouve en forêt, vraisemblablement partout. — *Cyan. Seimundi* Og. Grt., petite espèce peu apparente, habite également la forêt et sa forme *minor* Bates (fig. 181) est connue de divers points du Congo belge. — *Cyan. verticalis* Lath., enfin, (fig. 182-183), qui habite plutôt les savanes et les forêts légères, a trois représentants : *Bannermani* Grt. et Prd. dans le Bas-Katanga, *cyanocephala* Shaw du Bas-Congo au Kasai, et *viridisplendens* Rchw., de l'Uelé au Kivu et au Ruanda-Urundi.

Le genre *Chalcomitra* Rchb. (p. 172) compte quatre espèces dans nos territoires. On les distingue comme suit:

1. a. La poitrine du mâle est en grande partie rouge. Chez la femelle le dessus est brun à brun olivâtre, la gorge brun noirâtre, et le restant du dessous est nettement marqué de sombre sur fond clair, tandis que le bec mesure 18-20 mm. ..... *Chalcomitra senegalensis.*
   b. La poitrine n'est jamais rouge. Si la gorge est brun noirâtre ou brun foncé, le dessus est d'un brun fauve à brun grisâtre et le dessus est moins marqué de taches sombres que chez *senegalensis* ..... 2.
2. a. Le mâle a la gorge d'un vert bronzé, bordée en arrière de violet ou de bleu violet; le front est vert d'acier ou vert bleuté, et est suivi d'une plage d'un beau violet. La femelle a le dessous jaunâtre à jaune grisâtre, avec stries brunes, la gorge grisâtre; le bec mesure au plus 20 mm. ..... *Chalc. rubescens.*
   b. Le mâle a la gorge violette, le front bleu ou vert foncé brillant. La femelle est tachée ou striée en dessous, son bec dépasse 20 mm. ..... 3.
3. a. Chez le mâle le front est d'un bleu violet à pourpre; il existe des houppes pectorales jaunâtres; le dessus est brun foncé. Chez la femelle le dessus est d'un brun fauve à brun grisâtre, la gorge brun foncé au milieu; le restant du dessous jaunâtre, la poitrine plus ou moins marquée de stries sombres .. *Chalc. fuliginosa.*
   b. Le front du mâle est d'un vert bronzé à bleuté; le dessus est brun foncé; pas de houppes pectorales claires. La femelle est en dessus d'un brun grisâtre, un peu olivâtre; en dessous elle est jaunâtre, avec taches ou stries sombres ..... *Chalc. amethystina.*

Chalcomitra amethystina Shaw (fig. 184-185) a deux représentants, en savanes : la forme *deminuta* Cab., connue du Kasai au Katanga, et la forme *Kirki* Shell., connue par quelques exemplaires du Katanga. — *Chalc. fuliginosa* Shaw (fig. 186-187) ne se trouve que de la côte à Kwamouth, en savane. — *Chalc. rubescens* Vieill. (*angolensis* auct.) (fig. 188-189) a une vaste distribution dans nos territoires : on le trouve partout en forêt et en galeries forestières. — *Chalc. senegalensis* Hartm. (fig. 190-191) compte quatre représentants dans nos territoires, en savane : *acik* Hartm. dans le nord-est; *aequatorialis* Rchw. du lac Albert au lac Tanganika; *gutturalis* Linn. au Kasai, au Katanga, au Maniema; et *saturatior* Rchw. dans le Bas-Congo.

Le genre *Cinnyris* Cuv. (p. 180) est représenté par de nombreuses espèces, dont les mâles, se distinguent comme suit :

1. a. Le ventre et les sous-caudales sont blanches ..... 2.
   b. Pas de blanc en dessous du corps ..... 3.
2. a. Le jabot est bordé de rouge brun en arrière. Les houppes pectorales sont jaune et orangé . *Cinn. Oustaleti.*
   b. Pas de bordure semblable. Les houppes pectorales sont unicolores, jaunes ..... *Cinn. talatala*
3. a. Le dessous est en grande partie d'un beau rouge, y compris les sous-caudales. L'aile mesure au moins 65 mm. ..... *Cinn. Rockefelleri.*
   b. Le dessous peut être jaune ou rouge orangé ou même partiellement rouge mais en ce cas l'aile ne dépasse pas 59 mm. ..... 4.
4. a. Dessous en grande partie jaune ou rouge orangé. L'aile ne dépasse pas 59 mm. ..... 5.
   b. Le dessous est autrement coloré. Parfois, une bande pectorale rouge ..... 6.
5. a. Les sous-caudales sont jaunes. Une large bande pectorale pourpré. Ventre parfois orangé ... *Cinn. venustus.*
   b. Les sous-caudales sont d'un rouge clair. Le jabot d'un vert métallique est bordé en arrière de pourpre ou de violet. La poitrine est rouge au milieu ..... *Cinn. regius.*
6. a. Pas de coloration rouge ni rouge brun sur le dessous; les houppes pectorales peuvent être jaunes ou rouge orangé ..... 7.
   b. Une bande pectorale rouge, plus ou moins large, *ou bien* le dessous est en grande partie d'un rouge brun ..... 8.
7. a. La tête et le dessus sont de coloration cuivrée. Pas de houppes pectorales ..... *Cinn. cupreus.*
   b. Tête et dessus sont de coloration vert métallique. Il existe des houppes pectorales jaunes ou rouge orangé ..... *Cinn. osea.*
8. a. Dessous en grande partie rouge brun. Bec mesurant 26-33 mm. ..... 9.
   b. Simplement une bande pectorale rouge ou rouge brun, haute de 20 mm. tout au plus ..... 10.
9. a. La gorge est vert métallique, le jabot est bleu violet. Des houppes pectorales jaunes ... *Cinn. Johannae.*
   b. Gorge et jabot sont violets. Pas de houppes pectorales ..... *Cinn. superbus.*

10. a. La bande pectorale est d'un rouge sombre ou rouge brun, elle est parfois peu apparente. Des houppes pectorales claires ..... 11.
b. La bande pectorale est d'un rouge clair ..... 13.
11. a. Les houppes pectorales sont partiellement jaunes et partiellement rouge orangé. La bande pectorale est très étroite et peu visible ..... *Cinn. Bouvieri*
b. Les houppes pectorales sont unicolores, jaunes 12
12. a. L'aile ne dépasse pas 60 mm. Le bec est en général plus court que 22 mm. La bande pectorale est étroite ..... *Cinn. bifasciatus.*
b. L'aile dépasse 60 mm. Le bec est en général plus long que 22 mm. La bande pectorale est large ..... *Cinn. mariquensis.*
13. a. La gorge et le jabot sont de coloration pourpre ou violette. Houppes pectorales jaunes. Les plumes de la large bande pectorale sont barrées de bleu acier ..... *Cinn. coccinigaster.*
b. La gorge et le jabot sont de coloration vert métallique ..... 14.
14. a. Pas de houppes pectorales claires. Les plumes de la bande pectorale rouge sont plus ou moins nettement barrées de bleu acier ..... *Cinn. Shelleyi.*
b. Des houppes pectorales jaunes. Plumes de la bande pectorales non rayées ..... 15.
15. a. Les sus-caudales sont violettes. La bande pectorale rouge est haute de 15 mm. environ. L'aile mesure 50-57 mm. Une bordure violette au jabot vert métallique ..... *Cinn. Reichenowi.*
b. Les sus-caudales sont en général vertes comme le dos ou bleutées; si parfois elles sont d'un bleu violet (*afer*) alors la queue est étagée et l'aile dépasse 56 mm. ..... 16.
16. a. Le jabot, vert métallique, est bordé de violet. L'aile dépasse 56 mm. ..... 17.
b. Pas de bordure violette au jabot. L'aile atteint au plus 54 mm. ..... 18.
17. a. La bande pectorale rouge est étroite, haute d'environ 10 mm. seulement. Le ventre est d'un gris clair. La queue n'est pas étagée. L'aile mesure 54-64 mm. ..... *Cinn. chalybeus.*
b. La bande pectorale rouge est large, haute de 17-20 mm. Le ventre est d'un brun grisâtre sombre, plus ou moins lavé d'olivâtre. La queue est nettement étagée. L'aile mesure 56-68 mm. ..... *Cinn. afer.*
18. a. Le bec dépasse 17 mm. Les sous-alaires sont grises. L'aile dépasse 48 mm. ..... *Cinn. chloropygius.*
b. Le bec atteint au plus 16 mm. Les sous-alaires sont blanches. L'aile n'atteint en général pas 48 mm. ..... *Cinn. minullus.*

Cinnyris afer Linn. (fig. 192-193) se trouve en régions montagneuses de l'est de nos territoires, sous trois formes : *Chapini* Prig. du nord-ouest du lac Tanganika à l'ouest du lac Edouard; *Graueri* Neum., sur les Volcans, au Kivu et au Ruanda; *Stuhlmanni* Rchw., au Ruwenzori; la forme *ludovicensis* Boc. pourrait se rencontrer dans le Haut-Katanga. — *Cinn. bifasciatus* Shaw (fig. 194-195) est représenté par deux formes : la forme typique dans le Bas-Congo, la forme *microrhynchus* Shell. au Katanga et jusqu'au Kivu. — *Cinn. Bouvieri* Shell. (fig. 196-197) se rencontre vraisemblablement dans toutes nos régions de savane. — *Cinn. chalybeus* Linn. (fig. 198) a deux représentants : *intermedius* Boc. au Katanga, et *manoensis* Rchw. aux Marungus. — *Cinn. chloropygius* Jard. (fig. 199-200) se trouve en régions forestières et est répandu partout sous sa forme *orphogaster* Rchw. (*Lühderi* Rchw.). — *Cinn. coccinigaster* Lath. (*splendidus* auct.) (fig. 198) ne se trouve que dans les savanes du nord. — *Cinn. cupreus* Shaw (fig. 201-202) a une vaste distribution, tant en savane qu'en forêts légères; trois formes se rencontrent dans nos territoires : *chalceus* Hartl. principalement au Katanga et jusqu'au Maniema; *cupreus* s. str. du Bas-Congo au nord et au Kasai; et *septentrionalis* Vinc. du Kivu au lac Albrt. — *Cinn. Johannae* Verr. (fig. 203-204) habite la forêt; il se rencontre, vraisemblablement partout en ce milieu, sous sa forme typique. — *Cinnyris mariquensis* Smith (fig. 205-206) est représenté par sa forme *suahelicus* Rchw., trouvée au Ruanda. — *Cinn. minullus* Rchw. (fig. 207-208) se trouve en forêt, vraisemblablement partout. — *Cinn. osea* Bpte (fig. 206) a été récolté uniquement dans le nord-est, sous sa forme *Decorsei* Oust. — *Cinn. regius* Rchw. (fig. 209-210) ne se trouve qu'en montagne, jusque parmi les bambous, dans l'est de nos territoires; deux formes le représentent, *kivuensis* Schout. (1), du Kivu et du Ruanda-Urundi, et *regius* typique, du Ruwenzori. — *Cinn. Reichenowi* Shpe (fig. 211-212) est de même localisé, sous sa forme typique, dans nos régions orientales, de Kilo et du lac Albert jusqu'au lac Tanganika. — *Cinn. Rockefelleri* Chap. (fig. 213) n'est connu que des hauteurs à l'ouest de la Ruzizi et du lac Kivu. — *Cinn. Shelleyi* Alex. (fig. 213) typique n'a été récolté jusqu'ici qu'à Sakania. — *Cinn. superbus* Shaw (fig. 214-215) habite la forêt et les galeries forestières, et semble se rencontrer partout en ces milieux, sous sa forme typique — *Cinn. talatala Andersoni* Strickl. (fig. 215-216) se rencontrera vraisemblablement dans le sud du Haut-Katanga. — *Cinn. venustus* Shaw Nodd. a trois représentants dans nos territoires : *Falkensteini* Fisch. Rchw. en savane du Katanga au Ruanda; *igneiventris* Rchw. en régions montagneuses de l'est, de l'Ituri au Kivu et au Ruanda; *kuanzae* Rchw., au Kasai et au Bas-Congo.

(1) La disparition d'un membre de phrase, en cours d'impression, m'a fait dire en 1933 (Bull. Cercle Zool. Cong., X, p. (33) lignes 6-7 du haut) que le *Cinnyris regius* avait été trouvé à Dilolo ! En réalité il fallait lire : Egalement le *Cinnyris regius*, « qu'il montre à côté de l'*Anthreptes Anchietae*, à dessous également rouge et jaune », dont, chose curieuse, le Lt. Delvaux vient précisément de nous envoyer un individu de Dilolo. C'était la première fois que l'*Anthr. Anchietae* était signalé de nos territoires !

Le genre *Nectarinia* Ill. (p. 204) renferme une série d'espèces que l'on distingue comme suit. Les mâles sont à coloris métallique, les femelles pas.

1. a. Les rémiges et les rectrices sont bordées de jaune dans les deux sexes ..... *Nect. Reichenowi.*
   b. Pas de bordure jaune aux rémiges et rectrices ..... 2.
2. a. Les houppes pectorales sont rouges; elles existent dans les deux sexes ..... *Nect. Johnstoni.*
   b. Les houppes pectorales manquent ou sont jaunes ..... 3.
3. a. Une bande pectorale rouge chez le mâle. Chez la femelle le bec n'atteint pas 21 mm. et l'aile est en général plus courte que 60 mm. ..... 4.
   b. Pas de bande pectorale rouge chez le mâle. Chez la femelle le bec dépasse 21 mm. et l'aile dépasse en général 21 mm. ..... 6.

Nectarinia Johnstoni Shell. (fig. 224-225) est représenté par sa forme *Dartmouthi* Og. Grt., qui ne se rencontre que du massif du Ruwenzori au nord-ouest du lac Tanganika et aux volcans. — *Nect. kilimensis* Shell. (fig. 226-227) sous sa forme typique se trouve de l'ouest du lac Albert au Ruanda-Urundi et au sud du lac Tanganika, en régions montagneuses. — *Nect. pulchella* Linn. (fig. 228-229) est connu de l'ouest du lac Albert par sa forme *lucidipectus* Hart. et se rencontre au Ruwenzori sous sa forme *melanogastra* Fisch. Rchw. — *Nect. purpureiventris* Rchw. (fig. 230-231) est une autre espèce vivant en régions montagneuses, du Ruwenzori au nord-ouest du lac Tanganika et au Ruanda. — *Nect. Reichenowi* Fisch. (fig. 232-233), enfin, dont la forme typique se trouve dans l'Uganda et l'Est-Africain, est représenté par une forme récemment décrite, *Shellyae* Prig., découverte sur les montagnes au nord-ouest du lac Tanganika.

DE VOGELS VAN BELGISCH CONGO EN VAN RUANDA-URUNDI

(LES OISEAUX DU CONGO BELGE ET DU RUANDA-URUNDI)

INHOUDSTABEL VAN DE ACHTSTE AFLEVERING [Deel IV, afl. 1, blz. 1-236].

(*Table du huitième fascicule* [Vol. IV, fasc. 1, pp. 1-236]).

(Cursief gedrukte cijfers verwijzen naar de Franse tekst).
(*Les chiffres italiques renvoient au résumé en langue française*).